

तृषार्त

अंक ३८ वा

भारतीय स्वातंत्र्याचा
अमृतमहोत्सव विशेषांक ...
२०२१-२२

अहमदनगर जिल्हा मराठा विद्या प्रसारक समाजाचे

न्यू आर्टस्, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज,

शेवगांव, जिल्हा अहमदनगर

नेक पुनर्मूल्यांकित 'A' ग्रेड आणि ISO मानांकन प्राप्त महाविद्यालय

‘महाविद्यालय विकास समिती’ बैठकीच्या प्रसंगी मार्गदर्शन करताना संस्थेचे अध्यक्ष मा.आ.श्री.नंदकुमार झावरे पाटील व उपस्थित मान्यवर

‘ऑडिओ - व्हिज्युअल’ स्टुडिओचे उद्घाटन करताना संस्थेचे सचिव मा.श्री.जी.डी.खानदेशे साहेब व इतर उपस्थित मान्यवर

‘महाविद्यालय विकास समिती’ बैठकीच्या निमित्ताने मार्गदर्शन करताना संस्थेचे उपाध्यक्ष मा.श्री.रा.ह.दरे साहेब व उपस्थित मान्यवर

‘दोन दिवसीय इतिहास राष्ट्रीय चर्चासत्र’ प्रसंगी मार्गदर्शन करताना संस्थेचे सहसचिव मा.अॅड.विश्वासराव आठरे पाटील व उपस्थित मान्यवर

इतिहास विषयाच्या राष्ट्रीय चर्चासत्रामध्ये मार्गदर्शन करताना त्रिपुरा केंद्रीय विद्यापीठ, आगरतळा चे मा.कुलगुरु प्रो.व्ही.एल.धारकर

हिंदी विषयाच्या राष्ट्रीय चर्चासत्र प्रसंगी मनोगत व्यक्त करताना ‘केंद्रीय विद्यापीठ धर्मशाला’ चे कुलगुरु मा.डॉ. कुलदिपचंद अग्नीहोत्री

अहमदनगर जिल्हा मराठा विद्या प्रसारक समाजाचे
न्यू आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, शेवगांव

ता. शेवगांव, जि. अहमदनगर - ४१४ ५०२.

ISO मानांकन आणि नॅक द्वारा पुनर्मूल्यांकन 'A' ग्रेड प्राप्त महाविद्यालय
Website : www.nacscs.ac.in | Email : principal@nacscs.ac.in

तृषार्त

२०२१-२०२२ अंक ३८ वा
'भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव विशेषांक'

● संपादक मंडळ ●

डॉ. हेमंत गायकवाड
कार्यकारी संपादक

प्र.प्राचार्य डॉ. पुरुषोत्तम कुंदे
संपादक

डॉ. विजयकुमार बाणदार (उपप्राचार्य कनिष्ठ महा.)
डॉ. अभिजित वराडे
प्रा. विठ्ठलराव देवडे
प्रा. भाऊसाहेब अडसरे
प्रा. योगेश रोकडे
प्रा. लेफ्ट.नारायण गोरे
प्रा. मफिज इनामदार
श्री. अंबादास गायकवाड (का.अधिक्षक)

डॉ. युवराज सुडके (उपप्राचार्य वरिष्ठ महा.)
डॉ. अनिता आढाव
डॉ. रविंद्र वैद्य
डॉ. गोकुल क्षीरसागर
डॉ. संदीप मिरे
डॉ. छाया भालशंकर
श्रीमती मिनाक्षी चक्रे (ग्रंथपाल)
श्री.बापू भोजने (शिक्षकेतर कर्मचारी)

मुद्रक -
प्रतिमा पब्लिकेशन, अ.नगर
मो. ९७६३९४६३३

मुखपृष्ठ संकल्पना -
प्रा.डॉ. मोहन देशमुख
मो. ९७६३३९४६३३

अक्षर जुळणी -
एस.पी. क्रिएशन
मो. ९५२७५८५९३०

'तृषार्त' मधील लेखात व्यक्त झालेल्या मतांशी संपादक मंडळ सहमत असेलच असे नाही.

अहमदनगर जिल्हा मराठा विद्या प्रसारक समाजाचे
न्यू आर्टस्, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, शेवगांव
 ता. शेवगांव, जि. अहमदनगर - ४१४ ५०२.

● निवेदन ●

फॉर्म ४, नियम क्र. ८ 'अ' अन्वये

प्रकाशन स्थळ	: न्यू आर्टस्, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, शेवगाव, अ.नगर
प्रसिध्दीचा नियतकाल	: वार्षिक
मुद्रकाचे नाव	: प्रतिमा, अहमदनगर.
राष्ट्रीयत्व	: भारतीय
पत्ता	: केडगाव देवी, अहमदनगर रेल्वे पुलाजवळ, अहमदनगर
प्रकाशकाचे नाव	: प्र.प्राचार्य डॉ. पुरुषोत्तम रावसाहेब कुंदे
राष्ट्रीयत्व	: भारतीय
पत्ता	: न्यू आर्टस्, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, शेवगाव, अ.नगर
कार्य. संपादकाचे नांव	: डॉ. हेमंत गायकवाड
राष्ट्रीयत्व	: भारतीय
पत्ता	: न्यू आर्टस्, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, शेवगाव, अ.नगर
मालकी	: अ.जि.म.वि.प्र समाजाचे, न्यू आर्टस्, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, शेवगाव, अ.नगर यांच्या वतीने मी प्र.प्राचार्य डॉ. पुरुषोत्तम रावसाहेब कुंदे जाहीर करतो की, वर दिलेला तपशील माझ्या माहितीप्रमाणे व समजुतीप्रमाणे बरोबर आहे.
अक्षर जुळणी	: स्व कन्सेप्ट, अहमदनगर
मुखपृष्ठ संकल्पना	: मोहन देशमुख

प्र.प्राचार्य डॉ. पुरुषोत्तम रावसाहेब कुंदे

प्रकाशक 'तृषार्त'

अहमदनगर जिल्हा मराठा विद्या प्रसारक समाजाचे

लालटाकी रोड, अहमदनगर - ४१४ ००१. फोन : (०२४१) २३२९६४९, २३२४८५०

— कार्यकारी मंडळ (गव्हर्निंग कौन्सिल) — (दि. ०१/०४/२०२१ ते ३१/०३/२०२४)

अ.नं.	नांव	हुद्दा
१.	मा.श्री. नंदकुमार भाऊसाहेब झावरे पाटील	अध्यक्ष
२.	मा.श्री. रामचंद्र हरिभाऊ दरे	उपाध्यक्ष
३.	मा.श्री. गेणूजी दगडूजी खानदेशे	सेक्रेटरी
४.	मा.अॅड. विश्वासराव दत्तात्रय आठरे	सहसेक्रेटरी
५.	मा.डॉ. विवेक प्रभाकर भापकर	खजिनदार
६.	मा.डॉ. मोहनराव गंगाराम हापसे	विश्वस्त
७.	मा.अॅड. दिपलक्ष्मी संभाजीराव म्हसे	विश्वस्त
८.	मा.श्री. सिताराम विठ्ठलराव खिलारी	विश्वस्त
९.	मा.डॉ. चंद्रकांत कृष्णराव मोरे	विश्वस्त
१०.	मा.श्री. मुकेश माधवराव मुळे	विश्वस्त
११.	मा.श्री. जयंत रामनाथ वाघ	विश्वस्त
१२.	मा.अॅड. माणिकराव नामदेवराव मोरे	सदस्य
१३.	मा.अॅड. वसंतराव शाहूराव कापरे	सदस्य
१४.	मा.प्रा.श्री. अर्जुनराव तात्याभाऊ पोकळे	सदस्य
१५.	मा.सौ. अरुणा अशोकराव काळे	सदस्या
१६.	मा.डॉ. अभय गेणूजी खानदेशे	सदस्य
१७.	मा.श्री. राहुल नंदकुमार झावरे पाटील	सदस्य
१८.	मा.डॉ. बाळकृष्ण देवराव मरकड	सदस्य
१९.	मा.श्री. दिपक रामचंद्र दरे	सदस्य
२०.	मा.श्री. शंतनू मोहनराव हापसे	सदस्य
२१.	मा.प्राचार्य डॉ. भास्कर हरी झावरे	सेवक स्विकृत सदस्य
२२.	मा.सौ. मिनाक्षी अविनाश मोरे	सेवक स्विकृत सदस्या
२३.	मा.प्रा.डॉ. विजय सावळेराम काळे	स्विकृत तज्ञ सदस्य

अहमदनगर जिल्हा मराठा विद्या प्रसारक समाजाचे
न्यू आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, शेवगांव
 ता. शेवगांव, जि. अहमदनगर - ४१४ ५०२.

● महाविद्यालय विकास समिती ●

(महाराष्ट्र सार्वजनिक विद्यापीठ कायदा २०१६ कलम ९७ (१) नुसार महाविद्यालय विकास समिती)

अ.क्र.	पद	नाव
१.	कमिटीचे चेअरमन	मा.आ.श्री. नंदकुमार भाऊसाहेब झावरे पा.
२.	संस्थेचे सचिव	मा.श्री. गेणूजी दगडूजी खानदेशे
३.	संस्थेचे उपाध्यक्ष	मा.श्री. रामचंद्र हरिभाऊ दरे
४.	संस्थेचे सहसचिव	मा.अॅड. विश्वासराव दत्तात्रय आठरे पा.
५.	संस्थेचे खजिनदार	मा.डॉ. विवेक प्रभाकर भापकर
६.	संशोधक व माजी विद्यार्थी	मा.डॉ. पुरुषोत्तम निवृत्ती भापकर
७.	विभागप्रमुख नामनिर्देशित	प्रा.श्री. मोहन सुखदेव वेताळ
८.	शिक्षक प्रतिनिधी	प्रा.डॉ. गोकुळ गोरख क्षिरसागर
९.	शिक्षक प्रतिनिधी	प्रा.श्री. योगेश भागवत रोकडे
१०.	शिक्षिका प्रतिनिधी	प्रा.डॉ. श्रीमती छाया कोंडीराम भालशंकर
११.	शिक्षकेतर प्रतिनिधी	श्री. भाऊसाहेब साहेबराव कारंडे
१२.	महाविद्यालय अंतर्गत गुणवत्ता हमी समिती समन्वयक (IQAC)	प्रा.डॉ. रविंद्र गोमाजी वैद्य
१३.	महाविद्यालय विद्यार्थी परिषदेचे सभापती	रिक्त
१४.	महाविद्यालय विद्यार्थी परिषदेचे सचिव	रिक्त
१५.	महाविद्यालयाचे प्राचार्य	सदस्य सचिव

अहमदनगर जिल्हा मराठा विद्या प्रसारक समाज, अहमदनगर.

- कार्यकारी मंडळ -

(दि. ०१/०४/२०२१ ते दि. ३१/०३/२०२४)

मा.आ.श्री. नंदकुमार भाऊसाहेब झावरे पा.
अध्यक्ष

मा.श्री. रामचंद्र हरिभाऊ दरे
उपाध्यक्ष

मा. श्री. गेणूजी दगडुजी खानदेशे
सचिव

मा.अॅड.श्री. विश्वासराव दत्तात्रय आठरे पा.
सहसचिव

मा.डॉ.श्री. विवेक प्रभाकर भापकर
खजिनदार

मा.डॉ.श्री. मोहनराव गंगाराम हापसे
विश्वस्त

मा.अॅड. दीपलक्ष्मी संभाजीराव म्हसे
विश्वस्त

मा.श्री. सीताराम वि.खिलारी
विश्वस्त

मा.डॉ.श्री. चंद्रकांत कृष्णराव मोरे
विश्वस्त

मा.श्री. मुकेशदादा मुळे
विश्वस्त

मा.श्री. जयंत रामनाथ वाघ
विश्वस्त

भावपूर्ण श्रद्धांजली

या शैक्षणिक वर्षात मायभूमीच्या रक्षणार्थ धारातीर्थी पडलेले शूरवीर,
साहित्यिक, विचारवंत, राजकारणी, शास्त्रज्ञ, गायक, संगीतकार,
नाट्य-चित्र अभिनेते, संस्थेतील व महाविद्यालयातील शिक्षक,
सेवक, विद्यार्थी आणि त्यांचे आप्तेष्ट, संस्थेवर प्रेम करणारे स्नेही
आणि कोविड-१९ या वैश्विक आपत्तीत मृत्युमुखी पडलेले सामान्य नागरिक,

समाज बांधव या सर्वांना 'तृषार्त' ची

॥ भावपूर्ण श्रद्धांजली ॥

प्राचार्यांचा सुसंवाद ...

प्रिय विद्यार्थी मित्रांनो,
सप्रेम नमस्कार ...

‘तृषार्त’ हे आपल्या महाविद्यालयाचे नियतकालिक आहे. आज तृषार्त नियतकालिकाचा ३८ वा अंक ‘स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव’ या विशेषकांच्या स्वरूपात प्रकाशित करताना

मनस्वी आनंद होत आहे. कोरोनाच्या भयाण वास्तवाशी यशस्वी लढत पूर्ण करून आपण स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव साजरा करीत आहोत. भारतीय स्वातंत्र्याला ७५ वर्ष पूर्ण होत आहेत. या क्षणाचे साक्षीदार होण्याचे भाग्य आपणाला लाभले. हा आपला संचिताचा ठेवाच म्हणावा लागेल. देशाच्या स्वातंत्र्यसाठी ज्यांनी आपले बलिदान दिले, त्या सर्व महापुरुष व स्वातंत्र्यसैनिकांना अभिवादन करण्याचे, त्यांच्या त्यागाची, बलिदानाची आठवण करण्याचे हे वर्ष आहे.

‘तृषार्त’ नियतकालिकाच्या माध्यमातून आपण सर्व हुतात्म्यांविषयी कृतज्ञता व्यक्त करून सर्व देशभक्त, क्रांतिकारी यांचे स्मरण करीत आहोत.

राजर्षी शाहू महाराज व हुतात्मा करवीर छत्रपती चौथे शिवाजी महाराज यांच्या प्रेरणेतून निर्माण झालेल्या अहमदनगर जिल्हा मराठा विद्या प्रसारक समाज संस्थेने १९७८ मध्ये सुरु केलेले हे महाविद्यालय शाहू-फुले-आंबेडकरांचा वैचारिक वारसा सामाजिक व शैक्षणिक बांधिलकीतून सातत्याने जपत आहे. संस्थेच्या सर्व सन्माननीय पदाधिकारी, विश्वस्त यांचे मार्गदर्शनामुळे ‘अ’ श्रेणी प्राप्त आपले महाविद्यालय विविध राज्यस्तरीय, विद्यापीठस्तरीय पुरस्कारांनी सजलेले आहे. अत्याधुनिक शिक्षण पद्धती, ‘निसर्गरम्य परिसर’, तज्ञ शिक्षक, सुसज्ज प्रयोगशाळा, क्रीडांगण, सिडा अॅकॅडमी, वसतिगृह, ऑडिओ व्हिड्युअल स्टुडिओ, कॅक्टस् गार्डन, सुसज्ज ग्रंथालय इ. सुविधा विद्यार्थी केंद्रीत मानून तयार करण्यात आलेल्या आहेत. आता फक्त गरज आहे याद्वारे आपल्या कर्तृत्वाला आकार देण्याची, आपले व्यक्तित्व घडविण्याची.

राष्ट्रहितासाठी, समाजासाठी अशी पाऊले नेहमीच देखणी असतात.

कवी बा.भ. बोरकरांनी म्हटल्याप्रमाणे...

“देखणी ती पाऊले जी,
ध्यासपंथी चालती”

सदैव शुभेच्छा व अभिनंदन ...!

डॉ. पुरुषोत्तम रावसाहेब कुंदे

प्र.प्राचार्य

संपादकीय ...

प्रिय विद्यार्थी मित्रांनो,

महाविद्यालयाचे वार्षिक नियतकालिक 'तृषार्त' चा सन २०२१-२०२२ चा हा 'भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव' विशेषांक आपल्या हाती सुपूर्द करतांना मला अत्यंत आनंद होत आहे.

हे वर्ष अनेक अर्थानी लक्षणीय आहे. एकतर आपण म्हणजेच आपल्या भारतमातेने स्वातंत्र्याची ७५ वर्षे पूर्ण केली आहेत आणि दुसरे म्हणजे गेल्या तीन वर्षांपासून ज्या जीवघेण्या कोरोनाच्या संकटात आपण वावरलो त्याचे मानवजातीवरील संकट हळूहळू कमी होत आहे. या दोनही बाबी दिलासादायक आहेत.

महाविद्यालयाचा वार्षिकांक तरुण विद्यार्थी-विद्यार्थिनींच्या उत्स्फूर्त भावनाभिव्यक्तिना वाट देणारा असतो. तरुणाईच्या उत्कट आणि प्रगल्भ भावना कथा, कविता आणि लेखांच्या माध्यमातून व्यक्त होत असतात. हीच असते यशस्वी व्यक्तिमत्त्वाची पहिली पायरी. यावर्षी भारतीय स्वातंत्र्याच्या अमृतमहोत्सवाचे औचित्य साधून त्यावर विशेषांक काढण्याचे मा.प्राचार्य आणि संपादक मंडळाने ठरविले आणि या विषयावर अनेक विद्यार्थ्यांनी निर्भिडपणे लिखाण केले, स्वातंत्र्याबद्दलच्या आपल्या अपेक्षा व्यक्त केल्या. या पंच्याहत्तर वर्षांच्या कालखंडात सामान्य माणसाच्या पदरात काय पडले ? यापुढील काळाच्या काय अपेक्षा आहेत ? कोणती आव्हाने आपणासमोर आहेत ? अशा विविध अंगांनी विद्यार्थ्यांनी केलेल्या लेखनातून हा अंक साकारला आहे.

आपले महाविद्यालय शैक्षणिक उपक्रमांसोबतच अनेक शिक्षण पूरक उपक्रम राबविते. राष्ट्रीय सेवा योजना, राष्ट्रीय छात्र सेना, कमवा शिका योजना याशिवाय अनेक शैक्षणिक व सांस्कृतिक उपक्रम सातत्याने सुरु असतात. यानिमित्ताने अनेक मान्यवर व्यक्तींचे मार्गदर्शन विद्यार्थ्यांना मिळते त्याचेही प्रतिबिंब आपणास या अंकातून प्रत्ययास येईल.

हा अंक साकारतांना कार्यकारी संपादक म्हणून मी कार्यरत असलो तरी वेळोवेळी मा.प्राचार्य आणि संपादक मंडळातील सदस्यांचे बहुमोल मार्गदर्शन लाभले. सन्माननीय संस्था पदाधिकाऱ्यांच्या प्रेरणा आणि आशीर्वाद सोबत आहेतच.

प्रतिमा प्रकाशनचे डॉ.मोहनराव देशमुख, टाईपसेटर श्री.दत्तात्रय पाचंग यांनी अंक रेखीव बनविला यांचेही आभार. काही त्रुटी आढळल्यास क्षमा अपेक्षितो.

धन्यवाद ...!

डॉ. हेमंत गायकवाड
'तृषार्त' कार्यकारी संपादक

.. अभिनंदनीय ..

प्र.प्राचार्य डॉ. पुरुषोत्तम कुंदे

मेजर रिसर्च प्रोजेक्ट (ICSSR, New Delhi)
मेजर रिसर्च प्रोजेक्ट (ICHR, New Delhi)
सा.फु.पुणे विद्यापीठाची हिंदी विषयात

गाईडशिप आणि पुस्तक प्रकाशन (भारतीय ज्ञानपीठ)

डॉ. युवराज सुडके (उपप्राचार्य)

सायक्लोटेक्झेनचे गुणधर्म तपासण्यासाठी
नवीन पद्धत विकसित केल्याबद्दल
ऑस्ट्रेलियन पेटंट मिळाले

डॉ. पांडुरंग ठोंबरे

सा.फु.पुणे विद्यापीठाची पीएच.डी.
गाईडशिप (भूगोल)

डॉ. गोकुळ क्षिरसागर

विद्यार्थी कल्याण मंडळ सा.फु.पुणे विद्यापीठ
यांचा 'उत्कृष्ट जिल्हा समन्वयक' पुरस्कार

डॉ. रविंद्र गो.वैद्य

सा.फु.पुणे विद्यापीठाची पीएच.डी.
गाईडशिप (इंग्रजी)

डॉ. वसंत शेंडगे

'प्रोफेसर' पदी पदोन्नती

डॉ. अशोक चोथे

सा.फु.पुणे विद्यापीठाची पीएच.डी.
गाईडशिप आणि एम.फिल.
गाईडशिप (राज्यशास्त्र)

लेफ्ट. नारायण गोरे

१७ महाराष्ट्र बटालियन
एन.सी.सी. अहमदनगर यांचा
बेस्ट ए.एन.ओ. पुरस्कार

डॉ. अनिता आढाव

आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रात
शोधनिबंध सादर व प्रकाशित

डॉ. शांताराम साळवे

डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा
विद्यापीठ औरंगाबाद यांची
पीएच.डी.पदवी प्राप्त (शारीरिक शिक्षण)
आणि आंतरराष्ट्रीय जर्नलमध्ये शोधनिबंध

डॉ. सागर कांदे

सा.फु.पुणे विद्यापीठाचा
लघु संशोधन प्रकल्प मंजूर

श्री. राजेश वळवी

भारतीय विज्ञान अकादमी
यांची 'समर रिसर्च फेलोशिप'

श्रीमती मिनाक्षी राजाराम चक्रे

सा.फु.पुणे विद्यापीठ यांचा
लघु संशोधन प्रकल्प मंजूर
(ग्रंथालय शास्त्र)

श्री. नितीन निपुणे

'भारतीय राज्यघटनेची ओळख'
या पुस्तकाचे लेखन व प्रकाशन

श्री. रामदास भाऊराव कोरडे

महाराष्ट्र शासनाचा बालनाट्य
स्पर्धेमध्ये "उत्कृष्ट प्रकाशयोजना"
यासाठी राज्यस्तरीय द्वितीय पुरस्कार

श्री. रामनाथ केदार

अर्थशास्त्र विषयात
नेट परीक्षा उत्तीर्ण

डॉ. गोकुळ मुंडे

सा.फु.पुणे विद्यापीठाची
पीएच.डी. गाईडशिप
(राज्यशास्त्र)

श्री. बळीराम चव्हाण

भौतिकशास्त्र विषयात
सेट परीक्षा उत्तीर्ण

श्री. सुशिलकुमार शिंदे

आंतरराष्ट्रीय शोधनिबंध
लेखन व प्रकाशन

.. यशवंत गुणवंत ..

शेख अनिस

M.Sc. II (Ana.) प्रथम क्रमांक

केळगंद्रे प्रकाश

M.Sc. II (Org.) प्रथम क्रमांक

भोसले दिपक

M.Sc. II (Ana.) द्वितीय क्रमांक

कु. सुरुसे दिपाली

M.Sc. II (Org.) द्वितीय क्रमांक

घोरपडे अक्षय

M.Sc. II (Ana.) तृतीय क्रमांक

कु. रोकडे सारिका

M.Sc. II (Org.) तृतीय क्रमांक

कु. धुगे कोमल महादेव
सांस्कृतिक प्रतिनिधीकु. बायस वैष्णवी कबिरसिंग
हॉर्टिकल्चर १२ वी (२०२१)
प्रथमगोबरे पृथ्वीराज एकनाथ
हॉर्टिकल्चर १२ वी (२०२१)
द्वितीयजाधव आदित्य संतोष
हॉर्टिकल्चर १२ वी (२०२१)
तृतीयबोडखे निखिल राजेंद्र
हॉर्टिकल्चर १२ वी (२०२२)
प्रथमजमधडे सौरभ बाबासाहेब
हॉर्टिकल्चर १२ वी (२०२२)
द्वितीयघोडके सोमनाथ शंकर
हॉर्टिकल्चर १२ वी (२०२२)
तृतीयकु. दळे निकिता दादासाहेब
१२ वी MLT (२०२१)
प्रथमकवडे राहुल शहादेव
१२ वी MLT (२०२१)
द्वितीयकु. चिकने प्राची दत्तात्रय
१२ वी MLT (२०२१)
तृतीयकु. राजगुरु सेजल शांतीवेल
१२ वी MLT (२०२२)
प्रथमकु. तिजोरे श्रुती शिवाजी
१२ वी MLT (२०२२)
द्वितीयकु. वावरे श्रावणी अविनाश
१२ वी MLT (२०२२)
तृतीयकु. हिंगे सोनाली शंकर
१२ वी A & O.M. (२०२२)
प्रथमकाकडे सागर बालकृष्ण
१२ वी A & O.M. (२०२२)
द्वितीयम्हस्के सुहास सतीश
१२ वी A & O.M. (२०२२)
तृतीय

.. राष्ट्रीय सेवा योजना ..

उत्कृष्ट विद्यार्थिनी
स्वयंसेविका

कु. जयश्री खेडकर
S.Y.B.Sc.

कु. वैष्णवी धनंजय शेते
T.Y.B.Sc.

कु. भाग्यश्री अशोक पंडित
T.Y.B.Sc.

उत्कृष्ट विद्यार्थी
स्वयंसेवक

सौरभ विक्रम काकडे
T.Y.B.Sc.

श्रीपाद अशोक भुकेले
T.Y.B.Sc.

करण श्रीधर दौडे
S.Y.B.A.

.. राष्ट्रीय छात्र सेना ..

SUO पायल संभाजी राऊत
प्रजासत्ताक दिन परेड २०२२ साठी निवड

भानगुडे गणेश अर्जुन
ज्युनिअर अंडर ऑफिसर

गतकळ प्रमोदिनी शिवाजी
सार्जंट

फटांगरे अनिकेत भाऊसाहेब
सी.एच.एम.

वाघमोडे अजय बाळासाहेब
सी.पी.एल.

ढाकणे चंद्रशेखर अशोक
एल.सी.पी.एल.

लॉंढे दिनेश गोपीचंद
एल.एल.सी.पी.एल.

हिवाळे महेश मनोहर
बेस्ट कॅडेट्स

कणगरे दिपाली दादासाहेब
बेस्ट पायलटिंग

भारस्कर राहुल शंकर
बेस्ट कॅडेट्स

.. गुणवंत खेळाडू ..

कु. शुभांगी कापकर F.Y.B.Com
राष्ट्रीय अॅथलेटिक्स सुवर्णपदक
पटियाला (पंजाब)

रविराज काळे M.A. II
ज्युदो - सावित्रीबाई फुले
पुणे विद्यापीठ (द्वितीय क्रमांक)

कु. घनवट शेजल S.Y.B.A.
बॉक्सिंग - सावित्रीबाई फुले
पुणे विद्यापीठ (तृतीय क्रमांक)

कु. शिंदे श्रध्दा F.Y.B.Sc.
खो-खो -
विभागीय स्पर्धेसाठी निवड

तन्मय टेकाळे T.Y.B.Com
बॉक्सिंग - सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ
आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी निवड

कु. शुभांगी झिंज S.Y.B.A.
पावर लिफ्टिंग
आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी निवड

कु. पायल राजत T.Y.B.A.
सायकलिंग आंतर
विभागीय स्पर्धेसाठी निवड

प्रतिक गिते S.Y.B.Com.
कबड्डी - आंतर विभागीय
स्पर्धेसाठी निवड

विजयकुमार भोजने
कबड्डी - आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धा

कु. आकांक्षा निजवे S.Y.B.Sc.
क्रॉसकंट्री - आंतर विभागीय
स्पर्धेसाठी निवड

पटेकर यशराज F.Y.B.C.A.
वेट लिफ्टिंग - आंतर विभागीय
स्पर्धेसाठी निवड

कु. प्रगती कंठाळे S.Y.B.A.
बॉक्सिंग - आंतर विभागीय
स्पर्धेसाठी निवड

रिपुंजय थोरवे S.Y.B.A.
वेट लिफ्टिंग - विभागीय
स्पर्धेसाठी निवड

सचिन दौंड T.Y.B.A.
वेट लिफ्टिंग - विभागीय
स्पर्धेसाठी निवड

कु. रुद्रा उंदरे
वेट / पावर लिफ्टिंग -
विभागीय स्पर्धेसाठी निवड

देशमुख राजेंद्र
कुस्ती / ज्युदो -
विभागीय स्पर्धेसाठी निवड

कु. मीरा काते S.Y.B.A.
कबड्डी

युवराज कारंडे
वेट लिफ्टिंग

विविध उपक्रम : क्षणचित्रे

ऑडिओ - व्हिज्युअल स्टुडिओचे उद्घाटन करताना संस्थेचे मा.सचिव श्री.जी.डी.खानदेशे साहेब व संस्था पदाधिकारी

ऑडिओ - व्हिज्युअल स्टुडिओच्या उद्घाटनानंतर त्यासंबंधीची माहिती घेताना सन्माननीय संस्था पदाधिकारी

माजी विद्यार्थी मेळाव्यात मार्गदर्शन करताना मा.आयुक्त आणि सुप्रसिद्ध लेखक मा.पुरुषोत्तम भापकर व इतर मान्यवर

'आजादी का अमृतमहोत्सव' प्रसंगी ध्वजास मानवंदना देताना विद्यार्थी व प्राध्यापक वृंद

'आजादी का अमृतमहोत्सव' ध्वजारोहण प्रसंगी प्राचार्य व उपस्थित मान्यवर

'आजादी का अमृतमहोत्सव' कार्यक्रमांतर्गत 'हर घर तिरंगा' उपक्रमात सहभागी छात्रसैनिक विद्यार्थी, प्राचार्य, शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचारी वृंद

विविध उपक्रम : क्षणचित्रे

राष्ट्रीय सेवा योजना सालवडगाव येथील शिबीराचे समारोप प्रसंगी मार्गदर्शन करताना शेवगावचे डि.वाय.एस.पी. सुधाकर मुंडे

वाणिज्य विभागाच्या आय.पी.आर. वर्कशॉपमध्ये मार्गदर्शन करताना न्यू लॉ कॉलेज, अहमदनगरचे प्रा.बाळासाहेब पांडे

विज्ञान विभागाने आयोजित केलेल्या 'रोजगार मार्गदर्शन कार्यशाळा' प्रसंगी प्रा.अंजिक्य बोराडे यांचे स्वागत करताना प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे

संगणकशास्त्र विभागाच्या 'टेकफेस्ट' चे उद्घाटन करताना प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे व इतर

'सेट नेट कार्यशाळा' प्रसंगी डॉ. प्रविण गायकवाड यांचे स्वागत करताना प्राचार्य डॉ. पुरुषोत्तम कुंदे

'भाषिक कौशल्य कार्यशाळा' प्रसंगी मार्गदर्शन करताना डॉ. रविंद्र वैद्य व इतर मान्यवर

विविध उपक्रम : क्षणचित्रे

शिक्षक दिनानिमित्त प्रमुख अतिथी पोलिस उपनिरीक्षक
मा.पवार साहेब यांचे स्वागत करताना
प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे व इतर

‘आजादी का अमृतमहोत्सव’
निमित्त सैनिकांचा सत्कार

महाविद्यालयाचे वार्षिक नियतकालिक ‘तृषार्त’ च्या
कोरोना विशेषांकाचे प्रकाशन करताना समाज कल्याण आयुक्त
मा.श्री.राधाकिसन देवढे आणि उपस्थित मान्यवर

महाविद्यालयातर्फे आयोजित माजी विद्यार्थी मेळाव्यात सहभागी
झालेले माजी विद्यार्थी

रक्तदान शिबिरामध्ये उत्स्फूर्तपणे
रक्तदान केलेले रक्तदाते

‘संगणकशास्त्र’ शाखेच्या तृतीय वर्षाच्या विद्यार्थ्यांच्या निरोप
समारंभ प्रसंगी मा.प्राचार्य व प्राध्यापक

विविध उपक्रम : क्षणचित्रे

महाविद्यालयात अत्यंत उत्साहात पार पडलेला 'शिवजयंती सोहळा'. छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या प्रतिमेचे पुजन व अभिवादन करताना महाविद्यालयाचे प्राचार्य व इतर

'क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले' जयंती निमित्त आयोजित व्याख्यान देताना डॉ. अनिता आढाव व उपस्थित

महाविद्यालयाने आयोजित केलेल्या एकांकिका स्पर्धेच्या उद्घाटन प्रसंगी मान्यवर

'जागतिक महिला दिनानिमित्त' मार्गदर्शन करताना डॉ.गितांजली कराळे. व्यासपीठावर प्राचार्य व मान्यवर

CIDA येथे आयोजित केलेल्या आरोग्य जागृती कार्यशाळेत योगासने करताना प्राचार्य, प्राध्यापक वृंद आणि स्वयंसेवक

राष्ट्रीय सेवा योजनेतर्फे आयोजित 'पोस्टमन कार्यशाळा' मध्ये मार्गदर्शन करताना करणसिंह घुले, व्यासपीठावर प्राचार्य व इतर मान्यवर

विविध उपक्रम : क्षणचित्रे

वार्षिक स्नेहसंमेलनात 'लावणी नृत्य' सादर करताना विद्यार्थिनी

वार्षिक स्नेहसंमेलनात 'कव्वाली' सादर करतानाचा एक क्षण

वार्षिक स्नेहसंमेलन प्रसंगी 'भूपाळी' सादर करताना विद्यार्थिनी

वार्षिक स्नेहसंमेलनात महाविद्यालयाचे विद्यार्थी पारंपरिक 'जागरण - गोधळ' सादर करताना

वार्षिक स्नेहसंमेलनात 'समुह नृत्य' सादर होत असतानाचा एक नयनरम्य क्षण

वैज्ञानिक संकल्पनेतील (सायंटीफिक) रांगोळी स्पर्धेत सहभागी स्पर्धक रांगोळी रेखाटतांना

विविध उपक्रम : क्षणचित्रे

भारताचे चीफ ऑफ डिफेन्स जनरल बिपीन रावत यांचे अपघाती निधन झाले. राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या वतीने त्यांना आदरांजली वाहताना कॅडेट्स

राज्यनाट्य स्पर्धेतील उत्कृष्ट प्रकाश योजनेचा राज्यसरकारचा पुरस्कार स्विकारताना प्रा.रामदास कोरडे

SUO पायल राऊत हिचा सत्कार करताना मेजर जनरल योगेंद्र प्रसाद खंडूरी

विज्ञान विभागातर्फे आयोजित विशेष व्याख्यान प्रसंगी डॉ. गिरीष कुकरेजा यांचे स्वागत करताना प्राचार्य डॉ. पुरुषोत्तम कुंदे

नवी दिल्ली येथे 'प्रजासत्ताक दिनाच्या' संचलनात सहभागी झाल्याबद्दल SUO पायल राऊत हिचा सत्कार करताना प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे

आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेत 'बॉक्सिंग' खेळताना महाविद्यालयाचा विद्यार्थी राजेंद्र देशमुख

'निर्भय कन्या अभियान' उपक्रमांतर्गत मार्गदर्शन करताना मा.अॅड.प्रतिक्षा काळे व उपस्थित

'बेटी बचाओ' कार्यक्रमात मार्गदर्शन करताना दिवाणी न्यायाधिश श्रीमती एस.यु.जगुषे व उपस्थित

विविध उपक्रम : क्षणचित्रे (राष्ट्रीय छात्र सेना)

CIDA कॅम्पस मध्ये वृक्षारोपण करताना राष्ट्रीय छात्र सेनेचे छात्रसैनिक व प्राचार्य

Army Day निमित्त छात्रसैनिकांना मार्गदर्शन करताना माजी सैनिक मा.श्री.काकासाहेब काळे

पी.आय. स्टाफ कडून एन.सी.सी. छात्रसैनिकांना फायरिंगचे ट्रेनिंग देतानाचा एक क्षण

छात्र सेना दिवस निमित्ताने छात्र सैनिकांची शेवगाव शहरात रॅली

राष्ट्रीय सेवा योजना व राष्ट्रीय छात्र सेना यांचे वतीने आयोजित 'एडस् जनजागृती' रॅलीचे उद्घाटन करताना माजी उपप्राचार्य प्रा.के.आर.माने

१७ महाराष्ट्र बटालियन, एन.सी.सी. अहमदनगरचे कमांडिंग ऑफिसर कर्नल जीवन झेंडे यांच्याकडून बेस्ट ANO अॅवॉर्ड स्वीकारताना लेफ्टनंट नारायण गोरे

विविध उपक्रम : क्षणचित्रे (राष्ट्रीय सेवा योजना)

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या सालवडगाव येथील विशेष श्रमसंस्कार शिबीरात ग्रामस्थांची आरोग्य तपासणी करतानाचा एक क्षण

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या सालवडगाव येथील विशेष श्रमसंस्कार शिबीरात पर्यावरण जन-जागृती रॅलीमध्ये पथनाट्य सादर करताना स्वयंसेवक

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या सालवडगाव येथील विशेष श्रमसंस्कार शिबीरात वृक्षारोपण करताना प्राध्यापक व रा.से.यो. स्वयंसेवक

राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या सालवडगाव येथे रा.से.यो. विशेष श्रमसंस्कार शिबीर उद्घाटन प्रसंगी मार्गदर्शन करताना श्री. भास्करराव पेरे सरपंच आदर्शगाव पाटोदा

महाविद्यालयाच्या परिसरात स्वच्छता करताना राष्ट्रीय सेवा योजनेचे स्वयंसेवक

आंतरमहाविद्यालयीन ज्युदो स्पर्धेत प्रत्यक्ष खेळताना कु. सेजल घनवट

तृषार्त

२०२१-२०२२ अंक ३८ वा

‘भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव विशेषांक’

मराठी विभाग ०००

■ गद्य परिमल ■ काव्यसुगंध

- संपादक -

डॉ. अनिता आढाव

प्रा. विठ्ठलराव देवढे

अनुक्रमणिका गद्य परिमल ...

अ.नं.	लेख / निबंध - शीर्षक	लेखकाचे नाव / संकलक
१.	मी भारत बोलत आहे	काटे गणेश किसन
२.	स्वतंत्र भारतातील शैक्षणिक दृष्टिकोन आणि व्यक्तिमत्व विकास	कु. राजेश्वरी सरोदे
३.	स्वतंत्र भारतातील प्रदुषणाची समस्या	कु. रोहिणी गायकवाड
४.	भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव	कु. राजश्री कोकाटे
५.	सौंदर्याने नटलेला भारत देश	कु. निकिता नलगे
६.	लक्ष द्या हो विनविते भारत मी तुमची माता ...	कु. वर्षा खाडे
७.	भारतीय सांस्कृतिक एकात्मता	कु. प्रतिक्षा शेळके
८.	अमृत महोत्सवी वर्षात भारतापुढील कृषी क्षेत्रातील आव्हाने...	प्रा. विठ्ठलराव देवढे
९.	या देशात बंधूभाव नित्य वसू दे ...	प्रा. सरोज साळवे
१०.	आशिया खंडातील भारतीय ऐक्य	कु. रेणुका घुगे
११.	सार्वभौम भारतभूमी	कु. वैष्णवी औटी
१२.	भारत माझा देश आहे - माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे	कु. कावेरी रुईकर

काव्यानंद ...

अ.नं.	कवितेचे शीर्षक	कवीचे / कवयित्रीचे नाव
१.	माझी सुंदर भारत माता	कु. अस्मिता भवर
२.	देश सारा एकीच्या शक्तीने उभारुया	कु. अर्चना शिंदे
३.	गे मायभू भारत माते	ऋषिकेश पंडित
४.	भारत मातेचा आशीर्वाद	कु. वेणुताई काते
५.	हे अंबे भारत माते	महेश खंडागळे
६.	प्रिय अमुच्या भारत माते	कु. मोनिका जगधने
७.	हो जय जय भारत माता	डॉ. वसंत शेंडगे

मी भारत माता बोलत आहे

माझ्या बाळांनो मी तुमची आई भारत माता बोलत आहे. माझ्यामुळेच तुमच्या सर्व पूर्वजांचा इतिहास दडलेला आहे. स्वातंत्र्याचा रणसंग्राम, संस्कृती, परंपरा हेही माझ्यामध्येच दडलेलं आहे. मी सतत परकीय आक्रमणापासून त्रस्त होत आलेली आहे. मीच सनातनी हिंदूची भूमी आहे. माझ्या कुशीमध्येच देव अवतरले, माझ्या भूमीमध्ये ते स्वतः खेळले. माझ्यामध्येच रामायण, महाभारत घडले. हे तर देवांचे आहे. पण मानवी प्राचीन इतिहासाबद्दल सांगायचे म्हटले तर माझ्यामध्ये इ.स. २६०० मध्ये सिंधू संस्कृतीचा जन्म झाला आणि १७०० पर्यंत ही संस्कृती राहिली. नंतर वर्धमान महावीर, गौतम बुद्ध यांसारखे थोर संत होऊन गेले. यानंतर पहिल्यांदाच माझ्यावर बाहेरील आक्रमण झाले. ते म्हणजे सिकंदराचे ; पण आचार्य चाणक्य सारखे थोर विद्वान आणि चंद्रगुप्त मौर्य यांसारखे महान राजे माझ्यामध्ये अवतरले आणि सिकंदराच्या आक्रमणापासून मला वाचविले व मौर्य साम्राज्याची स्थापना इ.स. ३२१ मध्ये झाली. माझ्यामध्येच सम्राट अशोक सारखे राजे झाले. कलिंगासारखे भयंकर युद्ध माझ्या मातीवरच झाले होते. ऐवढे रक्त वाहिले होते की मी संपूर्णपणे लाल झाले होते.

त्यानंतर मी मोघली आक्रमणापासून त्रस्त झाले. मुहम्मद बिन कासीम, महमूद गझनी यांनी या भूमीची खूप लूटमार केली. मंदिरांचा विद्धंस झाला. खूप लोक मारले गेले. हा विद्धंस रोखण्यासाठी माझ्यामध्ये खूप वीर योद्यांनी जन्म घेतला. पृथ्वीराज चौहान खूप वीर सारखे बलाढ्य योद्ध्यांनी मुहम्मद गोरी सांरख्या मोघली राक्षसांचा वध केला. पृथ्वीराज चौहान खूप वीर आणि अतिशय चांगला राजा होता. खूप दयाळू आणि मायाळू होता. शब्दवेदी बाण चालवण्याची विद्या त्याला येत होती. तब्बल १६ वेळेस पृथ्वीराज चौहानने मुहम्मद गोरीला युद्धामध्ये हरवले व स्वतःच्या दयाळूपणामुळे त्याला प्रत्येक वेळेस जिवदान दिले. जयचंद सारख्या देशद्रोही व्यक्तीने गोरीला मदत केली व पृथ्वीराज चौहान युद्ध हरला व त्याला कैद केले असता गोरीने हा प्रस्ताव मांडला की त्याला पृथ्वीराज चौहानची शब्दवेदी धनुर्विद्या बघायची आहे. व ती विद्या बघत असता पृथ्वीराज चौहानने गोरीचा आवाज ऐकून

त्याला जागीच ठार केले. पृथ्वीराज चौहानला मी सदैव स्मरणात ठेवील. यानंतर मी तुम्हाला सांगू इच्छिते एक असा राजा की त्याचे नाव ऐकले की प्रत्येक भारतीयांचे काळीज धडधडते तो राजा म्हणजे महाराणा प्रताप.

!! वीर भोग्य वसुंधरा !!

!! वीर भोग्य वसुंधरा !!

खऱ्या अर्थाने सांगायचे म्हटले तर त्याग, समर्पण, बलिदान, वीरता आणि स्वाभिमान असणारा राजा म्हणजे महाराणा प्रताप या माझ्या बाळाची यशोगाथा जर सांगायची म्हटली तर एक छोटंस राज्य ते म्हणजे मेवाड, कुंभलगडामध्ये इ.स. १५४० मध्ये महाराणा प्रतापचा जन्म झाला. जयवंताबाई हे त्यांच्या आईचे नाव

मेवाड के लोग उसे कीका के नामसे जानते थे !

स्वाभीमान के खातीर वो सबकुछ त्याग देता था !

मातृभुमी रक्षा हेतू वो हरपल मरने को तैयार रहता था !

८० किलो का भाला, और साथमें दो तलवारे रखता था !

बजरंग सा बल था उसकी भुजाओं में,

हल्दीघाटी के युद्ध में उसने बैलोल खान

को घोड़े सहीत काट दिया था !

और जयवंता के खोक को उसने

धन्य, धन्य कर दिया था !

हे ते महाराणा प्रताप आहेत, की यांच्या वीरतेचे किस्से माझ्या कणाकणांत दडलेले आहेत. जयचंद सारख्या गद्दार शासकाने मुघल सम्राट अकबरची साथ दिली व महाराणा प्रताप यांच्या हातून चित्तोडगड हा किल्ला गेला. त्यादिवशी महाराणा प्रताप यांनी शपथ घेतली. की जोपर्यंत मी माझं गेलेलं राज्य परत घेत नाही आणि मुघलांपासून या भारतभूमीला मुक्त करत नाही, तोपर्यंत मी माझे राजभवन सोडून जंगलामध्ये राहणार आणि पायांमध्ये चप्पलपण नाही घालणार आणि अशी शपथ घेऊन या वीर योद्ध्याने स्वतःच्या घराचा त्याग केला. जंगलामध्ये आवास केला. भिल्ल जातीचं सैन्य तयार केलं. गाडीया लोहारांकडून रजपूती

तलवारी बनवून घेतल्या व पुन्हा नव्याने मुघलांसोबत युद्ध छेडल्या गेले. ते म्हणजे हल्दीघाटी इ.स. १५७६ या युद्धांमध्ये अकबरचे सारे सैनिक व सरसेनापती बैलोल खान मारला गेला व महाराणा प्रताप यांनी ही लढाई जिंकली. नंतर काही दिवसांनी जंगलामध्ये शिकार करत असताना एका वाघासोबत लढताना यांचा मृत्यू झाला. मोघली सत्ता संपली नाही. इ.स. १६०० मध्ये एक अतिशय क्रूर मुघल शासक जन्मला तो म्हणजे औरंगजेब याची क्रूरता एवढी पसरली होती की मी ती छोट्याशा शब्दात तुम्हास सांगत आहे. दररोज स्त्रीयांचे अपहरण, लुटमार करणे, मंदीराचे मस्जिदीमध्ये रुपांतरण, मुर्तींना फोडणे, ज्या भूमीवरती रहायचे तिथल्या लोकांना जिवंत मारणे, खून, दरोडा या मुळे मी अतिशय त्रस्त झाले होते. सर्वांनी मान झुकवली होती. पण अशा प्रतिकूल एक आगीची ठिणगी इ.स. १६३० मध्ये दख्खनच्या भूमीवर तेवत होती. ती म्हणजे छत्रपती शिवाजी महाराज इ.स. १९ फेब्रुवारी १६३० रोजी पुण्याच्या शिवनेरी किल्ल्यावरती बाळाचा जन्म झाला. शिवानी देवीच्या नावावरून बाळाचे नाव शिवाजी ठेवण्यात आले. हेच शिवाजी पुढे चालून छत्रपती झाले. शिवबाबद्दल मी तुम्हास सोनेरी शब्दात सांगू इच्छिते ..

स्नेह स्नेह औरंगजेब दुराचारी कंस हो रहा था,
मुर्तिया टूट रही थी,
मंदिरों का विध्वंस हो रहा था !
हिंदू अपने सिखा सुत्र के परीत्याग करणे को बाध्य थे,
देवालयों मे स्तूतियों से विहीन हमारे अराध्य थे ।
आर्य कुमारीयों की चितकारों से गुंजते बादशाहों के हरम थे,
शिशु लानाओ को भी नहीं बखशा
वे जालिम इतने बेशर्म थे !
तब सनातन धर्म ध्वजा फहराने,
जीजाबाई का वो लाल आया था !
मुगलों का काल बनकर शिवा
साक्षात महाकाल आया था ।
हर हर हर महादेव बोलकर उसने ...

अधर्मीयो पर प्रहार किया था ।
दम तोडती विरता मे ठसने ...
प्राणों का संचार किया था ।
समर्थ गुरु से इतना सामर्थ्य पाया था,
की पराजीत बादशहा की बेगम को भी
माँ कहकर शिशु झुकाया था ।

जर छत्रपती शिवाजी महाराज नसते, तर मी एक जिवंत भूमी नसून मृत्यूंची भूमी बनली असते. मंदिरांचा झालेला विध्वंस व सतत जळत असलेला भूमीचा टुकडा असते. छत्रपती शिवाजी महाराज यांसारख्या महान योद्ध्यांना मी नमन करते.

निश्चयाचा महामेरु । बहुत जनांसी आधारु
अखंड स्थितीचा निर्धारु । श्रीमंत योगी ॥
यशवन्त, कीर्तिवन्त । सामर्थ्यवन्त, वरदवन्त
पुण्यवन्त, नीतिवन्ता जाणता राजा ॥
शिवरायांचे आठवावे रूप । शिवरायाचा आठवावा प्रताप
शिवरायांचा आठवावा साक्षेप । भूमंडळी ॥
शिवरायांचे कैसे बोलणे । शिवरायांचे कैसे चालणे ।
शिवरायांचे सलगी देणे । कैसे असे ॥
सकळ सुखाचा केला त्याग करुनि साधिजे तो योग
राज्यसाधनाची लगबग । कैसे केली ॥

या महान राजाचा मृत्यू इ.स. ३ एप्रिल १६८० मध्ये झाला. पुढे चालून छत्रपती शिवाजी महाराजांचे स्वराज्य त्यांचे पुत्र छत्रपती संभाजी महाराज यांनी सांभाळले. शेवटच्या श्वासापर्यंत त्यांनी मुघलांशी झुंज दिली. व पेशवा बाजीराव यांच्या काळामध्ये मराठ्यांचे हिंदू साम्राज्य आंध्रप्रदेशमील अटक पासून तर पाकीस्थानातील कटक पर्यंत पसरले व गौरवपूर्ण हिंदू साम्राज्य संपूर्ण भारतामध्ये तयार झाले व इ.स. १८१८ मध्ये पेशवाईचा अस्त झाला व कालांतराने इंग्रज भारतात आले.

आता मी तुम्हांस सांगत आहे. भारतीय स्वातंत्र्याचा इतिहास सर्वप्रथम इंग्रजांचे भारतात आगमन.

१४५३ साली ऑटोमन तुर्कस्तानने बाइझेन्टाईन साम्राज्याची राजधानी असलेले कॉन्स्टन्टिनोपाल (आताचे

इस्तंबूल) हे शहर जिंकल्याने भारत-युरोप यांमधील इराणचे आखात - कॉन्स्टन्टिनोपाल - इटली हा खुष्कीचा व्यापारी मार्ग बंद झाला. परिणामी भारताकडे जाणाऱ्या नव्या व्यापारी मार्गाचा अथवा समुद्रमार्गाचा शोध लावणे युरोपियनांना क्रमप्राप्त ठरले. यातूनच कोलंबसने अँटलांटिक महासागर पार करून भारताकडे जाण्याचा प्रयत्न करताना १४९२ साली अमेरिका खंडाचा शोध लावला. वॉस्को द गामा या पोर्तुगीज खलाशाने आफ्रिकेच्या दक्षिण टोकाला वळसा घालून २० मे १४९८ रोजी कालीकत बंदरात प्रवेश केला आणि भारतीय भूमीवर पाय ठेवणारा तो पहिला युरोपीयन ठरला.

इ.स. १७०० च्या कालावधीमध्ये इंग्रज व भारतीय सत्तांमध्ये खुप युद्ध झाले. इंग्रज - अफगाण, इंग्रज - मोघल, इंग्रज - मराठा, इंग्रज - शिख अशा खूप सत्तांसोबत इंग्रजांचे युद्ध झाले व अखेर भारत इंग्रजांच्या गुलामगिरीत मोडला गेला त्याचे कारण म्हणजे आपल्याच काही लोकांनी स्वतःच्या देशासोबत केलेली गद्दारी व गुप्त पद्धतीने केलेली इंग्रजांना मदत या कारणांमुळे भारत म्हणजे माझ्या भूमीतील लोक गुलामगिरीमध्ये मोडले गेले व इंग्रजांचा छळ या भूमीवरती सुरु झाला. जसे की काळे-गोरे मतभेद, स्वतः राजा आणि प्रजा म्हणजे नोकर, अनेक गरीब भारतीयांना मारहाण, स्त्रीयांना पळवून नेणे, शेतकऱ्यांवरती जोर जबरदस्ती करणे, स्वतःची संपत्ती वाढवण्यासाठी शेतकऱ्यांना त्यांचे पीक न घेऊ देता, स्वतःला पाहिजे ते पीक घेण्यास भाग पाडणे. अन्न, अन्न करून गरीबांना मारणे, भारतातील सर्व संपत्ती सोने, चांदी, इतिहासकालीन वस्तू स्वतःच्या देशात पळवून नेणे खूप विध्वंस चालला होता. अन्यायाला थारा उरला नव्हता. अशा प्रतिकूल परिस्थितीत भारतीयांनी १८५७ साली एक स्वातंत्र्य लढा उभारला.

१८५७ च्या उठावाची पार्श्वभूमी :

संन्याशांचे बंड - १७६३ ते १७८० या काळातील बंगालप्रांतमधील संन्याशी व फकिर यांचे बंड १७ वर्षे चाललेलय या बंडास शेतकऱ्यांचा पाठिंबा मिळाला. बंकिमचंद्र चॅटर्जी यांच्या 'आनंदमठ' या कादंबरीत संन्याशांचे बंडाचे वर्णन आढळते.

वेल्लोरचे बंड : भारतीय सैनिकांनी १८०६ मध्ये मद्रास प्रांतातील वेल्लोर येथे मोठा उठाव केला. इंग्रजांविरुद्ध त्यांच्याच सेनेतील भारतीय सैनिकांच हा पहिला मोठा उठाव होय. तसे पाहिले तर १८५७ च्या उठामध्ये खूप कारणे होती. जसे की राजकीय कारणे, वेलस्लीच्या तैनाती फौजेचे दुष्परिणाम, डलहौसीचे आक्रमक विस्तारवादी धोरण, धार्मिकतेचे कारण, आर्थिक कारणे, लष्करी कारणे असे बरेच कारणे होती.

उत्तर भारतातील उठाव : ३१ मे १७२८ ही पुर्वनियोजित उठावाची तारीख होती. २९ मार्च १८५७ बंगाल नेटिव्ह इन्फंट्रीच्या ३४ व्या रेजिमेंटाचा शिपाई मंगल पांडे यांनी बराकपूर येथील छावणीत मेजर ह्युसन या ब्रिटिश अधिकाऱ्यावर गोळी झाडून मुदतीपुर्वीच उठावाची सुरुवात केली.

८ एप्रिल १८५७ : मंगल पांडे यांना कोलकाताजवळ बराकपूर येथे फाशी देण्यात आली.

१० मे १८५७ : मीरत येथील छावणीत सैनिकांनी उठाव केला.

११ मे १८५७ रोजी क्रांतिकारक मीरतहून ३० मैलांवर असलेल्या दिल्ली या ठिकाणी आले.

दिल्लीतील उठाव : १८५७ च्या उठावात 'दिल्ली' हे क्रांतीकारकांचे मुख्य केंद्र होते. दिल्लीतील नेतृत्व : बहादूरशहा जफर दुसरा व त्याचा सेनापती बख्तरखान.

११ मे १८५७ : क्रांतीकारकांनी बहादुरशहा दुसरा यास दिल्लीचा बादशहा घोषित केले व १२ मे १८५७ रोजी दिल्ली आपल्या ताब्यात घेतली.

१५ सप्टेंबर १८५७ : विल्यम हडसन या इंग्रज अधिकाऱ्याने बंड मोडून दिल्ली पुन्हा ताब्यात घेतली. बंड मोडीत काढून इंग्रजांनी ब्रम्हदेशातील रंगून तुरुंगात ठेवली व तेथेच त्याचा अंत झाला.

ज्याचा मुकुट आहे हिमालय,

जिथे वाहते गंगा,

जिथे विविधतेत एकता...

सत्यमेव जयते आहे आमचा नारा,

जिथे धर्म आहे भाईचारा,
तोच आहे भारत देश आमचा...

व नंतर अनेक समाजसुधारकांनी धार्मिक व सामाजिक सुधारणा चळवळी घडवून आणल्या. आधुनिक भारताचा जनक म्हणून ख्याती असलेले राजाराम मोहन रॉय यांनी ब्राम्हो समाजाची स्थापना केली. स्वामी दयानंद सरस्वती यांनी आर्य समाजाची स्थापना केली. मथुरेतील आर्य अंध साधू विरजानंद यांचे शिष्यत्व स्विकारून तीन वर्षे हिंदू धर्माचा अभ्यास केला व हे तत्त्वज्ञान मांडले की वेद हेच हिंदूचे गुरु आहेत. ईश्वर एकच असून तो निर्गुण निराकार आहे.

स्वामी विवेकानंद – रामकृष्ण मिशनची स्थापना व युवकांचे प्रेरणास्थान म्हणून प्रसिद्ध व युवकांना संदेश 'उठा जागे व्हा आणि ध्येय सिद्ध झाल्याशिवाय थांबू नका.'

व कालांतराने इंग्रजांसमोर कठोर ताकद बनवून टिळक युग आले. लोकमान्य टिळकांनी या भूमीसाठी खूप काही केले. त्यांनी केसरी व मराठा ही वृत्तपत्रे सुरु केली व भारतामध्ये लोकांचे संघटन व्हावे व देशासाठी लोकांनी लढावे यासाठी त्यांनी गणेशोत्सव व शिवजयंती ही कार्यक्रमे सुरु केली व शेवटच्या श्वासापर्यंत इंग्रजांशी ते लढत राहिले. राजद्रोहाच्या आरोपाखाली त्यांना इंग्रजांनी काळ्या पाण्याची शिक्षा सुनावली. तसेच स्वातंत्र्यवीर सावरकर हेही जन्मभर आपल्या मातीकरता इंग्रजांशी लढत राहिले.

“ना जगावे धर्माच्या नावावर
ना मरावे धर्माच्या नावावर,
माणुसकीच धर्म आहे मातीचा,
बस जगा भारत भूमीच्या नावावर”

काही कालावधीनंतर १९२० ते १९४७ हा कालखंड खऱ्या अर्थाने स्वातंत्र्याचा कालखंड आहे. या कालखंडामध्ये गांधी युग आले होते. कारण १९२० मध्ये टिळकांच्या मृत्यूनंतर राष्ट्रीय चळवळीचे सूत्रे महात्मा गांधीकडे आले होते. आणि गांधीजींच्या सत्याग्रहासारख्या अभिनव तंत्राने राष्ट्रीय चळवळ व्यापक होऊन स्वातंत्र्य लढ्याच्या नव्या पर्वास सुरुवात झाली.

गांधीजींच्या चंपारण्य सत्याग्रह, खेडा सत्याग्रह,

असहकार चळवळ, स्वराज्य पक्ष, सविनय कायदेभंग चळवळ, मिठाचा सत्याग्रह ह्या घटनेमुळे संपुर्ण देश इंग्रजाविरुद्ध जागृत झाला. असे बरेच महान क्रांतीकारी या मातीमध्ये स्वातंत्र्यासाठी लढत होते.

“वो चिराग हूँ मैं, जो हर तुफान जलता हूँ,
महबूब – ए – वतन के खातिर सीना तान चलता हूँ,
और मुझे क्या मारेंगे ये मेरे दुश्मन,
मैं बसा के सीने में हिन्दुस्तान चलता हूँ।”

यामध्ये जर सांगायचे म्हटले तर नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांचेही योगदान खूप अमूल्य आहे. सुभाषचंद्रबोस यांनी आझाद हिंद सेनेची स्थापना केली. व लोकांना करा किंवा मरा स्वातंत्र्यासाठी अशी घोषणा दिली. त्यांच्या आझाद हिंद सेनेचं घोषवाक्य तुम मुझे खुन दो मैं तुम्हे आझादी दूंगा असे व सुभाषचंद्र बोस आजीवन या मातीसाठी झगडत राहिले. सुभाषचंद्र बोस यांचे बलिदान सदैव स्मरणात ठेवले जाईल.

भगतसिंग, राजगुरु, सुखदेव, झाशीची राणी, वासुदेव बळवंत फडके, क्रांतिसिंह नाना पाटील, मंगल पांडे, चंद्रशेखर आझाद, सरदार वल्लभभाई पटेल, यांसारख्या अनेक वीरांनी हाडाच्या काड्या व रक्ताचे पाणी करून या भूमीला स्वातंत्र्य मिळवून दिले. त्यांची ही गुणगौरव गाथा आहे त्यांच्या वीरतेची आणि पराक्रमाची ही शौर्यगाथा आहे.

स्वराज्य हा माझा
जन्मसिद्ध हक्क आहे
आणि तो मी
मिळवणारच ...

व अखेर जग दुसऱ्या महायुद्धाकडे वळले व प्रखर भारतीयांच्या रेट्यापुढे इंग्रजांचा काही थारा लागेना व अखेर इंग्रजांनी गोलमेज परिषदा बोलावून भारतीयांचे मन भटकवून टाकण्याचा प्रयत्न केला. पण गांधीजी, सरदार वल्लभभाई पटेल अशा विद्वान माणसांना ते मान्य केलं नाही व अखेर तिसऱ्या गोलमेज परिषदेत निर्णय करण्यात आला की भारताला पाकिस्तानच्या फाळणीसोबत स्वातंत्र्य दिले जाईल व १९४७ ला भारत खऱ्या अर्थाने स्वतंत्र झाला.

मी स्वतंत्र झाले खरे पण विविध तुकड्यांचे घाव

सहन करतच. आजच्या तरुणाईला मला फक्त एकच सांगणे आहे की स्वातंत्र्यासाठी आपले प्राण दिलेल्या त्या वीर पुरुषांने बलीदान कदापी विसरु नका, त्यांनी दाखवलेल्या मार्गावरती चाला. पारतंत्र्य काय असते आणि स्वातंत्र्य काय असते हेही समजून घ्या. जर मी स्वतंत्र झाले नसते. तर भारताची काय स्थिती असती हे जाणून घ्या. सत्यासाठी झुंज द्या जनकल्याणासाठी नवनवीन मार्ग सुचवा. खूप शिका, समुद्र व्हा, आणि या भूमीला विकसित करा. त्याग, समर्पण, बलीदान या गोष्टी आत्मसात करा. एक मोठी ताकद बनवून उभे रहा. व परत आपल्या भूमीवरती कोणी राज्य करणार

नाही यांची काळजी घ्या.

रंग बलिदानाचा त्या तिरंग्यात पहावा...

उत्साह देशप्रेमाचा अंगी संचारावा ...

जयघोष भारताचा आसमंती गुंजावा ...

सण हा भारतीय अमृतमहोत्सवाचा सदैव चिरायु

व्हावा ...

काटे गणेश किसन

द्वितीय वर्ष विज्ञान

स्वतंत्र भारतातील शैक्षणिक दृष्टिकोन आणि व्यक्तिमत्व विकास

शिक्षण ही आजच्या काळातील प्रमुख गरज आहे आणि शिक्षण मिळवण्याचा एक उत्तम स्रोत असतो तो म्हणजे एक 'गुरु' एक शिक्षक आपल्या शिष्यांना उत्तम प्रकारे शिक्षा देऊन त्यांचे भविष्य उज्वल बनवतो. शिक्षकाबद्दल समाजामध्ये कायम आदराचे आणि मान-सन्मानाचे स्थान असते. विद्यार्थ्यांचा कल व त्यांची आवड आणि त्यांच्यातील क्षमता ओळखून त्यांना आयुष्यात नैतिक मूल्यांचे आचरण करून समाजासमोर आदर्श मांडणारे शिक्षक एका अर्थाने समाजालाच घडवणारे शिल्पकार टिकवून ठेवतात.

आपण जेव्हा भारतीय शिक्षणाचा इतिहास पाहतो, तेव्हा आपल्याला असे लक्षात येते की, भारतीय शिक्षणाचा विकास हा दोन भागात विभागला गेलेला आहे. म्हणजे एक स्वातंत्र्य - पूर्वी काळ आणि दुसरा म्हणजे स्वातंत्र्योत्तर काळ म्हणजेच स्वातंत्र्य मिळाल्या नंतरचा काळ गेल्या दोन शतकांपासून चालत आलेली शिक्षण पद्धती ही चिंतन, मनन, चर्चा आणि विचारांची मोठी प्रक्रिया आहे. ब्रिटिश आणि भारतीय सरकारनी केलेल्या विविध आयोगांमुळे आजच्या शिक्षणाला एक नवा आकार व एक नवीन दिशा प्राप्त झाली आहे. आपण अभ्यासत असलेला प्रत्येक शैक्षणिक आयोग हा सध्याची राजकीय स्थिती मांडत असतो. आणि हे आयोग देशाच्या शैक्षणिक विकासावर कसे प्रभाव टाकतात यांचा

अभ्यास करणे देखील आवश्यक झाले आहे.

आयोगांची समित्यांशी तुलना करणे हे एक विस्तृत क्षेत्र बनले आहे. आयोग संपूर्ण शिक्षण पद्धतीचा अभ्यास करण्यासाठी आणि त्यावर शिफारशी करण्यासाठी नियुक्त केला गेला आहे. दुसरीकडे संपूर्ण शैक्षणिक पद्धतीमधील एखाद्या विशिष्ट पैलूचा अभ्यास करण्यासाठी समित्यांची स्थापना देखील करण्यात आली. स्वातंत्र्य - पूर्वी काळातील शिक्षण पद्धतीच्या दृष्टिकोन जाणून घेणे हे अत्यंत महत्त्वाचे आहे, यामध्ये देखील स्त्रियांचे शिक्षण व दलीत समाज, आदिवासी समाज शिक्षण, रुढी, परंपरा, समाजामध्ये होणारा, जातीवाद, वर्णवाद, मतभेद, भेदभाव हे सगळे बाजूला ठेवून स्वातंत्र्य भारताच्या दृष्टिकोनातून जाणणे हे अत्यंत आवश्यक आहे. कारण शिक्षण हे मानव जातीला घडवून आणण्याचे अत्यंत प्रबळ शाली असे शस्त्र आहे. जे मानवाला घडवून समाज सुधारण्यात व समाजातील मतभेद सर्व काही दूर करण्यास उपयुक्त साधन ठरते. व समाजाला पुढे जाण्यास प्रोत्साहित करते.

व्यक्ती जसे जसे शिकत जाते तसे तसे त्याचे व्यक्तिमत्व घडते. व व्यक्तिमत्त्वाचा विकास होत जातो. एखाद्या देशाचा विकास होण्यासाठी तेथील शैक्षणिक गोष्टींचा देखील विकास महत्त्वाचा असतो. कारण शिक्षण हे मानवाला

समाजामध्ये एक उच्च दर्जा व उच्च स्थान मिळवून देते. देशातील तरुणांना योग्य मार्ग दाखवते. ते म्हणजे 'शिक्षण' युवा पिढी ही शिक्षणाच्या माध्यमातूनच घडते. भारतीय शिक्षणपद्धतीची सुरुवात ब्रिटिशकालीन इ.स. १८१३ सालाकडे घेऊन जाते जेव्हा ब्रिटिश ईस्ट इंडिया कंपनीला भारतीय शिक्षणाची जबाबदारी परिस्थिती नुसार स्विकारावी लागली. १८१३ च्या चार्टर कायद्यातील कलम ४३ नुसार भारतातील शिक्षित लोकांमध्ये वैज्ञानिक ज्ञान विकसित करण्यासाठी व त्यांचा सर्वांगीण विकास करण्यासाठी कमीत कमी एक लाख रुपये प्रति वर्ष खर्च करण्यास बांधिल होती. भारताचे प्रशासकीय अधिकारी 'लॉर्ड बेंटिंग' यांनी शैक्षणिक समितीचे अध्यक्ष म्हणून 'लॉर्ड मेकॉले' यांची नेमणूक केली. अधिकाराच्या कलम ४३ अन्वये विचार करून 'मेकॉले' यांनी त्यावर सल्ला मागितला. मेकॉलाने दिलेल्या त्या मसुद्याला 'मेकॉलेच मायनूट' असे म्हणतात. या मसुद्याला उद्देशून काही समूह तयार करण्यात आले. या मसुद्याचा मुख्य उद्देश असा होता की व्यक्तीचा अशा प्रकारचा समूह तयार करायचा जो की रक्तानी आणि रंगानी भारतीय पण त्यांची आवड, विचार सरणी, नैतिकता, बुद्धिमत्ता ही इंग्लिश (ब्रिटिश) स्वरूपाची असावी. या उद्देशामुळेच मेकॉलेचा मसुदा सर्व सामान्यामध्ये प्रचलीत झाला. अशा प्रकारे १८५३ च्या ईस्ट इंडिया कंपनीच्या प्रशासकीय अधिकाराला नवचैतन्य मिळाले. शैक्षणिक धोरणांना नवीन रूप देण्याची गरज भासू लागली. त्यामुळे 'बोर्ड ऑफ कंट्रोल' चे अध्यक्षपद सर 'चार्ल्स वूड' यांच्याकडे देण्यात आले आणि त्यांनी बनविलेला मसुदा हा 'वूडचा मसूदा' (१८५४) म्हणून नावारूपाला आला. शिक्षणाला खूप महत्त्वाचे स्थान देऊन भारतातील लोकांना उपयुक्त स्थान उपलब्ध करून देणे हे वूड्सने आपले कर्तव्य मानले आणि भारतीय शिक्षण सुरु केले. भारताला ब्रिटिशकाळापासून स्वातंत्र्य नव्हते. ब्रिटिशापासून स्वातंत्र्य मिळवून देण्यासाठी अनेक हुतात्म्यांनी आपले प्राण गमावले. देशासाठी कित्येक बलिदान करून भारताला इंग्रजापासून स्वातंत्र्य मिळवून दिले. ब्रिटिशसाम्राज्यापासून १५ ऑगस्ट इ.स. १९४७ रोजी भारत स्वतंत्र झाला. भारताला

ब्रिटिशापासून तर स्वातंत्र्य मिळाले पण भारतातील काही रुढी, पंरपरा व अंधश्रद्धा यामध्ये भारत अजूनही गुंतलेला होता आणि यातून भारताला मुक्त करण्याचा मार्ग होता तो म्हणजे 'शिक्षण' लोकांना शिक्षित बनवणे हे अत्यंत गरजेचे होते. त्यांना शिक्षणाच्या माध्यमातून घडवणे व त्यांची विचारधारा बदलणे देखील तितकेच गरजेचे होते लोकांना सुशिक्षित बनवून समाज कल्याणाचा पाया रचण्यासाठी शिक्षण खूप महत्त्वाचे होते. कारण शिक्षणातून व्यक्तीमत्त्व घडवता येते व त्याद्वारे व्यक्तीमत्त्वाचा देखील विकास निश्चित रूपाने होतो.

भारतामध्ये शैक्षणिक वाटचालीस चालना देण्याची कामगिरी महात्मा ज्योतिबा फुले व त्यांच्या पत्नीने देखील चांगल्या प्रकारे पार पाडली. लोकांचा त्रास सहन करत त्यांनी ही वाटचाल चालू केली. लोकांनी त्यांना खूप विरोध केला पण ते थांबले नाही. त्यांनी १८४८ साली ३ ऑगस्ट रोजी पुण्यातील बुधवार पेठेत असलेल्या भिडे यांच्या वाड्यात सुरु केली. स्वतंत्र्यपणे मुलींसाठी शाळा सुरु करणारे ज्योतिबा फुले हे पहिले समाज सुधारक होते.

भारतीय शिक्षणाचा विकास प्रामुख्याने स्वातंत्र्योत्तर काळात झाला. व तो अतिशय वेगाने पुढे होत गेला. स्वातंत्र्योत्तर काळात उच्च आणि सर्वसाधारण शिक्षणातही प्रचंड वाढ झाली. भारतात शिक्षण मिळायला सुरुवात ही चांगल्या प्रकारे झाली. मुली-मुले सोबत शिक्षण घेऊ लागले बालवाडीपासून महाविद्यालयीन पातळीपर्यंत राबविल्या जाणाऱ्या अभ्यासक्रमांमध्ये शैक्षणिक दृष्टिकोन असतो. हा दृष्टिकोन बालवाडीमधल्या अभ्यासक्रमापासून तो थेट डॉक्टरेट प्रबंधाच्या पातळीवरच्या अभ्यास क्रमापर्यंत आणि नंतरची कनिष्ठ, वरिष्ठ ही महाविद्यालयीन पातळी यांमध्ये सुसंगती असते. प्रामुख्याने महाविद्यालयीन पातळीवरच्या अभ्यासक्रमांमध्ये कला, वाणिज्य, शास्त्र अशा शाखांचा चढत्या श्रेणीने अभ्यास अपेक्षित असतो. परंतु त्यापैकी काही विषयांच्या अभ्यासाची पायाभरणी शाळेमध्ये झालेली असते. शालेय अभ्यासक्रमानंतर महाविद्यालयाव्यतिरिक्त अनेक विषयांचा डिप्लोमा - पातळीवरचा अभ्यासक्रम आखला

जातो. असे अनेक शाखांमधून, त्यांच्या उपशाखांमधून आखले जाणारे अभ्यासक्रम एका विशिष्ट ध्येयाने, एका सूत्राने आखले गेलेले असतात. हे सूत्र म्हणजे त्या त्या राष्ट्राने ठरवलेले शैक्षणिक धोरण व शिक्षणाकडे बघण्याचा त्या त्या राष्ट्राचा विशिष्ट दृष्टिकोण हे होय.

भारताच्या शैक्षणिक दृष्टिकोणामध्ये शिक्षण घेणाऱ्या व्यक्तीचा विकास व तिच्या आधारे राष्ट्राचा विकास अभिप्रेत आहे. आजच्या शैक्षणिक दृष्टिकोनात व्यक्तिमत्व विकासाला महत्त्व आहे. पण तो प्रामुख्याने फक्त बौद्धिक क्षेत्रातील आहे. मुलांचा सर्वांगीण विकास ही कल्पना सतत मांडली जात असली तरी, त्यांचा अभ्यासक्रम आणि परीक्षापद्धती मुलांचा सर्वांगीण विकास घडविण्यास सुयोग्य आहे का, याचा विचार करणे अगत्याचे ठरते. कला, वाणिज्य यांसारख्या शाखांपैकी त्यांचा कल कोणत्या क्षेत्राकडे आहे हे पाहिले जाते आणि ते परीक्षेमध्ये किती गुणवत्ता प्रकट करतात यावर त्यांचे मुल्यमापन केले जाते. यामध्ये त्यांच्या मानसिक विकासाचा फारसा विचार केला जात नाही. राष्ट्राने सर्वकालीन हित लक्षात घ्यायचे असेल व राष्ट्र बलवान व सामर्थ्यशाली बनवायचे असेल तर माणसाचे मन विकसित झाले पाहिजे. त्याला संस्कारांचे बाळकडू लहानपणापासून मिळाले पाहिजे व त्याचे शरीर निरोगी राहिले पाहिजे.

व्यक्तिविकास म्हणजे काय याबद्दलच्या कल्पना कालपरत्वे व देशपरत्वेही वेगवेगळ्या असतात. व्यक्तीचा शारिरीक, मानसिक, भावनिक व सामाजिक विकास होत असतो. या विकासातून तिचा पिंड घडत असतो. व्यक्तीचा हा घडलेला पिंड म्हणजे व्यक्तिमत्व होय. व्यक्तिमत्त्वाबाबत विशेष माहिती स्पष्ट होण्यासाठी पुढे काही व्याख्या दिल्या आहेत. व्यक्तिमत्व म्हणजे स्वतःच्या परिसराशी व्यक्तीचे जे वैशिष्ट्यपूर्ण समायोजन होत असते त्याला कारणीभूत असणारी व वर्तनाला चालना देणारी शारीरिक, मानसिक यंत्रणेची संघटना होय. व्यक्तिमत्व म्हणजे सामाजिक परिस्थितीत घडणाऱ्या व्यक्तीच्या वर्तनाची गोळा बेरीज होय. व्यक्तिमत्त्वाचा विकास म्हणजे फक्त तुमचा वैयक्तिक फायदा असा त्याचा अर्थ होत नाही. तर तुमच्या बरोबर देशाच्या प्रगतीलाही फायदा झाला तरच खऱ्या अर्थाने पर्सनॅलिटी

डेव्हलपमेंट झाली असं म्हणता येईल. व्यक्तीपासून समाज समाजापासून राष्ट्र बनते आणि राष्ट्रापासून विश्वाची निर्मिती होते. आपल्या देशाला खऱ्या अर्थाने महासत्ता बनवायचं असेल तर आजच्या सायन्स आणि टेक्नॉलॉजीच्या युगात व्यक्तिमत्व विकासाची ही भूमिका नीट समजून घ्यायला हवी.

स्पर्धेच्या युगात व्यक्तिमत्व विकासाला अनन्यसाधारण महत्त्व प्राप्त झाले आहे. त्यावरून सर्व व्यक्तिमत्त्वाचा विकास घडवून आणू शकतात. आजच्या शैक्षणिक स्थितीमध्ये विकास घडवणे खूप गरजेचे आहे. आज प्रत्येकाला शिक्षणाचा हक्क आहे. प्रत्येकाने शिक्षण घ्यायलाच पाहिजे. त्याला वाचता - लिहिता आले पाहिजे. त्याच्या आधारे त्याचा उपजीविकेचा प्रश्न त्याला सुलभतेने सोडविता आला पाहिजे. असा त्यामागे उद्देश आहे. पण मध्ययुगीन काळातील व प्राचीन काळातील शिक्षणदृष्टी अशी नव्हती.

प्रत्येक कालखंडामध्ये प्रदेशत्वे कोणती ना कोणती शिक्षणपद्धती रुढ होत असते. एवढेच नव्हे तर आजही पुणे, मुंबई, औरंगाबाद इत्यादी ठिकाणांच्या विद्यापीठांमधील अभ्यासक्रम व शिक्षणपद्धती एकमेकांशी जुळती असली तरी त्यामध्ये त्या त्या प्रदेशांच्या गरजांनुसार थोडा वेगळेपणा आलेला दिसून येतो. संस्कृतचे अध्ययन महत्त्वाचे मानणारी काशी - बनारस येथील विद्याकेंद्रे, भारती विद्यापीठ, ज्ञानप्रबोधिनी, केवळ माहिलांसाठी असलेले श्रीमती ना.दा. ठाकरसी विद्यापीठ यांच्यामध्येही वेगळेपणा आहे. त्यांचा शिक्षणविषयक धोरणात्मक दृष्टिकोन आधारभूत आहे.

पारतंत्र्याच्या काळामध्ये राष्ट्रीय शिक्षणावर भर देण्याच्या पाठशाळा होत्या. त्यांचाही वेगळेपण त्यांच्या राष्ट्रविषयक प्रवृत्तीचा भाग ठरतो.

या सगळ्या वेगळेपणाचा संबंध व्यक्तिमत्व विकासाच्या त्यांच्या दृष्टिकोनाशी आहे. व्यक्तिमत्वविकास हा राष्ट्र विकासाला पोषक ठरावा. व्यक्तिस्वातंत्र्याची त्यामध्ये समज असावी.

कु. सरोदे राजेश्वरी सुरेश

प्रथम वर्ष कला

स्वतंत्र भारतातील प्रदुषणाची समस्या

आजकालच्या आधुनिक जगात मानव प्रगतीच्या दिशेने वाटचाल करत आहे. मानव विज्ञान क्षेत्रात वेगवेगळे प्रयोग करून स्वतःचे आयुष्य सोपे करत चालला आहे. मानव आपल्या गरजा भागवण्यासाठी विविध शोध लावत आहे पण या सर्व आधुनिक बदलांच्या मागे धावत असणारा मानव आपल्या सभोवतालच्या पर्यावरणावर होणारे दुष्परिणामांवर दुर्लक्ष करत आहे. आपल्या गरजा भागवण्यासाठी मानवाने केलेल्या प्रयोगाचे दुष्परिणाम मानवाला दिसून येत नाही. मानवाने आपले आयुष्य आरामदायक बनवण्यासाठी पर्यावरणाचा न्हास करत आहे.

‘वृक्ष वल्ली आम्हा सोयरीं वनचरे ।’

वरील अभंग संत तुकाराम महाराजांनी लिहिला आहे. यात त्यांनी समाजाला झाडांचे महत्त्व सांगितले आहे. पण आजकाल वाढत्या लोकसंख्येमुळे राहणीमानाची समस्या समोर येत आहे. आणि याच्या निवारणासाठी मानव वृक्षतोड करत आहे, आणि ही वृक्षतोड अफाट प्रमाणावर चालू आहे. आपल्या आरामाची साधने बनवण्यासाठी मानव मोठमोठे कारखाने उभारत आहे. या कारखान्यांची दुषित हवा वातावरणात सोडली जात आहे. ज्यामुळे हवेत कार्बन डायऑक्साईड घेतात आणि ऑक्सिजन देतात. म्हणून वृक्षतोड आणि औद्योगिकरणाचा देखिल पर्यावरणावर घातक परिणाम होत आहे आणि वाढत्या कार्बन डायऑक्साईड मुळे हवा प्रदुषित होत आहे.

हवा प्रदुषणाची आणखी बरीच कारणे आहेत जसे की वाढती वाहनांची संख्या. आजचे दृष्य पाहिले तर रस्त्यांवर वाहनाची गर्दी लागली आहे. आणि इतक्या वाहनातून मोठ्या प्रमाणात कार्बन डायऑक्साईड तयार होतो आहे. यामुळे हवा प्रदुषण वाढत चालले आहे.

अजून एक समस्या म्हणजे शहरीकरण, शहरीकरणामुळे कचऱ्यांचे प्रमाण वाढत चालले आहे. ह्या कचऱ्यात कुजणारा व न कुजणारा कचरा, काच, इलेक्ट्रीक वेस्ट या सर्वांचा समावेश होतो. शहरांतून रोज मोठ्या प्रमाणात कचरा तयार होतो आणि या समस्येच्या

निवारणासाठी हा कचरा शहराबाहेर फेकला जातो. यामुळे मृदा प्रदुषण होते.

वाढता कचरा जल प्रदुषणाचे देखील एक कारण आहे कारण बऱ्याचदा हा कचरा समुद्रकिनाऱ्यावर किंवा नदीत फेकला जातो. ज्याने पाणी दुषित होते. जल प्रदुषणाचे आणखी एक कारण म्हणजे औद्योगिकीकरण. वाढत्या कारखान्यांच्या संख्येमुळे त्यातील दुषित पाण्याचे प्रमाणही वाढत आहे. आणि हे दुषित पाणी नैसर्गिक जलस्रोतात सोडले जाते. ज्यामुळे मोठ्या प्रमाणात जल प्रदुषण होते. हेच नाही तर मोठमोठ्या शहरातील सांडपाणी नाल्यातील पाणी देखील स्वच्छ जलसाठ्यात सोडले जाते. ह्या सर्व कारणांमुळे जल प्रदुषण वाढत आहे. यामुळे पाण्यातील जिवांना त्रास होतो आहे. बऱ्याचदा तेलाची आयात निर्यात करताना जहाजातून तेलगळती होत असते.. यामुळेदेखील पाणी दुषित होते.

प्रदुषणात अजून बरेच प्रकार आहेत. त्यांपैकी एक म्हणजे ध्वनिप्रदुषण ध्वनी प्रदुषणाची काही मुख्य स्रोत म्हणजे रस्त्यावरील वाहतुकीमुळे निर्माण होणारा आवाज बांधकाम कामामुळे निर्माण होणारा आवाज, औद्योगिक आवाज, इत्यादी.

आज काल मानवाने आपले आयुष्य सोपे आणि आरामदायक बनवण्यासाठी अनेक नवनवीन वस्तुंचा शोध लावला आहे. जसे की ए.सी., वेगवेगळ्या गाड्या आणि अजून अनेक वेगवेगळी उपकरणे. पण यातील अनेक वस्तुंपासून वेगवेळी प्रदुषण उद्भवतात जसे की ए.सी. मध्ये वापरल्या जाणाऱ्या फ्रोन वायुमुळे ओझोन लेयरला धोका निर्माण होत आहे.

आपणा सर्वांनाच हे माहित आहे की ओझोन लेयर आपल्यासाठी किती महत्त्वाची आहे. पण वाढत्या प्रदुषणामुळे ती आता धोक्यात आहे. प्रदुषण हे जागतिक तापमान वाढीचे कारण बनत आहे. ध्वनिप्रदुषणामुळे कानाच्या पडद्यांवर परिणाम होऊन बहिरेपणा येऊ शकतो. तर हवेतील प्रदुषणामुळे श्वसनमार्गे रोग होतात. हवा प्रदुषणामुळे वनस्पतींच्या वाढीवरही परिणाम होतो. हवा प्रदुषणांमुळे माणसाच्या श्वसन संस्थेला पहिला फटका बसतो.

फुफ्फुसाचा कर्करोग, विविध प्रकारचे हृदयरोग जडण्यासाठी श्वसनातून शरीरात घुसणारी अस्वच्छ हवा कारणीभूत ठरते. प्रदुषित वातावरणात वास्तव्य असलेल्या लोकांना तुलनात्मकदृष्ट्या हृदयविकाराचे वारंवार झटके येत राहतात. या अशुद्ध हवेने तसेच धुम्रपानामुळे निर्माण झालेल्या धुरामुळे शुद्ध रक्त वाहुन नेणाऱ्या रक्तवाहिन्यांना स्लेरोसिसची व्याधी जडते व त्या सुजतात. त्यांतून हृदय विकारांचा सामना करावा लागतो. जल प्रदुषणामुळे जलचरांचे जीवन धोक्यात आले आहेत. आपण कित्येक वेळा समुद्र किनाऱ्यावर मृत झालेले जलचर पाहतो. हे जलप्रदुषणाचे मोठे दुष्परिणाम आहेत. नदीच्या पाण्यावर सर्वस्वी अवलंबून असणाऱ्या तीरावरील गावातील जनजीवन धोक्यात येते तसेच गावातील वनस्पती जीवनसुद्धा धोक्यात येत आहे. मनुष्य निसर्गाला विषारी करत आहे. जर मनुष्य स्वतः वेळीच सावध झाला नाही तर त्याचे दुष्परिणाम त्यालाच भोगावे लागणार आहेत.

आज जगातील अनेक देश प्रदुषण या समस्येला सामोरे जात आहे. प्रदुषणामुळे कित्येक देशाला हानी पोहोचली आहे. प्रदुषणामुळे वेगवेगळे रोग निर्माण होत आहे. गावातील माती मृदाप्रदुषणामुळे नापिक होत चालली आहे. मानव जीवनही नाही तर जलजीवन देखिल धोक्यात आले आहे.

ही प्रदुषणाची समस्या लहान नाही. प्रदुषण इतके वाढले आहे की ते जगातून नष्ट करणे फार सोपे राहिले नाही. प्रदुषणामुळे अनेक नैसर्गिक साठ्यांना नुकसान होत आहे. ज्यात ओझोन लेयरचाही समावेश होतो. न कुजणारा कचरा जसे प्लास्टिक बॅग रस्त्यावर पसरलेल्या आढळून येत आहेत. ज्या खाल्याने जनावरे मृत्युमुखी पडत आहे. आणि कित्येक जनावरे वेगवेगळ्या आजारांना बळी पडत आहे. मानवाने विज्ञानाचा अतिवापर केल्याने देखिल प्रदुषण निर्माण होत आहे. मानव आपल्या फायद्यासाठी अनेक नवनवीन शोध लावत आहे. पण त्यापैकी बऱ्याच वस्तुंपासून निसर्गाला जी हानी होते त्यांकडे मानव पूर्णपणे दुर्लक्ष करत आहे. मानव नैसर्गिक स्रोतांना हानी पोहोचवत आहेत.

आजच्या आधुनिक जगाचे वाईट अपत्य म्हणून प्रदुषणाकडे पाहिले जाते. विकास आणि प्रगती यांसारख्या

संकल्पनांच्या मागे धावतांना प्रदुषणाचा धुर उडणारच. प्रदुषण होते आहे हे आपल्याला दिसत आहे पण त्यावर नियंत्रण करणे देखिल आवश्यक आहे. ही समस्या कठीण आहे पण आपण यांवर वेगवेगळ्या उपाय योजना करून प्रदुषण कमी करू शकतो. जसे विज्ञानाचे दुष्परिणाम आहेत तसेच त्याचे फायदे देखिल आहेत. विज्ञानामुळे प्रदुषण होते हे खरे पण त्याच विज्ञानाचा आपण चांगल्याप्रकारे व प्रमाणात वापर केला तर ही समस्या कमी देखिल करता येते. जसे की इंधनावर चालणाऱ्या गाड्या वापरण्याऐवजी इलेक्ट्रिकल वाहने वापरणे. यामुळे आपण हवा प्रदुषण कमी करू शकतो. प्लॅस्टिकच्या पिशव्या वापरण्याऐवजी आपण कागदी पिशव्या वापरू शकतो ज्या लवकर कुजतात आणि त्यांचा पुन्हा वापर देखिल केला जातो. कागदी पिशव्यांचा वापर करून आपण मृदाप्रदुषण, जलप्रदुषण यांवर रोख लावू शकतो. इलेक्ट्रीसिटी उत्पन्न करण्यासाठी कोळसा वापरण्याऐवजी आपण पवनचक्की आणि सोलर पॉवर चा देखिल वापर करू शकतो. अनेक प्रकारे आपण प्रदुषण नियंत्रण करू शकतो, आणि यांत सरकारने देखिल उत्तम कामगिरी बजावली आहे. आपल्या भारताचे पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी २ ऑक्टोबर २०१४ रोजी 'स्वच्छ भारत अभियान' या कार्यक्रमाला सुरुवात केली. या मोहिमेत त्यांनी स्वतः हातात झाडू घेऊन सफाई केली.

मनुष्यांनी प्रदुषणाची सुरुवात केली आहे पण जर ह्याच मानवाने मनावर घेतले तर ही समस्या नष्ट देखिल होऊ शकते. 'आपला कचरा आपली जबाबदारी' हे जर प्रत्येकाने अंमलात आणले तर प्रदुषण कमी होण्यास फार मदत होईल. जर मानवाने निसर्गाची चांगली काळजी घेतली तर त्याचे आरोग्य चांगले राहील. तर चला आपण आपल्या निसर्गाचे संरक्षण करून प्रदुषणाला ह्या जगातून नाहिसे करू...

"Be a Part of Solution,
Not a Part of Pollution..!"

कु. गायकवाड रोहिणी नवनाथ

प्रथम वर्ष विज्ञान

भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव

“एकच तारा समोर, आणिक पायतळी अंगार
गर्जा जयजयकार क्रांतीचा गर्जा जयजयकार !”

कवी कुसुमाग्रज यांनी केलेल्या या आवाहनाचे सार्थक होण्यास १५ ऑगस्ट १९४७ चा दिवस उजाडला. पक्षी पिंजऱ्यातून उडाला. असंख्य बलिदानांचे सार्थक झाले आणि भारताला पारतंत्र्यातून मुक्तता मिळून स्वातंत्र्य मिळाले. बघता बघता स्वातंत्र्याचा प्रवास ७५ वर्षांचा होत आहे. आज आपण भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सव साजरा करीत आहोत. एखाद्या राष्ट्राच्या जीवनात ७५ वर्षांचा कालखंड हा जरी फार मोठा टप्पा नसला तरी, राष्ट्रातील नागरिकांच्या जीवनात स्वातंत्र्याची ७५ वर्षे पूर्ण करणे अनन्यसाधारण महत्त्वाचे आहे. स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवात आपली स्वातंत्र्याविषयी कोणती स्वप्ने होती ? स्वातंत्र्याकडून आपल्या कोणत्या अपेक्षा होत्या ? आज सत्य काय आहे ? कुठे होतो आपण आणि आता कुठे आहोत .. ? उणिवा काय राहिल्या आणि आता भविष्यात कशी पावले उचलावी लागतील ? याचा विचार आपल्याला करायला लागेल. स्वातंत्र्याचा अमृत महोत्सवात आपण काय कमावलं आणि गमावलं ? याचे सिंहावलोकन करण्याच्या टप्प्यावर आपण येऊन पोहोचलो आहोत. भारत हा नैसर्गिक साधनसंपत्ती आणि खजिन संपत्तीने समृद्ध देश आहे. माथी हिमालय उभा आहे. पायी सागराच्या लाटा लोळण घालत आहेत. देशातून गंगा, गोदावरी, ब्रम्हपुत्रा सारख्या खूप वाहिन्या वाहत आहेत. पक्षी आकाशी भरारी मारतो आहे. सैनिक आणि जवान डोळ्यात तेल घालून देशाची सीमा रक्षण करत आहेत. किसान लोकराजा बनला आहे. आपल्या देशाला कुलु-मनाली, उटी सारखी असंख्य समृद्ध पर्यटन स्थळे लाभली आहेत. एकूणच आपला भारत देश “सुजलाम सुफलाम” आहे.

आपल्या देशाला ऐतिहासिक संस्कृतीचा वारसा लाभला आहे. अनेक जाती, धर्मांचे, वंशाचे लोक येथे गुण्यागोविंदाने एकत्र नांदत आहेत. संत ज्ञानेश्वर, संत तुकाराम, संत कबीर यांच्यासारख्या थोर संतांची भूमी असलेल्या आपल्या देशाची संस्कृती आज जागतिक पातळीवर सर्वश्रेष्ठ संस्कृती मानली जाते. भारत एकाच वेळी अध्यात्म आणि विज्ञानातही अग्रेसर होत आहे. अनेक खेळ प्रकारात भारताने जागतिक दर्जाची कामगिरी केली आहे.

स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवात गेली ७५ वर्षे साहित्य, कला, क्रीडा, संस्कृती या क्षेत्रामध्ये नामवंत लेखक, साहित्यिक व कलावंतांनी आपला ठसा उमटवला आहे. पण असे असले तरी एकीकडे प्रगती होत आहे आणि दुसरीकडे अनेक गोष्टी आपल्याला वेदना देत आहेत. स्वातंत्र्यासाठी अनेक शूर वीरांनी ऐन तारुण्यात बलिदान दिले. आपले संपूर्ण आयुष्य स्वातंत्र्यासाठी खर्च केले. स्वातंत्र्यासाठी त्यांनी रक्ताचा सडा सांडला. पण आम्ही मात्र रक्ताचा घावूक बाजार मांडला. असं कधीकधी उगाचच वाटते. देशांमध्ये दहशतवादी हल्ले होतात. या देशातल्या शेतकऱ्याला आपल्या हक्कांसाठी आंदोलन करावे लागते. अनेक गरिबांना एक वेळचे जेवण सुद्धा मिळत नाही.

भारत मातेच्या हृदयाचे शेकडो तुकडे होतात. एकाच आईची लेकरे एकमेकांच्या रक्तासाठी तहानलेली असतील तर ... त्याआईची काय अवस्था होत असेल ... ? या सान्या आक्रमणांमध्ये अतिशय सामान्य माणूस भरडला जातो. जळणारी झोपडी आणि करपणारे रक्त मात्र भारतीयच आहे... हे आपण का विसरतो ? हा खरा प्रश्न आहे. भ्रष्टाचाररूपी यंत्रणेमुळे मोठी व्यवस्था पोखरली जाते. सामान्य माणसाच्या हक्काची भाकरी गिळंकृत करणारी मंडळी या देशाचे मारेकरी आहेत सत्यमेव जयते हे ब्रीदावक्य आपल्या देशाची शान आहे. स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवात आपल्याला एक गोष्ट मान्यच करावी लागेल की भारतीय स्वातंत्र्याने आपल्याला खूप काही दिले आहे. आपली आर्थिक सांस्कृतिक, औद्योगिक प्रगती झाली. पण मूल्यांचा न्हास होत गेला. म्हणून एकीकडे आपण वैज्ञानिक प्रगतीच्या मार्गाने झपाट्याने परिवर्तन करीत आहोत. परंतु त्याच वेळी दुसऱ्या बाजूने वेगाने वाढणाऱ्या भौतिक व अभौतिक समस्यांच्या दृष्ट विळख्यात आपण अडकल्याने स्वातंत्र्याचा श्वास गुदमरतोय अशी अवस्था झाली आहे. म्हणूनच स्वातंत्र्याच्या या अमृत महोत्सवी वर्षानिमित्त देशातील जनतेला एवढेच आव्हान करता येईल की मानवी जीवनमूल्ये जपा !

कु. कोकाटे राजश्री रावसाहेब
तृतीय वर्ष विज्ञान

सौंदर्याने नटलेला माझा भारत देश

‘निसर्ग चित्र हे कुणी रेखिले,
विधात्याने का असले कोरिले,
वृक्ष, सरिता, अंबुज, पर्वत
मोहक रंग ही तयात भरिले’

आपल्या सभोवताल सुंदर आणि आकर्षक निसर्ग आहे जो आपल्याला आनंदी ठेवतो आणि निरोगी जीवन जगण्यासाठी नैसर्गिक वातावरण प्रदान करतो. आपला निसर्ग आपल्याला अनेक प्रकारची सुंदर फुले, आकर्षक पक्षी, प्राणी, हिरवी वनस्पती, निळे आकाश, जमीन, समुद्र, जंगल, पर्वत, पठार इ. प्रदान करतो. देवाने आपल्या निरोगी जीवनासाठी एक अतिशय सुंदर निसर्ग दिला आहे.

‘गर्दरंगात चिंब न्हाली धरा
साचले धुके शुभ्र घनदाट
बेधुंद कुंद झाली हवा रे
स्वप्न झुला पाहे तुझी वाट’

पृथ्वीवर जीवन जगण्यासाठी देवाकडून मिळालेली अनमोल आणि मौल्यवान देणगी म्हणून आपल्याला निसर्ग मिळाला आहे. एका आईप्रमाणे, आपण आपल्या निसर्गाचे आभार मानले पाहिजेत, त्याला वाढवले, मदत केली आणि लक्ष दिले पाहिजे.

‘स्पर्शून पहाटवारा
दरवळतो खुशीत
ऋतू नांदतो हिरवा
गर्द पानांच्या कुशीत’

आपला निसर्ग बऱ्याच नैसर्गिक सौंदर्याने सजलेला आहे. ज्याचा आपण कधीही आनंद घेऊ शकतो. पृथ्वीला भौगोलिक सौंदर्य आहे आणि त्याला स्वर्ग किंवा शहरांची बाग म्हणूनही ओळखले जाते.

निसर्ग हा आपल्या आईसारखा आहे.

पक्षांचा मधूर आवाज, हळुवार वाऱ्याचा जोरदार आवाज, ताज्या हवेचा किलबिलाट, वाहत्या नदीचा आवाज.

‘झऱ्यात वाहे जल ते खळखळ
गुंजन कानी पानांची सळसळ
मंद सुगंधी पसरते दरवळ

हिरवाईने नटली हिरवळ’

आपण सर्वात सुंदर ग्रहावर राहतो, ‘पृथ्वी’ ज्यामध्ये अतिशय स्वच्छ आणि आकर्षक निसर्ग हिरवागार आहे. निसर्ग हा आपला सर्वात चांगला मित्र आहे. निसर्ग ही आपल्या सभोवतालची प्रत्येक गोष्ट आहे, जी आपल्या सभोवताल सुंदर वातावरणाने परिपूर्ण आहे. आपण प्रत्येक क्षणी तो पाहतो त्याचा आनंद घेतो. जरी दिवस उजाडला तरी ते सौंदर्य बदलते जसे सकाळी जेव्हा सूर्य उगवतो तेव्हा सर्वाकाही चमकदार केशरी आणि नंतर पिवळसर दिसते.

हर्षभरात प्रसन्न सुमने
अंकुरली हिरवी तृणपाने,
निसर्गाची हे सुंदर लेणे,
आभासी तव क्षितीज देखणे

निसर्गाने मानवाला भरभरून वरदान दिले आहे. माणसाची घेण्याची शक्ती, कुवत संपेल परंतु निसर्गाचे हात रिते होत नाहीत. हिरवेगार डोंगर झाडे, वेली, पशु, पक्षी काय काय बघावे आणि कितीदा बघावे. निसर्ग सौंदर्य बघून डोळ्याचे पारणे फिटते पण वारंवार पाहत रहावे डोळ्यात मनात साठवत ते सौंदर्य हृदयात जतन केले जावे.

‘खळखळणारे प्रचंड निर्झर
हसरी राने करडे डोंगर
हिरवा शालू लेवुनि नटली
वसुंधरा ही अतिव सुंदर,

आपली पृथ्वी निसर्गाने समृद्ध आहे. निसर्ग ही देवाची सर्वात मौल्यवान देणगी आहे. सर्व नैसर्गिक गोष्टी निसर्गाला अधिक आकर्षक बनवतात. जसे की फुले, पक्षी, झाडे, प्राणी, नद्या, तलाव, खोरे, समुद्र, डोंगर, जंगल, जमीन आणि आकाश. आपल्या सभोवतालचे निसर्गरम्य सौंदर्य म्हणजे निसर्ग.

‘‘अंगणी बरसला घननीळा सावळा
हिरव्या ऋतुचा थेंब कोवळा
निसर्ग भोस जणू स्वर्गापरी
उन्हात न्हाऊन येती श्रावणसरी’’
कृष्णधवल वस्त्र नेसे अंबर

आकाशी सोनेरी झुंबर
ऊन पावसाच्या खेळानंतर
इंद्रधनुची कमान सुंदर ॥

हिरवी झाडी, स्वच्छ, सुंदर, अथांग समुद्रकिनारे,
ऐतिहासिक गड, किल्ले, बंदर, मंदिरं असे किती तरी
पाहण्यासारखे आहे कोकणात. मन हरखून टाकणाऱ्या
निसर्गाबरोबर नाव घेतलं तरी जिभेवर चव रेंगाळते. आंबे,
फणस, काजू चाखायचे असतील तर कोकणची सैर केलीच
पाहिजे. कोकण भूमी अपार निसर्ग सौंदर्याने नटलेली आहे.
माडांच्या रांगा, सुपारी, केळीच्या बागा, कोकमाची झाड
आणि डोंगर उतारांवर केलेली भात शेती. असा निसर्गाचा वरद
हस्त कोकण प्रदेशाला लाभला आहे. निसर्गसुंदर कोकणात

फेरफटका मारण्याची मजा काही औरचं. असे या निसर्ग
सौंदर्याबाबत कितीही लिहिले तरी अपुरेच पडेल.

'काय तो पाऊस !
काय ते डोंगर !
काय ती हिरवी झाडी !
काय ते नदी-नाले, धबधबे !
आणि काय ते निसर्गरम्य वातावरण !
ओक्रे मध्ये हाय सगळं ..'

कु.नलगे निकिता शिवाजी

प्रथम वर्ष विज्ञान

लक्ष द्या हो विनविते ... भारत मी तुमची माता ...

देश देश म्हणजे तरी काय हो ?
माझ्या प्रिय देशवासियांनो
मी भारतमाता बोलतेय ...!

रक्ताचं दान आणि प्राणाचं बलिदान देऊन
पारतंत्र्यात अडकलेल्या आपल्या मातृभुमीला स्वतंत्र
करणाऱ्या माझ्या शूरवीरांनो...

मी भारतमाता बोलतेय ...!

७५ वर्षापूर्वी परकीयांच्या गुलामगिरीतून तुम्ही मला
मुक्त केलतं आणि १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी 'याचि देही याचि
डोळा' स्वातंत्र्याचा सूर्य पाहून मी कृतकृत्य झाले. या माझ्या
स्वातंत्र्यलढ्यात कैक जणांनी हौतात्म्य पत्करलं. तेव्हा कुठं
या भारतभूने मुक्ततेचा श्वास घेतला. पण, का कुणास ठाऊक
आजकाल माझा श्वास गुदमरतोय. जी लेकर माझ्यासाठी
परकीयांशी लढली. आज त्यांचेच वारस एकमेकांशी भांडताना
पाहून माझा जीव कोंडतोय. मातेला तिची सारी लेकरं
सारखीच मग, तो काश्मीरपासून कन्याकुमारीपर्यंत कुठंही का
राहत असेना तिची माया कधीच कुणाच्या बाबतीत पातळ
होत नाही.

आजकाल जे काही घडतंय ते पाहून मात्र माझं मन
खट्टू झालंय. ज्यापदरानं मी तुमचे डोळे पुसायला हवेत. आज

तोच पदर माझ्याचं आसवांनी भिजून गेलाय. भाषावाद,
प्रांतवाद, जातीयवाद आणि यावरून होणारे वादविवाद,
वितंडवाद मला हताश करून सोडतायात. मी स्वतंत्र झाले
याचाच अर्थ माझ्या भूमीवर राहणारा प्रत्येक प्राणीमात्र स्वतंत्र
झाला. पण, आजचं 'हे गढूळ' वातावरण पाहता स्वातंत्र्य
याचा अर्थ स्वैराचार असा गैरसमज तर कुणी करून घेतला
नाही ना हे तपासण्याची आता खऱ्या अर्थानं वेळ आलीये.
अलिकडं १५ ऑगस्ट, २६ जानेवारी या राष्ट्रीय सणाकडं
निव्वळ सुटीचे दिवस म्हणून पाहिलं जाऊ लागलयं.

आजकाल कैक जण देशानं मला काय दिलं याचा
हिशोब लावत बसलेत. त्या सर्वांना मला काही सांगायचंय.
अहो देशानं मला काय दिलं यापेक्षा मी देशाला काय दिलं
याचा कधी विचार केलाय का ? देशानं मला काय दिलं हे जर
मोजायचं म्हटलं तर मोजता येणार नाही आणि मी देशाला
काय दिलं हे जर मोजायचं म्हटलं तर काय मोजायचं हे शोधून
देखील सापडणार नाही.

आणि देश देश म्हणजे तरी काय हो ? दऱ्या-खोरे,
नदी-नाले, डोंगर-झाडी, फळे-पाने बस्स इतकाच असतो
का देश....? अहो, तुमच्या आमच्या सारख्या हाडामासाच्या
माणसांचाच असतो ना देश ...? मग, हा या जातीचा, तो त्या

धर्माचा हा भेदभाव आपल्यात आलाच कुठून ... ?

मी माता आहे माझ्या मुलाचं भविष्य उज्वल असावं असं मला वाटतं. आज काळ बदलतोय, काळाबरोबर सर्व बदलते हा निसर्गाचा नियम आहे. जेव्हा माझ्या मुलांना विनाशाच्या मार्गावर जाताना पाहते तेव्हा मला अत्याधिक वेदना होतात.

कधीकाळी मी पारतंत्र्यात गुलामीच्या साखळदंडानी जखडलेली होते. त्यावेळी माझ्याच मुलांनी प्राणांची बाजी लावून मला मुक्त केले. मुक्त झाल्यावर मी मोकळेपणाने बागडले. खूप हसले. माझ्या डोळ्यात गौरवमय भविष्याची स्वप्ने होती. मला वाटायचे आता सारे बदलेल. माझा कोणताच मुलगा उपाशी नसेल, अनाथ नसेल. माझ्या मुली स्वतःचे सत्व, आत्मबल ओळखतील आणि पुन्हा एकदा आपला मान सन्मान मिळवतील. माझी लहान मुले, माझा गौरवमय भूतकाळ आपल्या मजबूत बाहूंनी भविष्यात परावर्तीत करतील. मला माझी पूर्व ओळख मिळेल. पण हे काय ? मी काय पाहतोय ? माझी मुले चार भिंतीतल्या त्या वर्गात घोकंपट्टी करण्यालाच आपले भविष्य मानत आहेत. त्यांचा यशाचा फंडा मोठा पगार, बंगला, गाडी आणि बँक बॅलन्स हाच आहे का ? स्वातंत्र्याच्या प्रकाश किरणांबरोबर माझ्या मुलींच्या सशक्तीकरणाच्या विचाराने माझ्यात नव आशेने संचार केला होता. माझ्याएका विजेसारख्या तेजस्विनी मुलीने स्वतःच्या अस्मितेसाठी हसत हसत पण निकराने लढत प्राणही दिले तेव्हा माझ्या डोळ्यात युवा भारत तरळत होता. पण स्वातंत्र्यानंतर असे काही घडले नाही. उलट माझी मुले एकमेकांना लुटण्यातच धन्यता मानू लागले. खरं सांगायचं तर भ्रष्टाचार आणि अनैतिकता यामुळे तर मला सगळे संपले असेच वाटते. मला आठवतो तो माझा सुवर्णमय इतिहास आणि ज्यासाठी मला ओळखले जात होते. माझी काही मुले ऋषी मुनी, तर काही मुले, शूर वीर राजे होते. माझ्या मुलांना अशा ज्ञानाची तृष्णा होती की जे ज्ञान प्राप्त झाले की बाकी काही उरतच नव्हते. मला त्यांचा गर्व होता. पण आज माझ्या काही मुलांनी त्या आत्मानुभूतीलाच विकले आहे. कधी वाटतं की खरचं माझी मुले परत मला आणि

माझ्या प्राचीन गौरवाला समजतील का ? मला अजूनही आशा आहे की मुले त्यांच्या अंतःकरणाला जागवतील आणि पुन्हा मी त्याच जुन्या नावलौकिकाने ओळखली जाईल. माझ्या मुलांनो, उठा, जागे व्हा आणि तोपर्यंत संघर्ष करा जोपर्यंत तुम्हाला तुमची भौतिक आणि अध्यात्मिक ध्येयाची प्राप्ती होत नाही तुम्ही ऐकत आहात ना ?

हो अरे मुलांनो, मी भारतमाता बोलत आहे. उठा माझ्या वीर सुपुत्रांनो.... लढण्यासाठी सज्ज व्हा, स्वतःमध्ये फैलावलेल्या कुप्रवृत्तींशी लढा द्या...आज मी हे काय पाहतोय, "संपूर्ण देशाने दुराचाराचीच चादर पांघरलेली दिसतेय, सभ्यता व परसेवा देशातून दूर पळतेय" "ठिकठिकाणी आज स्वार्थ आणि दुराचार ठाव मांडून बसलाय, भ्रष्टाचार तर कित्येकांच्या नसानसांत भिनलाय." "कित्येक नीतिमूल्ये आज पायदळी तुडत आहे. ज्ञानाच्या सागरात अज्ञान तरंगत आहे." "महिलांच्या हालपेष्टांकडे तुम्ही दुर्लक्ष करताय जगात पाऊल पडायच्या आधीच, त्या इवल्याशा जीवाला संपवताय" "माझ्या स्वनांपासून तुम्ही खूप दूर जाताय, स्त्रीशक्तीची ज्योत तेजोमय करण्याऐवजी का विझवताय ?" "नात्यांमध्ये आज तुम्ही निरस झालाय, करियर करून बेजबाबदार झालाय" "माणुसकी पासून तर सगळेच खूप दूर गेलेत, जीवनप्रवासात संस्कार मागे सोडून चाललेत" "आज यशाच्या मार्गं धावता-धावता जगणं विसरून चाललात तुम्ही, सदाचाराचं हसू ओठांवर आणण्यास अपात्र ठरताय तुम्ही" "बनवण्याच्या वेळी ईश्वरानं भेदभाव नाही केला, अधोगतीच्या दिशेने वाटचाल करणारा जातीभेद मग हवाय कशाला ?" "परस्परांवर प्रेम असलेला संपन्न भारत घडावा जातिभेदाचा महावाद समूळ नष्ट करा" "कार्य करा तुम्ही असं काही, की मला तुमचा गर्व होईल" "भारताला विश्वगुरु बनवण्याचं स्वप्न माझं साकार होईल, आणि तिरंगा राष्ट्रध्वजाला सगळं जग आदराने वंदन करील"

कु. खाडे वर्षा अशोक

प्रथम वर्ष विज्ञान

भारतीय सांस्कृतिक एकात्मता

आपला भारत देश हा विविध संस्कृतींनी नटलेला देश आहे आणि संस्कृती जपणारा देश म्हणून भारताची ओळख आहे. भारत हा विविधतेत एकता असलेला सर्व देशांपैकी अनोखा देश आहे. विविध धर्म, जात, पंथ, भाषा असूनही भारताच्या संस्कृतीत कधीही कमतरता जाणवली नाही. भारतात सर्वजन मिळून मिसळून विविध सण, उत्सव साजरे करून देशाची एकात्मता टिकवतात. भारत विविध संस्कृती, धर्म आणि समाज यांचे संगम आहे आणि सर्व धर्म आणि संप्रदायाचे समान दर्जा देते. भारतीय लोक राष्ट्रीय एकात्मता राखण्यासाठी यशस्वी ठरले आहेत.

भारतीय संस्कृती ही हिंदु संस्कृती आहे. प्रत्येक देशाचे अस्तित्व म्हणजेच त्या देशाची एकात्मता आणि संस्कृती यांचे अस्तित्व. भारतीय संस्कृती ही श्रद्धा धर्माचे मिश्रण आहे. भारत देश जरी विविधतेने नटलेला असला तरीही भारत देशात एकात्मता दिसून येते.

“जरी विविधता येथे

तरी एकता दिसते ...!

फक्त देशाच्या नावाने

सर्वां ताकद वसते ...!

राष्ट्रीय एकात्मता म्हणजे राष्ट्रातील सर्व नागरिकांमध्ये असलेली समानतेची भावना होय. एकात्मता आणि संस्कृती ही देशाची खरी शक्ती आहे. आपल्या देशात अनेक धर्म, जाती असल्या तरी सुद्धा आपण एकत्र आहोत ही या भारत देशाची संस्कृती आहे.

भारतीय संस्कृती जगभरात खूप प्रसिद्ध आहे. भारतीय संस्कृतीला परदेशी लोक उच्च दर्जाचे मानतात. प्राचीन काळी आपल्या देशातील सर्व राजे आणि प्रजेनेही भारतीय संस्कृतीला खूप आदर दिला. होळी, दिवाळी, दसरा, रक्षाबंधन, मकरसंक्रांत, पोंगल, ओणम इ. सण देशाच्या या कोपऱ्यापासून त्या कोपऱ्यापर्यंत साजरे केले जातात. भारत एक कर्मप्रधान देश आहे. येथील कर्मफळाचा सिद्धांत ही जगाची एक अलौकिक देणगी आहे. आपल्या

भारत देशात अनेक धर्म, जाती, संप्रदायावर निष्ठा ठेवणारे लोक राहतात. येथील १८ प्रादेशिक भाषांना घटनेने मान्यता दिली आहे. धर्म, जाती, भाषा, वेशभूषा यात भिन्नता असूनही हा देश धर्म आणि तत्त्वज्ञानदृष्ट्या एक आहे. “अनेकतेत एकता” हे येथील संस्कृतीचे वैशिष्ट्य आहे. १६ संस्कार ही भारतीय संस्कृतीची चिन्हे आहेत. मंदिर, मशिद, गुरुद्वारे येथील जातीय एकात्मतेचे सूचक आहेत. भारताने मुस्लिम वास्तुकला, ग्रीक कला, विज्ञान ग्रहण केले. इथे जे आले ते इथलेच झाले. म्हणून भारतात हजारो प्रकारचे रीतिरीवाज, पोषाख, विवाह, खाण्यापिण्याच्या पद्धती प्रचलित आहेत. कुठे गगनचुंबी पर्वत, कुठे बर्फाची शिखरे, कुठे घनदाट जंगले, कुठे वाळवंटे, कुठे खळखळ वाहणाऱ्या नद्या तर कुठे कोरडी पठाडी पर्वत, कधी भुंकप, दुष्काळ, पुर, वादळे, कोरोना सारखा विषाणु तरीही हा देश आपल्या परंपरा जिवंत ठेवून कणखरपणे उभा आहे. आपल्या संस्कृतीचा प्रभाव श्रीलंका, चीन, सुमात्रा, इंडोनेशियावर पडला आहे. जयवंतप्रसाद आपल्या काव्यात म्हणतात.

“यवन को दिया दया का दान,

चीन को मिली धर्म की दृष्टी ।

मिला यह स्वर्ण-भुमी को रत्न,

शीला का सिंहल को भी दृष्टी ।”

भारतीय संस्कृतीचे वर्णन करणे फार गुंतागुंतीचे आहे. आपल्या संस्कृतीत योग आणि भोग, तप आणि त्याग, साधना आणि सिद्धी, धर्म आणि तत्त्वज्ञान, ज्योतिष आणि व्याकरण यांचा अद्भूत समन्वय आहे. चार पुरुषार्थांची कल्पना ही भारतीय संस्कृतीची देणगी आहे. ‘वसुधैव कुटुंबकम्’ कारण ती “आत्मवत सर्वभूतेषा” तत्त्वज्ञानावर आपली भारतीय संस्कृती आधारलेली आहे. ही मूल्ये म्हणजे केवळ धार्मिक उपदेश नसून आपल्या ऋषीमुनींची साधना, तपश्चर्या आणि चिंतनाचा परिणाम आहे. भारतीय संस्कृतीची ही सर्वांगिणता तिच्या पुरेशी आहे. एकात्मता आणि संस्कृती हा भावनिक शब्द आहे. एकता मध्ये एक असण्याची भावना आहे. भारतात एकात्मता ही सामाजिक, सांस्कृतिक,

भौगोलिक आणि साहित्यिक दृष्टीने एकसंध आहे. भारत देशाची प्रगती ही एकात्मतेवर अवलंबून आहे. अनेक धर्म, अनेक जाती आहेत. भाषाही एक नाहीत तरीही सर्वजण एका सत्राने बांधलेले आहेत यालाच तर म्हणतात भारताची "संस्कृती आणि राष्ट्रीय एकात्मता" त्यामुळे संपुर्ण जगात भारताला स्वतंत्र आणि सार्वत्रिक राष्ट्र म्हणुन ओळखले जाते. एकता ही राष्ट्राची सर्वात मोठी आणि महान शक्ती आहे. त्यामुळे एकात्मता जोपासणे हे राष्ट्रातील प्रत्येक नागरिकांचे कर्तव्य आहे. एकात्मतेमुळे कृषी, विज्ञान, उद्योग अशा विविध

क्षेत्रात भारताची दारे उघडतात. भारतात असलेले सर्व धर्म, जात, भाषा विसरून सर्वजण भारतीय आहोत ही भावना निष्ठा लोक या भारत देशाला लाभले आहेत. भारताच्या संस्कृतीमुळे आपली राष्ट्रीय एकात्मता टिकुन राहते. भारताचे संविधान हे भारताच्या एकात्मतेचे प्रतिक आहे. अशी ही भारताची संस्कृती आणि राष्ट्रीय एकात्मता.

कु. शेळके प्रतिक्षा श्रावण

तृतीय वर्ष कला - अर्थशास्त्र

भारतीय स्वातंत्र्याच्या अमृत महोत्सवातील कृषी क्षेत्रातील आव्हाने व उपाय

आजपर्यंतचा असा इतिहास आहे की, देशाची जशी आर्थिक प्रगती होत जाते. तसा अर्थव्यवस्थेमधील कृषी व कृषी आधारित व्यवसायातील रोजगार व राष्ट्रीय उत्पन्न यांचा सहभाग कमी कमी होत जातो. परंतु हे कृषी सारख्या पायाभूत क्षेत्रासाठी, विकसित व विकसनशील देशाला अभिमानास्पद बाब नसून मानवासही धोक्याची घंटा ठरू शकते.

सर्व मानवजातीला जगण्यासाठी अन्नासाठी कृषी उत्पादनावरच अवलंबून रहावे लागते. त्याही पेक्षा काही मुद्यांचा समावेश करता येईल. निरोगी आयुष्यासाठी पोषण, ग्रामीण उपजीविकेचे साधन, पर्यावरण रक्षणासाठी कृषी-परिसंस्था, जैवविविधता, शाश्वत जमिनीचा वापर, पाणी आणि इतर नैसर्गिक संसाधने, सामाजिक सुरक्षितता आणि उद्योग व व्यापारासाठी कच्चा माल या सर्व बाबी कृषीवरच अवलंबून आहेत. परंतु कृषिक्षेत्र हे हवामान बदलाचे बळी ठरले आहे. हवामान बदलामध्ये कृषीचा मोठा वाटा ग्रीन हाऊस गॅसेस उत्सर्जनाच्या बाबतीत आहे. तो कमी होणे आवश्यक आहे. कृषी क्षेत्रातील आव्हाने व संधी या गतीशील असतात. त्या काही प्रमाणात सर्व देशासाठी सारख्याच तर काही देशांसाठी विशिष्ट असू शकतात.

जागतिक आव्हाने -

भूकबळी (उपासमार) व गरिबी निर्मूलन हे दोन

आव्हाने जगापुढे कायमच आहेत. त्याचबरोबर पोषण, शाश्वत शेती, हवामान बदल आणि सर्वसमावेशक विकास हे प्रत्यक्ष व अप्रत्यक्षरीत्या कृषीशी संबंधीत आहेत. जवळ जवळ दोन बिलियन लोकसंख्येला नियमित पुरेसे, सुरक्षित व पोषक अन्न मिळत नाही. त्यामुळे कुपोषणात वाढ झाली आहे.

वाढती जागरूकता, संतुलित व आवश्यक पोषण, आहारातील प्राधान्यक्रम, बदलती जीवन पद्धती, उपभोक्ता प्राधान्यक्रम, आहारातील वैविध्य यामुळे उत्पादनाची रचना बदलली आहे. मुख्य अन्नधान्यापेक्षा, फळे भाजीपाला, पशुधन व मासे यांचे उत्पादन वाढवावे लागेल. वनस्पती, प्राणीज व समुद्री खाद्यामध्ये पूर्व व पूर्वोत्तर अवस्थेत कृषी रसायनांचा वापर लक्षणीयरीत्या वाढला आहे. त्याच बरोबर समाजामध्ये असा समज वाढला आहे की, कृषी रसायनांच्या वापरामुळे मानवामध्ये दुर्धर आजार होत असून, त्यामुळे औषधोपचारावरील खर्च वाढत आहे. या सर्वांचा परिणाम म्हणुन विषमुक्त (रसायनमुक्त) सेंद्रीय अन्नाची मागणी वाढत आहे.

कृषी हे पाणी आणि जमीन वापरणारे मोठे क्षेत्र आहे. त्यांचा कृषी उत्पादनातील अविचारी वापर हा पर्यावरण व नैसर्गिक संसाधनावर मोठा परिणाम करत आहे. जागतिक पाणी वापरातील ७०% पाणी कृषिक्षेत्रात वापरले जाते. तोच

भारतामध्ये पाण्याचा वापर हा ८०-९०% पर्यंत आहे. लोकसंख्येच्या मोठ्या समूहाला पुरेसे पाणी मिळत नसताना ही मौल्यवान साधनसंपत्ती शेतीमध्ये अकार्यक्षमपणे वापरली जाते. शेतीमधील अती पाणी वापरामुळे जमीनीतील पाणी पातळीमध्ये लक्षणीय घट दिसून येते. मानवासाठी व अकृषक पाण्याच्या वापरासाठी, कृषीमध्ये पाण्याचा वापर कार्यक्षम व समंजसपणे होणे गरजेचे आहे.

आधुनिक व प्रगतशील कृषी उत्पादनामध्ये विशिष्ट व एकपीक पद्धतीचा वापर वाढत आहे. त्यामुळे पिके, बियाणे व प्रजातीतील विविधतेवर परिणाम होऊन एकूणच जैवविविधतेवर परिणाम होत आहे. विकसनशील देशात, मोठ्या प्रमाणात कृषी हे मुख्य उपजीवीकेचे साधन असून त्यापैकी बहुतांश शेतकरी हे अल्पभूधारक आहेत, त्यामुळे त्यांना विविध योजनेचे व बाजारपेठेचे फायदे मिळत नाहीत. नविन औद्योगिक तंत्रज्ञानामुळे औद्योगिक क्षेत्रातील रोजगार कमी होत आहे. त्यामुळे विस्थापीत मजुरांचा प्रश्न निर्माण झाला आहे. त्यासाठी कृषी व औद्योगिक क्षेत्रात सममुल्याने रोजगार निर्मिती करावी लागेल.

भारतापुढील आव्हाने :-

जागतिक स्तरावरील कृषीमधील आव्हाने तितक्याच तीव्रतेने भारतासाठीही लागू होतात. भारतात कृषीक्षेत्र हे नेहमीच अर्थव्यवस्थेचा कणा राहिला आहे. कृषी हे शाश्वत विकासाच्या उद्दीष्टात महत्त्वाचा घटक आहे. कृषी हे उपासमार व पोषण यासाठीच महत्त्वाचे नसून नैसर्गिक संशाधने, हरितगृह वायु उत्सर्जन आणि पर्यावरणीय गुणवत्ता यासाठी महत्त्वाचे आहे. मागील तीन दशकात कृषी उत्पादनातील वाढ ही ३% प्रती वर्ष असून लोकसंख्या ही १.६% ने वाढली आहे. भारत हा एकूण अन्नधान्य उत्पादनाच्या ७% पेक्षा जास्त निर्यात करत आहे. देशात आजमितीला मोठ्या प्रमाणात अन्नधान्याचा साठा आहे. त्यापैकी ४०% अन्नधान्य दोन तृतीयांश लोकसंख्येला खूपच सवलतीच्या दरात उपलब्ध करून दिले आहे. तरीही अद्याप मोठ्या प्रमाणात कुपोषित लोकांची संख्या, जगाच्या तुलनेत जास्त आहे. अन्नधान्याची उपलब्धता व आवश्यक आर्थिक

परिस्थिती असताना सुद्धा लक्षात येण्यायोग्य लोकसंख्या आवश्यकतेपेक्षा कमी अन्न घेते व कुपोषित राहते याचा शोध घेणे आवश्यक आहे. कृषी उत्पादन वाढविले तर अर्थव्यवस्थेला मदतच होईल पण त्यासाठी अनेक आव्हानांना सामोरे जावे लागेल.

१) अतिरिक्त उत्पादनासाठी ग्राहक शोधून निर्यात वाढविणे ज्यामुळे शेतकऱ्यांना योग्य भाव मिळेल.

२) कृषी उत्पादन वाढ ही आधारभूत किंमत व कृषी निविष्टावरील अनुदान यावर अवलंबून आहे. परंतु अस्थिर भाव असल्याने आशाश्वत संसाधनाचा वापर वाढत आहे.

३) स्पर्धात्मक बाजारपेठ नसल्यामुळे हमीभाव मिळत नाही त्यासाठी वाहतूक व्यवस्था सुधारावी लागेल. तसेच जमीन धारण कायद्यामुळे उत्पादन खर्चात वाढ होते.

४) भारतामध्ये ६०% जमीन कृषीसाठी वापरली जाते. यामध्ये सधन लागवड, एक पिक पद्धती आणि कृषी संसाधनाच्या वापरामुळे (रासायनिक खते, तणनाशके इ.) जमीन नापीक होत चालली आहे.

५) भारताची पाण्याची स्थिती वर्षानुवर्षे खराब होत चालली आहे. बहुतांश भागात पाण्याची पातळी ही धोक्याच्या सीमेपेक्षा खाली गेली आहे. जवळजवळ सहाशे मीलीयन लोकसंख्येला पाण्याचे दुर्भिक्ष जाणवत आहे. भारताची धोरणे व पद्धती पाणी वाया घालविण्यास प्रोत्साहन देत असल्याने पाण्याची मागणी व पुरवठा यामध्ये अंतर पडत आहे.

कृषीमध्ये ८०-९०% पाण्याचा वापर होत आहे अद्याप अर्ध्यापेक्षा कमी जमीन सिंचित झाली आहे. इतर देशात कृषी उत्पादनाला जेवढे पाणी लागते. त्यापेक्षा जास्त पाणी तेवढ्याच उत्पादनाला भारतातील शेतीत वापरले जाते. भारतात शेतीसाठी पाणी आणि वीज वापराचा अतिरेक होतो कारण एक तर हे दोन्ही संसाधने निशुल्क किंवा मोठ्या अनुदानात उपलब्ध करून दिली जातात.

६) कृषीमध्ये एखाद्या पिकाचे उत्पादन वाढले म्हणजे त्याचा उत्पादन खर्चही वाढतो. यामुळे नफ्यात वाढ होत नाही. आपले धोरण असे पाहिजे की पिकाचे "उत्पादन ते कार्यक्षम उत्पादन" म्हणजे उत्पादनातील वाढ ही उत्पादन खर्च कमी

करून झाली पाहिजे. त्यासाठी आधुनिक कृषी तंत्रज्ञान, शेतीचे कौशल्ये, नवनवीन शोध आणि रासायनिक खते, पाणी व इतर निविष्टावरील अपव्यय टाळून काटेकोर वापर झाला पाहिजे.

शाश्वत शेतीसाठी पुढील गोष्टी आवश्यक आहेत -

- १) सातत्याने उत्पादनात तसेच उत्पन्नात वाढ करणे.
- २) हवामान बदल स्वीकारून शेतीमध्ये बदल करणे.
- ३) हरीतगृह वायुमध्ये घट करणे.
- ४) पिके, पशुधन, मत्स्य आणि कृषी - वानीकी उत्पादनात संतुलन ठेवणे.
- ५) संसाधने वापरातील कार्यक्षमता वाढविणे. (जमीन, पाणी, वीज)
- ६) पर्यावरण आणि परिसंस्था यांचे संरक्षण करणे.
- ७) प्रत्येक कृषी घटकाच्या अधिक उत्पादनामध्ये, ध्येयधोरणे, तंत्रज्ञान, संस्था व समाज यांना अकार्यक्षमतेकडून पूर्ण कार्यक्षतेकडे वळवणे म्हणजे आपण हवामान बदलाला तोंड देऊ शकू.

बदलाची गरज आणि दिशा -

भारतीय शेतीमध्ये मोठ्या संख्येने जरी आव्हाने असले तरी लक्षणीय संधी दडल्या आहेत की ज्यामुळे आर्थिक प्रगती, उपासमार व कुपोषण कमी करणे, संसाधनाचा शाश्वत पद्धतीने वापर व पर्यावरणाच्या पाऊलखुणा कमी करता येतील. कृषी अन्न पद्धतीमध्ये काही बदल होत आहेत. परंतु ते शाश्वत विकास ध्येयाच्या वेगापेक्षा खूप कमी वेगात आहेत की जे जमीन, पाणी, पर्यावरण व हवामान बदलाच्या सापेक्ष आहेत. योग्य पोषण धोरण राबविण्यासाठी हे बदल खूपच आवश्यक आहेत या बदलाचा वेग हा मुख्यतः हा तंत्रज्ञान, अन्नउत्पादनाची ध्येय धोरणे, विपणन, वितरण, खाजगी व सार्वजनिक गुंतवणूक आणि भागधारकामध्ये जागरुकता व प्रेरणा निर्माण करून होऊ शकते. मोठे बदल हे पुढील

वर्षातील वाढीचा दर व अन्नवापराची मागणी यावर करावे लागतील. महत्वाचा बदल हा की दरडोई अन्नधान्याचा वापर कमी होत चालला असून, दरडोई फळे, भाजीपाला, पशुधन आधारित अन्न यांचा वापर वाढत आहे. याकडे लक्ष द्यावे लागेल. जागतिक व देशांतर्गत संधीचा फायदा घ्यायचा असेल तर पुढील दशकासाठी परिवर्तनकारी दृष्टी ठेवावी लागेल. तसेच ध्येय धोरणाची पुढील विभागात विभागणी करावी लागेल.

- १) संरचनात्मक बदल आणि शासन (गव्हर्नन्स)
- २) फायदेशीर, शाश्वत आणि लवचिक मार्ग
- ३) पौष्टिक व सुरक्षित अन्न
- ४) हवामानाचे संकट आणि जोखीम व्यवस्थापन
- ५) विज्ञान तंत्रज्ञान व संशोधनाचा वापर
- ६) कीड, साथीचे रोग व जैवसुरक्षा
- ७) कृषीमध्ये पाण्याचा वापर
- ८) पर्यायी शेती, कृषी परिसंस्था व जैवविविधता

वरील विवेचनावरून असे दिसते की, स्वातंत्र्याच्या अमृतमहोत्सवात कृषी क्षेत्रात भारतापुढे मोठीच आव्हाने आहेत. परंतु राजकीय प्रगल्भता, ईच्छाशक्ती व योग्य ध्येय धोरणे निश्चित करून व राबवून आपण त्यांचे संधीत रुपांतर करू शकतो व जागतिक स्तरावर देशाचे भवितव्य उज्वल करू शकतो.

Reference :- Ramesh Chand

"Indian Agriculture Towards 2030"

Food and Agriculture Organisation of the United Nations and National Institution for Transforming India.

प्रा. विठ्ठलराव देवढे

हॉर्टिकल्चर विभाग

या देशात बंधूभाव नित्य वसू दे ...

माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे व माझ्या देशातील विविध परंपरांचा मला अभिमान आहे. या परंपरांचा पाईक होण्याची पात्रता माझ्या अंगी यावी म्हणून मी सदैव प्रयत्न करीन अशी प्रतिज्ञा आपण विद्यार्थ्यांकडून प्रत्येक शाळेत म्हणून घेतो. यामागचं सर्वात महत्त्वाचं कारण म्हणजे बंधूप्रेम, देशप्रेम या सर्व देशविषयक भावना लहानपणापासून मुलांमध्ये रुजविणे. आपला भारत देश हा जगातील सर्वात मोठी लोकशाही असलेला देश आहे. देशात विविध जाती, धर्म, पंथ व भाषा आहेत. याच वैविध्याला भारतीय या एका नात्याने वा धाग्याने आपण एक सुंदरतेची माळ गुंफलेली आहे. हे आपल्या भारत देशाचे वैशिष्ट्य आहे. जगाच्या पाठीवर याच वैशिष्ट्यामुळे भारताची ओळख निर्माण झालेली आहे. आपण जसजसे आधुनिक होत आहोत तसतसे आपण प्रगत होत चाललो आहोत.

‘एकीचे बळ तेची उत्तम फळ’ असे संतवचन अनेक संतांनी सांगितलेले आहे. राष्ट्रीय एकात्मतेच्या अभावामुळे आपला भारत देश कुठे चाललाय हे भारतीय नागरिक समजून घ्यायलाच तयार नाही. या देशाचा संपूर्ण विकास घडवायचा असेल तर राष्ट्रीय एकात्मता समजली पाहिजे कारण राष्ट्रीय एकात्मता हा राष्ट्राचा आत्मा आहे आणि हाच आत्मा देशाचे अस्तित्व, विकास आणि स्थैर्य टिकविण्यासाठी आवश्यक आहे. राष्ट्रीय एकात्मता या संज्ञेत राष्ट्र व एकात्मता हे दोन शब्द समाविष्ट आहेत पण तसे पाहिले तर देश, राज्य, राष्ट्र हे शब्द समान अर्थाच्या दृष्टीने वापरले जातात. परंतु, शास्त्रीयदृष्ट्या या शब्दांचे अर्थ वेगवेगळे आहेत. देश हा शब्द फक्त विशिष्ट भौगोलिक क्षेत्रासाठी वापरला जातो. राज्य या शब्दाचा अर्थ देशाची राजकीय व्यवस्था आहे. तर राष्ट्र हा शब्द सर्वसमावेशक ऐक्यभावनेची जाणीव असलेल्या समूहासाठी वापरला जातो. यामुळेच तर राष्ट्रीय एकात्मता ही एक प्रक्रिया आहे. “प्रदेश, धर्म, वंश, जात, भाषा आणि संस्कृती याबाबतची भिन्नता दूर करून आपण एक आहोत अशी भावना नागरिकांच्या मनात निर्माण करणे म्हणजे राष्ट्रीय एकात्मता होय.” परंतु, भारतात जेवढी म्हणजे ब्रिटिशपूर्व कालखंडात व ब्रिटिश कालखंडात जेवढी एकात्मता

होती तेवढी मात्र आता राहिली नाही. ब्रिटिशपूर्व काळाचा विचार केला तर भारतात अनेक राज्ये होती त्यामुळे भारत हा राजकीयदृष्ट्या एकसंघ नव्हता. वेगळ्या शब्दांत असे सांगता येईल की, संपूर्ण भारतीय भूप्रदेशावर एका राजाचा कधीच एकछत्री अंमल नव्हता. सम्राट अशोक, सम्राट हर्षवर्धन, सम्राट अकबर इत्यादींनी भारतीय प्रदेश आपल्या राजकीय अमलाखाली आणण्याचा प्रयत्न केला परंतु त्यांचे प्रयत्न व्यर्थ ठरले कारण त्यावेळेस भारतीयांमध्ये सांस्कृतिक एकता मोठ्या प्रमाणात होती. तसेच ब्रिटिश काळात जेव्हा ब्रिटिशांची सत्ता भारतात स्थापन झाली तेव्हा भारतीय लोकांमध्ये ऐक्यभावना निर्माण होण्याची प्रक्रिया सुरु झाली. कारण भारतीयांचे एक वैशिष्ट्य आहे जेव्हा जेव्हा परकियांचे भारतावर आक्रमण झाले तेव्हा तेव्हाच भारतीयांची ऐक्यभावना दिसून आली जसे की शेतकरी वर्षभर बैलावर नितांत प्रेम करतो पण फक्त त्या बैलाची पुजा तो फक्त पोळ्याच्या दिवशीच करतो तसे भारतीयांचे राष्ट्रीय एकात्मतेबद्दल दिसून येते. नंतर मग ब्रिटिशांनी भारताच्या संपूर्ण भूप्रदेशावर प्रशासकीय व्यवस्था निर्माण केली. त्यांनी रस्ते, रेल्वेमार्ग बांधले, तसेच संप्रेषणाचे जाळे तयार केले. उदा. टेलिफोन, तार, टपाल इत्यादी यामुळे पुढे नवीन प्रदेश निर्माण झाले. तसेच न्यायव्यवस्थेला प्रारंभ झाला. यातूनच मग एकता निर्माण होण्याच्या प्रक्रियेस सुरुवात झाली. तसेच पुढे इंग्रजी भाषेचे ज्ञान अवगत करून भारतीयांना स्वातंत्र्य, समता, बंधुता अशा पाश्चिमात्य मूल्यांचा प्रभाव पडला. नंतर १८५७ साली भारतीयांनी ब्रिटिशांच्या विरोधात उठाव केला. त्यात त्यांना यश जरी मिळाले नसले तरी सर्व भारतीयांच्या मनात ब्रिटिश हे परकीय राज्यकर्ते आहे अशी भावना दृढ झाली. १८७४ साली सुरेन्द्रनाथ बॅनर्जी यांच्या नेतृत्वाखाली राष्ट्रीय सभा स्थापन झाली. काँग्रेसच्या काळात स्वातंत्र्याचा आशेचा किरण निर्माण झाला आणि सर्व धर्माचे व प्रदेशाचे लोक काँग्रेस कडे वळू लागले व त्यानंतर त्यांच्यात ऐक्याची भावना निर्माण झाली.

स्वातंत्र्याच्या काळात तर राष्ट्रीय एकात्मतेची भावना प्रचंड वाढली, सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे ‘भारताचे लोहपुरुष’

सरदार वल्लभभाई पटेल यांनी ही भावना भारतीयांमध्ये रुजवण्याचे काम केले म्हणून त्यांचा जन्मदिवस 'राष्ट्रीय एकता दिन' म्हणून साजरा केला जातो. नंतर पुढे याच राष्ट्रीय एकतेमुळे १५ ऑगस्ट १९४७ रोजी भारताला स्वातंत्र्य मिळाले. यामुळेच याच काळात भारत 'सार्वभौम राष्ट्र' बनले नंतर पुढे राज्यघटना निर्मितीसाठी समिती गठित करण्यात आली. २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी भारतीय राज्यघटनेची समितीने घटनेचा मसुदा मंजूर केला व २६ नोव्हेंबर १९५० रोजी राज्यघटनेची अमलबजावणी करण्यात आली आणि याच एकतेमुळे भारत लोकशाही सार्वभौम व प्रजासत्ताक राष्ट्र बनले.

स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर मात्र ऐक्याची लाट हळूहळू कमी झाली. आज भारत स्वातंत्र्य होऊन ७१ वर्ष झाली तरी पण काही समाजविघातक घटक राष्ट्रीय एकात्मतेला बाधा निर्माण करीत आहेत या घटकांनाच राष्ट्रीय एकात्मतेच्या मार्गातील अडथळे असे म्हणता येईल. हे अडथळे संप्रदायवाद, जातीयवाद, प्रादेशिकवाद, दहशतवाद इत्यादी आहेत. यामुळेच तर "अरे माणसा माणसा कधी होशिल रे माणूस" असे म्हणता येईल. माणूस हा फक्त स्वतःच्या धर्माबद्दल अतिरेकी निष्ठा ठेऊ राहिलाय आणि राष्ट्रनिष्ठेला ठोकलून लावू राहिलाय यातूनच संप्रदायवादाची समस्या निर्माण होऊ लागली. भिन्न धर्माच्या संघर्षातून ही बाब प्रामुख्याने लक्षात येते. स्वातंत्र्यानंतर धर्माधता आणि त्यामुळे निर्माण होणारा संघर्ष वेगळ्या स्वरूपात समोर आला, तो म्हणजे राजकीय पक्षांकडून त्यांचे जे सुप्त हितसंबंध साध्य करण्यासाठी म्हणजे मते मिळविण्याचे उद्दिष्ट समोर ठेऊन धर्माचा वापर होऊ लागला त्यामुळे राष्ट्रीय एकात्मतेची जोपासनेत अडथळे निर्माण होऊ लागले. भारतात जेव्हा सांप्रदायिक दंगलीच्या काळात हिंसा व ताणतणाव निर्माण झाले तेव्हा तेव्हा 'सांप्रदायिक' हा एक गंभीर प्रश्न बनला. कारण यानेच 'राष्ट्रीय एकात्मतेवर' घात होतो. जेव्हा देशाची फाळणी १९४७ साली झाली तेव्हा हिंदू व मुस्लिम धार्मिक दंगली झाल्या त्या भारताच्या इतिहासातील सर्वांत लांछनास्पद दंगली झाल्या. त्यांचा प्रभाव अजूनही हिंदू-मुस्लिमांच्या मनावर आहे त्या धार्मिक दंगली काही दिवसांसाठी किंवा काही तासांसाठी

भडकतात परंतु, त्यांचे परिणाम दीर्घकाळ भोगावे लागतात. यामुळे लोकशाही कमकुवत होते. तसेच प्रचंड जीवित वित्तहानी होते, सर्वांत महत्त्वाचे म्हणजे आंतरराष्ट्रीय स्तरावर भारताची प्रतिमा मलीन होते. दुसरा अडथळा म्हणजे जातीयवाद. आजही आपल्याला जातीयवाद मोठ्या प्रमाणात दिसून येतोय. आणि याचा थेट परिणाम लोकशाहीवर होत असल्यामुळे राष्ट्रीय एकात्मतेला आव्हान निर्माण होत आहे. कारण राजकीय पक्ष हे जातीय समूह व संघटना निर्माण करतात. सध्या तर प्रत्येक जातीच्या विविध संघटना आहेत यामुळे निवडणुकात लोक आपल्याच जातीच्या प्रतिनिधींना मत देतात निवडून आलेले जे प्रतिनिधी असतात ते आपल्या अधिकाराचा उपयोग आपल्या जातीच्या हितासाठी करतात हीच स्थिती मग राष्ट्रीय एकात्मतेच्या मार्गातील अडथळा बनत आहे. त्यानंतर 'प्रादेशिकवाद' सुद्धा. प्रादेशिकवाद म्हणजे राष्ट्रनिष्ठेपेक्षा स्वतःच्या प्रदेशाची निष्ठा करणे. भारतात सध्या हा प्रादेशिकवाद धर्म, आदिम क्षेत्र, संस्कृती यांवर आधारलेला आहे. प्रादेशिकवाद हा समान भाषिकांचे एक राज्य निर्माण करावे या लोकांच्या इच्छेतून निर्माण झाला आहे. प्रत्येक भाषेसाठी स्वतंत्र राज्य झाले असेही नाही तर महाराष्ट्रातील मराठवाडा, विदर्भ, पश्चिम महाराष्ट्र या विभिन्न विभागाला आपल्यावर अन्याय केला जाऊ लागला असेही वाटू लागले. महाराष्ट्रात स्वतंत्र्य विदर्भ तर आंध्रप्रदेशात स्वतंत्र्य तेलंगणाची मागणी केली गेली. याशिवाय राज्यांमध्ये अनेक वाद निर्माण झालेले दिसून येतात जसे की नद्यांचे पाणी जे आहे त्यांचे वाटप, धरणांचे बांधकाम, वीजपुरवठा यांबाबतीत वाद निर्माण झाले यातूनच राज्यांमध्ये कलह वाढला व राष्ट्रीय एकात्मतेवर अडथळा आला. आणखी सर्वांत असा बाधक राष्ट्रीय एकात्मतेला 'दहशतवाद' आहे. एखाद्या संघटित समूहाने त्याच्या राजकीय, धार्मिक किंवा इतर कोणत्याही उद्दिष्टांस विरोध करणाऱ्या लोकांमध्ये किंवा समूहांमध्ये भीती निर्माण करण्यासाठी जाणीवपूर्वक आत्यंतिक, हिंसेचा वापर करणे किंवा धमकी देणे म्हणजे 'दहशतवाद' होय. आज ही वैश्विक समस्या बनलेली आहे. दहशतवादामुळे जीवित व वित्तहानी होते. भारत 'अंतर्गत' व 'बहिर्गत' अशा दोन्ही प्रकारच्या दहशतवादास तोंड देत आहे.

उदा. २६/११ मुंबई, भारतीय संसदेवरील हल्ला अशी बहिर्गत दहशतवादाची उदाहरणे आहेत. याउलट भारताच्या काही राज्यात माओवादी व नक्षलवादी गट हे सर्व प्रकारच्या शोषणापासून मुक्त असलेली नवीन समाजरचना प्रस्थापित करण्याच्या नावाखली दहशतवादाची कृत्ये करीत आहे. हा अंतर्गत स्वरूपाचा दहशतवाद आहे आणि याच दहशतवाद्याला नेमके भारतातील तरुण वर्ग बळी पडत आहे. याच दहशतवादामुळे अलगतेची व फुटीरतेची भावना निर्माण होऊन राष्ट्रीय एकात्मतेस अडथळा निर्माण होत आहे. यामुळेच तर राष्ट्रीय एकात्मता टिकली पाहिजे कारण “जब तक साठ गाठ होता रहेगा भारत का विकास”

आपल्याला जर भारत देशाचे अस्तित्व टिकवायचे असेल तर राष्ट्रीय एकात्मतेची फारच गरज आहे कारण कोणत्याही परिस्थितीत स्वातंत्र्य व सार्वभौमत्व टिकविणे हे प्रत्येक देशाचे कर्तव्य आहे. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे दीर्घकाळ संघर्ष करून भारताने स्वातंत्र्य मिळविले आहे. अनेक जणांनी म्हणजेच बालकांपासून ते वृद्धांपर्यंत या स्वातंत्र्यासाठी आहुती दिलेली आहे. सार्वभौमत्व देशासाठी किती महत्त्वाचे आहे हे आपल्याला १९६५ व १९७१ मध्ये भारत - पाक युद्धात दिसले. पाकने जेव्हा भारताविरुद्ध युद्ध पुकारले तेव्हा अशा गंभीर प्रसंगी देशाने संघटितपणे त्याचा सामना केला. जेव्हा राष्ट्र एकसंघ असते तेव्हा दुसऱ्यांचा सामना करता येतो. म्हणूनच स्वातंत्र्याच्या रक्षणासाठी व सार्वभौमत्वाचे जतन करण्याची राष्ट्रीय एकात्मतेची गरज आहे. तसेच भारताला समृद्ध असा सांस्कृतिक वारसा लाभलेला आहे. भारतात अनेक परकीय समूह आले. सुरुवातीच्या काळात स्थानिक रहिवासी व बाहेरून आलेले लोक यांच्यात संघर्ष झाला परंतु नंतर तेथे ते स्थिरावले व भारतीय संस्कृतीमध्ये सामील झाले. प्राचीन काळी 'शक' 'हूण' इत्यादी परकीय लोक आले व नंतरच्या काळात 'ज्यू' व 'फारशी' आले ते पण या संस्कृतीमध्ये सामावले गेले. सर्व समावेशकता व सहिष्णुता ही भारतीय संस्कृतीची वैशिष्ट्ये आहेत व ती मानवी कल्याणासाठी अत्यावश्यक आहे. यामुळेच तर भारतीय संस्कृती 'वारसाची प्रकृती' म्हणून ओळखली जाते. आपल्या सांस्कृतिक संस्कृतीचा वारसा जपण्यासाठी राष्ट्रीय

एकात्मतेची गरज आहे. स्वातंत्र्यानंतर भारताने संघराज्य पद्धतीचा स्वीकार केला आहे. संघराज्य पद्धती स्वीकारताना आपल्या राज्यघटनाकारांना भारतातील प्रांत, जात, धर्म, भाषा व संस्कृती यांमध्ये विविधता आहे याची पूर्णपणे जाणीव होती तसेच या पद्धतीमुळे सर्व प्रदेशांचा व संपूर्ण राष्ट्रांचा विकास होतो. विविधता असलेल्या देशात संघराज्य पद्धती फायदेशीर ठरते, या पद्धतीत लोकांना आपला प्रदेश आणि संस्कृती यांचे संवर्धन करण्याचे उद्दिष्ट साध्य होते. या प्रकारे संघराज्य पद्धती राष्ट्राच्या विकासासाठी उपयुक्त ठरते असे दिसून येते. पण काही विघटनवादी शक्ती देशाचे ऐक्य बाधित करीत आहेत. उदा. नागालँडची अलगतावादी चळवळ, ईशान्य प्रदेशातील काही संघटनांची आंदोलने, पंजाबमधील खलिस्तानची मागणी इत्यादी तसेच काश्मीरमध्येही काही अलगतावादी संघटनांनी त्यांच्या कृतीने संघराज्य पद्धतीसमोर आव्हान निर्माण केलेले आहे. म्हणूनच संघराज्य पद्धतीचे रक्षण करण्यासाठी राष्ट्रीय एकात्मतेची गरज आहे. सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे देशाचा आर्थिक विकास होण्यासाठी राष्ट्रीय एकात्मतेची गरज भासते कारण 'जेव्हा एकतेकडे दुर्लक्ष होते तेव्हा देश कमकुवत व असहाय्य बनतो' स्वातंत्र्यप्राप्तीच्या वेळी आपला देश अविकसित होता, त्यानंतर देशाच्या आर्थिक व सामाजिक विकासाच्या प्रक्रियेला सुरुवात झाली. त्यावेळेस दारिद्र्य ही मुख्य समस्या होती. त्याशिवाय बेकारी, वैद्यकीय सोईची कमतरता, सामाजिक विषमता इत्यादी अन्य समस्या होत्या. या समस्या सोडविण्यासाठी अनेक योजना विविध कार्यक्रम सुरु करण्यात आले. असे दिसून येते की, भारताने केलेल्या आर्थिक विकासाच्या प्रयत्नामुळे भारत हा झपाट्याने विकसित होणाऱ्या देशांपैकी एक बनला आहे, हे जगानेसुद्धा मान्य केले आहे. तसेच आपला देश हा महासत्ता होण्याची क्षमता असलेला देश आहे, परंतु प्रगती आणि विकास यात सातत्य ठेवण्यासाठी देशाला राष्ट्रीय एकतेची गरज आहे.

सर्वात महत्त्वाची बाब म्हणजे राष्ट्रीय एकात्मता साध्य करण्यासाठी विविध प्रयत्न व उपाययोजना केल्या पाहिजेत. प्रत्येकाने स्वतःपासून सुरुवात करणे महत्त्वाचे आहे कारण दुसऱ्याला सल्ले देण्यापेक्षा स्वतःपासून सुरुवात

केल्यावर राष्ट्रीय एकात्मता चांगली वृद्धिंगत होईल. तसेच देशप्रेम व बंधूभाव बोलण्यातून न दाखवता वागण्यातून व कृतीतून दाखविला पाहिजे. २०११ च्या जनगणनेनुसार भारतात साक्षरतेचे प्रमाण ७० ते ७२ टक्के आहे पण हा अहवाल फक्त स्वप्नासारखा आहे वास्तव मात्र वेगळेच आहे. यामुळेच शिक्षणाचा योग्यरित्या प्रसार झाला पाहिजे. फक्त वही व पेनाचे शिक्षण नव्हे तर बुद्धीला सत्याकडे, भावनेला माणुसकीकडे व शरिराला परिश्रमाकडे नेण्याचे शिक्षण दिले गेले पाहिजे कारण शिक्षणातून मिळणारी शिदोरी देशाला काम येते. विचारही सुधारतात याबरोबरच राष्ट्रीय भावनेचा विकास झाला पाहिजे. जसे की आंतरराष्ट्रीय क्रीडास्पर्धेत पदक प्राप्त करणे, विश्वकप जिंकणे या प्रसंगात लोकांमध्ये आनंद आणि अभिमान दिसून येतो तसेच जेव्हा आपल्या शास्त्रज्ञांनी उपग्रह सोडले, आंतरखंडीय क्षेपणास्त्रे तयार केली असे प्रसंग साजरे केले तरच राष्ट्रीय भावना निर्माण होईल. जे भारतीय तरुण व्यसनाधीन वा विविध वार्ड मार्गाला लागले आहेत त्यांच्यासाठी उपक्रम राबविणे. उदा. प्रादेशिक, सांस्कृतिक,

धार्मिक श्रद्धा, धर्माचरण, दहशतवादाला शरण न जाणे याबद्दल माहिती करून देणे. तसेच सर्व नागरिकांना एकत्र करून राष्ट्रीय सण - उत्सव जसे की स्वातंत्र्यदिन, प्रजासत्ताक दिन, विचारवंतांचे जन्मदिन साजरे करणे यामुळे राष्ट्रीयत्वाची भावना निर्माण होईल. तसेच राष्ट्रीय एकात्मता हा स्थायी भाव सर्वांच्या मनात असला पाहिजे तो सातत्याने मनात राहिला पाहिजे. "मी या राष्ट्राचा केवळ एक घटक नाही तसेच मी या राष्ट्राचा एक नागरिक आहे असेही नाही तसेच मी या राष्ट्राचा सुपुत्र आहे ही मातृभूमी माझी आहे" असा विचार प्रत्येकाने केल्यावर राष्ट्रीय एकात्मता साध्य होईल.

राष्ट्र की एकता ही है उसका आधार
न थोपों उस पर सांप्रदायिक विचार
क्यूं करते हो भेद ईश्वर के बच्चों में
हर मजहब सिखाता है प्रेम बाँटो सब में ...।

प्रा.कु. साळवे सरोज पवन
भौतिकशास्त्र विभाग

आशिया खंडातील भारतीय ऐक्य

समुद्राने वेढलेल्या विस्तृत भूप्रदेशास खंड असे म्हणतात. युरोप आणि आशिया हे दोन खंड वगळता बाकी सर्व खंडांच्या चारही बाजूने महासागराचे पाणी आहे. जगात सात खंड आहेत - आशिया, आफ्रिका, ऑस्ट्रेलिया, अंटार्क्टिका, युरोप - उत्तर अमेरिका - दक्षिण अमेरिका.

पृथ्वीवरील सात भूखंडांपैकी आशिया हा खंड एक सर्वात मोठा खंड आहे. तसेच जगातील जास्त लोक संख्या असलेला आहे. पृथ्वीच्या क्षेत्रफळापैकी ८.६% भाग आशिया खंडाने व्यापला आहे. सिंधू, बॉरिलोनियन, सुमेरियन प्राचीन संस्कृतींचा उगम याच खंडात झाला. तसेच हिंदू, बौद्ध, जैन, इस्लाम, ख्रिश्चन, ज्यू, पारशी, शिख इ. धर्मांचा उदय देखील याच खंडात झाला.

आपला भारत देश सुद्धा आशिया खंडातच आहे. भारताचे क्षेत्रफळ जगाच्या २.४% आहे. आणि एकूण क्षेत्रफळ

३२,८७,२६३ चौ.कि.मी. आहे. भारताला ७,५१७ कि.मी. लांबीचा सागरी किनारा लाभलेला आहे. भारत हा जगातील असा प्रांत आहे, ज्याला उपखंड असे संबोधले जाते. भौगोलिक दृष्टीने 'उपखंड' ही संज्ञा वापरली जाते कारण हा भाग स्वतःच्या प्रस्तरावर वसला आहे. जो बाकीच्या आशियापेक्षा वेगळा आहे. पृथ्वीच्या पूर्व गोलार्धात भारत वसलेला आहे. आशियातील एक महान प्रजासत्ताक राष्ट्र आणि जगातील मोठी लोकशाही असलेला एकसंध देश आहे. दक्षिण आशियातील सर्वात मोठे महाद्वीप असलेला भारताचे भौगोलिक दृष्टीने स्थान महत्त्वाचे आहे. भारताचा अक्षवृत्तीय विस्तार "८°, ४', २८" उत्तर ते "३७°, १७', ५३" उत्तर" आणि रेखावृत्तीय विस्तार "६८°, ७', ३३" ते "९७°, २४', ४७" पूर्व रेखावृत्त आहे. तसेच भारताची लोकसंख्या एकूण १२१ कोटी आहे. भौगोलिकदृष्ट्या भारताचे हिमाच्छादित

पर्वत (हिमालय), गंगेचे खोरे, वाळवंट, दख्खनचे पठार असे प्रादेशिक विभाग पडतात. भारतात भौगोलिकदृष्ट्या भारतीय पृष्ठाचा मोठा भाग आहे. बहुतांशी हिमालयीन नद्या या गंगा व ब्रह्मपुत्रा या नद्यांना मिळतात. या दोन्ही नद्या बंगालचा उपसागराला जाऊन मिळतात. गंगेच्या मुख्य उपनद्यांमध्ये यमुना, कावेरी, गंडक नदी इ. आहेत. दख्खनच्या पठारावरील महत्त्वाच्या नद्यांमधील गोदावरी, कृष्णा, भीमा, महानदी, कावेरी, तुंगभद्रा इ. महत्त्वाच्या नद्या आहेत. ज्या बंगालच्या उपसागराला मिळतात. मध्य भारतातून नर्मदा सर्वात मोठी पश्चिम वाहिनी नदी आहे जी अरबी समुद्राला जाऊन मिळते. पश्चिम भारतात कच्छ येथे पृष्ठीय बदलांमुळे खान्यापाण्याची दलदल आहे त्याला कच्छचे रण असे म्हणतात. गंगा नदी जिथे बंगालच्या उपसागराला मिळते तिथे त्रिभुज प्रदेश तयार झाला आहे. भारताच्या मुख्य भूमीपासून दूर दोन द्वीपसमूह भारताच्या अधिकारात येतात. दक्षिण अरबी समुद्रातील लक्षद्वीप व बंगालच्या उपसागरातील म्यानमार व इंडोनेशिया जवळील अंदमान व निकोबार द्वीपसमूह हे दोन द्वीपसमूह आहेत.

भारतात सहा प्रमुख धर्म आहेत. हिंदू, इस्लाम, बौद्ध, ख्रिश्चन, शिख, जैन धर्म यापैकी बौद्ध, जैन, शीख आणि हिंदू या चार धर्मांचा उगम भारतात झाला तसेच आपली भारतीय संस्कृती ही हडप्पा संस्कृती आहे. तसेच नागर, सिंधू संस्कृती आहे. भारतीय स्थापत्य हे भारतीय संस्कृतीचे खास वैशिष्ट्य आहे. अजिंठा येथील बौद्ध लेणी, वेरुळ येथील हिंदू, बौद्ध व जैन लेणी तत्कालीन सर्वधर्मसमभावाचे उदाहरण आहे. इस्लामी आक्रमणाबरोबर इस्लामी राज्यकर्त्यांबरोबर त्यांनी मध्य आशियाई, पर्शियन शैली देखील भारतात आणली व काळाच्या ओघात येथील जुन्या शैलीबरोबर सरमिसळून गेली. ताजमहाल व इतर मुघल स्थापत्ये आज भारताची ओळख बनली आहेत. ताजमहाल आज नव्या युगातील सात आश्चर्यांपैकी एक गणला जातो.

भारतीय संगीत हे मुख्यत्वे दोन प्रकारात गणले जातात. भारतीय शास्त्रीय संगीत व लोकसंगीत दोन्ही प्रकारात विविध उपप्रकार असून प्रत्येक उपप्रकाराची शैली आहे. या विविध शैलींचीच विविध घराणी असून प्रत्येक

घराण्याने आपापला वेगळेपणा व ठसा भारतीय संगीतावर उमटवला आहे. संगीतासोबतच भारतात वेगवेगळे शास्त्रीय व लोकनृत्याचे प्रकार आहेत. भारतातील साहित्य हे अतिशय पुरातन आहे. प्राचीन भारतातील साहित्य हे प्रामुख्याने संस्कृत व पाली बौद्ध साहित्य आहे. वैदिक काळात वेदांची निर्मिती झाली. वेद हे जगातील सर्वात पुरातन ग्रंथ असल्याची मान्यता आहे. गुप्तकालीन सुवर्णयुगात विविध नाटके लिहिली गेली. दहाव्या शतकानंतर विविध प्रांतांमध्ये साहित्य तयार झाले. संत ज्ञानेश्वर लिखित भावार्थदीपिका, नामदेवांच्या ओव्या, एकनाथांची भारुडे, एकनाथी भागवत, भावार्थ रामायण, रुक्मिणी स्वयंवर, अभड गाथा इ. लिहून सामाजिक क्रांती घडविली. संत तुकारामांच्या साहित्याने महाराष्ट्रात सामाजिक चळवळ आणली. भारतीय लोक हे अतिशय उत्सवप्रिय आहेत. भारतीय मुख्य सण म्हणजे दिवाळी. प्रत्येक प्रांतात सण - उत्सव हे कमी - जास्त प्रमाणात साजरे केले जातात. तसेच प्रत्येक प्रांताचे वेगळे खास सण आहेत. भारतातील बहुतांशी सण हे धार्मिक आहेत. इतर मुख्य सणांमध्ये मकरसंक्रांत, होळी, पोंगल, गणेश चतुर्थी, नवरात्री, दुर्गापुजा, दसरा, ओणम हे महत्त्वाचे सण आहेत. ख्रिश्चन व इस्लाम धर्मीय पण नाताळ व ईद चे सण साजरे करतात.

भारतात अनेक जाती, धर्मांचे लोक एकत्र मिसळून राहतात. तसेच वेगवेगळ्या धर्मातील लोकांचे वेगवेगळे ग्रंथ आहेत, वेगवेगळ्या चालीरीती आहेत जसे ख्रिश्चन धर्मासाठी बायबल हा ग्रंथ आहे, बायबल हा ग्रंथ इस्लाम मध्ये देखील आदरणीय मानला जातो. तसेच कुराण हा इस्लाम धर्माचा प्रमुख व पायाभुत धर्मग्रंथ आहे. इस्लामधर्मीय लोक या ग्रंथाला प्रत्यक्ष परमेश्वराचा शब्द मानतात. कुराण या ग्रंथाची मुख्य शिकवण ही एकेश्वरवाद ही आहे. भगवद्गीता हा प्राचीन भारतीय तत्वज्ञानविषयक ग्रंथ आहे. वेदांच्या अखेरच्या रचनेतील एक ग्रंथ. गीतोपनिषद म्हणूनही प्रसिद्ध आहे. या ग्रंथात भगवान श्रीकृष्णांनी अर्जुनाला जीवनाबद्दल केलेला उपदेश आहे. असे वेगवेगळ्या धर्मांचे वेगवेगळे धर्मग्रंथ लिहिलेले आहे. पण या सर्व धर्मग्रंथाची भाषा लिहिण्याची पद्धत हे जरी वेगळे असले तरीही या सर्व धर्मग्रंथांची शिकवण

ही एकच आहे. राष्ट्रीय एकात्मता ही एक मनोवैज्ञानिक प्रक्रीया व भावना आहे. जी कोणत्याही राष्ट्र किंवा देशाच्या नागरिकांमध्ये बंधुता किंवा राष्ट्रासाठी प्रेमाचा भाव प्रदर्शित करते. राष्ट्रीय एकात्मता ही एक अशी भावना आहे की ती विविध धर्म, संप्रदाय, जाती, वेशभूषा / पोशाख, सभ्यता आणि संस्कृतीतील लोकांना एकत्र जोडून ठेवण्याचे काम करते. अनेक विविधता असल्या तरीही आपल्या भारताचे सर्व नागरिक एकजूटीने मिळून राहतात.

आपला भारत देश राष्ट्रीय एकात्मतेची एक मशाल आहे. जोपर्यंत राष्ट्रातील एकात्मता सशक्त आहे. तोपर्यंत ते राष्ट्रसुद्धा सशक्त आहे. कोणत्याही प्रकारची बाह्य शक्ती कोणत्याही परिस्थितीत भारताच्या सार्वभौमत्त्वेवर व अखंडतेवर प्रभाव पडू देत नाही. परंतु जेव्हा-जेव्हा राष्ट्रीय एकता खंडित होते, तेव्हा - तेव्हा त्यांना अनेक कठीण परीस्थितींचा सामना करावा लागतो. आपण जर आपल्या इतिहासातील गोष्टींवरून नजर फिरविली तर असे लक्षात येते की जेव्हा - जेव्हा आपली राष्ट्रीय शक्ती / एकात्मता कमजोर झाली आहे, तेव्हा - तेव्हा बाहेरच्या शत्रुंनी त्याचा फायदा करून घेतलेला दिसतो आणि आपणास त्यांच्या कायम अधीन रहावे लागले आहे. उदा. १) १८५७ चा जो इंग्रजांविरुद्ध उठाव झाला होता तेव्हा त्या उठावातील लोकांच्या मनात राष्ट्रीयत्वाची भावना नव्हती. प्रत्येकजण आपापल्या स्वार्थासाठी त्या उठावात सहभागी झाला होता. तसेच काही लोक यात सहभागी झालेही नव्हते आणि त्यामुळेच इंग्रजांना भारतीयांमध्ये फूट पाडणे सहज शक्य झाले.

२) तसेच नंतर महात्मा गांधीजींनी, त्यांच्यासोबतच्या अनेक नेत्यांनी प्रत्येक भारतीयाच्या मनात राष्ट्रीयत्वाची भावना निर्माण केली आणि भारतास स्वातंत्र्य मिळवून देण्यासाठी सर्व भारतीय त्यास्वातंत्र्य लढ्यात सहभागी झाले आणि त्याच राष्ट्रीय एकात्मतेच्या भावनेमुळे आपल्या भारतास ब्रिटीश शासनापासून मुक्ती मिळाली. या व्यतिरिक्त आपल्या राष्ट्रीय एकात्मतेमुळेच आपल्याला इतक्या वर्षांच्या त्रासातून मुक्ती मिळालेली आहे. कोणत्याही राष्ट्राची

एकात्मता अखंडता व सार्वभौमिकता टिकवून ठेवण्यासाठी राष्ट्रीय एकात्मतेचे असणे आवश्यक आहे. भारतासारख्या विकसनशील देशासाठी जो इतके वर्ष दासत्वाचा शिकार होता ; इथे राष्ट्रीय एकात्मतेची कडी मजबूत असणे खूप आवश्यक आहे, त्यामुळे भविष्यात त्या गोष्टींची पुनरावृत्ती होणार नाही.

देशातील सांप्रदायिकता, जातीवाद, भाषावाद, क्षेत्रियता इ. सर्व राष्ट्रीय एकात्मतेच्या विरोधातील तत्त्वे आहेत. हे सर्व विरोधी तत्त्वे राष्ट्रीय एकात्मतेच्या कडीला कमजोर बनवते. या सर्व विरोधी तत्त्वांच्या विचारांची व्यक्तीची मानसिकता नेहमीच क्षुद्र असते. असे लोक स्वतःच्या स्वार्थासाठी राष्ट्रापासून स्वतःला नेहमीच वेगळे ठेवतात. तसेच त्यांच्या संपर्कात आलेल्या बाकी लोकांनासुद्धा तसे विचार करण्यास भाग पाडतात. हेच पुढे जाऊन लोकांमध्ये विघटनाचे रूप धारण करते आणि नंतर दंगे, आंदोलने इ. मध्ये त्यांचे रुपांतर होते. या विघटनकारी तत्त्वांची संख्या जेव्हा वाढत जाते तेव्हा ते सर्व लोक वेगळ्या गावाची, राज्याची मागणी करण्यास सुरुवात करतात आपल्या देशाची भौगोलिक विविधता ज्यात अनेक राष्ट्रे, क्षेत्र व तिथे राहणाऱ्या अनेक जातींचा संप्रदायांचा समावेश आहे. हे सर्व परस्पर राष्ट्रीय एकात्मतेस कमजोर बनवतात. या प्रकारे ह्या विविधता ज्या आपल्या संस्कृतीचा गौरव आहेत, अभिमान आहेत. पण त्या जेव्हा उग्र रूप धारण करतात. तेव्हा आपल्या एकात्मतेस आणि अखंडतेस अडथळा बनतात.

भारत एक महान, स्वतंत्र आणि विकसनशील राष्ट्र आहे. राष्ट्रीय एकात्मता टिकवून ठेवण्यासाठी आपण आपली क्षुद्र मानसिकता आपल्या स्वतःपासून दूर ठेवणे आणि एकात्मतेस बाधक तत्त्वांचा बहिष्कार करणे आवश्यक आहे. आपण हे विसरायला नको की आपण कोणत्याही क्षेत्रात, प्रांतात, जातीचे किंवा धर्माचे असो पण आपण या सर्वांच्या आधी आपल्या भारत देशाचे नागरीक आहोत. भारतीयता ही आपली वास्तविक ओळख आहे. आपण आपल्या राष्ट्राच्या संविधानाचा सन्मान केला पाहिजे. तसेच आपल्या संपर्कात येणाऱ्या प्रत्येक व्यक्तीस यासाठी प्रेरित करावे जेणेकरून आपली राष्ट्रीय एकात्मता युगा-युगांतरांपर्यंत चालू / अखंडित

राहील. आपण एक आहोत आणि सदैव एकच बनून राहू, जसा - जसा हा विश्वास दृढ होत जाईल तशी - तशी आपली राष्ट्रीय एकात्मता अजुन मजबूत होत जाईल. राष्ट्रीय एकात्मता दिन ३१ ऑक्टोबरला साजरा केला जातो. सरदार वल्लभभाई पटेल यांच्या जन्मदिनी हा दिवस साजरा केला जातो. भारतात २०१४ या वर्षी पहिल्यांदा राष्ट्रीय एकात्मता दिवस साजरा केला गेला. भारत हा जगातील सगळ्यात मोठा देश आहे तसेच भारतात एकूण १६५२ भाषा बोलल्या जातात. २९ राज्यांचा मिळून आपले हे संघराज्य म्हणजेच आपला भारत देश आहे. जेव्हा एखाद्या समाजामध्ये सर्व व्यक्ती एका निश्चित भौगोलिक सीमेमध्ये त्यांच्यातील परस्परांतील भेदभाव विसरून सामुहिक भावनेने प्रेरित होऊन ते एकतेने बांधले जातात. तेव्हा त्यास राष्ट्र असे ओळखले जाते. प्रत्येक व्यक्ती आपल्या राष्ट्राचा अभिन्न अंग असतो. राष्ट्रापासून वेगळे होऊन त्याचे काहीही अस्तित्व राहत नाही. अतः प्रत्येक व्यक्तीचे कर्तव्य आहे की ते राष्ट्राच्या दृढतेस अथवा अखंडतेस धरून ठेवण्यासाठी आपले पूर्ण सहकार्य द्यावे. राष्ट्रीयत्वाची

भावना विकसित झाल्यावर राष्ट्रांतील सर्व लहान किंवा मोठ्या समस्या आपल्या ठराविक सीमेच्या पुढे जाऊन स्वतःस पुर्ण राष्ट्राचे अंग समजू लागतात.

एकात्मतेसाठी बाधित स्वहित आहे. आजच्या काळात स्वहित महत्वाचे झाले आहे. आज आपला देश स्वतंत्र आहे, आत्मनिर्भर आहे, तर इथे वैचारिक मतभेदांमुळे विकासात, एकात्मतेस अडथळा बनत आहे. स्वातंत्र्य मिळण्याआधी आपल्या ह्याच मतभेदांचा, भेदभावांचा इंग्रजांनी फायदा घेतला होता. देशात एकात्मतेस सर्वात जास्त बुलंद स्वतंत्रता सेनानी लोहपुरुष सरदार वल्लभभाई पटेल यांनी केले होते. ते त्या काळात आजच्या काळातील विचारांचे होते. ते सदैव देशाच्या एकात्मतेचा संदेश देत असत. त्यांनाच श्रद्धांजली देण्याच्या हेतुने त्यांच्या जन्मदिनी राष्ट्रीय एकात्मता दिवस साजरा केला जातो.

कु. घुगे रेणुका महादेव
द्वितीय वर्ष कला (मराठी)

सार्वभौम भारत भूमी

राष्ट्रीय एकात्मता म्हणजे राष्ट्रातील लोकांची मने जोडण्याची प्रक्रिया होय. राष्ट्राच्या समाजघटकांमध्ये सुखदुःखाच्या समान भावना, आपण सर्व नागरिक एकच आहोत. हे आपल्या वागण्यातून दिसणे म्हणजे राष्ट्रीय एकात्मतेचा अनुभव होय. आपल्या देशाविषयी व आपल्यातील एकजूटीविषयी वाटणारी आपुलकी म्हणजे राष्ट्रीय एकात्मता होय. देशाच्या नागरिकांमध्ये आपण सर्वजण एका राष्ट्राचे घटक आहोत. अशी भावना निर्माण होणे. म्हणजे राष्ट्रीय एकात्मता होय. राष्ट्रीय एकात्मता आपोआप निर्माण होत नाही. ती मुद्दाम जोपासावी लागते.

आपले राष्ट्र राष्ट्राचा इतिहास, राष्ट्रीय प्रतिके यांबाबत लोकांमध्ये प्रेम आणि निष्ठा या भावना निर्माण करणे आवश्यक असते. विविधतेतील एकता हे आपल्या राष्ट्रीय एकात्मता होय आपण सारे एक आहोत, या भावनेने या

विविधतेला एकत्रित बांधले आहे. भारताचा इतिहास आणि सांस्कृतिक वारसा या गोष्टी समाजाला एकत्रित आणतात. संविधानाने सर्व भारतीयांना समान अधिकार दिल्यामुळे धर्म, जात, लिंग या आधारांवर व्यक्ति - व्यक्तींत भेदभाव राहिला नाही. समाजात एकजूट निर्माण होण्यास मदत झाली. आपल्या संविधानाने एकात्म भारत घडवण्याच्या कामी पायाभूत स्वरूपांचे काम केले आहे. संविधान हाच आपल्या राष्ट्रीय ऐक्याचा प्रमुख आधार बनला आहे. या देशामध्ये माणसाच्या विकास वाढवण्यासाठी भारतात राष्ट्रीय एकात्मता असली पाहिजे आणि यातून एक मजबूत देश बनतो. सगळीकडून लोकांना त्यांच्यासाठी जागरूक बनवण्याचा प्रयत्न केला १९ नोव्हेंबर ते २५ नोव्हेंबर पर्यंत राष्ट्रीय एकात्मता दिवस आणि राष्ट्रीय एकीकरण सप्ताह होता.

भारत एक असा देश आहे. जिथे वेगवेगळे धर्म, क्षेत्र,

संस्कृती, रुढी, पंरपरा, जाति, रंग आणि पंथाचे लोक एकत्र राहतात. यासाठी एकीकरण वाढवण्यासाठी भारतातल्या लोकांचे एकत्रिकीकरण आवश्यक आहे. जिथे सामाजिक किंवा एकत्रित रहावे लागते. जर एखाद्या एखाद्या ठिकाणी माणसे एकत्रित राहत असतील तर तिथे कसल्याही प्रकारची अडचण येणार नाही. भारताला विविधतेमध्ये एकता या नावाने ओळखले जाते. भारत देश हा खुप लोकसंख्या असलेला देश आहे पण तरीही सर्वांना एकत्र आणणे थोडे कठीणच जाईल पण तरीही युवा पिढीसाठी करणे आवश्यकच आहे. लोकांची एकतेच्या रुपात भारताची एक ओळख बनवण्यासाठी वेगवेगळ्या धर्मांमध्ये एकता आणण्यासाठी राष्ट्रीय एकीकरण एक प्रक्रिया आहे. समान आणि एकताच्या मजबुतीसाठी समाजात असमानता आणि दुसऱ्या सामाजिक मुद्यासारख्या विविध नस्लीय भेद, भाव आणि त्यांना हटवण्यासाठी हा विचार एकमात्र रस्ता आहे. भारत एक अनेक जातीय आणि अनेक भाषीय देश आहे. जिथे विविध जातीचे लोक एक सोबत राहतात. आणि वेगवेगळी भाषा बोलतात. ते त्यांची प्रथा आणि परंपरा त्यांच्या धर्माच्या अनुसार वागतात. भारतात लोकांच्या मध्ये केवळ धर्म, जाती, पंथ, रंग आणि संस्कृतीतच फक्त विविधता नाही तर त्यांच्या विचारांमध्ये देखील दिसून येते. जो भारतात अनुऊचीत विकासचा एक मोठा विषय आहे.

भारतामध्ये केवळ एक वेळा राजनितीक एकात्मता एकता दाखवली जाते. जेव्हा सगळ्यांनी मिळून १९४७ मध्ये इंग्रजांना भारत सोडायला मजबूर केले. इंग्रजांनी इथे काही प्रकारे वाटा आणि राज्य करा अशी त्यांनी निती आपलीशी केली होती. वस्तूतः याच्यात ते असफल झाले. काही बिंदु जसे सांस्कृतिक एकात्मता, रक्षात्मक निरंतरता, संविधान, कला, साहित्य, सामान्य आर्थिक समस्या राष्ट्रीय ध्वज, राष्ट्र गाण, राष्ट्रीय उत्सव आणि राष्ट्रीय प्रतिकामुळे भारतामध्ये राष्ट्रीय एकीकरणला महत्व दिले जाते.

वेगवेगळे धर्म आणि जाती असल्यामुळे आपण ओळखले पाहिजे की एक मजबूत आणि समृद्ध राष्ट्राला निर्माण करण्यासाठी आपण सर्व एकच आहोत. आपल्याला भारतात विविधतेमध्ये एकात्मतेचा वास्तविक अर्थ समजून घेतला

पाहिजे. याचा अर्थ असा मुळीच होत नाही की अखंडताची प्रकृती इथे नस्लीय आणि सांस्कृतिक समानतेमुळे व्हायला पाहिजे. परंतु याचा अर्थ असा आहे. एवढ्या अंतर असूनसुद्धा एकात्मता आहे. पुर्ण विश्वभरामध्ये दुसरी सगळ्यात मोठी लोकसंख्यावाला देश म्हणुनही ओळखला जातो. जिथे १६५२ भाषा बोलल्या जातात आणि विश्वातल्या सर्वात मुख्य धर्माचे लोक इथे एकत्र राहतात. सर्वांचे मतभेद घेऊन आपल्याला राजनिती आणि सामाजिक विरोधात शांततेच्या स्वरूपात एक-दुसऱ्यासोबत राहिले पाहिजे. आपल्याला या महान देशात एकत्रित असण्याचा आनंद वाटला पाहिजे. जिथे राष्ट्रीय एकीकरणाचा उद्देश पूर्ण करण्यासाठी सर्व विविधता आहे.

लोकांमध्ये जाती, धर्म, रुढी, पंरपरा, भाषा आदि मध्ये विविधताचा एक देश आहे. भारत वास्तवतः इंग्रजांच्या शासनातून मुक्तता करण्यासाठी सामान्य क्षेत्र, इतिहास आणि वारंवार लढाईमध्ये सुद्धा खुप वेळा एकता दिसून येते. भारतावर राज्य करण्यासाठी इंग्रजांनी खुप काही वर्षांपर्यंत वाटा आणिराज्य करा अशी निती आपलीशी केली. वास्तवतः विविध धर्म, जाती, रुढी, पंरपरा आहे त्यामुळे भारतीयांनी आपली एकात्मता दाखवली आणि इंग्रजांना पळवून लावले. परंतु भारत स्वातंत्र्याच्या नंतर अलगाव ने जागा घेतली आणि भारताला भारतात आणि पाकिस्तानामध्ये वाटून दिले. भारत विविध धार्मिक समुदायांसारख्या हिंदु, मुस्लिम, शिख, ईसाई, जैन, बौद्ध आणि पारसींची एक भूमी आहे. इथे राष्ट्रीय एकीकरण तेव्हाच शक्य आहे जेव्हा सामुहिक एक-साथ शांतिपूर्वक राहिले पाहिजे. एक दुसऱ्यांचा आदर करणे, त्यांच्या विषयी मनात प्रेम ठेवणे, एक दुसऱ्यांच्या संस्कृती आणि पंरपराचा सन्मान ठेवला पाहिजे. प्रत्येक समुहामध्ये किंवा उत्सवामध्ये आपण गेलो पाहिजे तो शांततापूर्ण पार पाडला पाहिजे. जर दुसऱ्या धर्मातल्या लोकांचा कार्यक्रम असेल तर त्यांना काही मदत केली पाहिजे किंवा त्यांच्यात सामील झाले पाहिजे. त्यांच्या सणामध्ये सामील होऊन मदत केली पाहिजे. त्यांचा आनंद वाटून घेतला पाहिजे. कोणत्याही धर्माला नाव नाही ठेवले पाहिजे. सर्व धर्म सारखेच आहे फक्त जाती वेगवेगळ्या केलेल्या आहेत. विविध धर्मांचे लोक वेगवेगळी भाषा बोलतात, जसे की, मराठी, हिंदी, इंग्रजी,

ऊर्दू, उडीया, पंजाबी, बंगाली आदि सर्व धर्मांमध्ये समानता आणि सर्व जातींच्या विद्यार्थ्यांना समानता आणण्यासाठी आधुनिक वेळात भारतात राष्ट्रीय एकात्मतेची अत्यंत गरज आहे. भारताच्या सरकारने अशी आशा ठेऊनच राष्ट्रीय एकीकरणाची परिषद गठन केली आहे. इथे प्रत्येक कार्यक्रमाच्या उद्देशांना पूर्ण करण्यासाठी इथे राहणारे लोग साथीला येतील.

एक ओळख बनवण्यासाठी राष्ट्रामध्ये राहणारे सर्व लोकांचे एक संघटित समुह राष्ट्रीय एकीकरण आहे. राष्ट्रीय एकीकरण म्हणजे एक खास मनोभाव आहे. जो धर्म, जाती, भाषा या पृष्ठभूमीला न ध्यान देता राष्ट्राला एकसमान संबंधामध्ये जोडतात. आम्हाला संपुर्ण भारताच्या रुपात ओळखले पाहिजे. एका देशात राहणाऱ्या लोकांच्या मनामध्ये एकतेच्या शक्तीच्या मुळे लोकांना जागे करून देणे राष्ट्रीय एकात्मतेचे महत्व सांगितले पाहिजे. वेगवेगळ्या जाती, धर्म, संस्कृती, नस्ल आणि धर्माच्या लोकांच्या मनामध्ये समानता आणण्यासाठी आणि त्यांना एकात्मतेबद्दल महत्व पटवून सांगतो. जर आपण एकत्रीतपणे राहिलो तर कोणत्याही कामाला बाधा येणार नाही. किंवा कोणतेही संकट जरी आले तरीही त्या संकटाचे कोणाला काही वाटणार नाही. कारणसर्व एकत्र असतात. लोकांच्या एकतेच्या रुपात भारताची एक ओळख बनवण्यासाठी वेगवेगळ्या धर्मांमध्ये एकता आणण्यासाठी राष्ट्रीय एकीकरण एक प्रक्रीया आहे. समाज आणि एकतेच्या मजबुतीसाठी ही एकात्मता आवश्यक आहे. राष्ट्रचे सर्व नागरिक एकच आहेत, याची अनुभूती वर्तनातून दिसते. सर्व नागरिकांच्या सुखदुःखाच्या भावना समान असणे. हे राष्ट्रीय एकात्मतेचे प्रमुख लक्षण आहे. विद्यार्थी जात-धर्म-पंथ, संप्रदाय, आर्थिक-सामाजिक स्वरूपातील विषमता या भेदांच्या पलिकडे जाऊन भेदरहित समाजाचा विचार करतात. दैनंदिन जीवनात सर्वधर्म सहिष्णुता, धर्मनिरपेक्षता, राष्ट्रीय एकात्मता ही मूल्ये पाळण्याचा प्रयत्न करतात. एकसंघ सार्वभौम भारतीयत्वाचा पुरस्कर्ता होतात. भारतातील सर्व राज्यांमधील प्रमुख भाषांची माहिती घेऊन अभ्यासाचा प्रयत्न करतात. आपण सर्वप्रथम भारतीय आहोत, हीच भावना कायम मनात बाळगतात. भारतीयांच्या आनंदात आणि

दुःखात विद्यार्थी सामील असतात. राष्ट्रीय एकात्मतेला बाधा आणणाऱ्या गोष्टींच्या विरोधात सक्रीय होतात. भारताचा प्राचीन ते अर्वाचीन इतिहास आणि भूगोल पाठ्यपुस्तकांच्या आधारे समजून घेतात.

भारतामध्ये प्रत्येक वर्षी १९ नोव्हेंबरला एक महत्वाचा सामाजिक कार्यक्रमाच्या रुपात एकीकरण दिसून येते. राष्ट्रीय एकीकरणामध्ये काय महत्व असते हे लोकांना पटवून दिले पाहिजे. घरी जर एखाद्याच्या लग्न असेल आणि त्या लग्नाला जर माणसेच नसतील तर ते लग्न म्हणून वाटणरच नाही. त्यासाठी आपल्याला लोकांना एकीकरणाचे महत्व पटवून दिले पाहिजे. त्यासाठी आपल्याला थोडे फार प्रयत्न तर करावेच लागतील. एकत्रित पणे कोणतेही काम पूर्ण होते. शालेय सहली आखतांना शेजारील राज्यांना भेट देणे. १५ ऑगस्ट, २६ जानेवारी या दिवशी भारतातील प्रमुख भाषांमधील गीतांचा कार्यक्रम बसवणे शालेय उपक्रमांत विविध राज्यांमधील अनेक गोष्टींचा समावेश करणे शाळेत आंतरभारती केंद्राची स्थापना करणे त्या केंद्राद्वारे विविध भाषांच्या अभ्यासाला चालना देणे विविध प्रांतामधील, शाळेमधील विद्यार्थ्यांशी पत्रमैत्री अनुभवांची देवाण-घेवाण करणे. देवाण-घेवाण कार्यक्रमांतर्गत निवासी शिबीरांचे आयोजन करणे. आपले राष्ट्र राष्ट्राचा इतिहास राष्ट्रीय प्रतिके यांबाबत लोकांमध्ये प्रेम आणि निष्ठा या भावना निर्माण करणे आवश्यक असते. विविधतेतील एकता हे आपल्या राष्ट्रीय एकात्मतेचे सूत्र आहे. आपण सारे एक आहोत या भावनेने या विविधतेला एकत्रित बांधले आहे. भारताचा इतिहास आणि सांस्कृतिक वारसा या गोष्टी समाजाला एकत्रित आणतात. संविधानाने सर्व भारतीयांना समान अधिकार दिल्यामुळे धर्म, जात, लिंग या आधारावर व्यक्ती व्यक्तींत भेदभाव राहिला नाही. समाजात एकजुट निर्माण होण्यास मदत झाली. आपल्या संविधानाने एकात्म भारत घडवण्याच्या कामी पायाभूत स्वरूपांचे काम केले आहे. संविधान हाच आपल्या राष्ट्रीय ऐक्याचा प्रमुख आधार बनला आहे.

कु.औटी वैष्णवी प्रशांत

द्वितीय वर्ष विज्ञान

भारत माझा देश आहे - माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे

‘भारत माझा देश आहे ... हे शाळेच्या प्रतिज्ञेत म्हटले जाणारे वाक्य आमचं आवडत वाक्य. प्रतिज्ञेतील ‘माझा देश’ कधी ‘आपला देश’ होत गेला हे कळालच नाही. मग जर देश आपला असेल तर भारत मातेच्या उद्धारासाठी कामे मीच एकट्यानी का करावे ?

‘माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे’ पण हे देखील स्वातंत्र्यदिन व प्रजासत्ताक दिनाच्या दिवशीच आठवते. इतर दिवशी मात्र आपण भारत मातेचे पुत्र आहोत हे देखील आठवत नाही.

भारतावर अनेक साम्राज्यांनी राज्य केलं अनेक परकीय आक्रमणे झाली. इंग्रजांनी जवळपास दिडशे वर्षे भारतावर राज्य केलं. अनेक हुतात्म्यांनी आपल्या प्राणाची आहुती देऊन भारत मातेला स्वतंत्र्य केलं. स्वतंत्र्य भारतात कायदे व सुव्यवस्था लागू झाली. देश विकासाच्या मार्गांनी चालू लागला व आमच्या घडीला विकसनशील देशांच्या यादीत नाव नोंदवलं. असा आहे भारताचा प्रवास यामध्ये नागरीकांच देश प्रेम कधी जाग होत ? तर हे होतं भारताची क्रिकेट टीम विश्वचषक जिंकल्यावर, राष्ट्रीय दिन साजरा करताना अथवा पाकिस्तानमध्ये सर्जिकल किंवा एअर स्ट्राईक केल्यावर किंवा देशभक्तीपर चित्रपट पाहिल्यावर. पण ज्यावेळी माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे.

हे वाक्य कृतीत उतरवण्याची वेळ असते त्यावेळी मात्र आपण स्वार्थी होतो. ‘माझ्या’ घरातील कचरा

‘आपल्या’ देशावर आणुन आणि म्हणतो काय तर ‘देश’ माझा आहे. एकदा बसमध्ये प्रवास करताना शेजारील सिटवर बसलेला माणूस मावा खाऊन बसमध्ये थुंकला. मी त्याला बसमध्ये थुंकू नये असे सांगायला गेले तर तो मलाच म्हणाला, ‘‘बस काय तुझ्या बापाची आहे का ?’’ पण त्यांना कस सांगू बापाची नाही ‘मातेची’ आहे. ‘भारत मातेची’ आणि माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे.

हेच तो स्वतःच्या घरात थुंकला असता का ? नाही, कारण घर त्याच स्वतःच आहे. आणि भारत हा ‘आपला’ देश आहे. एकानं घाण करावी अन् दुसऱ्याने ती स्वच्छ करावी. देशावरचं खर प्रेम दाखवतात ते सीमेवर लढणारे सैनिक प्राणाची बाजी लावून दिवसरात्र डोळ्यांत तेल घालून लढणारे ते खरे भारत मातेची सुपुत्र आहेत.

तशी ‘माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे’ हे कृतीत उतरवणाऱ्यांची संख्या तुरळकचं पण त्यांच्याच जिवावर आज देशाचा तिरंगा डौलानं फडकतोय.

‘कोरोना’ काळात जीवाची बाजी लावून लढणारे कोरोना योद्धे त्यामध्ये डॉक्टर, पोलिस व इतर सर्वच यांच्याच असण्यानं देश विकासाच्या मार्गांनी चालला आहे.

सैनिकाप्रमाणे भारतमातेचा आणखी एक पुत्र म्हणजे शेतकरी देशाला अन्न पुरवण्याचे काम शेतकरी करतो. त्यामुळेच लाल बहादुर शास्त्रींनी ५५ वर्षापूर्वी ‘जय जवान, जय किसान’ ची घोषणा दिली.

भारत हा सर्वधर्मसमभाव असणारा देश आहे व जगातील सर्वात मोठा महासत्ताक राष्ट्र आहे. असे असुन देखील भारतात सर्व जाती धर्माचे लोक गुण्यागोविंदाने राहतात. हा एक देश आहे ‘आपला’ असण्याचा फायदा. ‘भारत माझा देश आहे’ या गोष्टीवरून आपण भारतावरचा अधिकार सांगतो त्याच प्रमाणे देशाचा आपल्यावर अधिकार आहे हे आपण विसरून जातो.

‘माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे’ हे शाळेमध्ये अभिमानाने वाक्य म्हणतो, परंतु प्रत्यक्ष कृतीत मात्र आपलं देशप्रेम कधीही जागे होत नाही हे आपलं दुर्दैव. आज देश प्रगतीपथावर आहे. कारण देशावर प्रेम करणाऱ्या देशभक्तांमुळे मग त्यामध्ये भारताला स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी शहीद झालेल्या हुतात्म्यापासून देशाला अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाने जोडणाऱ्या शास्त्रज्ञांपर्यंत. देशाला अहिंसेचे मंत्र देणाऱ्या गांधीजीपासून देशाच्या विकासाला गती देणाऱ्या मोर्दीजीपर्यंत सर्वच देशभक्त देशासाठीचे प्रेम सिद्ध करतात.

एकदा भारताचे पहिले पंतप्रधान पं. नेहरु दौऱ्याला गेले असताना लोक त्यांना विचारतात की जो भारत तुम्हाला स्वातंत्र्य करायचा आहे तो भारत नेमका काय आहे ? तर नेहरु सांगतात भारत स्वातंत्र्य म्हणजे, भारतात राहणारे लोक

व त्यांचे विचार स्वतंत्र्य करायचा आहे मग देशप्रेम समाजकार्य हे दुसर काही नाही तर लोकांची सेवा आहे. देशातील नागरीकांची सेवा आणि ती करण्याची संधी आपल्याला दररोज प्राप्त होते पण आपण हे कलयुग आहे. कुणी कुणाचे नाही सांगुन मिळालेल्या संधी टाळतो.

एखादे काम करुन याचा देशाला फायदा होईल का नुकसान हा विचार डोक्यात ठेवला तर ‘भारत माझा देश आहे’ माझ्या देशावर माझे प्रेम आहे हे वाक्य अभिमानाने बोलू शकतो.

कु. रुईकर कावेरी रामनाथ

एस.वाय.बी.एस्सी.

॥ माझी सुंदर भारत माता ॥

भाग्यवान मी... पुण्यवान मी..
ऋण फेडिते धन्य होता
एका श्रोते हो तुम्हा सांगते
माझी सुंदर भारत माता ...

इंद्रधनुच्या रंगा-रूपाने
नटले-थटले वैभव सारे
माय-माऊली भारत भूमी ही
नटखट तिजला सर्वच प्यारे ...
निर्मल-पवित्र तीर्थ-सरिता
पावन झाले स्तोत्रे गाता
संत पंत अन् शाहीर आम्ही
विलसती अंगी दिव्य नम्रता ...

अमृतरसाच्या पंगती आमुच्या
लखलखलेल्या दिव्य तारका
सुरंगतेचा उन्मेष न्यारा
या प्रेमे नांदा, सुखाला पारखे होऊ नका...

कु.भवर अस्मिता महादेव

प्रथम वर्ष विज्ञान

॥ गे मायभू भारत माते ॥

सत्य तू सुंदर तू
गे मायभू भारत माते
आदि तू अनादी तू
गे मायभू भारत माते
प्रिय तू श्रेष्ठ तू
गे मायभू भारत माते
शांत तू प्रशांत तू
गे मायभू भारत माते
देव तू दैव तू
गे मायभू भारत माते
श्रेय तू श्रेयस तू
गे मायभू भारत माते
कल्प तू अकल्प तू
गे मायभू भारत माते
शिव तू शांभवी तू
गे मायभू भारत माते
आत्मा तू अनात्मा तू
गे मायभू भारत माते

पंडित ऋषिकेश

तृतीय वर्ष कला

देश सारा एकीच्या शक्तीने उभारूया ...

देश सारा एकीच्या, शक्तीने उभारूया
 आपण सारे, वैर आपूले, एक दिलाने सारु या ॥१॥
 कोणाला कोणीही, साथ द्यावी चांगली
 माणसातली माणूसकी ना, अजून येथे पांगली
 हृदयांना, हृदयांनी प्राणपणाने तारु या ...
 आपण सारे, वैर आपूले, एक दिलाने सारु या ॥१॥
 उंच नभाचे, गोड निळेपण, मनात बसवू आता
 आनंदाचे, निर्मळ देणे, देऊ जाता जाता
 देवदूत जणू, आम्ही येथे प्रेमाने अवतरु या ॥२॥
 इतिहासाने, पूर्वज सारे, आजवरी जरी जपले
 कसे विसरतो, आम्ही त्यांना, भान कुठे हरपले
 निष्ठेची, श्रद्धेची, वृंदावने फूलारु या ...
 आपण सारे, वैर आपुले, एक दिलाने सारु या ॥३॥
 देश सारा एकीच्या, शक्तीने उभारु या
 आपण सारे, वैर आपूले, एक दिलाने सारु या ॥

कु.शिंदे अर्चना बाळासाहेब

तृतीय वर्ष विज्ञान

॥ भारत मातेचा आशीर्वाद ॥

आशीर्वाद ... आशीर्वाद ... आशीर्वाद ...
 सकलांचे कल्याण व्हावे
 तुम्ही प्रिय माझी लेकरे
 मी तुमची आई "भारत माता" ...
 रंग-रूप, वेश-भाषा असता जरी निराळी
 तरी सर्वच मजला प्यारी
 "सर्वेपि सुखिनः सन्तु । सर्वे सन्तु निरामया ॥"

राहावे सुखी-समाधानी सदा सर्वदा
 अभ्यास-कष्ट करुनी ठेवा नम्रता
 माणसात शोधाव देव ; मनी श्रद्धा असता
 आला दिवस कारणी लावा
 झाडे लावा-झाडे जगवा
 सुख-दुःखात सामिल व्हावा
 आनंदाने असावे आता
 आशीर्वाद देते "भारत माता"

कु.काते वेणुताई

प्रथम वर्ष कला

॥ हे अंबे भारत माते ॥

हे करुणाकरे, सुकुमारे
 प्रिय अंबे भारत माते ॥१॥
 तू कनवाळू कृपाळू आई
 चंदनास्तव किती झिजलीस माई
 परकियांचे 'दास्यत्व' करुनी
 त्यागिलास तू "मी" पणा
 निरामय निरासक्त तू
 सौख्यदायी बळीवंत श्रीमंते
 हे अंबे भारत माते ...॥१॥
 किती वैभव शिखरी नांदे
 अमृतसिंधूच प्रियवंदे
 मानवता हृदयी धरुनी
 पाजिलास लेकरा पान्हा
 निष्काम कर्मयोगिनी तू
 तव 'अमृतमहोत्सव' वर्ष गर्जते
 हे अंबे भारत माते ॥२॥

खंडागळे महेश

पदव्युत्तर मराठी

॥ प्रिय आमुच्या भारत माते ॥

वसुंधरेवरती नाव झळकते
 प्रिय आमुच्या भारतमाते ॥१॥

सत्य-शिव आणि सुंदरती
 अलंकार शोभते अंगावरती
 ज्ञान-ध्यान अन् कर्म-भक्ती
 मूल्ये विलसती हृदयावरती
 विवेक-वैराग्याशी जुळले नाते ..
 प्रिय आमुच्या भारत माते ...॥१॥

दीन-दुबळ्या, अनाथ-अमिरा
 लुळा-पांगळा, मुका-बहिरा
 संत-पंत आणि शिव-शाहिरा
 पदराखाली मायेचा आसरा
 दया-क्षमा-शांतीचे रूप स्मरते ..
 प्रिय आमुच्या भारत माते ...॥२॥

रंग-रूप अन् गंध-स्पर्शाला
 'हिंदुस्थान' नामे प्रेमे रेखिला
 जाती-धर्म अन् मानवतेला
 बंधूभाव आणि समरूपतेला
 'वसुधैव कुटुंबकम्' अशी शोभते ..
 प्रिय आमुच्या भारत माते ...॥३॥

कु.जगधने मोनिका

प्रथम वर्ष कला

॥ हो जय जय भारत माता ॥

तूज त्रिवार वंदन आता
 हो जय जय भारत माता
 किती असिम तुझा त्याग
 तू न केला कुणाचाही राग
 जरी शृंखलेचे भोगिले भोग
 अमृतमहोत्सव महिमा गाता
 हो जय जय भारत माता ॥१॥

किती शूर-वीर जन्मले पोटी
 कष्टलीस दीन-अनाथांसाठी
 तुझी लेकरं ही अनंत कोटी
 कृपादृष्टीची अथांग ममता
 हो जय जय भारत माता ॥२॥

तुझ्या हृदयी अमृत सिंधू
 येथे नांदतो भाव-बंधू
 अमुचा चिरंजीव जीव संबंधू
 तिरंगी झळकती वैश्विक समता
 हो जय जय भारत माता ॥३॥

कवी - वसंत

मराठी विभाग

जगण्याचं सूत्र चुकतंय का ?

भाऊ काय बहीण काय,
नुसता फापट पसारा,
कोण कोणाला विचारतंय
कुणालाही विचारा

कुणी कोणाकडे जाईना
कुणी कुणाकडे येईना,
जगलात काय मेलात काय
माया कुणाला येईना ...

संवेदनशीलता आता
फारशी कुठं दिसत नाही,
बैठकीत किंवा ओसरीवर
गप्पाची मैफिल बसत नाही ...

पॅकेज, इनक्रिमेंट, सॅलरी
इन्व्हेस्टमेंट, विकएन्ड,
यातच हल्ली माणसाचा
होत आहे The End ...

Luxury मध्ये लोळतांना
फाटकं गाव नको वाटतं,
जवळचं नातं असलं तरी
सांगायलाही नको वाटतं...

उच्च शिक्षित असूनही
माणूस आज Mad वाटतं,
इंटेरियर केलेल्या घरामध्ये
लुगडं , धोतर Odd वाटतं ...

सगळेच पाहुणे सगळेच मेव्हणे
कसे काय Posh असतील ?
पार्लर मधून आणल्या सारखे
चिकणे चोपडे कसे दिसतील ?

उन्हा तान्हात तळणारी
माणसं काळी पडणारच,
गरिबीनं गांजल्यावर
चेहऱ्याचा रंग उडणारच ...

कुरूप ते नाहीत
कुरूप तू झालास,
प्रेम नात्यावर करायचं सोडून
दिसण्याला भुलून गेलास ...

पात्र कितीही मोठं झालं
तरी गंगेचं मूळ विसरु नये,
सुख असो का दुःख असो
आपल्या माणसाला विसरु नये.

दिसण्यावर प्रेम करु नकोस
आपलं समजून जवळ घे,
एरव्ही नाही आलास तरी
दिवाळीला तरी घरी ये ...

कॉम्प्युटरच्या भाषा खूप शिकलास
माणसावर प्रेम करायचं शिक,
नाहीतर मानसिक आरोग्यासाठी
दारोदार मागत फिरशील भीक ...

दुसऱ्याचा छळ करुन
तुम्ही सुखी होणार नाही,
पॅकेज कितीही मोठं असू द्या
जगण्यात मजा येणार नाही ...

जग जवळ करतांना
आपली माणसं तोडू नका,
अमृताच्या घड्याला
अविचाराने लाथाडू नका ..!

संग्रहित

उचललेस तू मीठ मुठभरे
साम्राज्याचा ख्रचला पाया ..!

भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव विशेषांक ...

तृषार्त
अंक ३८ वा

तृषार्त

२०२१-२०२२ अंक ३८ वा

‘भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव विशेषांक’

हिंदी विभाग ०००

- संपादक -

डॉ. गोकुळ क्षीरसागर

अनुक्रमणिका

अ.नं.	लेख / कथा / कविता शीर्षक	लेखकाचे नाव
१.	आजादी का अमृत महोत्सव	डॉ. सागर कांदे
२.	आजादीके अमृत महोत्सव मे भारत की सफलता	प्रा. अडसरे बी.एम.
३.	सबके लिए खुला है मंदिर हमारा	पल्लवी नन्नवरे
४.	स्वाधीनता का अमृत महोत्सव और प्रेमचंद कृत गोदान	कसबे ऋतिक
५.	आजादी के ७५ वर्ष और स्त्री	प्रतिक्षा टेकाळे
६.	सारे जहाँ से अच्छा हिंदोस्ता हमारा	सय्यद सबा
७.	आजादी का अमृत महोत्सव और हम	छजलानी राधिका
८.	विविधता में एकता	तानाजी भिसे
९.	अमृत महोत्सव में भारत की कुछ उपलब्धियाँ	संकलन - डाके साक्षी
१०.	आजादी के ७५ वर्ष में क्या पाया ?	शित्रे ऋतुजा
११.	अमृत महोत्सवी वर्ष मे क्या खोया क्या पाया	अड्डानी बालकिसन
१२.	अमृत महोत्सवी वर्ष मे क्या खोया	घुगे कोमल
१३.	वीरता की पहचान भारत का जवान	निकिता सावलकर
१४.	बढते चलो जवानो	विकास इंगळे
१५.	आजादी का अमृत महोत्सव	प्रगती कंठाळे
१६.	आजादी का अमृत महोत्सव	राजवर्धन सातपुते
१७.	आजादी का अमृत महोत्सव	बोडखे सुकन्या
१८.	भारत गीत	निकिता सावलकर
१९.	जिंदगी एक सफर है	दिव्या चव्हाण
२०.	आजादी का अमृत महोत्सव	राजश्री कोकाटे
२१.	देश भक्ती कविता	प्रतिक्षा शेंडगे
२२.	प्रदुषण से जंग	पायल राऊत
२३.	भारतीय जवानों पर कविता	निकिता सावलकर
२४.	आज देश पर शायरी	हर्षद डोंगरे

आजादी का अमृत महोत्सव

एक राष्ट्र के रूप में भारतवासियों के लिए ७५ वां स्वतंत्रता दिवस । एक पवित्र अवसर है । इस दिन ७४ साल पहले हम विदेशी राज की परतंत्रता के सभी बंधनों से मुक्त हुए, स्वाधीन हुए । इसे हम अमृत महोत्सव के रूप में मना रहे हैं । इस महोत्सव का विशेष महत्व है । आजादी के इन सात दशकों में जमाना बदल गया है । तीसरी पीढ़ी आ गई है । पहली पीढ़ी ने आजादी पाने की जद्दोजहद का जमाना खुद देखा था, भुगता था । दूसरी पीढ़ी ने उसे अपने बुजुर्गों से सुना, महसूस किया । परंतु वर्तमान तीसरी पीढ़ी को उसकी कोई सहज याद नहीं है । यह महोत्सव मौजूदा पीढ़ी को उन सपनों, आशाओं तथा अपेक्षाओं की याद दिलाएगा जिन्हें 'हम भारत के लोग' अपने दिलों में लिए हुए रहे थे । आर्थिक – सामाजिक गैर – बराबरी की धूल को पोंछ कर खुशहाल भारत के निर्माण का यज्ञ पूरा करने के लिए और तेजी से जुट जाने के लिए यह महोत्सव नया उत्साह भरेगा । आजादी के बाद की तीसरी पीढ़ी देश को एक युवा राष्ट्र बनाती है । हमारी ६५ प्रतिशत आबादी ३५ साल से कम उम्र की है जो अकल्पनीय बदलाव लाने की क्षमता रखती है, यदि सबको गुणवत्ता वाली शिक्षा मिल जाए, सेहत ठीक रखने के इंतजाम हों और हाथों में हुनर दे दिया जाए । यह पीढ़ी तैयार होकर अर्थव्यवस्था में भागीदार बन जाए तो हमारे देश को दुनिया के शीर्ष पर पहुंचने से कोई नहीं रोक सकता । इसलिए यही वह समय है जब हम अपने पुरातन इतिहास वाले नए राष्ट्र के भविष्य के लिए लक्ष्य निर्धारित करें ।

स्वाधीनता दिवस का अमृत महोत्सव यह अवसर देता है कि हम भविष्य पर निगाह रखते हुए देश की आजादी के संघर्ष के गौरवशाली इतिहास को भी याद रखें । अपनी कमजोरियों को जानें व उनका आकलन करें, मगर उनसे लज्जित न हों । आत्मसम्मान के साथ आगे बढ़ें । भारत के पास गर्व करने के लिए अथाह भंडार है, समृद्ध इतिहास है, चेतनामय सांस्कृतिक विरासत है जो हमें ऊंची उड़ान भरने के लिए शक्तिशाली पंख देती है । प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी ने गत मार्च माह में गुजरात के साबरमती आश्रम से स्वाधीनता के अमृत महोत्सव की शुरुआत करते हुए कहा था कि 'किसी

राष्ट्र का गौरव तभी जाग्रत रहता है जब वो अपने स्वाभिमान और बलिदान की परम्पराओं को अगली पीढ़ी को भी सिखाता है, संस्कारित करता है, उन्हें इसके लिए निरंतर प्रेरित करता है । इसीलिए यह आशा की जा सकती है कि यह महोत्सव नई पीढ़ी में लोकतांत्रिक संस्थाओं के प्रति सम्मान पैदा करेगा और उनमें आजादी पाने के लिए दिए गए बलिदानों की स्मृति जगाते हुए समता तथा न्याय मूलक समाज की रचना की प्रेरणा देगा ।

इस महोत्सव के दौरान लोकतांत्रिक व्यवस्था में नैतिकता के प्रतिमानों की याद भी आएगी और संविधान प्रदत्त अधिकारों के आग्रह के साथ हम में दायित्वों का बोध भी होगा । हम अपने और अपनों के संकुचित दायरे से बाहर निकल कर वृहद सामाजिक दायित्व को भी समझेंगे । अपने ही सच को सार्वभौमिक सच मानने के दुराग्रह से बचेंगे । यही सनातन मार्ग भी है । ऐसा करना कुछ चुनिंदा लोगों का काम नहीं है । यह हम सभी का दायित्व है । तेजी से बदल रही डिजिटल यंत्र तकनीक के दौर में इसकी और भी गहनता से आवश्यकता है । तभी हम तेजी से हो रहे जबरदस्त बदलाव के दौर में अपने पांव मजबूती से जमाए रख सकेंगे और ऋग्वेद के इस मंत्र का अनुसरण कर सकेंगे – 'ऊँ संगच्छध्वं संवदध्वंसं वो मनांसि जानताम्' अर्थात् 'हम सब एक साथ चलें, आपस में संवाद करें, हमारे मन एक हों ।'

डॉ. सागर कांदे

75
आजादी का
अमृत महोत्सव

आजादी के अमृत महोत्सव में भारत की सफलता

इस वर्ष २०२१ में भारत को स्वतंत्रता के ७५ वर्ष पूरे हो जाएंगे जो कि सभी के लिए एक गर्व की बात है। लेकिन भारत में वर्तमान समय में जो युवा पीढ़ी है, जिनकी उम्र २४ से ३० वर्ष के बीच में है। वह आजादी के संघर्ष को इतना बेहतर ढंग से नहीं जानते हैं और आजादी का महत्व उन्हें इतना अधिक नहीं पता है। हालांकि किताबे और स्कूल में पढ़ाए गए पाठ से उन्हें आजादी के बारे में काफी जानकारी है। लेकिन वह करीब से इसकी संघर्ष की कहानी को नहीं जानते हैं कि भारत को आजाद कराने के लिए किन-किन चुनातियों का सामना करना पड़ा और क्या-क्या कुर्बानियाँ भारत को देनी पड़ी।

आज भारत को एक बड़ी अर्थव्यवस्था वाला देश कहा जाता है क्योंकि भारत में युवाओंकी संख्या बहुत अधिक है, जो अपनी काबिलियत से लगातार तरक्की कर रहे हैं, लेकिन भारत ने एक बुरी अर्थव्यवस्था का दौर देखा है। जब आजादी के बाद भारत को बटवारा देखना पड़ा। और उस समय के बाद भारत की अर्थव्यवस्था पूरी तरह से टूट चुकी थी। लेकिन फिर भी लगातार प्रयास के बाद और देश प्रेम के दम पर भारत एक बार फिर अपनी अर्थव्यवस्था को मजबूत करता नजर आया और विश्व में अपनी जगह भी बनाई। आज भारत उन देशों में गिना जाता है जिसके पास परमानु हथियार है और यही नहीं भारत एक ऐंसा देश है, जिसके पास परमानु पनडुब्बी आईएनएस अरिहंत है। इससे भारत अपने

सभी परमानु हथियार को सुरक्षिति रख सकता है। यही नहीं चाँद और मंगल पर मानव रहित मिशन भेजनेवाले ५ देशों की सूची में भारत का भी नाम शामिल है। जो कि हर भारतवासी के लिए गर्व की बात है। बात की जाए उत्पादन की तो, इस मामले में भी भारत ने कई देशों को पीछे छोड़ा है और अपनी जगह बनाई है। भारत सरकार भी लगातार अपनी योजनाओं के माध्यम से लोगों तक सेवाएँ पहुंचती रहती है। 'सबक सथ सबक विकास' के नरे के सथ कर्य करती है और इससे भारत क भी विकास होता है। इन सभी बातों पर ध्यान देना आवश्यक है क्योंकि जब आप इन सभी बातों पर ध्यान देंगे तो आपको गर्व महसूस होगा कि आप भारत वासी है और आप भारत जैसे देश में पैदा हुए है। इसलिए आजादी क अमृत महोत्सव मनाना बहुत जरूरी है। आजादी के अमृत महोत्सव पर अलग-अलग प्रतियोगिताएँ लेकर लोगो के मन में देशप्रेम को जागृत किया जाता है। शहीदो को याद किया जाता है। जिन्होंने आजादी के संघर्ष की लड़ाई लड़ी। आज हम आजादी के अमृत महोत्सव के मध्यम से आज की नयी पिढी को संघर्ष के बारे में विस्तार से बताकर अपने पुराने इतिहास को भी याद करना। जो इतिहास किसी के भी मन में आत्मविश्वास भर देता है।

प्रा. अडसरे बी.एन.

हिंदी विभाग

सबका आवाज होता मंदिर यह हमारा।
मानव का धर्म क्या है, मिलती है राह जिसमें,
चाहता भला सभी का, मंदिर यह हमारा।
आओ सभी मिलेंगे, समुदाय प्रार्थना में,
तुकड्या कहे अमर है, मंदिर यह हमारा।''

संत तुकडोजी महाराज के "ग्रामगीता" से उद्धृत

संकलक - पल्लवी नन्नवरे

सबके लिए खुला है,

मन्दिर यह हमारा।

''सबके लिए खुला है, मंदिर यह हमारा,
मतभेद को भुलता है, मंदिर यह हमारा।
आओ कोई भी पंथी, आओ कोई भी धर्मी,
देशी-विदेशियों को, मंदिर यह हमारा।
मैदान पट बिछाया, डाला है एक आसन,
सब देवता समाता, मंदिर यह हमारा।
संतो की उंची वाणी, पढते है मंत्र जिसमें,

स्वाधीनता का अमृत महोत्सव और प्रेमचंदकृत गोदान

भूमिका :- आजादी का अमृत महोत्सव भारत की आजादी की ७५ वीं वर्षगांठ के उपलक्ष में भारत सरकार द्वारा आयोजित कार्यक्रमों की श्रृंखला है। जन - उत्सव के रूप में मनाया जाएगा। प्रधानमंत्री नरेंद्र मोदी ने १२ मार्च २०२१ को अहमदाबाद के साबरमती आश्रम से आजादी का अमृत महोत्सव का उद्घाटन किया था यह १५ अगस्त २०२२ को देश की आजादी की ७५ वीं वर्षगांठ से १५ सप्ताह पहले शुरू किया गया था।

आज देश में खेती का योगदान कुल अर्थव्यवस्था में १४ प्रतिशत के लगभग होने पर भी इसमें गरीब ६० प्रतिशत लोगों को रोजगार मिल रहा लेकिन भारत में अभी तक खेती और किसान को अर्थनीति में जितना महत्व मिलना चाहिए था वह नहीं मिल पाता है। भारत की रचना ऐसी है की जब तक खेती संकट से नहीं निकलेगी किसान खुशहाल नहीं हो सकता।

‘गोदान’ उपन्यास में बोलापुरी गाँव के किसान होरी के जीवन संघर्ष का चित्रण भारतीय किसान के संघर्ष को उजागर करता है। होरी की समस्याएँ प्रत्येक भारतीय किसान की समस्याएँ हैं। इसमें कृषक - जीवन के अंधकार पक्ष यानी केवल करुण गाथा चित्रण मिलता है। वास्तव में आर्थिक विपन्नता, अशिक्षा और ऋण का बोझ किसान की रीढ़ की हड्डी तोड़ देते हैं वे दोनों समस्याएँ राक्षसी सुरक्षा की तरह मुँह फैलाए भारतीय किसान को निगल रही हैं।

गोदान १९३६ की रचना है। इसमें तत्कालीन समय

के ग्राम्य जीवन की झाकी प्रस्तुत की गई है। होरी सामंतवाद और पूंजीवाद के शोषण के क्रम में फंसता हुआ भी उससे निकलने के लिए संघर्ष करता है। छटपटता है। अंत में टूट जाता है और काल के गाल में समा जाता है। धनिया पंच और बिरादरी के अन्यास से साहसपूर्ण संघर्ष करती है। बेटा गोबर अशिक्षा, अज्ञानता और धर्माधता का विरोध करता है। साहूकार के छल को पहचानता है। उसका विद्रोही तेवर किसान के जागरण की चेतना प्रदान करता है। और आशा संचार करता है कि किसान का भविष्य मंगलमय और सुखकर होगा।

होरी और धनिया के सामने जमींदार, साहूकार, पटवारी, दारोगा, मिल-मालिक, पंच, बिरादरी की एक प्रबल शत्रु - सेना खड़ी है। और वे साहसपूर्वक उससे लोहा लेते हैं। होरी मर-मीट जाता है, पर समझोता नहीं करता।

गोदान में प्रेमचंद का आदर्शवादी दृष्टिकोण यथार्थवादी बन गया है। दमन और उत्पीड़न के युद्ध में शोषण का चक्र कैसे राष्ट्रीय विकास में बधा पहुँचाता है उसे किसान की दयनीय स्थिति के माध्यम से प्रस्तुत किया गया है। सभी शोषण चाहे वह जमींदार का हो या साहूकार, मील मालीक हो या धर्म - ध्वजादारी पुरोहित, अपना भाई हो या बिरादरी सभी अवसर की ताक में रहकर किसानों का शोषण करते हैं। वे किसान के पसीने की कमाई से हिस्सा लेकर चैन की जिंदगी बिताते और समाज में अपनी धाक जमाना चाहते हैं।

गाँव का जमींदार किसानों को लगान न चुकाने की स्थिति में खेत से बेदखल कर देते हैं। जमींदार अपना कोई उत्सव मनाते समय लोगों से बेगार करवाते हैं। शहर के मिल - मालिक साहूकार से षडयंत्र करके किसानों का सारा गन्ना ले लेते हैं। और उनके सपनों को चकना चुर कर देते हैं।

गाँव में किसान आर्थिक आभाव की चक्की में पिस जाते हैं। वे प्रायः अशिक्षित हैं। इसलिए अंधविश्वास से मुक्त नहीं हो पाते। अपनी गरीबी को पूर्वजन्म के कर्मों का परिणाम और जमींदारों की धनाढ्यता को पूर्व जन्म का पुण्य मानकर संतुष्ट रहना किसानों की नियति बन जाती है। पुरोहित वर्ग,

ब्राह्मण वर्ग उनको अभिशाप देसकता है। प्रतीकार के लिए धार्मिक विधान करना आवश्यक है – ऐसे विचार रखनेवाले किसान शोषणतंत्र से नहीं हो सकते।

गाँव से संयुक्त परिवार टूट जाते हैं। भाई-भाई पर संदेह करता है। अपना उल्लू सीधा करना चाहता है। ईर्ष्या करके भाई सर्वनाश भी करता है। गाँव में लड़ाई झगडा आम बात है। होरी धनिया को हीरा-पुनिया को कामता – भोला को मयुरा का बाप मथुराको गोबर – झुनिया को पीटते हैं। पुरुष का नारी को मारना – पीटना और नारी का उसे सह जाना और पुरुष प्रधान समाज में अपनी आवाज उठापाना उस समय के समाज का एक नग्न चित्र है।

समाज में प्रतिष्ठित उच्च वर्ग के लोग अन्याय करते हैं। दुराचार करते हैं, लेकिन ऐसा कार्य कोई गरीब या निम्न वर्ग का आदमी करता है। तो गाँव भर में भूचाल आजाता है। माता दीन के मुँह में हड्डी डाल देते हैं। तो वे तीन सो रुपये खर्चा करके काशी पंडीत के द्वारा प्रायश्चित करके शुद्ध हो जाते हैं। पर गोबर विधवा झुनीया को घर ले आता है तो पंच की दृष्टि से बहू बेटीयों की इज्जत खतरे में पड जाती है। इस अपराध के लिए होरी को आर्थिक दण्ड भुगतना पडता है।

गाँव में आर्थिक समस्या किसान के जीवनको नक तुल्य बना देती है। धनिया छतीसवे वर्ष की उम्र में बुढी जैसी लगती है। होरी को साठ तक पहुँचने की उम्मीद नहीं है। घी – दूध तो अंजन लगाने तक को भी नहीं मिलता। होरी दुःखी है कि उनके बेटे गोबर को दूध नहीं मिलता। होरी पोते के लिए दूध की व्यवस्था करने वह एक गाय खरीदना चाहता है।

जमींदार द्वारा समय-समय किसानो को जमीन से बेदखली को जाती है। लगान चुकाने पर भी उन्होंने रसीद नहीं मीलती। साहूकार पचास रुपये देकर सो लिखा लेता है और वसूल करते समय दो सौ ले लेता है।

भारतीय कीसान गाय को देवता मानते हैं। होरी कहती है। गुरुसे ही द्वार की शोभा है। सवेरे-सवेरे गऊ के दर्शन हो जाय तो क्या कहना। गाय की लालसा में ही होरी की मौत हो जाती है।

गाँव के किसान धर्म के प्रति बडी विष्ठा रखते हैं। इसी धर्म के डर से ही साहूकार को पाई-पाई चुका देते हैं। वे पाप-मुल्य में विश्वास करके सारी यातनाएँ सहनते हैं। अंत में होरी की मुक्ति के लिए धनिया गोदान करने में असमर्थ होकर भी दातादीन को सुतली बेचने से मिले बीस आते पैसे को दान के रूप में दे देती है।

अमृत महोत्सव और आज की खेती / किसान की स्थिती

इस साल आजादीका अमृत महोत्सव मनाया जा रहा है। और भारतकी अर्थव्यवस्था कृषी प्रधान है। और आज देखा जाए तो भारतीय कृषी क्षेत्र समाधान कारक सुधरता नहीं है।

भारत अपना कृषि प्रधान देश है। जहाँ लगभग ७०% जनसंख्या कृषि पर निर्भर है, परंतु कृषि की दिशा संतोषजनक नहीं है। जनसंख्या की अनियंत्रित वृद्धि ने कृषि को बुरी तरह प्रभावित किया है। हालांकि स्वतंत्रता के पश्चात कृषि विकास के लिए अनेक कार्य हुए हैं इसके बावजूद भारतीय कृषि में अनेक समस्याएँ हैं। वह

- १) वर्षा की अनिश्चिता मूलता है प्रकृति जनसमस्या है।
- २) भारतीय कृषि के समक्ष सबसे गंभीर समस्या किसने की गरीबी एवं अशिक्षा है।
- ३) फसलो को योग्य प्रती का दाम नहीं मिलता।
- ४) सोय व व्यवस्थाका परीपुर्ण न होना।
- ५) फसलोको उगाने के लीए योग्य प्रतीका बीज न मिलना।

इन्हीं कारनोसे भारतीय किसान और कृषी में सुधार नहीं आ रहा।

कसबे क्रतिक

एम.ए. हिंदी

आजादी के ७५ वर्ष और स्त्री

नारी को देवी, दुर्गा, पार्वती की पूजा करने वाले देश में गर्भ में कन्या की हत्या करने का रिवाज काफी पुराना है। पुराने जमाने से ही किसी एक वर्ग विशेष में नवजात लडकियों को दुध में डुबो कर मार दिया जाता था। या कई बार जन्मते ही जहर चटा दिया जाता था।

इस देश में नारी पर जुल्म की कथा काफी पुरानी है। सीता गर्भवती होने के बाद भी निष्कासित कर दी जाती है और द्रौपदी भरी महासभा में अपमानित की जाती है। प्राचीन समय में युद्ध में किसी राजा की पराजय के बाद वहाँ की रानियाँ तथा सभी कुलीन महिलाओं को राज्य के सम्मान के खातिर जौहर करने या स्वयं को अग्नि में समर्पित करने के लिए प्रेरित किया जाता था ताकि शत्रु उन्हें युद्ध में जीती अन्य वस्तुओं के साथ लुट कर न ले जा सके। स्त्री भ्रुण हत्या का प्रारंभ इस देश जब खुले रूप से होने लगा जब, कुछ साल पूर्व हमारे देश में 'अल्ट्रासाउंड मशीन' का चलन हुआ। भारत में करीब १९८० के लगभग चिकित्सकीय दृष्टी से यह अविष्कार पश्चिम के वैज्ञानिकों ने माँ के गर्भ में पल रहे बच्चे तथा अन्य रोगियों में पेट के दोषों की पहचान करने और उसका इलाज करने की नियत से किया था। देखा जाय तो यह उपलब्धि बुरी नहीं थी पर जिस तरह इसका दुरुपयोग गर्भ में बच्चे का लिंग परीक्षण करारकर कन्या भ्रुण हत्या करने के इस रिवाज के रूप में बदल गया यह कृत्य भारतीय समाज के मुख पर एक बदनूमा दाग है। यह लिंग परीक्षण तकनीक तो इन बेटों के दीवानों के लिये वरदान साबित हुआ है। जब कन्या भ्रुण हत्या के रिवाज की शुरुवात हुई तब समाज के विशेषज्ञों ने चेताया था की अंततः यह नारी के प्रति अपराध बढ़ाने वाला साबित होगा अनेक समाज सेवकों ने, संतो ने और पढे लिखे वर्ग ने इस बात को लेकर अनेक अभियान छेडे, वाद-विवाद किए पर आज तक इस समाज की पुरुष मानसिकता नहीं बदली इस मानसिकता से त्रस्त वो लोग नहीं जो अनपढ़ है। पर खेद का विषय है कि सभ्य और बुद्धिजीवी वर्ग भी इस मानसिकता से त्रस्त है।

मानव सभ्यता का विकास जैसे-जैसे रफ्तार पकडता गया उसी के साथ भ्रुण हत्या का व्यापार भी बढ़ता गया है। आज इस देश के विकसित शहरों के साथ गाँव गाँव में

कन्याभ्रुण हत्या का व्यापार चल निकला है।

१) देखा जाए तो इसका कारण महिलाओं को देह दृष्टी से देखना है। पुरुष प्रधान समाज में महिला एक उपभोग्य वस्तु है।

२) दुसरा बडा कारण स्त्री भ्रुण हत्या का जो में समझ पाती हूँ, जन्म के बाद अपने भाई की तुलना में सभी सुविधाओं में माता-पिता द्वारा भेदभाव करना, शादी के बाद दहेज के लिए शोषण किया जाना, या लडका न हो रहा हो तो उसके लिए उसे पति, परिवार और समाज द्वारा दोष देना आदि। स्त्री जीवन का स्वागत न स्त्री कर सकती है न पुरुष और इसी कारण स्त्री भ्रुण हत्याएं होती है। इस कारण को विस्तार पूर्वक देखें तो हम पाते हैं आजादी के ७५ साल बाद भी महिलाओं में शिक्षा का अभाव दिखता है। उनका संगठन मजबूत नहीं है उनमें एकता की आवाज कमजोर दिखाई देती है। साहित्य, कला, संस्कृति और रोजगार में अपना अस्तित्व सिद्ध करने के लिए वर्तमान समय में भी स्त्रियों को संघर्ष करना पड रहा है। यह सच है कि आज की नारी कल की नारी के लिए पृष्ठ भूमि बना रही है वह अन्याय, अत्याचार की समस्त उत्पीडन और शोषण के खिलाफ अपनी लडाई लड रही है। अपने हक और अधिकारों को पाने के लिए वह आगे आ रही है। स्त्री पुरुषों द्वारा अपने पर लादे गय सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, राजनैतिक आदि वर्चस्व से पूर्णतः मुक्त होना चाह रही है। आज की नारी यह सिद्ध करना चाहती है कि, वह अपने निर्णय खुद ले सकती है। उसे किसी की दया और भीख पर नहीं जीना है, स्वाभिमान से जीना है। भावनाओं की कद्र करने वाले पुरुषों का वो सम्मान करती है और आज ऐसे अनेक पुरुष सामने आ रहे हैं जो इस त्रासदी पर खुल कर बोल रहें हैं आज की नारी ऐसे पुरुष वर्ग का सम्मान करती है किंतु कलम चलाकर अपने अनेक कृतियों के माध्यम से उत्पीडन के प्रति उत्पन्न प्रतिरोध को व्यक्त करती रहती है।

टेकाळे प्रतिक्षा बाबासाहेब

एफ.वाय.बी.ए.

सारे जहाँ से अच्छा हिन्दोस्तान हमारा

प्रस्तावना – भारत देश सभी भारतवासियों के लिए स्वर्ग के समान सुंदर है। इसने हमें जन्म दिया है। इसकी गोद में पलकर हम बड़े हुए हैं इसके जल से हमारा पालनपोषण हुआ है, इसलिए हमारा कर्तव्य है कि हम इससे प्यार करें तथा इस की रक्षा के लिए हम अपने प्राणों की आहुति भी दे। हमारे

देश का नामकरण – महाराजा दुष्यंत और शकुंतला के न्यायप्रिय पुत्र भरत के नाम पर देश का नाम भारत पडा। हिन्दु बाहुल्य होने के कारन इसे हिन्दुस्तान भी कहा जाता है

भारत की सीमाएँ – आधुनिक भारत उत्तम में कश्मीर से लेकर दक्षिण में कन्याकुमारी तक और पूर्व में अरुणाचल से लेकर पश्चिम में गुजरात तक फैला हुआ है।

विभिन्न धर्मों का संगम – मेरा प्रिय भारत संसार का सबसे बड़ा प्रजातान्त्रिक के अनुयायी मिल – जुलकर निवास करते हैं। यहाँ सभी धर्मों के मानने वालों को अपने – अपने ईश्वर की पूजा करने की पुरी स्वतंत्रता है। इस प्रकार भारत देश एक कुटुंब के समान है। जिस कारण इसे विभिन्न धर्मों का संगम – स्थल भी कहा जा सकता है। भारत के पर्वत, निर्झर, नदियाँ रेगिस्तान, वन-उपवन, हरे-भरे मैदान एवं समुद्रतट इस देश की शोभा के अंग हैं, जहाँ एक ओर कश्मीर में स्वर्ग दिखाई पडता है, वहीं दूसरी ओर केरल की हरियाली स्वर्गिक आनंद से परिपूर्ण करती है। यहाँ अनेक नदियाँ हैं जो वर्ष भर इस देश की धरती को सिंचती हैं उसे हरा – भरा बनाती हैं और अन्न – उत्पादन में हमेशा सहयोग करती हैं।

महापुरुषों की धरती – भारत को महापुरुषों की धरती भी कहा जाता है। यहाँ पर ऋषी – मुनियों ने जन्म लिया, जिन्होंने वेदों का गान किया तथा उपनिषद और पुराणों की रचना की, यहाँ श्रीकृष्ण का जन्म हुआ जिन्होंने गीता का ज्ञान देकर विश्व को कर्म का पाठ पढाया। यहीं पर भगवान राम का जन्म हुआ था, जिन्होंने न्यायपूर्ण शासन का आदर्श स्थापित किया। यहीं पर महावीर और बुद्ध ने अवतार लिया जिन्होंने मानव को अहिंसा की शिक्षा दी। यहाँ पर बड़े बड़े राजा जिन्होंने प्रतापी सम्राट अशोक, चंद्रगुप्त मौर्य, विक्रमादित्य आदि हुए जिनका नाम विश्व भर में व्याप्त है। आधुनिक काल में गरीब के मसीहा महात्मा गांधी, जवाहर लाल नेहरु, विश्व मानवता के प्रचारक रवींद्र नाथ टैगोर का जन्म भी इसी महान

देश में हुआ।

विभिन्न धर्मों का संगम – मेरा प्यारा भारत संसार के बड़े राष्ट्रों में से एक है और यह संसार का सबसे बड़ा प्रजातान्त्रिक राष्ट्र है। जनसंख्या की दृष्टि से इसका विश्व में दुसरा स्थान है। यहाँ पर प्रायः सभी धर्मों के लोग मिल-जुलकर रहते हैं। यद्यपि यहाँ हिन्दुओं की संख्या सबसे अधिक है ; फिर भी मुसलमान, ईसाई, पारसी, यहूदी, बौद्ध, जैन आदि भी इस देश के निवासी हैं और उन्हें न केवल समान अधिकार प्राप्त हैं ; वरना सरकार द्वारा उन्हें विशेष संरक्षण भी प्रदान किया जाता है।

भारत के आदर्श – भारत त्याग और तपस्या की भूमि है। प्राचीनकाल से आज तक कितने ही महापुरुषों ने इस पवित्र भूमि की गरिमा बढ़ाते हुए अपनी इच्छाओं और विषय – वासनाओं का त्याग कर दिया। अपनी परतंत्रता के लम्बे समय में भारत ने अपनी गरिमा और महानता को कुछ काल के लिए विस्मृत कर दिया था, किंतु आस्था संकल्प, विश्वास और कर्म, सत्य और धर्म कोमलता अथवा मानव – जाति के प्रति अकपह प्रेमरूपी सद्गुणों को जन्म देनेवाली है। ये सभी चीजें अभी भी भारत में विद्यमान हैं। मुझे पृथ्वी के सम्बन्ध में जो जानकारी है, उसके बल पर मैं दृढतापूर्वक कह सकता हूँ कि इन चीजों में पृथ्वी के अन्य प्रदेशों की अपेक्षा भारत श्रेष्ठ है

उपसंहार – इस प्रकार धर्म, संस्कृति, दर्शन का संगम संसार को शान्ति और अहिंसा का सन्देश देनेवाला, मानवता का पोषक तथा 'वसुधैव कुटुम्बकम्' का नारा देनेवाला भारत भला किसको प्रिय न होना। यहाँ पर बड़े – बड़े प्रतापी सम्राट भी हो चुके हैं विक्रमादित्य, चंद्रगुप्त मौर्य, अशोक, अकबर आदि के नाम सारे संसार में प्रसिद्ध हैं। आधुनिककाल में गरीबों के मसीहा महात्मा गांधी, विश्व – मानवता के प्रचारक रविंद्रनाथ टैगोर और शांतिदूत जवाहरलाल नेहरु का जन्म भी इसी महान देश में हुआ है।

सारे जहाँ से अच्छा, हिन्दोस्ता हमारा।

हम बुलबुले हैं इसकी, यह गुलिस्ताँ हमारा।

सय्यद सबा आसिर

एफ.वाय.बी.ए.

आजादी का अमृत महोत्सव और हम

प्रस्तावना -

स्वामी विवेकानंद ने कहा था कि "यदि पृथ्वी पर ऐसा कोई देश है, जिसे हम पुण्यभूमि कह सकते हैं ; यदि कोई ऐसा स्थान है, जहाँ पृथ्वी के सब जीवों को अपना कर्मफल भोगने के लिए आना पड़ता है ; यदि कोई ऐसा स्थान है, जहाँ भगवान को प्राप्त करने की आकांक्षा रखनेवाले जीवमात्र को आना होगा ; यदि कोई ऐसा देश है, जहाँ मानव - जाति के भीतर क्षमा, धृति, दया, शुद्धता आदि सदितियों का अपेक्षाकृत अधिक विकास हुआ है तो मैं निश्चित रूप से कहूँगा कि वह हमारी मातृभूमि भारत वर्ष ही है ।

भारत देश हमारे लिए स्वर्ग के समान सुंदर है । इसने हमें जन्म दिया है । इसकी गोद में पलकर हम बड़े हुए हैं । इसके अन्न - जल से हमारा पालन - पोषण हुआ है । इसलिए हमारा कर्तव्य है कि हम इसे प्यार करें, इसे अपना समझें तथा इस पर सर्वस्व न्योछावर कर दें ।

भारत की सीमाएँ -

आधुनिक भारत उत्तर में कश्मीर से लेकर दक्षिण में कन्याकुमारी तक और पूर्व में असम से लेकर पश्चिम में गुजरात तक फैला हुआ है । उत्तर में भारतमाता के सिर पर हिमकुट के समान हिमालय सुशोभित है तथा दक्षिण में हिंद महासागर इसके चरणों को निरंतर धोता रहता है ।

विभिन्न धर्मों का संगम -

मेरा प्यारा भारत संसार के बड़े राष्ट्रों में से एक है और यह संसार का सबसे बड़ा प्रजातांत्रिक राष्ट्र है । जनसंख्या की दृष्टि से इसका विश्व में दूसरा स्थान है । यहाँ पर प्रायः सभी धर्मों के लोग मिल - जुलकर रहते हैं । यद्यपि यहाँ हिन्दुओं की संख्या सबसे अधिक है । फिर भी मुसलमान, ईसाई, पारसी, यहूदी, बौद्ध, जैन, आदि भी इस देश के निवासी हैं

और उन्हें न केवल समान अधिकार प्राप्त हैं, वरन् सरकार द्वारा उन्हें विशेष संरक्षण भी प्रदान किया जाता है ।

सभी धर्मों के माननेवालों को यहाँ अपनी - अपनी उपासना - पद्धति को अपनाने की पूरी स्वतंत्रता है । यहाँ सभी अपनी सामाजिक व्यवस्था के अनुसार अपना जीवन - निर्वाह करते हैं । इस प्रकार भारत देश एक कुटुंब के समान है । इसे समस्त धर्मों का संगम स्थल भी कह सकते हैं ।

भारत का प्राकृतिक सौंदर्य -

भारत में प्रकृति - सुंदरी ने अनुपम रूप प्रदर्शित किया है । चारों ओर फैली हुई प्राकृतिक सुंदरता यहाँ बाहर से आनेवालों को मोहित करती रही है । यहाँ हिमालय का पर्वतीय प्रदेश है, गंगा - यमुना का समतल मैदान है, पर्वत और समतल मिश्रित दक्षिण का पठार है और इसके साथ ही राजस्थान का रेगिस्तान भी है । यह वह देश है, जहाँ पर छह ऋतुएँ समय - समय पर आती हैं और इस देश की धरती की गोद विविध प्रकार के अनाज, फलों एवं फुलों से भर देती है ।

भारत के पर्वत, निर्झर, नदियाँ, वन -

उपवन, हरे - भरे मैदान, रेगिस्तान एवं समुद्र - तट इस देश की शोभा के अंग हैं । एक ओर कश्मीर में धरती का स्वर्ग दिखाई देता है तो दूसरी ओर केरल की हरियाली मन को स्वर्गिक आनंद से भर देती है । यहाँ अनेक नदियाँ हैं, जिनमें गंगा, यमुना, कावेरी, कृष्णा, नर्मदा, रावी, व्यास आदि प्रसिद्ध हैं । ये नदियाँ वर्षभर इस देश की धरती को सींचती हैं, उसे हरा - भरा बनाती हैं और अन्न - उत्पादन में निरंतर सहयोग करती हैं ।

महापुरुषों की धरती -

भारत अत्यंत प्राचीन देश है । यहाँ पर अनेक ऐसे महापुरुषों का जन्म हुआ है । जिन्होंने मानव को सांस्कृतिक और सभ्यता का पाठ पढ़ाया । जहाँ पर अनेक ऋषि - मुनियों ने जन्म लिया, जिन्होंने वेदों का गान किया तथा उपनिषद और पुराणों की रचना की । यहाँ राम जन्मे, जिन्होंने न्यायपूर्ण शासन का आदर्श स्थापित किया ।

यहाँ श्रीकृष्ण का जन्म हुआ, जिन्होंने गीता का ज्ञान देकर कर्म का पाठ पढ़ाया, यहाँ पर बुद्ध और महावीर ने

अवतार लिया, जिन्होंने मानव को अहिंसा की शिक्षा दी। यहाँ पर बड़े – बड़े प्रतापी सम्राट भी हो चुके हैं। विक्रमादित्य, चंद्रगुप्त मौर्य, सम्राट अशोक आदि के नाम सारे संसार में प्रसिद्ध हैं। आधुनिककाल में गरीबों के मसीहा महात्मा गांधी, विश्व-मानवता के प्रचारक रवींद्रनाथ टैगोर और शान्तिदूत पं. जवाहरलाल नेहरू का जन्म भी इसी महान देश में हुआ है।

उपसंहार –

इस प्रकार धर्म, संस्कृति, दर्शन का संगम, संसार

को शांति और अहिंसा का सन्देश देनेवाला, मानवता का पोषक तथा 'वसुधैव कुटुम्बकम्' का नारा देनेवाला भारत भला किसको प्रिय न होगा। इसकी इन्हीं विशेषताओं के कारण महान शायर इकबाल ने कहा था।

'सारे जहाँ से अच्छा हिंदुस्तान हमारा'

छजलानी राधिका विजय

एफ.वाय.बी.ए.

विविधता में एकता

सारे जहाँ से अच्छा, हिन्दोस्ताँ हमारा
हम बुलबुले हैं इसकी, ए गुलसिताँ हमारा ...

– मोहम्मद एकबाल

मैं उस देश का नागरिक हूँ,
जहाँ छत्रपती शिवाजी महाराज,
और सम्राट अशोक जैसा राजा था।
मैं उस देश नागरिक हूँ,
जहा डाल, डाल पर सोनेकी चिड़िया को पाया जाता था।
मैं उस देश नागरिक हूँ,
जिसे अपने देश के भूगोल के
पहले इस ब्रम्हांड का भूगोल
समाज आता था।

भारत देश सभी भारतीयों के लिए स्वर्ग है। इसने हमें जन्म दिया है। इसकी गोद में पलकर हम बड़े हुये हैं। इसके अन्न जल से हमारा पालन पोषण हुआ है, इसलिए हमारा कर्तव्य है कि हम इससे प्यार करे तथा इसकी रक्षा के लिए हम अपने प्राणों की आहुति भी दे दे। इस देश हमें हर वो चीज दी है, जिसकी हमें जरूरत थी। इस देश में अनेक बड़े बड़े महात्मा हुये, जिन्होंने हमें सत्य, अहिंसा की शिकवण दी है। जैसे की महात्मा गांधी, ज्योतिबा फुले, डॉ. आंबेडकर, भगतसिंग, राजगुरु। हम आजीवन उनके ऋणी रहेंगे।

हमारा भारत देश सदियों से ही विविधताओं से विभूषित देश रहा है।

हिंदी है हम, वतन है हिंदुस्तान हमारा

वो भरा नहीं है भावो से ...

बाहेती जिसमें भगीरथ वही ...

वो हृदय नहीं है पत्थर है ...

जिस में सवदेश का प्यार नहीं ...

हमारा भारत देश एक बहुधार्मिक देश जिसमें, अनेक धर्मों का समावेश है। विविध उत्साह मनाये जाते हैं। इस वजह से भारतीय संस्कृति दुनिया सबसे सुंदर और सबसे अच्छी मानी जाती है। हमारे भारत देश में हर धर्म का सन्मान किया जाता है। विविध धर्म के लोग बहुत प्यार से मिलकर रहते हैं। और प्यार बाटते हैं। यही हमारी भारत देश की विशेषता है। हमारे देश में सभी लोगों को समान हक दिया गया है। मुझे अपने देशपर गर्व है कि, मे इस देश का नागरिक हूँ। भारत देश में २९ राज्य हैं और ८ केंद्रशासित प्रदेश हैं। भारत देश की लगभग आबादी १३५ करोड है। हमारे देश में इतने धर्म, इतनी भाषाएँ बोली जाती हैं। तब भी सब लोग प्यार से और मिलजुलकर रहते हैं।

इसलिए कहा जाता है कि,

सारे जहाँ से अच्छा।

हिंदोस्ता हमारा।

तान्हाजी मल्हारी भिसे

एन.सी.सी. विभाग

अमृत महोत्सव में भारत की कुछ उपलब्धियाँ

आज भारत एक है, अखंड देश है जो और बहुत तीव्र गति से हर क्षेत्र में आगे बढ़ रहा है। अंग्रेज कह कर गये थे हमारे जाने के बाद देश तुम्हारा बिखर जाएगा पर नहीं सोचा था अंग्रेजो ने की भारत सबसे विशाल लोकतांत्रिक रूप में निखर जाएगा। आजादी के बाद भारत को कई कठिनाईयो का सामना करना पडा जैसे की भुखमारी, महगाई, गरीबी, भ्रष्टाचार, अपराध इत्यादी लेकिन भारत इन सब कठिनाईयो से बाहर निकलते हुए न केवल नये रास्ते बल्की आत्मनिर्भर भारत एवं सशक्त भारत के रास्तो पर अग्रेसर है। भारत की इन्ही उपलब्धियों पर एक नजर।

१९४८ - भारतीय पुरुष हॉकी हिम ने लंदन ऑलंपिक में स्वर्ण पदक जीता।

१९४९ - भारतीय रिजर्व बैंक का राष्ट्रीयकरण हुआ।

१९५० - भारत पूर्ण गणतंत्र का और पुरे देश में सविधान लागू हुआ। भारतीय रेल्वे का राष्ट्रीयकरण हुआ।

१९५१ - देश का पहला लोकसभा चुनाव पहले एशियाई खेलों की मेजबानी, पहले आई आई टी की स्थापना।

१९५२ - स्वतंत्र भारत का पहला संसद सत्र बुलाया गया।

१९५३ - एअर इंडिया का राष्ट्रीयकरण हुआ।

१९५४ - भारत रत्न और पद्म विभूषण की शुरुआत हुई।

१९५५ - भारत का पहला कॉम्प्युटर लॉच किया।

१९५६ - पुरुष हॉकी टिम ने मेलबर्न ऑलंपिक में गोल्ड मेडल जीता।

१९५७ - कश्मिर के भारत में विलय के निर्णय को स्विकृती।

१९५८ - परमाणु उर्जा अधिनियत पारित हुआ।

१९५९ - पंचायत राज का देश में पहला।

१९६० - देश की पहली एअरलाइन एअर इंडिया ने शुरु की।

१९६१ - गोवा का भारत में विलय हुआ था।

१९६२ - भारतीय फुटबॉल टीम को एशियन गेम में गोल्ड मेडल जीता।

१९६३ - भाखड़ा नांगल परियोजना संपन्न हुयी।

१९६४ - भारत के पहले जेट ट्रेनर एन.जे.टी.- १६ ने उडान भरी।

१९६५ - हरित क्रांती की शुरुआत हुई।

१९६६ - इंदिरा गांधी भारत की पहली पंतप्रधान बनी।

१९६७ - जाकिर हुसैन देश के पहले मुस्लिम राष्ट्रपति बने।

१९६८ - शत्रु संपत्ती कानून बना।

१९६९ - भारतीय अंतरिक्षक अनुसंधान संगठन (ISRO) की स्थापना हुई।

१९७० - भारत में श्वेत क्रांती की शुरुआत, भारत में निर्मित पहला मिग २१ एक वायू सेना में शामिल हुआ।

१९७१ - बांग्लादेश का जन्म हुआ।

१९७२ - पिन कोड की शुरुआत की गई।

१९७३ - चिपको आंदोलन।

१९७४ - पोखरण में पहला परमाणु परिक्षण किया गया।

१९७५ - पहला भारतीय उपग्रह आर्यभट्ट लॉच किया।

१९७६ - बंधुआ मजदूर प्रथा को भारत में समाप्त किया गया।

१९७७ - भारत में पहलीबार गैर कॉंग्रेसी सरकार बनी।

१९७८ - भारत की पहली टेस्ट ट्युब बेबी दुर्गा का जन्म।

१९७९ - मंडल आयोग की स्थापना।

१९८० - चेचक से निपटने के लिए सबसे लंबे टीकाकरण कार्यक्रम की शुरुआत।

१९८१ - इस वर्ष आयटी कंपनी इंफोसिस की स्थापना की गई वहीं दुसरी ओर नेशनल एल्युमिनियम कंपनी लिमिटेड (नाल्को) को भी स्थापित किया गया।

१९८२ - नई दिल्ली में भारत ने एशियाड खेलों की मेजबानी संभाली।

१९८३ - भारत ने पहली बार क्रिकेट विश्व कप जिता था।

१९८४ - भारत के पहले और विश्व के १३८ में अंतरिक्ष यात्री बने राकेश शर्मा।

१९८५ - भारत की सबसे प्रतिष्ठित ओपन युनिवर्सिटी इग्नू की स्थापना हुई संसद में आंतक (IGNOU) निरोधी कानून (TADA) पास किया गया।

१९८६ - प्रधानमंत्री राजीव गांधी की पहल पर उपभोक्ता संरक्षण विधेयक संसद में पारित किया गया, नई राष्ट्रीय शिक्षा

नीति का भी गठन हुआ, एशियाई खेलों में पीटी उषा की ऐतिहासिक जीत ।

१९८७ – सुनिल गावस्कर ने टेस्ट मैच में १०,००० रन ।

१९८८ – वोट डालने के लिए उम्र को २१ वर्ष घटाकर १८ कर दिया गया ।

१९८९ – केरल का कोट्टायम भारत का पहला पुर्ण साक्षर जिलहा घोषित हुआ ।

१९९० – सरकारी नोकरी में लागु हुई मंडल आयोगी की सिफारिशें, भारत सरकार द्वारा ११००० भारतियों को कुवैत से एअरफिफ्ट कराया गया ।

१९९१ – उदारीकरण से नई अर्थव्यवस्था की नींव पडी, सुपर कॉम्प्युटर ८००० बना ।

१९९२ – सत्यजीत रे को ऑस्कर आवाज से नवाजा गया ।

१९९३ – भारत में लागु हुआ पंचायती राज कानून ।

१९९४ – सुष्मिता सेन ने मिस युनिवर्स और ऐश्वर्या राय ने मिस वर्ल्ड का ताज जिता ।

१९९५ – पहली बार इंटरनेट का इस्तेमाल हुआ, देश की पहली दलित महिला मुख्यमंत्री मायावती बनी थी, मिड डे मिल की शुरुआत हुई थी ।

१९९६ – अंटलांटा ओलंपिक से लिपंडर पेस ने कांस्य पदक जिता ।

१९९७ – अरुंधति रॉय ने 'द गॉड ऑफ स्मॉल थिंग्स' के लिए बुकर पुरस्कार जिता ।

१९९८ – भारत ने भारत में दो परमाणु परिक्षण किए, अमर्त्य सेन को मिला नोबेल पुरस्कार ।

२००० – विश्व शंतरज चैपियन बने विश्वनाथ आनंद ।

२००१ – पहले स्वदेशी लडाकू जेट तेजस ने उडान भरी, सर्व शिक्षा अभियान की शुरुआत ।

२००२ – स्वर्णिम चतुर्भुज परियोजना की शुरुआत मेरीकॉम ने मुक्केबाजी में पहला स्वर्ण पदक जीता ।

२००३ – सानिया मिर्जा विंबल्डन के डबल्स ट्रॉफी जीतने वाली पहली भारतीय बनी ।

२००४ – पहला टेस्ट मैच जिता महिला टिम ने ।

२००५ – सुचना के अधिकार कानून बना ।

२००६ – परिमार्जन नेगी आंतरराष्ट्रीय चैस ग्रेडमास्टर मास्टर बनने वाले सबसे युवा एशियाई बने ।

२००७ – प्रतिभा ताई पाटिल पहली महिला राष्ट्रपती बनी ।

२००८ – भारतीय निशानेबाज अभिनव बिंद्रा ने शुटिंग में स्वर्ण पदक जीता, मिशन चंद्रयान – १ सफलतापूर्वक लाँच किया गया ।

२००९ – शिक्षा का अधिकार अधिनियम लागु हुआ । पहली स्वदेशी परमाणु पनडुबी आई.एन.एस. अरिहंत लाँच हुई ।

२०१० – कॉमनवेल्थ की मेजबानी करने का मौका मिला ।

२०११ – २७ साल बाद टिम इंडिया ने क्रिकेट विश्व कप जिता ।

२०१२ – लंदन ओलंपिक में भारत ने ६ मेडल जिते ।

२०१३ – राष्ट्रीय खाद्य सुरक्षा अधिनियम पारित हुआ ।

२०१४ – WHO देश को पोलिओ मुक्त घोषित किया ।

२०१५ – इंदिरा गांधी एअरपोर्ट को बेस्ट एअरपोर्ट का अवार्ड मिला ।

२०१६ – पकिस्तान पर सर्जिकल स्ट्राईक किया गया ।

२०१७ – भारत ने जी.एस.टी. को हरी झंडी दिखाई ।

२०१८ – रेल्वे ने ६९ देशों में डीजल इंजिन को इलेक्ट्रीक में बदल दिया ।

२०१९ – वायूसेना ने बालाकोट पर एअरस्ट्राईक की ।

२०२० – देश की पहली किसान रेल शुरु हुई पहला ग्लास ब्रिज बिहार के राजीगर में नेचर सफारी में बनाया गया ।

२०२१ – भारत ने जेवेलियन थ्रोअर निरज चोपडा ने टोकयो ऑलंपिक में गोल्ड मेडल जीता ।

२०२२ – द्रोपदी मुर्मु भारत की पहली आदिवासी राष्ट्रपति बनी ।

संकलन – डाके साक्षी

आजादी के ७५ वर्ष में क्या पाया है ?

भारत में स्वतंत्रता के तुरंत बाद जब ३६० रियासतो ने भारत संघ के अधिन आना स्वीकार किया तो दुनिया का सबसे बड़ा विलय और अधिग्रहण हुआ। आश्चर्यजनक बात यह है कि इस विलय और अधिग्रहण की घटना में एक बूंद भी खुन नहीं बहा। न ही तो कोई गोलिबारी हुई और विलय का सारा काम अच्छी तरह से हो गया।

७५ वर्ष में भारत में सांस्कृतिक, सामाजिक, राजनितिक, आर्थिक, सैन्य खेल एव तकनीकी क्षेत्र में अपनी एक पहचान बनाई है। इस विकास यात्रा में कई नए किर्तिमान बने हैं। आज भारत की पहचान एक सशक्त राष्ट्र के रूप में हो चुकी है। आंतरिक चुनौतियों एवम् सांप्रदायिक सोहाद्रों को बनाए रखते हुए भारत ने अपनी अनेकता में एकता की खासियत एवं धर्मनिरपेक्षता की भावना बरकरार रखी है।

भारत लोकतंत्र का एक जीवंत उदाहरण है। विरोधी विचारों का सम्मान करना लोकतंत्र को नई ताकद एवम् गति प्रदान करता है। स्वतंत्रता के बाद से भारत अपने शिक्षा के क्षेत्र में लगातार विकास कर रहा है। भारत की वर्तमान साक्षरता ७४.०४% है। स्वतंत्रता के समय यह मात्र १२% थी देश में हरितक्रांती के परिणाम स्वरूप हमारे खाद्यान्न उत्पादन में चार गुणों से भी अधिक की बढ़ोतरी हुई। संचार के क्षेत्र में उल्लेखनीय तरक्की हुई है। औद्योगिक क्रांती से देश काफी आगे बढ़ा है। कोरोना वैश्विक महामारी में देश अंकुश लगाने में सफल रहा। इसके लिए डॉक्टर, नर्सिंग पेरामेडिकल, स्टाफ सफाई कर्मी एवं वैक्सीन बनाने में जुटे सभी वैज्ञानिक वंदनिय हैं। ओलंपिक में भारत की युवा पिढी ने विश्वस्तर पर देश का नाम रोशन किया है। देश में प्रति वर्ष १४ अगस्त को विभाजन विभाजिका स्मृति दिवस के रूप में मनाए जाने का निर्णय लिया गया है। आजादी के ७५ वर्ष स्वतंत्रता दिवस पर विभाजन विभीषिका स्मृति दिवस का तय होना विभाजन की त्रासदी झेलने वाले लोगों को भारतीय की तरफ से श्रद्धांजली देने की दिशा में उठाया गया यह महत्त्वपूर्ण कदम है। आरक्षण की नई व्यवस्था के तहत दलित, पिछड़ों, आदिवासीयो एवम् सामान्यवर्ग के गरीबों के लिए आरक्षण सुनिश्चित किया गया है

शहरो की तरह गांवों में तेजी से परिवर्तन हुआ है। गांवों तक सडक और बिजली जैसी सुविधाएँ पहुंच चुकी है। अब गांवों में भी ऑप्टिकल फायबर नेटवर्क डेटा की ताकत पहुंच रही है। इंटरनेट पहुंच रहे हैं। अब देश वोकल फॉर लोकलके मंत्र के साथ आगे बढ़ने लगा है। इसमें महिला स्वयम् दसेवक समुहों को उत्पादनों को देश के दूर दराज के क्षेत्रों एवम् विदेशों से जोड़ने में काफी मदद मिलेगी। देश छोटे छोटे किसानों को ध्यान में रखकर निर्णय लिए जाते हैं। आज ७० से ज्यादा रेल रूट पर, किसान रेल चल रही है, जिसकी सहायता से छोटे छोटे किसान अपने उत्पाद ट्रांसपोर्टेशन के कम खर्च पर, दूर दराज के इलाके में पहुंचा सकने में समर्थ हो गए हैं। स्वामित्व योजना द्वारा गांवों में घर की एवम् जमिन की ड्रोन के जरिए मैपिंग हो रही है। इससे न सिर्फ गांवों में जमीन से जुड़े विवाद समाप्त हो रहे हैं बल्कि गांव के लोगों को बैंक से आसानी से लोन व्यवस्था उपलब्ध हो रही है।

रक्षा उत्पादन के क्षेत्र में भी भारत आज स्वावलंबी हो चुका है। अपना लडाकू विमान सबमरीन एवम् गगनयान बना रहा है। देश के पास २१ वीं सदी की सक्षमता रोजगार एवम् विकास जैसी जरूरतों को पुरा करने वाली नई राष्ट्रीय शिक्षा निति उपलब्ध है। आम आदमी को सशक्त बनाने के लिए कई जनकल्याणकारी नीतियाँ और योजनाएं बनाई गयी हैं। प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना, सुचना का अधिकार, शिक्षा का अधिकार मनरेगा कार्यक्रमों एवम् योजनाओं ने आम आदमी को सशक्त बनाया है। उदारीकरण के बावजूद भारत आर्थिक सैन्य एवम् अंतरिक्ष क्षेत्र में तेजी से आगे बढ़ रहा है। परमाणु हथियार की बात हो या मिसाइल तकनीक की दुनिया भारत का लोहा मान रही है। अंतरिक्ष क्षेत्र में भी भारत ने अनेक किर्तिमान गढ़े हैं। मंगल मिशन की सफलता एवम् रॉकेट प्रक्षेपण के दौरान भारत अंतरिक्ष क्षेत्र में महारथ रखने वाले प्रमुख देशों में शामिल हो गया है। आई.टी. सेक्टर में भी देश ने अग्रणी होने का प्रमाण दिया है।

जनकल्याण की दिशा में जन-धन योजना की घोषणा के तहत करोड़ों लोगों के खाते खोले गए। देश में बैंकों ने कॅंप लगाकर वंचित लोगों के खाते खोलकर उन्हें बैंकिंग सुविधा से जोड़ने का काम किया था। देश के गरीब भी गैस

चुल्हे पर खाना बना सकें, इस मकसद से उज्वला योजना का आगाज हुआ। सौभाग्य योजना के तहत हर घर तक बिजली पहुंचाने का लक्ष रखा गया। देश के हर शख्स के बेहतर इलाज के लिए आयुष्यमान भारत योजना की शुरुआत की गई है।

मोदी सरकार ने सबसे ऐतिहासिक फैसला राम मंदिर निर्माण एवम् जम्मू काश्मिर को लेकर लिया। जम्मू काश्मिर में अनुच्छेद ३७० को निष्प्रभावी बनाने के साथ साथ राज्य को दो हिंसों में बांटने का काम भी हुआ। राष्ट्रपति रामनाथ कोविंद ने जम्मू – काश्मिर को विशेष राज्य का दर्जा देने वाले अनुच्छेद ३७० को निष्प्रभावी करने का प्रस्ताव मंजूर किया और जम्मू काश्मिर और लद्दाख को दो केंद्रशासित प्रदेश में बांट दिया गया। काश्मिर में अलगावाद और विद्रोह को चारा मुहैया करने वाले अनुच्छेद ३७० का खात्मा करके सरकार

ने आतंकवाद पर भी नकेल कसने का काम किया।

मुस्लिम महिलाओं को तीन तलाक से निजाद दिलाने के लिए महत्वपूर्ण कदम उठाया गया। एक अगस्त २०१९ से तीन तलाक देना कानूनी तौर पर जुर्म बन गया है। नागरिकता संशोधन कानून के तहत पाकिस्तान, अफगाणिस्तान और अन्य देशों में रह रहे हिंदु, सिख, बौद्ध, पारसी और यहूदी को भारतीय नागरिकता मिल सकती है। हमने अपने दम परी अंतरिक्ष कार्यक्रमों में सफलता अर्जित की, महामारियों का उन्मुलन किया और आई.टी. क्षेत्र में अभुतपूर्व सफलता हासिल की। दुनिया में भारत आज चार बड़ी सैन्य शक्तियों में से एक है और इसके पास दुनिया के आधुनिक मिसाइल है।

शित्रे ऋतुजा

अमृत महोत्सवी वर्ष में क्या खोया क्या पाया ?

भारत अपनी संस्कृति और सभ्यता के कारण पुरे विश्व में जाना जाता है। हमारे धर्म शास्त्रों और पुराणों में जीवन जीने की कला के साथ साथ धर्म अध्यात्म, राजनीति, अर्थ व्यवस्था एवं विज्ञान को चमत्कृत कर देने वाली घटनाएँ एवं गाथाएँ मौजूद हैं। किसी भी राष्ट्र के निर्माण में भौगोलिक सिमाएँ। धर्म, जाति, भाषा, सभ्यत एवं संस्कृति का महत्वपूर्ण योगदान रहता है। इसके संरक्षण में स्वतंत्रता महत्वपूर्ण भूमिका निभाती है।

आजादी का मतलब होता है बंधन मुक्त होना, स्वेच्छा से हर काम को गति देना, भविष्य के विकास तथा नव निर्माण के लिए मापदंड तय करना और जीवन के हर क्षेत्र में नए किर्तिमान स्थापित करना। स्वतंत्रता हर प्राणी के लिए बुनियादी जरूरत है इससे मानसिक शांति मिलती है। आचार विचार के बंधन मुक्त होने से अनुसंधान के नए मार्ग खुल जाते हैं। विचारों में आई क्रांती से नव युग का निर्माण होता है। आज जरूरत है आजादी कि किंमत समझने की। आजादी का मतलब केवल झंडा फहराना नहीं है। उस झेंडे से जुडी नीतियों एवं सिद्धांतों का पालन करना भी हमारा नैतिक

दायित्व होता है।

गुलामी सजा का प्रतिरूप होती है। आजाद मतिष्क में रचनात्मक विचार उत्पन्न करता है। देश विकास की ओर अग्रेसर होता है। गुलाम मतिष्क में केवल आजाद होने की चाहत होती है। दुसरो के आँखों से देखे गये सपनों से शांती नहीं मिलती। आजादी पाने के लिए हमें बहुत जिद्दोजहद करनी पडी है। सत्रहवीं सदी में ब्रिटिश इंडिया कंपनी ने भारत में अपना व्यापार शुरु किया। सन १८५७ से ब्रिटिश हुकूमत के खिलाफ भारतिय आंदोलन की शुरुआत हुई थी। धीरे धीरे इस आंदोलन ने राष्ट्रव्यापी रूप ले लिया गया कालांतर में मोहनदास करमचंद गांधी द्वारा इस आंदोलन की अगवाई की गई।

द्वितीय विश्व युद्ध के बाद सन १९४६ में ब्रिटिश सरकार की देश की मजदूरों पर पकड ढिली पड गई। उन्हें अपने देश में ही समर्थन नहीं मिला ना ही आंतरराष्ट्रीय सहयोग एवं स्थानिय बल तथा ताकत पर भरोसा नहीं रह गया था। उस समय भारत के आजादी का आंदोलन अपनी चरम सिमा पर था। जिसके चलते वे अपना प्रशासन जारी रख पाने में

असमर्थता महसूस करने लगे । ऐसी विषम परिस्थितियों में उन्होंने भारत को उनका गणतंत्र सोपने का निर्णय लिया ।

जून १९४७ को माऊंटबेटन ने भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेस, मुस्लिम लीग एवं सिख समुदाय के लोगों से बात कर भारत के विभाजन की नीति बनाई । हिंदू एव सिख समुदाय के लिए इंडिया यानी भारत और मुस्लिम समुदाय के लिए पाकिस्तान का प्रावधान दिया गया । ३ जून १९४७ को ब्रिटिश सरकारने घोषणा की कि उन्होंने भारत के दो भागों में विभाजन को स्वीकार कर लिया गया है । १४ अगस्त को पाकिस्तान एवं १५ अगस्त १९४७ को भारत स्वतंत्र राष्ट्र घोषित हुआ । १५ अगस्त १९४७ को हमें ब्रिटिश हुकुमत से आजादी मिली, संप्रभुता प्राप्त हुई । पाकिस्तान के प्रथम प्रधानमंत्री मो.अली जिन्ना और भारत के प्रधानमंत्री जवाहरलाल नेहरू बनाए गए । १५ अगस्त १९४७ की मध्य रात्री को अपने भाषण डेस्टिनी के साथ जवाहरलाल नेहरू ने भारत आजाद की घोषणा की । साथ ही उन्होंने अपने भाषण कहा की वर्षा की गुलामी के बाद ये वो समय है जब हम अपना संकल्प निभायेगे ओर अपने दुर्भाग्य का अंत करेंगे । इस दिन लाल किल्ला सहित सभी निजी सरकारी भवनों में राष्ट्रीय ध्वज फहराया जाता है । दिल्ली में प्रधानमंत्री द्वारा लाल किल्ले पर राष्ट्रीय ध्वज फहराया जाता है । एवं उसके परकोटे से राष्ट्र को संबोधित किया जाता है । इस अवसर पर देश के जगह जगह पर तिरंगे को सलामी दी जाती है । परेड एवं सांस्कृतिक कार्यक्रम का आयोजन किया जाता है । यह भारतिय राष्ट्रीय त्योहार है । १५ अगस्त के दिन राष्ट्र ध्वज को २१ तोफों की सलामी दी जाती है । प्रधानमंत्री राष्ट्र को संबोधित करते हुए देश की उपलब्धियों का ब्योरा प्रस्तुत करते हैं । सभी प्रांतों के मुख्य मंत्रियों द्वारा राजधानी में ध्वजारोहन किया जाता है ।

राष्ट्रध्वज का वर्तमान रूप १९३१ में सुनिश्चित किया गया था । इसमें केसरीया रंग उपर निचे हरा रंग बिच में श्वेत रंग के साथ चरखा था । २१ जुलाई १९४७ को संविधान सभा ने पताका में संशोधन किया और चरखा के स्थान पर २४ आरों वाला अशोक चक्र जिसे धर्मचक्र भी कहते हैं वह रख दिया । अशोक चक्र भारतीय संस्कृति का प्रतिक है तथा २४

तिलियाँ मनुष्यों के २४ गुणों को दर्शाती है । हमारे संविधान की गणना दुनिया के श्रेष्ठ संविधान में होती है । इसमें ३९५ अनुच्छेद तथा १२ अनुसूचिया हैं जिन्हें २५ भागों में विभक्त किया गया है । आजादी के लड़ाई के दौरान क्रोतिकारी एवं कवियों द्वारा बहुत से प्रेरक गीत लिखे गये, जिनका आजादी दिलाने में महत्वपूर्ण योगदान था ।

‘जला अस्थियाँ अपनी सारी, छिटाकायी जिसने चिंगारी जो चढ़ गये पुष्य वेदी पर लिए बिना गर्दन का मोल कलम आज उनकी जय बोल ।

– रामधारी सिंह दिनकर

‘वन्दन के इन स्वरोमें, एक स्वर मेरा मिला लो,
हो जहां बलिशिश अगणित, एक सिर मेरा मिला लो’

– सोहन लाल द्विवेदी

‘सुली का पाठ ही सीखा हूँ, सुविधा सदा बचाता आया,
मैं बलि पथ का अंगारा हूँ, जीवन ज्वाल जलाता आया’

– माखन लाल चतुर्वेदी

वतन की राह में वतन के नोजवां शहीद हो,
पुकारते हैं ये जमीन आसमां शहीद हो ।

– कप्तान ठाकूर रामसिंह

कसली है कमर अब कुछ करके दिखाएंगे
आजाद ही हो लेंगे, या सर ही कटा देंगे ।

– अशरफ उल्ला खान

जहां सदा विस्तीर्ण विचारो और कर्म मे मन रत हो
हे पितृ उसी स्वतंत्र स्वर्ग में जगता प्यारा भारत हो ।

– सुभद्रा कुमारी चौहान

चलहू वीर उठि तूरत सबै जय, ध्वजहि उडाओ,
लेहू म्यान सो खडग खींची रनरंग जमाओ ।

– भारतेन्दू हरिश्चंद्र

भारत धर्म निरपेक्ष राष्ट्र है, हर धर्म एवं जाति के लोगों को यहाँ अभिव्यक्ति की पुरी आजादी है । आज भारत अपनी आजादी की ७५ वी वर्षगांठ का जश्न मना रहा है । जहाँ

आजादी के ७५ वर्षों में भारत ने विज्ञान, तकनीक, कृषि, साहित्य, खेल आदि क्षेत्रों में उल्लेखनिय तरक्की की है, बहुत कुछ पाया है, वही समय के साथ कुछ खोया भी है। बीते ७५ सालों में अपनी अंदरूनी समस्याओं, चुनौतियों के बीच देश ने ऐसा कुछ जरूर हासिल किया है, जिसकी तरफ दुनिया आकर्षित हो रही है।

प्रधानमंत्री पीएम नरेंद्र मोदीजी ने कहा है की आजादी का अमृत महोत्सव यानी आजादी की ऊर्जा का अमृत, स्वाधीनता सेनानियों से प्रेरणाओं का अमृत, नए विचारों का अमृत, नए संकल्पों का अमृत एवम् आत्मनिर्भर का अमृत। देश की ७५ वी वर्षगांठ का मतलब ७५ साल पर विचार, ७५ साल पर उपलब्धियाँ, ७५ साल पर एक्शन और ७५ पर संकल्प शामिल है। जो आजाद भारत के सपनों पर सफर करने के लिए आगे बढ़ने की प्रेरणा देंगे।

दांडी मार्च अर्थात नमक सत्याग्रह की ९९ वीं वर्षगांठ पर अमृत महोत्सव इसलिए शुरू किया गया क्योंकि १९३० में अंग्रेजी शासन में भारतियों को नमक बनाने का अधिकार नहीं था। उन्हें इंग्लैंड से आने वाले नमक का ही इस्तेमाल करना पड़ता था। इतना ही नहीं, बल्कि अंग्रेजों ने इस नमक पर कई गुणा ज्यादा कर भी लगा दिया था। लेकिन नमक जिवन के लिए आवश्यक वस्तु है, इसलिए इस कर को हटाने के लिए गांधी ने सत्याग्रह चलाया था। देश के पास गर्व करने के लिए आज असंख्य उपलब्धियाँ हैं, तो अफसोस जताने के लिए अनेक कारण भी मौजूद हैं। ऐसे में एक ओर व्यक्ति के रूप में पिछले ७५ वर्षों में हमने क्या खोया और क्या पाया इसपर चिंतन करना बेहद जरूरी है।

अड्डानी बालकिसन

अमृत महोत्सवी वर्ष में क्या खोया

आज स्वार्थ लोलुप्स के चलते हमारी सांस्कृतिक अस्मिता एवम् परम्पराओं का अवमूल्यन तथा आस्था और विश्वास का क्षरण हो रहा है। हम बौद्धिक दासता स्वीकार करने के आदी हो गए हैं। हमारी संस्कृति अनुकरण करने की संस्कृति बनकर रह गई है। कई क्षेत्रों में लाल फीताशाही, अकर्मघाता, कर्तव्यहीनता, दिशाहिनता, भ्रष्टाचार, घोटाला, भाई भातिवाद, संप्रदायवाद, आतंकवाद एवम् नक्सलवाद जैसी समस्याओं से आज भी देश जुझ रहा है। आक्रांतोका सामना करना पड़ा है। देश भक्त स्वाभिमानी नागरिकों की संख्या जिस रक्फतार से बढ़नी चाहिये नहीं बढ़ रही है।

हम भौतिक सुविधाओं के आदि होकर झुठे सपनों के पिछे भाग रहे हैं। मर्यादाएं टूट रहीं हैं। नैतिक मूल्य टूट रहे हैं। व्यक्ति पूजा बढ़ रही है। जीवन के हर क्षेत्र में छू रहीं हैं। भारत कल भी सोनेकी चिड़ीया थी और आज भी है, फर्क बस इतना है कल सोनेकी चिड़िया दिखाई पड़ती थी और आज कुछ लोगों ने उसे कैद कर रखा है पिजरे में। भारत में आजादी की उम्र जैसे तैसे कर के बढ़ तो रहि है उसका दुरुपयोग करने वालों संख्या बढ़ती जा रही है। आजादी पाने के लिए लहू

बहाने वाले के परिवार की दशा का आकलन करना भी जरूरी है। आजादी के लड़ाई से जुड़े हर परिवार को यदि हम खुशहाली दे पाते हैं तो यह शहीदों को दी जाने वाली सच्ची श्रद्धांजली होगी। आज भारत भय भुखमारी भ्रष्टाचार, आतंक, हिंसा, बलात्कार एवं सांप्रदायिक दंगों से जुझ रहा है। आजादी कुछ लोगों के लिए खिलोनां बनकर रह गई है। वे जैसा चाहे वैसा इसके साथ मनमाने ढंग से खेल रहे हैं।

सत्ता पाने के लिए नए नुस्खे अपनाए जा रहे हैं, प्रजातंत्र में राजतंत्र की झलक दिखाई देने लगी है। नेताओं के आने से नेता कम राजा महाराजाओं जैसा स्वागत सत्कार एवं उत्सव अकि दिखाई पड़ता है। देवों की जगह दरवेशों की पुजा होने लगी है। राजनीति में देश एवं समाज सेवा की भावना सबसे उपर होनी चाहिए। देश में एवं समाज सेवा के नाम पर सत्ता प्राप्त करने के लिए की जाने वाली राजनीति के परिणाम अच्छे नहीं निकलते। विगत कुछ वर्षों से धर्म में राजनीति एवं राजनीति में धर्म का समावेश दिखाई पड़ रहा है। सत्ता तक पहुँचने के लिए धर्म एवं जाति को सुलभ माना जाने लगा है। धर्म एवं जाति के आगे योग्यता बौनी दिखाई दे रहे हैं।

आजादी के ७४ वर्षों बाद भी ३७ राज्यों एवं केंद्रशासित प्रदेशों में से केवल १७ राज्यों एवं केंद्रशासित प्रदेशों के विधान मंडल में हिन्दी को अपनाया गया है . शेष २० राज्यों एवं केंद्र शासित प्रदेशों के विधान मंडल में वहाँ की राजभाषा भले लागू हो लेकिन हिन्दी को नहीं अपनाया गया है । इनसे पत्राचार करना हो तो अंग्रेजी में ही करना होगा का नियम लागू है । दरअसल राजभाषा हिन्दी राजनीति का शिकार हो गई है । क्षेत्रवाद, जातिवाद एवं भाषावाद का सत्ता पर पडने वाले प्रभाव को नकारा नहीं जा सकता । हिन्दी को संवैधानिक रूप से राष्ट्रभाषा घोषित न कर पाना देश के आगे बहुत बड़ी चुनौती है । १५ अगस्त, २०२२ को देश की आजादी के ७५ साल पुरे होने जा रहे हैं । इसी बात को ध्यान में रखते हुए ७५ चुकी है । जिसके अंतर्गत देश भर में अदम्य भावना के उत्सव दिखाने वाले सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजित हो रहे हैं । प्रत्येक राज्य में अपने-अपने दंग से समाने की तैयारियाँ शुरू हो गई हैं ।

आजादी का मतलब होता है, अपनी मर्जी से निर्माण कार्यो को गति प्रदान करना प्रगति के नए मापदंड तय करना, सार्वजनिक रूप से विचरण करते हुये अपनी खुशियों का इजहार करना हर धर्म एवं जाति का सम्मान करना एवं सबको बराबर का हक प्रदान करना ना की इसके विपरीत आचरण करना । आजादी का मतलब होता है । बंधन मुक्त होना । आचार विचार के बंधन मुक्त होने से अनुसंधान के नए मार्ग खुलने हैं । विचारों में आई क्रांति से नव युग का निर्माण होता है । आज जरूरत है आजादी की किंमत को समझने की । आजादी का मतलब केवल झण्डा फहराना नहीं होता । उस झण्डे से जुड़ी नीतियों एवं सिद्धांतों का पालन करना भी हमारा नैतिक दायित्व होता है । आजादी का सदुपयोग करें, देश की एकता एवं अखंडता को बनाये रखें । देश की आजादी के लिए अपने प्राणों की आहुति देने वाले सभी वीर शहीदों को कोटिशः नमन । हमें अपनी आजादी पर गर्व है ।

घुगे कोमल

वीरता की पहचान - भारत का जवान ।

हो सरहद या दुश्मन की धरती ।
निकाली सदा दुश्मन की आर्थी ।
अंजाम देकर नामुमकिन मिशन ।
दी हर कदम दुश्मन को चुनौती ।
बड़ी - बड़ी पहाडियाँ
कर दी इसके साहस ने छोटी
देख इसकी बाजुओं में
पुरे देश ने शक्ती अनोखी
किया सर्जिकल स्ट्राइक
दुश्मन के घर में घुसकर
नेस्ते नाबुत किये वो कायर
जा ना सका कोई बचकर
दिल में भारत माँ का प्यार
दुश्मन के लिए अंगार
जब भिडे चीन पाक सैनिक

तोड हड्डियाँ मचाई चीत्कार
गजब इनकी शौर्य कहानी
उबलते खून से सींची जवानी
अंग - अंग में भरी है रवाही
जो फिदा होने का सदा दीवानी
कांपे कायर सुन इनकी धमक
लिए नेनों में ये अंगार चमक
जब फुटें तो हो धक - धक
हो भारत माँ को नतमस्तक
यह भारत माँ की शान है ।
हाँ ये भारत के जवान है ।
वीरता की ये पहचान है ।
देश का अभिमान है ।

निकिता लहू सावलकर

१२ वी कला

बढते चलो, बढते चलो, बढते चलो जवानो

बढते चलो, बढते चलो, बढते चलो जवानो,
बढते चलो, बढते चलो, बढते चलो जवानो ।

ऐ देश के सपूतो । मजदुर और किसानो ॥
है रास्ता भी रौशन और सामने है मंजिल ।

हिम्मत से काम लो तुम आसान होगी मुश्किल ॥
कर के उसे दिखा दो जो अपने दिल में ठानी ॥

बढते चलो, बढते चलो जवानो ।
भूखे महाजनों ने, ले रखे इजारे ।

जिनके सितम से लाखों फिरते हे मारे – मारे ।
है देश के ये दुश्मन । इनको न दोस्त जानो ।

बढते चलो, बढते चलो, बढते चलो जवानों ॥

विकास इंगले

एस.वाय.बी.ए.

आजादी का अमृत महोत्सव

आजादी का अमृत महोत्सव
हम सबको मिलकर मनाना है,
जन-जन की भागीदारी से
आत्मनिर्भर भारत बनाना है ।

आजादी की वीरगाथा को
जन-जन तक पहुंचाना है,
अनगिनत थे देश पे मिटने वाले
आखिर कितनो को हमने जाना है ।

अब सामने उनको लाना है,
लहू तो उनका भी बहा था
ठाना उन्होंने भी था की
देश को आजाद करना है ।

किस्सा उनकी वीरता का
देश के हर बच्चे हर युवा को बतलाना है,
कुछ इस तरह हमको
अपना इतिहास बचाना है ।

इतिहास के पन्नों को
एक बार फिरसे पलटाना है,
आजादी की वीर गाथाओं को,
आखिर कितना हमने जाना है ।

७५ सालों के आजाद भारत को
जाने कितना जमाना है,
क्या पाया क्या खोया हमने
विचार इसपे फरमाना है ।

लेकर सीख अतीत से
कुछ नया हमको कर जाना है,
इतिहास को अपने दिलों में रखकर
भविष्य को बेहतरीन बनाना है ।

मिला है हमको ये सुनहरा मौका
इसको नहीं गवाना है,
७५ सालों की उपलब्धियों को
दुनिया को बतलाना है ।

लेने हैं ७५ नये संकल्प
भारत को विश्वगुरु बनाना है ।

प्रगती बबन कंठाळे

एस.वाय.बी.ए.

खोए बैठे जो कहीं अतीत में

आजादि का अमृत महोत्सव ...

छुले गगन के छोर
भारत ने भरी उडान है
अब आत्मनिर्भर भारत से
दुर ना आसमान है ।
प्रगति और विकास का,
आनंद उत्सव है ।
आझादि का अमृत महोत्सव है ।
ये महोत्सव है ।

नए भारत के निर्माण का,
बलिदान के सम्मानों का,
महिलाओंके उत्थान का,
अब सर्व के कल्याण का,
जनजन का उत्सव है ।
हर मन का उत्सव है ।
ये महोत्सव है ।
ये अमृत महोत्सव है ।

हर कदम आगे बढ़ाना है ।
नया सुरज उगाना है ।
हम ने मन में ठाणा है
स्वर्ग धरतीपर बनाना है ।
नए संकल्पको का अवसर है ।
भारत माँ को सौ - सौ नमन है ।
जन - जन का उत्सव है ।
ये महोत्सव है ये महोत्सव है ।
ये महोत्सव है ।
ये अमृत महोत्सव है ।

सातपुते राजवर्धन रामकिसन

आजादि का अमृत महोत्सव ...

साथ अगर है तो काफी है हम ।
निर्भर है हम खुद पे, रखते है दम ।
साथ अगर है तो काफी है हम ।
निर्भर है हम खुद पे रखते है दम ।
छोडेंगे ना बापु कभी तेरा रास्ता ।
इस मिट्टी से पैदा हुए ।
इस मिट्टी मे देंगे जान ।
तुझसे हि तो जिंदा हू मै ।
वो मेरे हिंदुस्ता
तुझसे तो जिंदा है ।
वो मेरे हिंदुस्ता ।
भारत भारत भारत भारत हो भारत मेरि शान
तुझसे हि तो जिंदा हूँ ।
वो मेरे हिंदुस्ता ।

आजादि रस्ता है । मंजिल नही ।
आजादि रस्ता है । मंजिल नही ।
बदलासा मै पर इरादे वही ।
हम ने सिखाया है, सारे जहाँ को ।
गुजरी वो सदियाँ वो कहति यही ।
छोडेंगे ना कभी बाफ तेरा रास्ता ।
इस मिट्टी से हि पैदा हुए ।
इस मिट्टी में हि देगे जान ।
तुझसे हि तो जिंदा हूँ ।
वो मेरे हिंदुस्ता ।
तुझसे हि तो जिंदा वो मेरे हिंदुस्ता ।
भारत भारत भारत भारत वो भारत ।
वो मेरे हिंदुस्ता ।

तुझसे हि तो जिंदा हूँ मैं
वो मेरे हिंदुस्ता ।

बोडखे सुकन्या

भारत गीत ।

क्या फर्क पडता है ।
बॉर्डर पर तो जवान रोज मरते हैं ।
अरे वह मरते हैं तभी तो,
हम मौज करते हैं ।
और तुम मौत के नाम से काप उठते हो ।
वह सीना तान के उसका इंतजार करते हैं ।
सुनता नहीं है है किसी की ।
बस अपनी जिद पर अडा है ।
कितना अजीब है वह जुनून चढा है ।
पिछला देने वाली गर्मी और जमा
दने वाले ठंड मे जय तुम
घरो मे छुपे होते हैं ।
तब वहा सीना तान
से सरहद पर पडा है ।
ऐसा ना हो कि घर
सब इंतजार करते ही रह जाए,
और वह देश का रखवाला,
बनकर धुआँ हवाओं में भेजा है ।
उसने तो कह दिया माँ मे लौट के आऊँगा
पर जिदगी और मौत के बीच खडा है वो
ना जाने कौन - सी गोली उसके प्राण ले जाए ।
॥ जय हिंद ॥

सावलकर निकिता लहू

जिंदगी एक सफर है ।

जिंदगी तो एक सफर है ।
काटकर हमे जाना है ।
एक मुसाफिर बनकर ।

हँसकर हमे गुजरना है ।
मुश्किलोंसे टकरा कर ।
आगे हमे बढना है ।
कठिनाईयों का सामना कर ।
वादा हमें निभाना है ।
हिम्मत से ना हारकर ।
मंजिल तक हमे पहुँचना है ।
दुनिया को अलविदा करके ।
एक दिन हमे जाना है ।
इसलिए संभल के रहना है ।
खुद की जिंदगी बडी अनमोल है ।

चव्हाण दिव्या बाबासाहेब

आजादी का अमृत महोत्सव

हँसते हैं, गाते हैं
चलो आजादी का अमृत महोत्सव मनाते हैं,
महोत्सव आजादी का,
आत्मनिर्भरता का
अधिकारों का और जीवन की स्वतंत्रता का,
पाया है जो हमने उत्तराधिकार में
लिया है जो हमने संस्कार में,
और हासिल किया है जिसे अधिकार से
चलो उसका उत्सव मनाते हैं,
आजादी का अमृत महोत्सव मनाते हैं ..
याद करते हैं वीर क्रांतिकारियों को
नमन करते हैं महान शहीदों को,
शृंगार करते हैं आज तिरंगे के रंगों से
चलो आजादी का अमृत महोत्सव मनाते हैं ।
हम श्रेष्ठ भारत और एक भारत के हैं निवासी
जो हैं विरले रणबांकुरों की धरती,
बिस्मिल, आजाद और सुभाष चंद्र बोस की कर्मभूमि,
रेशम, सूत और मसालों की बससे अधिक जहाँ उर्वरा शक्ति
कम तकनीक और सुविधा में भी जहाँ प्राप्त होती नयी
उपलब्धि
चलो उस देश की आजादी का अमृत महोत्सव मनाते हैं ।
भरते हैं रंगोली अनेक रंगों से

चुनते है फुल खुशियों के
खेलते है होली एक साथ सभी रंगों से
आजाद भारत के अमृत महोत्सव में
जमकर खुशियाँ बाटते है,
चलो आजादी का अमृत महोत्सव मनाते है ।

कोकाटे राजश्री रावसाहेब

टी.वाय.बी.कॉम.

देश भक्ती कविता ।

दर्द ही दर्द है, मेरे देश के सीने में,
इस दर्द से मेरा दिल भी पसीज जाता है ।
ये जो बच्चे सो रहे है सडको पर,
इनको देख विकास की बातों से भरोसा उठ जाता है ।
कभी शहादत जवानों की सुनता हूँ,
तो कभी खुदकुशी किसानों की ।
जब भी ये बेहाली देखता हूँ ।
जय जवान जय किसान का नारा भुल जाता हूँ ।
राह चलती लडकी संग, जब ये दुर्व्यवहार होता है,
तब अपने दिये वोट पर, मैं ही खुद पछताता हूँ ।
जब सरकारे घोटाला कर रही होती है ,
तो आम इंसान को लाचार पाता हूँ ।
जब जगमगाती गाडीयाँ, गरीबों को रौंद जाती है ।
और अदालत में घरवालों को खरी खोटी सुनायी जाती है ।
तब विश्वास होता है, कानून तो अपना अंधा होता है ।
हर बार दिल ऐसे ही दर्द में डुब जाता है,
जब देश का दर्द ऐसे सामने आता है ।

शंडगे प्रतिक्षा विजय

प्रदूषण से जंग ...

स्वतंत्र भारत की प्रदूषण की समस्या
प्रदूषण से जंग, पर्यावरण के रंग ...
ताजगी के चाह में हम घुटते जा रहे है,
जीवनदायी हवा को विषैला बना रहे है,
भारत का ताज हिमालय, समझो इसे देवालय,

क्यू हम दानव, हरियाली के देव को सता रहे है ?
भारत नदियों की धरती, जो हमने मटमैली कर दी,
क्यू कुदरत की इस जन्नत को दोखज बना रहे है ?
सुरसा के मुख सी आबादि, करो जंगलो की बरबादी
कैसे नीड की तलाश मैं पशू - पंछी छटपटा रहे है ?
ये झुटे हवा पानी नहीं बाते बेमानी,
जीवन चक्र यारों ये ही तो चल रहे है,
बुंद बुंद पाणी, कल जंग करवायेगी जानी,
संभल जाइये, क्यू जंग को बुला रहे है ?
बैठे है जिस शाख पर, उसकों ही काटते जाये,
प्लास्टिक का जहर, चारों और फैला रहे है,
पश्चिम में रहते हम सभ्य, यहाँ असभ्यता दिखाये
फैशन तो अपनाये अंधाधुंध
न सफाई अनुशासन अपना रहे है ;
चाहते हो अगर सलीका, तो बदलो अपना तरीका
क्यू पीढीयों को अपनी प्रदूषित विरासत दिए जा रहे है ?
आओ सब मिलकर पर्यावरण सम्पदा को बचायें
नहीं एहसान किसी पे
बचाके इसको अपनी पिढिया बचा रहे है,
सुनके पर्यावरण संरक्षण प्रण
पंछी चहचहाये, पेड मुस्काये
सुन लो ओ वतन वालो, फिर दिन हमारे आये,
आओ हिंदुस्तान को फिर से गुलिस्तान बनाये,
एक नये भारत के आगमन पे गीत गा रहे है ...!

राऊत पायल संभाजी

टी.वाय.बी.ए.

भारतीय जवानों पर कविता

हे आँखों में अंगारे बन्दूक है हाथों में
हे आँखों में अंगारे
बन्दुक है हाथों में
करे सीमा की हिफाजत
हर दिन व रातों में
भागे डरकर काल
देख इसका अदम्य साहस
दुश्मन को घर में घुसके मारे

रखे सीने में ऐसा दुस्साहस

रग – रग में है देशभक्ती
उनमें बहता खून उबलता
जैसे-जैसे लहु उछलता
दुश्मन का पैर हिलता
हर मौसम हर घडी

हर मौसम हर घडी
नहीं हटा वह पीछे
चाहे घर परिवार ने
कितने ही पैर खींचे

खाके माँ भारत की कसम
चढा सदा दुश्मन पर
मरते – मरते हार ना मानी
रख जिंदगी कफन पर

ऐसा यह शूरवीर
हिन्दुस्तान का जवान है ।
दिखा दिया दुनिया को
वह भारत का पहचान है ।

कॅडेट सावलकर निकिता लहु

आज देश पर शायरी ...

जो अब तक ना खौला वो खुन नही पानी है ।
जो अब देश के काम ना आये वो बेकार जवानी है ।
लडे वो वीर जवानों की तरह
ठंडा खुन फैवाद हूँआ ।
मरते मरते भी कई मार गिराए ।
तभी तो देश अपना आजाद हुआ ।

किसी को लगता है हिंदु खतरे में है ।
किसी को लगता है मुसलमान खतरे में है ।
धर्म का चश्मा उतार कर देखों,
पता चलेगा हमारा हिदुस्तान खतरे में है ।

उन आँखों की दो बुदों से सातो सागर है हारे,
जब मेहंदी वाले हाथे ने मंगलसुत्र है उतारे ।

कुछ पन्ने इतिहास के,
मेरे मुल्क के सीने में शमशीर हो गएँ ।
जो लडे, जो मरे वो शहीद हो गएँ,
जो डरे, जो झुके वो गुलाम हो गये ।

अनेकता में एकता की शान है ।
इसलिए मेरा भारत महान है ।

अपनी आजादी को हम हर गीज
मिटा सकते नही ।
सर कटा सकते है लेकिन सर
झुका सकते नही ।

खुल बहती है अमन की गंगा रहने दो,
मत फैलाओ देश में दंगा रहने दो ।
लाल हरे रंग मे ना बाटो हमको
मेरे छत पर एक ही तिरंगा रहने दो ।

यदि प्रेरणा शहीदों से नही लेंगे
तो ये ..।
आजादी ढलती हुई साँस हो जायेगी
और पुजे न गए वीर तो एक सच कहँता हूँ ।
कि नौजवानी बोझ हो जायेगी ..।

के गिले चाल में शक्कर वया वया गिरी ।
तुम भिकारी खीर समझ बैठे ।
दो – चार कुत्तो ने पाकिस्तान
जिंदाबाद क्या बोला,
तुम कश्मीर को अपने बाप की
जागीर समझ बैठे ।

नींद उड गयी यह सोच कर,
हमने क्या किया देश के लिए ।
आज फिर सरहद पर बहाँ है खुन
वो मेरी नींद के लिये ।

भारत का वीर जवान हूँ मैं ।
ना हिंदु ना मुसलमान हूँ मैं ।
जख्मों से भरा सीना है मगर,
दुश्मन के लिए चट्टान हूँ मैं ।
भारत का एक अमर जवान हूँ मैं ।

शहीदों के त्याग को हम बदनाम
नही होने देंगे ।
भारत की आजादी की कभी
शाम नहीं होने देंगे ।

हर्षद डोंगरे

भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव विशेषांक ...

वृषार्त

२०२१-२०२२ अंक ३८ वा

‘भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव विशेषांक’

English Section

- Editor -

Dr. Ravindra Vaidya

Index

Sr.No.	Title of Article	Name of the Author
1.	Handicraft Industry after independence	Akash Nike
2.	Corruption in India	Miss. Shraddha Rajebhosale
3.	Agricultural Development in India	Miss. Rani Wavare
4.	Challenges before india after 75 years of independence	Miss. Prerana Kate
5.	Depiction of Freedom Struggle in Hindi Films	Ritesh Ukirde
6.	Industrial Development in India within past 75 years	Miss. Samiksha Kakade
7.	Success of India on International Level	Miss. Saba Sayyed
8.	Article 370 : Why it matters ?	Miss. Swati Vaishnav
9.	The Rise of Space Power in Independence	Miss. Swati Gadhe
10.	Female foeticide: A Curse to Independent India	Miss. Suvarna Vaidya
11.	Rural Transformation of India in 75 years of Independence	Miss. Jayashri Najan

Handicraft Industry after Independence: An Overview

Despite successfully completing seven decades after the glorious independence, India still has a huge way to go in order to accomplish many of our basic goals. One of them is being taking unemployment. India's unemployment rate has abruptly rising to near 7.21% in 2022. It was 5.27% in 2019. It is true that COVID-19 has huge role in this running situation but we must never forget the fact that India due to many reasons could never stopped an employment from its subcontinent. Education system could be one of the main reasons for the prevalence of unemployment in our society. The Indian education system focuses more on the theoretical aspect.

India is always known for its rich handicraft culture. During British rule, the handicrafts industries in India declined. These handicrafts were very famous throughout the world. These traditional handicrafts got set back during the colonial rule. The main reason for the decline was introduction of British made goods and ignorance of Indian Handicrafts Industries. The British followed the policy of De-industrialization to Ruin Indian Handicraft Industries for their own benefit. They

transformed India to a mere exporter of raw materials for the upcoming modern industries in Britain. They captured India's growing market for selling the finished products of British industries. In this way they exploited India, which resulted in decline of world famous Indian handicrafts. Now days it is necessary to boost such industry.

The government is taking initiatives to provide basic skills to the students where they can start their own business. When student will build their approach of being an entrepreneur then they may actively involved in business activity. By accepting the great culture of handicraft creating an interest and participation of youth can increase the numbers in this sector. Through such art they can establish a huge market in the world. So it would not be only the medium of bread and butter but would become the medium of good earning

Hence, the younger generation is moving to other fields with only the elder craftsmen 'being left behind. The country needs younger generation of craftsmen to carry on the tradition of handicrafts, and this is only possible by ensuring the assistance of craftsmen to improve their techniques, availability of quality raw materials, direct marketing channels, credit and better wages and providing them with socio-economic benefits.

Naik Akash Subhash

S.Y.B.A. English

Corruption in India

The menace of corruption is the most talked about issue in India which grapples the sphere of public debate very often. The phenomenon touches every human -being from the one living in slums to the person occupying the highest system just like the fictional just as it is impossible not to test the honesty that finds itself in the tip of the tongue. So it is impossible for a government assistant not to eat up at least a bit of Kings ReVenue. Today most corruption is seen in the government sector. Corruption has abroad meaning like abuse of power, authority and position at the same time through bribe making excessive profit etc. All are included in corruption. In 1962, the government committee was appointed to prevent corruption under the chairmanship of Sanmanam. This committee has clearly explained the nature of corruption. It is a serious social problem, it is believe that root of the problem lies in the 'immoral behavior of the individual at. the same time degradation of one's social and moral values. It is seen as a major cause of corruption such as lawlessness and untruthfulness and capacity often scene to be at the heart of immorality. When such moral values are eroded a problem called corruption. According to D. H. Baily, "Corruption is the abuse of power professional game; this benefit does riot have to be in the form of money."

India is the 85 least corrupt nations out of 180 countries, according to the 2021 Corruption Perceptions Index reported by Transparency International. Political corruption is 'worst in India. The major cause of concern is that corruption is weakening the political body and damaging the supreme importance of the law governing the society. Nowadays

politics is only for criminals and criminals are meant to be in politics. Elections in many parts of the countfy have become associated with a host of criminal activities. Threatening voters to. vote for a particular candidate or physically prevent voters from going in to the polling booth - especially weaker sections of the society like tribals, dalits and rural woman occurs frequently in several parts of the country. Recently, the Government increased the salary of the M.P.'s from Rs.16, 000 to Rs.50, 000, that is 300% increase to the existing salary. But many of them are unhappy with rise and want the Government to increase the salary to a much riore extent. This clearly shows how the politicians are in constant thirst for monetary benefits and not caring about the welfare of the peo'ple. Tax evasion is one of the most popular forms of corruption. It is mostly practiced by Government officials and politicians who lead to the accumulation of black money which in turn spoils the moral of the people.

The one thing that needs to be ensured is proper, impartial, and unbiased use of various anti-social regulations to take strong, deterrent, and timely legal action against the offenders, irrespective of their political influences or money power. Firm and strong steps are needed to curb the menace and an atmosphere has to created where the good, patriotic, intellectuals come forward to serve the country with pride, virtue, and honesty for the welfare of the people of India.

Rajebhosale Shraddha Shivaji
FYBA English

Agricultural development in India

The agricultural sector continues to be the backbone of Indian economy that contributing approximately 25.47 to the gross domestic product and accounts for about 18% share of total value of countries export. The agricultural production has kept pace with the popular growth rate of 21% per annual. Today we are second largest producer of wheat, rice, fruits, vegetables, fish aquaculture, and largest exporter of spices and cashew. The late 60s and 70s in Green Revolution, Oil seeds production reached up to 24.4 million tons per capita and availability of food grains went up to 50028.77 per day in 1996-97. When compared to 335 in early 50s Fertilizers consumption has also increase. India has become fourth in the world after USA and China in pulse crops growing. India is the first to evolve a cotton hybrid pattern and commercial process. The major crops of Kharif and Rabi are rice, cotton, soybean and groundnut major rabi crops are barley gram linseed mustard rice/maze and ground nut.

Seed: There are 3 types of seeds namely breed of foundation and certified are recognize by the system. Indian seed program include Central and state ICAR SAU system, public sector, corporate sector and private sector. National seeds Corporation, State Corporation of India, 13 state Corporation and about 100 major private sector companies are the main components of Indian seed. State certification Agencies and 19 state testing laboratory look after quality control and certification. National Seeds Project are aimed at overall important in seed 'quality program. Since 1969, the Central Seeds Committee has verified 2385 varieties of agro culture and agro horticultural crops.

Fertilizer : The consumption of chemical fertilizer during 1999-2000 is estimated to be more than 14.93 million tons, sharp increase in price and introduction of bio fertilizers results in the lower consumption. The government has issued fertilizers control order in 1985. The governments has been implementing Central sector scheme on Central fertilizer quality control and training institute Since forth plan

Soil and Water Conservation : Soil and water conservation measures were launched in first five year plan till the end of 1995-96. 15.22% of the treatable area had been treated in the area attachment of river valley project under flood prone river scheme 10.25% area of the total treatable area had been treated till the end of 1995-96. In the eighth plan watershed development project, shifting cultivation areas has been initiated in north eastern state. It was in accordance with the guidance of the ongoing Central scheme of national watershed development project treated area.

Agriculture Research and Education: The Indian Council of agriculture research is directly involved in undertaking fundamentals as well as applied research in traditional and frontier areas to offer solution to problems relating to agriculture. The research is carried out through a chain of 45 Institute and National bureaus, 30 national research centers in project directorates 80 all India coordinator research projects for National Institute and deemed e university, 31 state Agriculture University and 200 zonal research stations. The whole country has been divided into 120 districts agro-climatic zones. Large network of Frontline ICAR, SAU extension system consists of 261 Krishi Vigyaha Kendra 8 training centres and 42

Institutions village linkage program, was started for technology assessment and refinement. A WAN connecting SAVs, The ICAR has established agriculture information system. The connectivity has provided through dial up internet browsing file transfer etc.

National Agriculture Technology Projects : NATP was prepared by the ICAR and Development of Agriculture Corporation. For this the World bank assured assistance of Rs 200 million. Its main aim is a technology generation and its transfer its three major

components are 'Agro ecosystem research innovations in technology, and management system. Agriculture has given so much to society but it has on pros and cons that we can't overlook for the more the government is doing to help in the growth and development of agriculture still it need to do something for the negative impact of agriculture to save the environment and the people involved in it.

Wavare Rani Ashok
T.Y.B.A. English

Challenges before India after 75 Years of Independence

Indian freedom was a very happy moment in the national life of this country. When India became Independent, there was joy. A long freedom struggle and the sacrifice of millions, over decades, finally led to self-rule and what a remarkable journey it was! But along with the joy. there was a clear recognition that Independence came with tremendous challenges and responsibilities. The task of maintaining national unity. Sovereignty and territorial integrity — in the wake of Partition — became even more critical. Foreign observers were sceptical about India's ability to remain free and united, especially' given its diversity and internal lack of political and administrative coherence. The vision of the freedom movement did not confine itself to merely displacing a set of foreign rulers-and replacing them with a set of domestic elites. The movement was -not natives, but democratic in character. Sovereignty was to reside with the people. Those who governed would do so with the consent of the people. And that is why

nurturing representative democracy, creating a set of democratic institutions in a society with deep inequalities, and ensuring that freedom for the nation translated into freedom for citizens was the cornerstone of the Indian project. This, then, was the second challenge. Every year, 15 August is commemorated as the day India got liberated from colonial shackle ending an almost 200-year British rule. India's Independence Day is momentous as it stands as a reminder of the sacrifices that many freedom fighters made to get independence from British rule. An independent India was bequeathed a ravaged economy, pervasive illiteracy and 'grinding poverty, ^ince Independence, India,has'witnessed many changes, vicissitudes in the political and' socio-economic landscape. Right after independence, India was importing food grains and depending upon international food aid up to the mid-1960s. In 1963, the Green Revolution modernised agriculture with better seeds, fertilizers and technology.

Today India has self-sufficiency in food production and exports various food grains. India is the second-largest producer of sugar cane in the world and the largest producer of cotton. India is also the largest exporter of beef in the world. India's literacy rate at the time of independence was a mere 18 per cent.

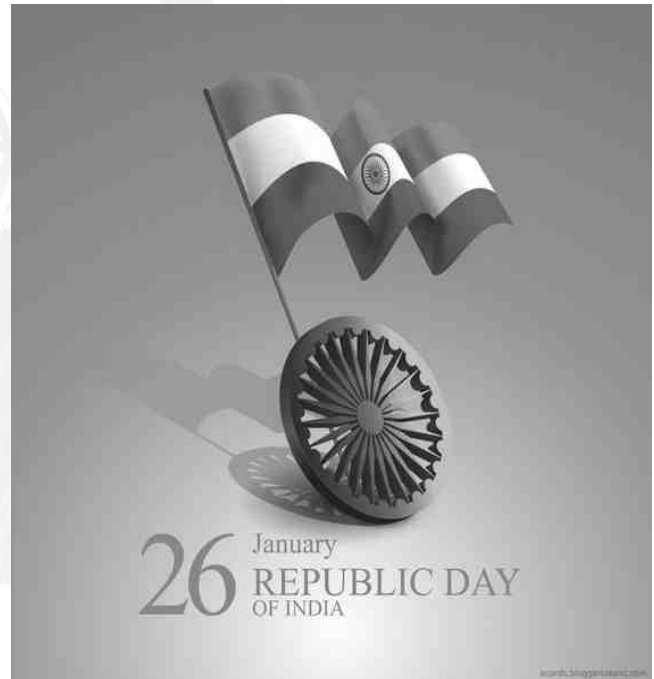
Meanwhile, the number of people who are poor in India (with incomes of \$2 or less a day) is estimated to have increased by 7.5 crore because of the COVID-19 recession. China did not witness any rise in poverty. A recent study titled State of Working India 2021 One year of Covid, documents the impact of one on jobs, incomes, inequality, and poverty by the Centre for Sustainable Employment (CSE) at Azim Premji University, presents a grim picture of post-Covid India. Out of 189 countries, India has ranked abysmally at 131 on the Human Development Index 2020 prepared by the UNDP. India has been ranked 139 out of 149 countries in the list of UN World Happiness Report 2021. Pakistan is happier being placed at 105. According to the 15th Edition of Global Peace Index 2021 (GPI2021) released by the Institute of Economics and Peace (IEP), India has been ranked 135 out of 163 countries, which specifies 'Low State of Peace'. India's long-term economic growth has steadily accelerated without any prolonged reversals but it has led to rising of inequality, rapid depletion of natural resources; environmental pollution, degradation, and job losses. While, on one hand, it led to the accretion of wealth by few and brought prosperity for middle classes, on other hand, it has marginalized vulnerable sections of society especially by leading to privatization of essential services such as

health and education.

India faces an imploding population, widespread poverty, illiteracy and growing right-wing Hindu nationalism at home, while international ties with its neighbours, particularly China and Pakistan, are at an all-time low, threatening peace and regional security. Another big challenge before the Indian nation is corruption. Unemployment is also one of the biggest problems in India. Millions of educated youth remain jobless due to lack of job-oriented education. Apart from this, there is increasing tension with China and Pakistan. These are the challenges those remain before India even after 75 years of independence.

Kate Perna Dattatray

S. Y.B. A. English

Depiction of Freedom Struggle in Hindi Films

Indian Freedom Struggle is a golden page in the history of India. The Indian people were acquainted with the idea of nationalism during this course of time. The special feature of this struggle is that all strata of Indian society participated in the struggle. There were a plenty of thoughts, creeds and philosophies as there were abundant methods to oppose the British rule and make the country free from their clutches. Some of the patriots indulged in non-violent method of resistance; while some of them reacted with the help of violent methods similar to warfare against the foreign power. All of these streams are now important for us; because, all of them sacrificed their wealth and even lives and strived relentlessly for the freedom of India. The patriots considered the country as our mother goddess and saluted her with the words *Vande Mataram*. In this way this struggle is full of sacrifice, patience and love for our motherland. It no wonder, therefore, that the memories of this struggle or a great freedom fight peep into our literatures, arts and films. I am going to take an account of Bolywood or Hindi films in which the freedom fight of India is cinematographed this or that way.

First, I will try to enlist some of the important films in which there are either references to the freedom struggle or they are fully based on it. The films are: Kranti, Karma, Mangal Pandey, Lagaan, Rang de Basanti, Gandhi, The Legend of Bhagat Singh, Shahid, Sardar, Chittagong and so on. There would be much more films about this that we cannot remember for the time being. The films 'Jhansi ki Rani', 'Junoon' and 'Mangal Pandey' are based on the great freedom war of '1857. The heroes of the war viz. Rani Laxmi of Jhansi and Mangal Pandey, one of the soldiers, are glorified in these films. The popular film Kranti was produced in 1981. It was directed by Manoj Kumar and written by Saleem-Javed. It

depicted the cunning and injustice of British rulers and a successful resistance posed to them by the Indian revolutionaries. It also emphasized a special role for women in the freedom struggle and the revolutionary activities. It was a multi-star and big-budget film on this issue. People welcomed this film wholeheartedly and it became a grand success on the box office.

Another great film in the same vein was 'Karma' produced and screened in 1986. It was also a multi-star and big-budget film. Another film 'Lagaan' was produced in 2001 which was based on the tactics of the British rulers regarding taxes. They used to extract taxes from 'all Indians including poor farmers even if there was no rain and no crops. The film shows the resistance of the local farmers and villagers to the injustice through the game of cricket. It shows the unity of the villagers against the foreign demonic powers. Next film 'Rang de Basanti' is a 2006 Hindi film written, produced and directed by Rakeysh Omprakash Mehra, and co-written by Rensil D'Silva. The film features an ensemble cast consisting of Aamir Khan, Siddharth, Atul Kulkarni, Soha Ali Khan, Sharman Joshi, Cyrus Sahukar, Kunal Kapoor and British actress Alice Patten. It follows a British film student traveling to India to document the story of five freedom fighters of the Indian revolutionary movement. She befriends and casts five young men in the film, which inspires them to fight against the corruption of their own government. The film was shot primarily in New Delhi.

The Legend of Bhagat Singh is a 2002 Indian Hindi biographical film directed by Rajkumar Santoshi. The film is about Bhagat Singh, a Freedom Fighter who fought for Indian independence along with fellow members of the Hindustan Socialist Republican Association. It features Ajay Devgan as the titular character along with Sushant Singh, D. Santosh and Akhilendra

Mishra as the other lead characters. Raj Babbar, Farida Jalal and Amrita Raopplay supporting roles. The film chronicles Singh's life from his childhood where he witnesses the Jallianwala Bagh massacre until the day he was hanged to death — 23 March 1931-.

Chittagong is a 2012 Indian historical war drama film directed by Bedabrata Pain. It stars Manoj Bajpayee in the lead role and is based upon events of British India's Chittagong Uprising. The film features music by trio Shankar-Ehsaan-Loy and sound by Resul Pookutty. The world premier of film was on 10 April 2012. *Chittagong* released on 12 October 2012 and nett grossed Rs 3.1 million at the Indian box office. This movie won the 60th National Film Awards for the Best Debut Film of a Director. The story is set against the backdrop of a little-known saga in 1930s British colonial India's East Bengal (now Bangladesh) where a group of schoolboys and young women, led by a schoolteacher Masterda Surya Sen (Manoj Bajpayee), dared to take on the Empire. *Chittagong* is the

story of a diffident 14-year-old boy, Jhunku (Delzad Hiwale). Swept up into this seemingly impossible mission, the reluctant teenager battles with self-doubts to achieve an improbable triumph.

Shahidis a 2012 Indian Hindi biographical film directed by Hansal Mehta, written by Sameer Gautam Singh and jointly produced by Anurag Kashyap and Sunil Bohra in association with Ronnie Screwvala and Siddharth Roy Kapur under the UTV Spotboy banner. Based on the life of lawyer and human rights activist Shahid Azmi, who was assassinated in 2010, the film stars Rajkumar Rao as Azmi; Mohammed Zeeshan Ayyub, Prabhleen Sandhu and Baljinder Kaur appear in supporting roles. In this way, the film industry in India has appropriately given scope for the events and heroes of the freedom struggle and paid their tribute to them.

Ukirde Ritesh Balasaheb
S. Y. B. A. English

Industrial Development in India within Past 75 Years

Before independence, there was no proper development of Indian industry in India. India could not develop a sound industrial base under the colonial rule. The intention was, first, to reduce India to the status of a mere exporter of important raw materials for the upcoming modern industries in Britain and, second, to turn India into a sprawling market for the finished products of those industries so that their continued expansion could be ensured to the maximum advantage of their home country — Britain. In the unfolding economic scenario, the decline of the indigenous handicraft industries created not only massive unemployment in India but also a new demand in the Indian consumer market, which was now deprived

of the supply of locally made goods. This demand was profitably met by the increasing imports of cheap manufactured goods from Britain.

India has now become an impactful country and it has grown a lot since it got its independence from colonial rule. But just like everything else, different people have different opinions about it. While some think that it has witnessed immense growth, others are of the view that the growth is slow as compared to what it should be. Despite these contrasting views, the fact that remains is that the India we see today is different than what it was during independence. It has developed in terms of infrastructure, education, healthcare, science and technology, and in

almost all other sectors. But still, it is considered a developing nation. This implies that the country is taking its own sweet time to catch up with the developed world. A major development in the nation's services sector has been visible in the telecom and information technology sectors. A trend 'that started some two decades back is now well in its prime. Several multinational firms continue to outsource their tele services and IT services to India, resulting in the growth of ITES, BPO, and KPO companies. The acquisition of expertise in information technology has led to the generation of thousands of new jobs, which in turn increased domestic consumption, and naturally, more foreign direct investments happened to meet the demands. The Indian road network has become one of the largest in the world with the total road length. Governmental efforts have led to the expansion of the network of State highways and major district roads, which in turn has directly contributed to industrial growth. Pulling itself out from widespread illiteracy, India has managed to bring its education system at par with the global standard. The number of schools witnessed a dramatic increase during the post-independence era. The period of the 1980s can be considered as the period of the Industrial recovery. The period saw a revival in the industrial growth rates. The period witnessed an industrial growth rate of more than 6 percent during the sixth plan and 8.5 percent during the seventh plan. The period was also marked by a significant recovery in the manufacturing and capital good sector. The most important observation from the revival of industrial sector was that the revival is closely associated with the increase in the productivity of Indian Industries. Independent India has taken confident strides on its road to scientific development Its prowess is being

manifested in a gradual scaling up of ambitious projects. India takes pride in its space programmes, which began with the launch of its first satellite Aryabhata in 1975. Since then, India has emerged as a space power that has successfully launched foreign satellites. Through Chandrayaan-1, India became the 4th country in the world to plant its flag on the lunar surface in 2008. Its first mission to Mars was launched in November 2013 which successfully reached the planet's orbit on 24 September 2014. In June 2015, ISRO launched 104 satellites (highest in the world) from a single rocket through PSLV-C37.

A large number of industries have been established in the post-independence India in private, public and joint sectors. There are a lot of industrial resources and raw materials available in India. Bhilai, Bokaro, Rourkela, Ranchi, Jamshedpur, Renukoot, etc., emerged as major centers during the first one and a half decades of independence. However, later on, industrialization at medium and small scale was taken up in all the states. The main sectors of industrialization today are electronics, transport and telecommunication. Compared to advanced countries, there is very little industrialization in India. About 10 per cent of the total workers are employed in the organized industrial sector. Both private and public sectors have grown side by side since independence. Many of the government enterprises were handed over to private entrepreneurs and industrialists. Privatization has entered in a selected way in offices and transport sector, including roads, railways and airways. 'Contractualism' is the new slogan today.

Kakade Samiksha Satish
T.Y.B.A. English

Success of India on International Level

The cheerleaders of Indian economy love to say that this century belongs to India. What they mean is that India will move from being an emerging economic superpower to a full fledged economic and diplomatic powerhouse before the end of this century. But to be truly influential at the global level, India needs to relook at its current foreign policy. T.C.A Rangachari, former ambassador to France and Germany, and former director of Academy of International Studies, 'Jamia Millia Islamia University, writes about what India needs to do about the future in foreign policy. What would India's global posture and role be as it approaches its centenary in 2047? To answer that question, we need to consider what India and the world might look like then.

The shift in the centre of gravity of international affairs from the Atlantic to the Indo-Pacific region that is now hypothesised with increasing credibility might well be a reality. The rise of emerging economies around the world, in particular Asia, will result in the displacement of the established powers. Multiple projections, now fast entrenching themselves as conventional wisdom, suggest that India will be the third largest economy in the world by 2050. Some estimate that this could happen by 2030. In that same period, India would have also become the most populous nation with 1.7 billion people. The effect of China's reversal of its 'one child' policy of over three decades' standing requires to be factored in. Economic strength, as has happened throughout history, will facilitate the acquisition of military muscle. Since the 2000s, India has made remarkable progress in reducing absolute poverty. Between 2011 and 2015, more than

90 million people were lifted out of extreme poverty.

However, the COVID 19 pandemic led India's economy into a contraction of 7.3 percent in FY21, despite well-crafted fiscal and monetary policy support. Following the deadly 'second wave,' growth in FY22 is expected to be nearer to the lower bound of the range of 7.5 to 12.5 percent - still putting India among the fastest growing economies in the world. The pace of vaccination, which is increasing, will determine economic prospects this year and beyond. Successful implementation of agriculture and labor reforms would boost medium-term growth, while weakened household and corporate balance sheets may constrain it. The informal sector, where the vast majority of India's labor force is employed,¹ has been particularly affected. As in most countries, the pandemic has exacerbated vulnerabilities for traditionally excluded groups, such as youth, women, and migrants. Labor market indicators suggest that urban households are now more vulnerable to fall into poverty than they were before the onset of the pandemic.

Despite the economic devastation caused by the virus, India's agile response has been commendable, especially as the country rallied to manage a deadly second wave of the virus early in 2021. India was the first country to feel the impact of Delta variant but quickly swung into action to ensure that as many people as possible were vaccinated. One billion doses of the vaccine have already been administered. In addition to protecting its own population, India has also acted in the world's best interest by providing medical supplies and equipment to more than 150 countries across the globe and placing a

critical supply of the COVID-19 vaccine on the world market. Indeed, the pandemic is an inflection point for India to introspect on its potential as a global leader, especially coming at a time when the country is celebrating 75 years of independence.

For years, India has supplied crucial

drugs and medications to the global market, more recently investing in the supply of the COVID-19 vaccine to ensure equitable access around the world.

Sayed Saba Asir

F.Y.B.A. English

Article 370: Why it matters?

Why is Kashmir controversial ?

Kashmir is a Himalayan region that both India and Pakistan say is fully theirs. The area was once a princely state called Jammu and Kashmir, but it joined India in 1947 soon after the sub-continent was divided up at the end of British rule. India and Pakistan subsequently went to war over it and each came to control different parts of the territory with a ceasefire line agreed. There has been violence on the Indian-administered side - the state of Jammu and Kashmir - for 30 years due to a separatist insurgency against Indian rule.

What's happened now ?

In the first few days of August, there were signs of something afoot in Kashmir. Tens of thousands of additional Indian troops were deployed, a major Hindu pilgrimage was cancelled, schools and colleges were shut, tourists were ordered to leave, telephone and internet services were suspended and regional political leaders were placed under house arrest. But most of the speculation was that Article 35A of the Indian constitution, which gave some special privileges to the people of the state, would be scrapped. The government then stunned everyone by saying it was revoking nearly all of Article 370, which 35A is part of and which has been the basis of Kashmir's complex

relationship with India for some 70 years.

How significant is Article 370?

The article allowed the state a certain amount of autonomy - its own constitution, a separate flag and freedom to make laws. Foreign affairs, defence and communications remained the preserve of the central government. As a result, Jammu and Kashmir could make its own rules relating to permanent residency, ownership of property and fundamental rights. It could also bar Indians from outside the state from purchasing property or settling there. The constitutional provision has underpinned India's often fraught relationship with Kashmir, the only Muslim-majority region to join India at partition.

Why did the government do it ?

Prime Minister Narendra Modi and the Hindu nationalist Bharatiya Janata Party had long opposed Article 370 and revoking it was in the party's 2019 election manifesto. They argued it needed to be scrapped to integrate Kashmir and put it on the same footing as the rest of India. After returning to power with a massive mandate in the April-May general elections, the government lost no time in acting on its pledge. Critics of Monday's move are linking it to the economic slowdown that India is currently facing - they say it provides a much-needed diversion for the

government.

India has had a fraught relationship with Kashmir for decades. Many Kashmiris believe that the BJP ultimately wants to change the demographic character of the Muslim-majority region by allowing non-Kashmiris to buy land there. Although Home Minister Amit Shah's announcement in parliament on Monday came as a surprise to most Indians, it would have taken the government some preparation to arrive at the decision. The move also fits in with Mr Modi's desire to show that the BJP is tough on Kashmir, and Pakistan.

What's changed on the ground?

Kashmir will no longer have a separate constitution but will have to abide by the Indian constitution much like any other state. All Indian laws will be automatically applicable to Kashmiris, and people from outside the state will be able to buy property there. The government says this will bring development to the region. Hindu rightwing groups have welcomed the move. "I want to tell the people of Jammu and Kashmir what damage Articles 370 and 35A did to the state," Mr Shah told parliament. "It's because of these sections that democracy was never fully implemented, corruption increased in the state, no development could take place." The government is also moving to break up the state into two smaller, federally administered territories. One region will combine Muslim-majority Kashmir and Hindu-majority Jammu. The other is Buddhist-majority Ladakh, which is culturally and historically close to Tibet.

P. Chidambaram, a senior leader in the opposition Congress Party described the decision as a "catastrophic step" and warned in parliament that it could have serious consequences. "You may think you have

scored a victory, but you are wrong and history will prove you to be wrong. Future generations will realise what a grave mistake this "house is making today," he said.

Is this all legal?

According to the constitution, Article 370 could only be modified with the agreement of the "state government". But there hasn't been much of a state government in Jammu and Kashmir for over a year now. In June last year, India imposed federal rule after the government of the then chief minister, Mehbooba Mufti, was reduced to a minority. This meant the federal government only had to seek the consent of the governor who imposes its rule. The government says it is well within its rights to bring in the changes and that similar decisions have been taken by federal governments in the past. But expert opinion is sharply divided. One constitutional expert, Subhash Kashyap, told news agency AN1 that the order was "constitutionally sound" and that "no legal and constitutional fault can be found in it".

However another constitutional expert, A.G. Noorani, told BBC Hindi, it was "an illegal decision, akin to committing fraud" that could be challenged in the Supreme Court. Opposition political parties could launch a legal challenge but Kashmir is an emotive issue with many Indians, and most parties would be wary of opposing the move lest they be branded anti-India. That could leave any challenge up to individuals or activists.

Vaishnav Swati Ramdas

S.Y.B.A. English

The Rise of Space Power in Independence

Indian Space Research Organisation (ISRO) at Sriharikota

As India completes 75 years of its independence, it is time to introspect the country's space programme that has grown and evolved significantly in the last decades. The programme originally focused on developing space assets that provided direct developmental benefits, for example, telecommunications and remote sensing satellites that helped both in improving communication facilities and giving direct assistance to India's farmers. But over time, India has shifted a part of its focus towards space exploration and other high-profile missions. This includes, for example, India's Mars and Moon exploratory missions. Overall, India has been fairly successful in these efforts and its space programme has become a comprehensive one that includes not only a robust launch capacity and very large remote sensing satellite systems, but also a very well-rounded scientific and deep space exploratory programme.

Genesis

The space research activities were initiated in India during the early 1960s, when applications using satellites were in experimental stages even in the United States. With the live transmission of Tokyo Olympic Games across the Pacific by the American Satellite 'Syncom-3' demonstrating the power of communication satellites, Dr Vikram Sarabhai, the founding father of Indian space programme, quickly

recognised the benefits of space technologies for India.

As a first step, the Department of Atomic Energy formed the Indian National Committee for Space Research (INCOSPAR) under the leadership of Dr Sarabhai and Dr Ramanathan in 1962. Later, the Indian Space Research Organisation (ISRO) was formed on August 15, 1969. The prime objective of ISRO is to develop space technology and its application to various national needs. It is one of the six largest space agencies in the world today. The Department of Space (DOS) and the Space Commission were set up in 1972 and ISRO was brought -under DOS on June 1, 1972. In 1984, air force pilot Rakesh Sharma was the first Indian to go into space, riding in a Soviet spacecraft.

Since its inception, the Indian space programme has been orchestrated well and had three distinct elements: satellites for communication and remote sensing, space transportation system and application programmes. Two major operational systems have been established - the, Indian National Satellite (INSAT) for telecommunication, television broadcasting, and meteorological services and the Indian Remote Sensing Satellite (IRS) for monitoring and management of natural resources and Disaster Management Support. Finance minister Nirmala Sitharaman had announced that India will allow the involvement of private companies in its space exploration and satellite launch programmes. Both industries are currently predominantly operated by ISRO.

Planning manned space flights and a space station

India wants to launch its first manned space mission in 2022, to mark the 75th anniversary of the nation's independence. Codenamed Gaganyaan, a space vehicle in Sanskrit, the project has a budget of almost

\$1.5 billion. Gaganyaan will have a crew of two or three people and spend around seven days in low Earth orbit. ISRO says the mission is the first step towards building India's own space station, which it plans to do in five to seven years. Months after Prime Minister Narendra Modi's election in 2014, India became the first Asian nation to reach Mars when its first mission to the red planet entered orbit, at a cost of \$74 million, or less than the budget of the Hollywood space blockbuster "Gravity". The country is planning to launch another space probe to Mars along with its first 'manned space mission by 2022. It has also approved a project to study the sun late next year, and ISRO chairman Dr K. Sivan has reportedly said that he wants to reach Venus in 2023. India is planning these ambitious missions on the back of its development of a range of increasingly large launch rockets, culminating in the GSLV Mk III, which is as powerful as the Saturn V, the rocket that launched the Apollo moon missions".

National security

India's already robust space programme has also acquired national security implications over the last decade. This is partly driven by India's growing technological capacity. But an important reason for this change is the evolving security threats that India faced, especially in relation with Pakistan and China. The perceived need to keep pace with the expansion of Pakistan's ballistic missile capabilities has become stronger over the years, making India much more willing to consider the utility of such weapon systems. In addition, China's first 'successful anti-satellite (ASAT) test in January 2007 suddenly made India's space-based assets vulnerable. India thus had to consider developing its own ASAT capability, at least as a deterrent to anybody else using ASATs against Indian assets in space.

China's achievements in space led not only to India's own ASAT programme, but also to other elements that enhanced the

security component of India's space programme. As the military characteristics of its space programme are becoming more evident, India is also moving away from its traditional position of non-weaponisation of space to a more nuanced approach to its national space policy. While the official policy itself has not changed, India is beginning to have a much more determined approach to how it wants to protect its assets in outer space as well as its ground infrastructure and the services linked to space. One of the biggest shifts evident in the last decade is the development of India's military space capabilities and the establishment of the institutional architecture that supports the new functions and roles for space in India's national security calculations. In particular, India established a Defence Space Agency (DSA) in April 2019, which is expected to be the forerunner for a full-fledged aerospace command. It is also establishing a Defence Space Research Organisation (DSRO), which is meant to undertake research and development on the capability mix that is required as per the strategy and policy developed by the DSA. In a first, India conducted a space security table-top war game called "IndSpaceEx" in late July 2019, which involved all the different stakeholders such as the military and the scientific establishment. This is another reflection of the growing synergistic approach between space and the military. The Indian space programme, thus, is being carried along not only because of its developmental needs, but also because of larger international political factors, such as the heightening international tension, great power competition and the lack of sufficient safeguards, international norms and institutions to protect the non-weaponisation of outer space.

A leader in satellite launches for other nations

There are more than 2,000 working satellites orbiting the earth. Almost half of them belong to US-based organisations, 300

'originate from jChina and roughly half that number is from Russia.The market for commercial space launches- is crowded and competitive, with Russia's Soyuz and Vega launchers competing with those of the European Space Agency and the reusable rockets flown by US entrepreneur Elon Musk's SpaceX corporation.Commercial

satellites now heavily outnumber those used by the military. Clearly, India is a leader in this segment. For the nation, as far as space is concerned, sky is not the limit.

Gadhe Swati Navnath
S.Y.B.A. English

Female foeticide: A Curse to Independent India

Female foeticide is a curse to today's India especially in rural areas the frequency of female foeticide is increasing day by day. Why people hate girl child? Irony is even elderly women hate girl child. They do not realise that they too were born as a girl child and became women as they get aged. Female foeticide is a symptom of an underlying malady. Its incidences are increasing as families perceive that bearing daughter does not make any economic sense and does not provide any social advantages. Added to that generation favours bearing a male child. This is evident from the declining sex ratio which has dropped to alarming level especially in the Northern States according to census 2001 reports. The proliferation and abuse of advanced technology coupled with social factors contributing to the low status of women such as dowry, concerns with family name and looking up to the son as a bread winner has made them to do practice of female foeticide. It has become common in middle and higher socio economic •households especially in the Northern States followed by some'Southern States in recent time.

Despite the existence of Prenatal Diagnostic Technology Act there is a dire need to strengthen this law since the number of convictions is despairingly low as compared to the burden poached by this crime. The preference for a son continuous to

be a prevalent norm in the traditional Indian household. Parent also give too much importance to a boy child, grow him by giving all attention, all facilities thinking that he would take care of them when they get aged.Now the hars"h reality is most of such boys once they attain manhood and when they settle in life with lots of wealth and other facilities totally forget their parents and go away with their wife and kids to lead and independent life. Ancient Indian Vedic text gave importance to the worship of Goddesses.' Women referred as Samradniwhich means Queen or mistress of home who have an equal share in the performances of religious rights. Manu the law giver said, that Gods are satisfied wherever women are honoured, where they are not respected rites and prayers are in effective.Even today one can witness and see number of temples specifically build only for Women. In Tamilnadusuch temples are called Amman temples, in Telugu these temples are called Belth in Kerala search women specific temples are called Bhagwati temples and so on.

There are also specific women deity in Hindu religion, even some Hindu festivals like Navratri which is celebrated for 9 days and nights! Everyone know around the world about famous Navratri festival of Mysore in India. But when it comes to bearing a girl child everyone want and prays and some do specific havan to have only boy child. I do not

understand the dirty logic behind these expectations. These biases against' female in India are grounded in cultural economic and religious roots. Boys are expected to work in the fields, provide greater income and look after parents ,in old age. In this way sons are looked upon as a type of insurance. In addition in patriarchal 'society sons are responsible for the preservation of the family name also as per Hindu belief lightning the funeral Pier by a son is considered necessary for the salvation of the spirit. These strong

preferences for son which resulted in a life endangering deprivation of daughters. Finally whether it is a girl child or boy child all are god's gift, God's creation.'Accept what he gives, what he blesses with never ever destroy it at the formation level itself because she would become one day another Mother Teresa, Sarojini Naidu and Kalpana Chawla.

Vaidya Suvarna
T.Y.B.A. English

Rural Transformation of India in 75 Years of Independence

Rapid agriculture growth and rapid rural development growth were always the focus of India's policy makers. Mahatma Gandhi envisaged India as a Nation of self-sufficient autonomous village republics. Acharya Vinoba Bhave pursued the cause of social justice and land reforms in the Bhoodan movement. Land is the back bone of rural existence, and agricultural structure was the most important determinant of India's development. Highly distorted distribution of land was responsible for agricultural backwardness. As land was the crucial income generating asset of rural, India, changes in agricultural holding structures were necessary to ensure prosperity of the rural population. Accordingly, India's State policy focused on State Governments formulating and implementing Land Reforms legislations. These included the Land Ceiling Act, the Tenancy Act, the Land Revenue Act and broadly adopted the land to the tiller policy. Surplus arable government lands were distributed to the poor and needy peasants for livelihoods. These policies were

envisaged to promote agricultural growth and alleviate rural poverty. After the bank nationalization in July 1969, a big push was given towards expansion of banking activities. Rapid expansion of bank branch network into rural areas and expansion of bank credit to agriculture and related activities. Priority sector lending targets and interest rates were introduced as part of a social banking approach. The rural bank branch expansion significantly lowered the rural poverty and increased non-agricultural growth. However, as time progressed, divergences emerged between the levels of development in States. The rich and faster growing States were Gujarat, Tamil Nadu, Haryana, Maharashtra and Punjab. The middle income States were Karnataka, Kerala, West Bengal and Andhra Pradesh. The poorer States were Bihar, Orissa, Uttar Pradesh, Madhya Pradesh and Rajasthan. The richer and faster growing States were better at reducing rural poverty while growth was volatile in the poorer States. The faster growing States had formulated laws for

amalgamation of farm holdings inevitable units for investments, productivity and growth. In the poorer States, the alienation of small and marginal farmers from their lands and subsequent conversion to landless agricultural labour made them entirely dependent on the vagaries of the market. Large scale labour migration was witnessed in areas where rain fed agriculture practices were prevalent. The richer States also attracted higher investments and had better infra structural development which resulted in higher per capita incomes as compared to the poorer States. It was in this backdrop that the Indian State implemented a series of welfare programs for the rural population. The programs were implemented through the Department of Land Resources and the Department of Rural Development. The Department of Land Resources implemented major area development programs including the Desert Development Program, the Drought Prone Area Development Program and the Watershed Development Program. The Desert Development Program was implemented in 2-1 districts in 5 States, the Drought Prone Area Development Program was implemented in 183 districts in 16 States and the Watershed Development Program was taken up in identified watershed areas in a decentralized participatory developmental model. The objective was to treat vast stretches of land areas with watershed treatment practices including construction of check dams, development of pastures and promotion of improved animal husbandry practices.

A second crop in rainfed areas, essentially meant higher farm incomes and lower migration of farm labour. Indian farmers were always concerned about the availability of adequate credit at reasonable cost in a timely manner. One of the major steps forward in this direction was financial

inclusion. The Pradhah Mantri Jan Dhan Yojana represents the National Mission for Financial Inclusion to ensure access to financial services, namely banking, savings & deposit accounts, remittances, credit, insurance, and pension in an affordable manner. The financial inclusion campaign was launched by the Prime Minister in August 2014 and on the first day itself, 1.5 crore bank accounts were opened. The Jan Dhan Yojana provided universal and clear access to banking accounts with overdraft facility. The Jan Dhan Scheme provided the bankers with the necessary confidence to promote credit culture across the deprived population and resulted in significant increases in credit flows to rural sector. In 2016, the Aadhar Act was promulgated as a money bill to ensure targeted delivery of financial and other subsidies benefits and services. The Act provided a legal backing to the Aadhar Unique Identification number project and provided for an efficient, transparent and targeted delivery of subsidies, benefits and services for all expenditures incurred from the consolidated fund of India to individuals, through assigning aadhar identification numbers for matters connected therewith. The Aadhar Act enabled the State to ask for information pertaining to a person's identity for disbursement of services/ subsidies. The Government's initiatives for empowering the farmers and improving the infrastructure at the village level have been largely successful in reducing poverty and enhancing education and health care indicators. The improvement in farm incomes and the transparency in subsidy transfers would enable the creation of a 21st century India that is dynamic and forward looking.

Miss Najan Jayashree

T.Y.B.A. English

भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव विशेषांक ...

तृषार्त
अंक ३८ वा

तृषार्त

२०२१-२०२२ अंक ३८ वा

‘भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सव विशेषांक’

अहवाल विभाग ०००

- संपादक -

उपप्राचार्य डॉ. विजयकुमार बाणदार

अनुक्रमणिका

अ.नं.	शिर्षक
१.	मराठी विभाग
२.	हिंदी विभाग
३.	इंग्रजी विभाग
४.	इतिहास विभाग
५.	राज्यशास्त्र विभाग
६.	अर्थशास्त्र विभाग
७.	भूगोल विभाग
८.	कॉमर्स विभाग
९.	गणित विभाग
१०.	पदार्थविज्ञान विभाग
११.	रसायनशास्त्र विभाग
१२.	वनस्पतीशास्त्र विभाग
१३.	प्राणिशास्त्र विभाग
१४.	कॉम्प्युटर सायन्स विभाग
१५.	कॉम्प्युटर ॲप्लिकेशन विभाग
१६.	ग्रंथालय विभाग
१७.	राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग
१८.	राष्ट्रीय छात्र सेना विभाग
१९.	सांस्कृतिक विभाग
२०.	क्रीडा विभाग
२१.	जिमखाना विभाग (कनिष्ठ महाविद्यालय)
२२.	विद्यार्थी विकास मंडळ
२३.	विद्यार्थी पालक - शिक्षक संघ
२४.	माजी विद्यार्थी संघ
२५.	क्रांतीज्योती पथक
२६.	प्लेसमेंट सेल
२७.	सायन्स असोसिएशन
२८.	शिस्त पालन समिती
२९.	ॲटी रॅगिंग समिती
३०.	यशवंतराव चव्हाण महा.मुक्त विद्यापीठ अभ्यासकेंद्र
३१.	छत्रपती इन्स्टीट्यूट ऑफ डिफेन्स ॲकॅडमी (सिडा)

मराठी विभाग

शनिवार दि. १३/११/२०२१ रोजी मराठी विभागाचा स्वागत समारंभ आयोजित करण्यात आला. यावेळी कला व विज्ञान महाविद्यालय, बेलापूर, ता.श्रीरामपूर येथील मा.प्राचार्य डॉ.गुंफा कोकाटे यांचे "साहित्यातील साद-पडसाद" या विषयानुरूप विशेष मार्गदर्शनपर व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते.

"आजादी का अमृतमहोत्सव" -

भारतीय स्वातंत्र्याचा अमृतमहोत्सवानिमित्त सांस्कृतिक मंत्रालय भारत सरकारच्या वतीने आयोजित रांगोळी, लोरी आणि देशभक्तीपर गीत लेखन स्पर्धेत मराठी विभागातील ७ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.

मराठी राजभाषा गौरवदिन आणि विशेष मार्गदर्शनपर व्याख्यानाचे आयोजन - शनिवार दि. २६ फेब्रुवारी २०२२ रोजी कविवर्य कुसुमाग्रज जन्मदिन -

मराठी राजभाषा गौरवदिनानिमित्त बाबुजी आव्हाड कॉलेज येथील मराठी विभाग प्रमुख प्रा.डॉ.सुभाष शेकडे यांचे "मराठी बोली कवितेचे भाव सौंदर्य" या विषयानुरूप विशेष मार्गदर्शनपर व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले.

मराठी विभागाचे माजी विद्यार्थ्यांचे विशेष मार्गदर्शनपर व्याख्यानाचे आयोजन -

१७ जुलै २०२२ रोजी मराठी विभाग आणि माजी विद्यार्थी संघ यांच्या संयुक्त विद्यमाने मराठी विभागाचे माजी विद्यार्थी ह.भ.प. रामायणाचार्य राम महाराज उदागे यांचे "मर्यादापुरुषोत्तम श्रीराम" या विषयानुरूप विशेष मार्गदर्शनपर व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते.

प्राध्यापकांचे कर्तृत्व -

- १) डॉ. अनिता सदाशिव आढाव यांनी लिहिलेल्या "संत तुकारामांची विठ्ठलभक्ती" या संशोधन ग्रंथाचे लेखन - प्रकाश झाले. तसेच त्यांच्या दोन शोध निबंधांचेही आंतरराष्ट्रीय स्तरावर प्रकाशन झाले.
- २) डॉ. वसंत रघुनाथ शेंडगे यांना सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाची प्रोफेसरपदी पदोन्नती मिळाली आहे. विविध नियतकालिकातून आंतरराष्ट्रीय स्तरावर चार शोधनिबंध प्रकाशित झाले आहेत. एका विद्यार्थ्याला एम.फिल. पदवी साठी मार्गदर्शन करून एम.फिल पदवी मिळाली आहे.

मराठी विभागाचे विद्यार्थी गुणगौरव -

ह.भ.प. चंद्रशेखर महाराज मुरदारे यांनी वारकरी शिक्षण संस्था देवाची आळंदी येथे किर्तन प्रवचन प्रशिक्षण पूर्ण करून प्रमाणपत्र प्राप्त केले आहे. श्री विकास जमादार व श्री. कृष्णा ठोंबरे यांनी श्री ढोकेश्वर महाविद्यालय टाकळी ढोकेश्वर येथे आयोजित राज्यस्तरीय काव्यवाचन स्पर्धेत सहभाग घेतला. कु.रेणुका घुगे, श्री. विकास इंगळे यांनी महाविद्यालयात विविध गुणदर्शन कार्यक्रमात सक्रिय सहभाग घेतला.

प्रा.डॉ.वसंत रघुनाथ शेंडगे

मराठी विभाग प्रमुख

हिंदी विभाग

हिंदी दिन समारोह :

हिंदी व्याख्यानमाला -

हिंदी विभाग द्वारा २ फरवरी से ४ फरवरी २०२२ तक तीन दिवसीय हिंदी व्याख्यानमाला का आयोजन किया गया. इस व्याख्यानमाला के पहले व्याख्याता प्रो.नानासाहेब जावळे जिन्होंने 'हिंदी कहानी तथा काव्य' विषय पर छात्रों का मार्गदर्शन किया, दुसरे व्याख्या डॉ. नवनाथ शिंदे ने 'भारतीय काव्यशास्त्र का स्वरूप'

द्वि - दिवसीय राष्ट्रीय संगोष्ठी -

केंद्रीय हिंदी संस्थान आगरा (उच्चतर शिक्षा विभाग, शिक्षा मंत्रालय भारत सरकार) न्यू आर्ट्स, कॉमर्स अॅण्ड सायन्स कॉलेज, शेवगाव, अहमदनगर (महाराष्ट्र) हिंदी विभाग के संयुक्त तत्त्वावधान में द्वि-दिवसीय राष्ट्रीय संगोष्ठी का "नई राष्ट्रीय शिक्षा नीति २०२० और भारतीय भाषाएँ" विषय पर आयोजन दि. १५ तथा १६ जुलाई, २०२२ को महाविद्यालय में किया गया ।

हिंदी प्रमाणपत्र कोर्स -

हिंदी विभाग द्वारा १५ नवंबर, २०२१ से २० दिसंबर, २०२१ तक पटकथा लेखन विषय पर प्रमाणपत्र कोर्स का आयोजन किया गया जिसमें लगभग ४० छात्रों ने सहभागिता दर्ज की ।

विभागीय अध्यापकों की गतिविधियाँ -

डॉ.जी.जी.क्षिरसागर - डॉ.जी.जी.क्षिरसागर के निर्देशन में ४ पी.एचडी शोधछात्र शोधकार्य कर रहे हैं जिनमें से एक छात्र ने इस वर्ष पी.एचडी की उपाधि प्राप्त की । २ शोधालेख यु.जी.सी. केअर लिस्टेड जर्नल में प्रकाशित हुए । लिचस्थान नामक सिनेमा का निर्देशन किया । एफ.डी.पी. (१७/०७/२०२०) कोर्स पूरा किया । SWAM कोर्स (१४/०९/२०२०) पूरा किया । सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय का उत्कृष्ट विद्यार्थी विकास अधिकारी पुरस्कार प्राप्त हुआ ।

डॉ.पी.आर.कुंदे - विभागीय अध्यापक डॉ.पी.आर.कुंदे के ४ शोधालेख यु.जी.सी.केअर लिस्टेड जर्नल में प्रकाशित हुए । एफ.डी.पी (१७/०७/२०२०) कोर्स पूरा किया । रिफ्रेशर कोर्स (७/०२/२०२१) पूर्ण किया । गुजराती कथा का हिंदी से मराठी में अनुवाद किया । डॉ.कुंदे की भारतीय ज्ञानपीठ प्रकाशन नई दिल्ली की ओर से "काल से होड़ लेते कवि शमशेर और ग्रेस शीर्षक से पुस्तक प्रकाशित हुई है । साथ ही उन्होंने हिंदी दिवस के उपलक्ष्य में चार विभिन्न महाविद्यालयों में विशेष व्याख्यान दिए हैं । डॉ. पी.आर कुंदे ने केन्द्रीय हिंदी निदेशनालय द्वारा आयोजित बैठक में २०१९ के हिंदीतर भाषी हिंदी लेखक पुरस्कार की प्रथम बैठक में विशेषज्ञता की है ।

हिंदी विभाग प्रमुख

Department of English

A. Departmental Activities :

1. Welcome Function : After the classes resumed, a welcome function for the fresher students was organized by S.Y.B.A. and T.Y.B.A. Special and functional English students on 7th September 2021. Dr. Ravindra G. Vaidya gave introductory speech to the students and welcomed them.

2. Screening of movies : The department of English organizes audio - video sessions every year to make students well acquainted with the English language. In the academic year 2021-2022 students enjoyed movies in English based on English Drama and fiction. The students also enjoyed watching the video versions of Drama and Novels prescribed for the syllabus viz. 'Agnivarsha' by Girish Karnard, The Guide by R.K. Narayan, The Dolls House by Henrik Ibsen, the Old Stone Mansion by Mahesh Elkunchwar and The Old Man and the Sea by Ernest Hemingway. Even the screening of the films based on literary writings such as Natsamarat, Othello, Mackbeth, etc. was done. The students were also exposed to the video versions of the lessons under communication skills section of the syllabus.

3. Practical Session on improving communication skills : The department of English organized various practical sessions for improving basic communication skills in English throughout the year. In this year, group discussion, extemporary speech and Storytelling activities were conducted. Apart from these, students were asked to play roles according to a variety of situations in English. Particularly they were asked to introduce themselves, to seek permissions, apologizes to someone and give condolences etc.

4. Bridge course for slow learner : The department of English has introduced a 'Bridge Course in Remedial Grammar for the students of F.Y.B.A. The course was conducted from 1st January 2021 to 31st January 2021

Slow Learners were identified through online test which was conducted on 31st December, 2020. Near about 50 students of the class concerned were identified as slow learners. All the faculty members of the department conducted ICT based lectures during this course.

5. A Certificate Course on Technical and Professional Writing : The department of English has conducted A Certificate course on Technical and Professional Writing during 1st November 2021 to 29th January 2022 for providing best platform to become well skilled in the job market. 30 students from various departments of the college enrolled for this course. All the faculty members of the department conducted ICT based lectures for this course.

6. Participation of Faculty in Orientation / Refresher Courses :

1. All Faculty members of the department, Dr. Ravindra G.Vaidya, Dr.Hemant R.Gaikwad, Mr.Rahul S.Take and Mr.Ramdas B.Korde have successfully completed Annual Refresher Programme in Arts (Literature and Culture)
2. Dr. Ravindra G.Vaidya has been recognized as Ph.D.guide in English by Savitribai Phule Pune University Pune. Two research students are working under his supervision.
3. Mr. Anil C. Kale joined his duties as an Associate Professor in the department of English from 1st November 2021. Similarly Mr. Sonaji Thombe got transferred to Dhokeshwara College, Takali Dhokeshwar on the same day.

इतिहास विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०२१-२०२२ मध्ये इतिहास विभागामध्ये खालीलप्रमाणे विविध उपक्रमाचे आयोजन तसेच विविध उपक्रमात प्राध्यापकांनी सहभाग घेतला.

१) विशेष व्याख्यान :

भारतीय स्वतंत्र अमृत महोत्सव वर्षाच्या निमित्ताने विभागाने बुधवार दि. २४/०९/२०२१ रोजी इतिहास संशोधक श्री.भूषण देशमुख यांचे भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीत अहमदनगर जिल्ह्याचे योगदान या विषयावर मार्गदर्शन केले.

२) एकदिवशीय राष्ट्रीय वेबिनार :

भारतीय स्वतंत्र अमृत महोत्सवाच्या निमित्ताने गुरुवार दि. ३०/१२/२०२१ रोजी इतिहास विषयातील करिअरच्या संधी या विषयावर एक दिवशीय राष्ट्रीय वेबिनाराचे आयोजन करण्यात आले. योवळी इतिहास अभ्यास मंडळाचे अध्यक्ष डॉ.किसन अंबाडे यांनी बीज भाषण केले, तर डॉ.हेमंत दळवी यांनी पुरात्व विभाग आणि करिअरच्या संधी या विषयाची मांडणी केली. तसेच डॉ.सोमनाथ कदम यांनी इतिहास विषयातील करिअरच्या संधी याविषयी मार्गदर्शन केले. शेवटी डॉ.कामाजी डक यांनी स्पर्धा परिक्षा आणि इतिहास विषयाचे महत्त्व याविषयी मार्गदर्शन केले. वेबिनारच्या प्राचार्य डॉ.पी.आर.कुंदे यांनी समारोपाचे अध्यक्षस्थानी होते. या वेबिनारचे प्रास्ताविक विभाग प्रमुख डॉ.संदिप मिरे यांनी केले, तर सूत्रसंचालन प्रा.सोपान नवथर यांनी केले आणि प्रा.गहिनीनाथ शेळके यांनी आभार मानले.

३) दोन दिवशीय राष्ट्रीय सेमिनार :

अहमदनगर जिल्हा मराठा विद्या प्रसारक समाज, न्यू आर्ट्स कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज शेवगाव यांच्या संयुक्त विद्यमाने इंडियन कौन्सिल ऑफ सोशल सायन्स रिसर्च नवी दिल्ली यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि. २८ व २९ एप्रिल २०२२ रोजी 'भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात महाराष्ट्राचे योगदान' या विषयावर दोन दिवसीय राष्ट्रीय चर्चासत्राचे आयोजन करण्यात आले होते. महाविद्यालयाच्या श्री राजर्षी शाहू महाराज सभागृहात झालेल्या या चर्चासत्रात डॉ. त्याची सुरुवात उद्घाटन कार्यक्रमाने झाली. या शुभ कार्यक्रमासाठी मा.डॉ.व्ही.एल.धारुरकर माजी कुलगुरु त्रिपुरा केंद्रीय विद्यापीठ, मा.डॉ.श्रद्धा कुंभोजकर, इतिहास विभाग प्रमुख, मा.डॉ.किशोर गायकवाड, प्रमुख इतिहास आणि मानववंशशास्त्र मिझोराम विद्यापीठ, इतिहास अभ्यास मंडळाचे अध्यक्ष मा.डॉ.किसन अंबाडे हे उपस्थित होते. या समारंभाच्या अध्यक्षस्थानी मा.श्री.विश्वासराव आठरे पाटील, सहसचिव, अ.म.वि.प्र.स.यावेळी डॉ.व्ही.एल.धारुरकर म्हणाले, "भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात सहभागी झालेल्या प्रत्येकाला छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या स्वराज्याने खरोखर प्रेरणा दिली". याशिवाय, त्यांनी मौर्य, राष्ट्रकूळ, चालुक्य आणि यादवांचा इतिहास यांसारखे अनेक ऐतिहासिक संदर्भ दिले ज्याने स्वातंत्र्य संग्रामाला प्रेरणा दिली. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी मा.विश्वासराव आठरे पाटील यांनी लेसर बद्दल मनापासून कृतज्ञता व्यक्त केली आणि इतिहास विभागाच्या सर्व प्राध्यापकांचे अभिनंदन केले. उद्घाटन कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक डॉ.संदिप मिरे यांनी केले तर आभार श्री.जी.एल.शेळके यांनी मानले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन डॉ.अनिता आढाव यांनी केले.

प्रथम सत्रासाठी डॉ.किशोर गायकवाड, (प्राध्यापक, मिझोराम विद्यापीठ) हे संसाधन व्यक्ती होते तर सत्राचे अध्यक्ष डॉ.किसन अंबाडे (प्रमुख, न्यू आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, अहमदनगर) होते डॉ.गायकवाड यांनी 'योगदान' या विषयावर आपले भाषण केले. भारतीय स्वातंत्र्य संग्रामातील महाराष्ट्र: परिप्रेक्ष्य आणि विश्लेषण या व्याख्यानात त्यांनी इतिहासातील विविध विचारधारांवर स्पष्टपणे लक्ष केंद्रित केले. सेमिनारच्या दुसऱ्या सत्रासाठी डॉ.भूषण फडतरे (इतिहास विभाग प्रमुख, बीजेएस कला,

वाणिज्य आणि विज्ञान महाविद्यालय, पुणे) हे संसाधन व्यक्ती होते. या सत्रात त्यांनी 'भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात पश्चिम महाराष्ट्राचे योगदान' या विषयावर भाष्य केले. प्रादेशिक इतिहासात प्रत्येक संशोधकाने संशोधन करण्याचे आवाहनही त्यांनी केले. या सत्राचे अध्यक्ष डॉ. विजयकुमार कदम (प्रमुख, अहमदनगर महाविद्यालय, अहमदनगर) आहेत.

तिसरे सत्र दुपारी ३.३० ते ४.३० या वेळेत पार पडले. डॉ.नामदेव ढाले (संचालक संशोधन केंद्र, जिजामाता कला, वाणिज्य बुलढाणा) एक संसाधन व्यक्ती होते. त्यांनी 'भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात विदर्भाचे योगदान' या विषयावर व्याख्यान दिले. या सत्राचे अध्यक्ष डॉ.उत्तम पठारे (प्रमुख, इतिहास विभाग, कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, नारायणगाव) आहेत. या सत्रात संशोधकांनी निवडक शोधनिबंधाचे वाचन केले. या पेपर प्रेझेंटेशन सत्रासाठी डॉ.एन.आर.मोकाटे (प्रमुख, इतिहास विभाग, बी.डी.काळे कला महाविद्यालय, घोडेगाव, पुणे) हे अध्यक्षस्थानी होते. सत्राच्या शेवटी डॉ.संदिप मिरे यांनी आभार मानले तर सफॅतचे सूत्रसंचालन श्री.सोपान नवथर यांनी केले. दुसऱ्या दिवसाची सुरुवात पेपर सादरीकरणाने झाले. या सादरीकरण कार्यक्रमासाठी डॉ.अशोक कानडे अध्यक्षस्थानी होते. विविध महाविद्यालयातील संशोधन अभ्यासकांनी त्यांचे शोधनिबंध वाचले. डॉ.राकेश कुमार सिंग आणि डॉ.उर्विक कुमार पटेल हे दोघेही चौथ्या सत्रासाठी संसाधन व्यक्ती होते. डॉ.राकेश कुमार सिंग यांनी 'भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातील हिंदी साहित्याची भूमिका' या विषयावर तर डॉ.उर्विक कुमार पटेल यांनी 'भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात मुंबई क्षेत्राचे योगदान' या विषयावर आपले भाषण केले.

पाचव्या सत्राची सुरुवात डॉ.जगन्नाथ गोपाळ यांच्या व्याख्यानाने झाली. त्यांनी 'भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातील खान्देशचे योगदान' या विषयावर भाषण केले. डॉ.सोमनाथ कदम हे संसाधन व्यक्ती होते त्यांनी 'भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात कोकणचे योगदान' या विषयावर चर्चा केली. अध्यक्षस्थानी आबासाहेब काकडे कला महाविद्यालय बोधेगावचे प्राचार्य डॉ.एम.के.फसले होते.

या सत्राची सुरुवात अखिल महाराष्ट्र इतिहास परिषदेचे अध्यक्ष डॉ.सतीश कदम यांनी 'भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यातील मराठवाड्याचे योगदान' या विषयाची मांडणी केली. या सत्राच्या अध्यक्षस्थानी नांदेड येथील स्वामी रामानंद तीर्थ मराठवाडा विद्यापीठ इतिहास अभ्यास मंडळाचे अध्यक्ष डॉ.सदाशिव दंदे होते.

समारोप कार्यक्रमासाठी प्राचार्य, डॉ.देविदास वायदंडे (एम.एम.काकडे महाविद्यालय, बारामती) हे प्रमुख पाहुणे होते. तर सिनेट सदस्य डॉ.गिरमकर व डॉ.बाबासाहेब दूधभाते विशेष अतिथी म्हणून उपस्थित होते. या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी मा.श्री.वसंतराव कापरे पाटील, गव्हर्निंग कौन्सिलचे सदस्य, अ.म.वि.प्र.स.अहमदनगर होते. कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक डॉ.संदिप मिरे यांनी केले. प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे यांनी सर्व मान्यवर, प्रमुख पाहुणे व उपस्थितांचे स्वागत केले. आभार प्रदर्शन श्री.जी.एल.शेळके यांनी मानले केले, तर सूत्रसंचालन श्री.सोपान नवथर यांनी केले सर्व महाविद्यालयातील प्राध्यापक व शिक्षकेतर बांधव यांनी सेमिनारच्या यशस्वीतेसाठी परिश्रम घेतले.

विविध उपक्रमात प्राध्यापकांचा सहभाग :

१) प्रा.डॉ.एस.एन.मिरे :

१. अहमदनगर येथील पेमराज महाविद्यालयातील इतिहास विभागाने भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीच्या पूर्वी आणि नंतर भारतातील सामाजिक चळवळी या विषयावर एकदिवशीय राष्ट्रीय वेबिनारचे आयोजन केले. या वेबिनारच्या ISBN - ९७८-८१-९५४०८५-९-७ Book मध्ये प्रकरण 'आधुनिक महाराष्ट्रातील हिंदू धर्मातील वाद-विवाद' प्रकाशित झाला.

२. वाशीम येथील सरस्वती महाविद्यालयातील समाजकार्य विभागाने प्रकाशित केलेल्या समाज विकासातील महिला नेतृत्व

या पुस्तकात ISBN - ९७८-८१-९५४०८५-९-७ 'समाजसेविका डॉ.रखमाबाई राऊत यांचे जीवन व कार्य' मध्ये प्रकाशित.

३. International Referred & Peer Reviewed Scholarly Journal For Interdisciplinary Studies-Issn - 2278-8808 मध्ये डॉ.पंजाबराव देशमुख यांचे अमरावती शहरातील सामाजिक कार्य या शीर्षकाचे शोधनिबंध प्रकाशित.

४. संगमनेर येथील सहकार महर्षी भाऊसाहेब संताजी थोरात आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स महाविद्यालयातील इतिहास विभागाने Suggestion Revised Syllabus of History For T.Y.B.A. या विषयावर आयोजित केलेल्या एकदिवसीय कार्यशाळेत सहभाग घेतला.

२. प्रा. जी.एस.शेळके :

१) HRDC, मुंबई येथील उद्धोधन वर्गाला उपस्थित राहून यशस्वीपणे कार्यक्रमात सहभाग घेतला.

२) संगमनेर येथील सहकार महर्षी भाऊसाहेब संताजी थोरात आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स महाविद्यालयातील इतिहास विभागाने Suggestion Revised Syllabus of History For T.Y.B.A. या विषयावर आयोजित केलेल्या एकदिवसीय कार्यशाळेत सहभाग घेतला.

३. प्रा. एस.एल.नवथर :

छत्रपती शिवाजी महाविद्यालय, कळंब, जि.उस्मानाबाद आंतरराष्ट्रीय आंतरविद्याशाखेय परिषदेमध्ये राजर्षी शाहू महाराज यांचे प्रशासकिय धोरण या शीर्षकाचे शोधनिबंध प्रकाशित.

डॉ.एस.एन.मिरे

इतिहास विभाग प्रमुख

राज्यशास्त्र विभाग

- २६ नोव्हेंबर २०२१ रोजी राज्यशास्त्र विभागाच्या वतीने संविधान दिन साजरा करण्यात आला. डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या प्रतिमेचे पूजन करुन प्राधापक डॉ.सुनिल कवडे अहमदनगर महाविद्यालय, अहमदनगर यांचे 'भारतीय लोकशाही' या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.
- २५ जानेवारी २०२२ रोजी विभागाच्या वतीने राष्ट्रीय मतदार दिवस साजरा करण्यात आला.
- विभागाच्या वतीने अभिरुप संसदेचे दि. २३ मे २०२२ रोजी आयोजन करण्यात आले होते. या कार्यक्रमासाठी प्राध्यापक डॉ.विलास आवारी यांनी अभिरुप संसदेचे उद्घाटन केले.
- प्राध्यापक डॉ.अशोक चोथे यांनी डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ औरंगाबाद येथे दि. २ मार्च २०२२ ते १५ मार्च २०२२ या कालावधीत रिफ्रेशर कोर्स पूर्ण केला.
- प्राध्यापक डॉ.अशोक चोथे यांना सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे यांनी दि. २४ एप्रिल २०२२ रोजी एम.फिलचे मार्गदर्शन म्हणून मान्यता दिली.
- प्राध्यापक डॉ.अशोक चोथे यांना सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे यांनी दि. १३ जानेवारी २०२२ रोजी पी.एचडी. चे

मार्गदर्शक म्हणून मान्यता दिले.

७. डॉ.अशोक चोथे यांचा इंडियन जर्नल ऑफ अप्लाइड रिसर्च या यु.जी.सी.केयर लिस्ट जर्नलमध्ये 'द रोल ऑफ मिडिया इन पोलिटिक्स' हा शोधनिबंध प्रकाशित झाला.
८. डॉ.अशोक चोथे यांनी औरंगाबाद येथे झालेल्या महाराष्ट्र राज्यशास्त्र आणि लोकप्रशासन परिषदेमध्ये सहभाग नोंदवला.
९. डॉ.अशोक चोथे यांनी 'International Journal of Sociology and Political Science' या जर्नल मध्ये 'Human right concept and impact' हा शोधनिबंध दि. १ मे २०२१ रोजी प्रकाशित केला.
१०. डॉ.अशोक चोथे यांनी 'International Journal of Sociology and Political Science' या जर्नल मध्ये 'Current Issues in Social Justice' हा शोधनिबंध दि. १ मे २०२१ रोजी प्रकाशित केला.

डॉ.अशोक उत्तम चोथे
राज्यशास्त्र विभाग

अर्थशास्त्र विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०२१-२०२२ मध्ये अर्थशास्त्र विभागात स्पेशल विषय म्हणून एस.वाय.बी.ए. वर्गात ११ तर टी.वाय.बी.ए. वर्गात १६ विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत.

चर्चासत्र आयोजन :

शैक्षणिक वर्ष २०२१-२०२२ मध्ये अर्थशास्त्र यांच्या वतीने दि. ०२/०६/२०२२ रोजी "India's Foreign Trade Policy" या विषयावर एक दिवसीय Online National Webinar चे आयोजन करण्यात आले. या प्रसंगी प्रमुख व्याख्याते डॉ.सुभाष जगदंबे, डॉ.राजेश रोशन आणि डॉ.सुरज शर्मा हे होते.

शैक्षणिक वर्ष २०२१-२०२२ मध्ये टी.वाय.बी.ए. चा निकाल :

क्र.	वर्ग	निकाल %
१.	टी.वाय.बी.ए.	८३.३३

चर्चासत्र सहभाग :

प्रा.नारायण गोरे यांनी दि. १५ मार्च २०२२ रोजी कॉमर्स विभागाच्या वतीने बौद्धिक संपदा हक्क या एक दिवशीय कार्यशाळेमध्ये सहभाग.

प्रा.नारायण गोरे यांनी दि. २५ जानेवारी २०२२ रोजी कॉमर्स विभागाच्या वतीने IPR Awareness या National Webinar मध्ये सहभाग.

प्रा.रामनाथ केदार यांनी दि. १५ मार्च २०२२ रोजी कॉमर्स विभागाच्या वतीने बौद्धिक संपदा हक्क या एक दिवशीय कार्यशाळेमध्ये सहभाग.

प्रा.रामनाथ केदार यांनी दि. २५ जानेवारी २०२२ रोजी कॉमर्स विभागाच्या वतीने IPR Awareness या National Webinar मध्ये सहभाग.

विभाग प्रमुख
अर्थशास्त्र विभाग

Department of Geography

1) E-Content Development By Faculty :

Sr. No.	Name of the Teacher	Name / Title of Activity	No. of Events	Dept. Total
1.	Dr. P.Y.Thombare	Total Number of E-Content Developed - PPT with YouTube Videos for Online Teaching	04	58
2.	Dr. S.M.Korade	E-Content-PPT Prepared	06	
3.	Mr. S.B.Avhad		48	

2) Participation in State / National / International Conferences / Webinars / E-Workshops :

Sr. No.	Name of the Teacher	Name / Title of Activity	No. of Events	Dept. Total
1.	Dr. P.Y.Thombare	Total Number of E-Conferences / Webinars and E-Workshops Attended	07	16
2.	Dr. S.M.Korade		08	
3.	Mr. S.B.Avhad		01	
4.	Dr. S.M.Korade	Total Number of E-Conferences / Webinars and E-Workshops Attended and Paper Presented	01	02
5.	Mr. K.D.Kamble		01	
			Total	18

3) Participation in Orientation / Refresher Courses / Faculty Development Programmes :

Sr. No.	Name of the Teacher	Name / Title of Activity	No. of Events	Dept. Total Events
1.	Dr. P.Y.Thombare	Total Number of online Faculty Development programmes Attended	01	01

4) Organisation of Conference / Workshop / Webinar

Sr. No.	Organised Events	Details of Events	No. of Events	Total
1.	National Webinar Jointly organised by Department of Geography and IQAC	Event : National Webinar Date : 17.01.2022 Topic : Recent Trends and Development in Geography and Career Opportunities	01	01

Organised State Level Online Quiz

1.	State Level Quiz	Event : World Environment Day Celebrated State Level Quiz Organised on 5th June 2022	01
----	------------------	--	----

5) Research Papers Published in Journals / Book Chapters / Books / Edited Books Etc.
i) Research Papers in Journals :

Sr. No.	Name of the Teacher	Name / Title of Activity	No.of Events	Dept. Total
1.	Dr. S.M.Korade	Total No. of Research Papers Published in Journal	03	07
2.	Mr. K.D.Kamble		04	

ii) Text Book Published :

Sr. No.	Name of the Teacher	Name / Title of Activity	Number of Books Published
1.	Dr. P.Y.Thombare	UG Text Books Published	02

6) Ph.D. / M.Phil. Guidance :

Sr. No.	Name of the Ph.D. / M.Phil. Guide	Ref.No.and Date of Recognition	Number of Students Passed	Number of Students Presently Working
1.	Dr. Pandurang Y. Tombare	Ref. No. : BOD / Sci. & Tech. / 22 / 41 Date : 28/02/2022		02

Dr. P.Y.Thombare
HOD. Geography

Department of Commerce

1) Student Admission

Sr. No.	Class	No. of Students
1.	F.Y.B.Com.	98
2.	S.Y.B.Com.	90
3.	T.Y.B.Com.	53
4.	M.Com. - I	66
5.	M.Com. - II	56

2) **Certificate Course** - Department of Commerce has organised a certificate course in Accounting in Tally ERP-9 with association of tally education PVT, Ltd. Bangalore For the period June,2022- to July 2022 as per the schedule Total 47 were successful completed tin.-, course. Prof Gande R.U and Prof Athre was worked as course -Instructor

3) Seminar Details :-

A. State Level Webinar on Direct and indirect Taxes and Online Banking :-

The Department has organised a State Level Webinar on Direct and Indirect Taxes and Online Banking on 1C) Jan, 2022 Total 87 students were activity participated in this Webinar. Prof Balasaheb Murtadak & Prof. CA Nikhil Goyal of New Arts. Commerce and Science College, Ahmednagar presented their valuable guidance as a Resource Person

B. National Level Webinar On Intellectual Property Rights:-

The department has organised One Day National Level Webinar association with Ministry of Commerce and Indian Government .India . Patent Office Mumbai on 25th January 2022. Total 512 students and teachers actively participate in this webmar

Dr. Rislnkesh Soman , Principal Symboisis college, Pune and Mr Amoi Pan! , Lxaminrc of Patent and Designed Office, Mumbai provided their valuable guidance as resource person during the session

C. University Level Workshop on Intellectual Property Rights :-

The Department has organised One Day University Level Workshop on IPR on 15th March. 2022 in association with 1QAC - BCUD, of Savitnbai Phule University , Pune.

Prof Balasaheb Pancihare, and Prof Toradmal S,N of New Arts, Commerce and Science College, Ahmednagar presented their valuable guidance on IPR Act, Rules and regulations & procedure of filling Patent Act. Total 89 students were actively participated in this workshop This seminar was financed by BCUD of 20.000,

Bridge Remedial Course :- The Department has conducted a Bridge Remedial course in Basics in Commerce . This course is specially organised for slow learner and those students have taken admission to Commerce from Science Students. Total 42 students were benefited by this course The course was conducted on 11 December 2021.

4) Teachers participated in Seminar :-

During the year 2021-22 the following teachers actually participated and completed the following activities.

Department of Commerce

Name of Teacher :- Mr. Vetal Mohan Sukhadeo (Head of the Department)

(M.Com., M.Phil, SET)

Sr. No.	Date	Activity	Level	Paper Title	Journal	Impact Factor	ISON
1.	June 2021	International Conference On Commerce and Management (Shripatrao College Shirur)	International Conference	E-Commerce and cyber Security	Vidyavarta Research Journal (5 July 2021)	7.940	2319-9318
2.	13 June 2019	Paper Setter T.Y.B.Com Auditing and Taxation	University				
3.	24 Sept. 2021	Teacher Selection Committee member for UG / PG	Subject Expert for an Interview				
4.	25 Jan. 2022	National Webinar on IPR (Association with Ministry of Commerce Govt. of India)	National Webinar	Co-ordinator			
5.	11 Feb. 2022	Subject Expert UG / PG Interview (Abasaheb Kakade College Shevgaon)	Subject Expert for an Interview				
6.	21 Feb. 2022	External Examiner for SY / TY / B.Com. University practical Exam	External Examiner for BC and Audit and Taxation subject				

7.	22 May 2022	External Examiner for SY / TY / B.Com University practical Exam	External Examiner for BC and Audit and Taxation subject				
8.	10 May 2022	External Examiner for SY / TY / B.Com. University practical Exam	External Examiner for BC and Audit and Taxation subject				
9.	25 May 2022	External Examiner for SY / TY / B.Com. University practical Exam	External Examiner For BC and Banking				

2) Name of the Teacher : Mr.Rahinj M.B. (M.Com., M.B.A. NET B.Ed.)

Sr. No.	Date	Activity	Level	Paper Title	Journal	Impact Factor	ISON
1.	26/10/2021	Teacher Selection Committee member for UG	Subject Expert for an Interview				
2.	25/01/2022	National Webinar on IPR (Association with Ministry of Commerce Govt. of India)	National Webinar				
3.	21 Feb. 2022	External Examiner for SY / TY / B.Com. University practical Exam / Internship	External Examiner for Cost and Works According subject				
4.	22 May 2022	External Examiner for SY / TY / B.Com. University practical Exam / Internship	External Examiner for Cost and works				

5.	10 May 2022	External Examiner for SY / TY / B.Com. University practical Exam / Internship	Accounting Subject				
6.	25 May 2022	External Examiner for SY / TY / B.Com. University practical Exam / Internship	External Examiner for Cost and works				

3) Name of the Teacher :- Mr. Gande Rahul Umaji (M.Com., SET)

Sr. No.	Date	Activity	Level	Paper Title	Journal	Impact Factor	ISON
1.	11th Nov., 2021 to 31st Dec. 2021	Bridge Remedial Course	F.Y.B.Com.	Co-ordinator			
2.	June 2022 to July 2022	Tally ERP - 9	T.Y.B.Com.	Trainer			
3.	10th Jan. 2022	Direct and Indirect and Online Banking	State Level Webinar	Participated			

4) Name of the Teacher :- Mr. Take Kishor Bhausaheb (M.Com., B.Ed. SET)

Sr. No.	Date	Activity	Level	Paper Title	Journal	Impact Factor	ISON
1.	15 May 2022	M.Com. CAP Internal Examiner	PG				
2.	05 Jan. 2022	Subject Expert Nirmaltai Arts, Com. college Shevgaon	UG	Teacher Selection Committee			
3.	10 Jan. 2022	Direct and Indirect and Online Banking	State Level Webinar	Participated			
4.	25 Jan. 2022	National Webinar on IPR (Association with Ministry of Commerce Govt. of India)	National Webinar	Participated			

Mr.Vetal M.S.
HOD. Dept. of Commerce

Department of Mathematics

Seminars Workshops Attended :

- On behalf of the Department of Mathematics and the Department of Botany , New Arts , Commerce and Science College , Shevgaon arranged guest lecture and Welcome Function on 16th December 2021 at 10 am . For the seminar guest was Prof. Girish P . Kukreja and topic was "Career Opportunities after B.Sc.'There was 76 students present for program.

Activities conducted by Department :

- 71 students were participated in educational tour- visited to Shevgaon-Pune-Shevgaon, on 23rd May 2022.
- 04 students were participated in Madhava Mathematics Competition on 23rd January 2022, which was held by S.P.College, Pune in collaboration with TIFR (Tata Institute of Fundamental Research) for B.Sc. students to increase interest of mathematics among the students.
- 296 students were participated in National Mathematics Day on 23rd December 2021 , in Rajarshi Shahu Sabhagruh , New Arts Commerce & Science College Shevgaon . There are many activities are conducted like rangoli competition , Poster Presentation , and Quiz competitions .

Mr. Yogesh Rokade

HOD. Dept. of Mathematics

Department of Physics

- Department of Physics Organized a Welcome function & Career Guidance After BSc & MSc Physics Chief Guests Mr.Ajinkya Bhorde Asst.Professor (Dept.of physics) Shri Anand college, Pathardi and Dr.A.D.Kakade Ex.Vice -Principal New arts, commerce & Science college, Shevgaon on Date 06th December 2021
- Department of Physics Organized One day online National webinar on 21st December 2021 Chief Guests Dr.S.Souneswaran, Associate Professor Department of Chemistry Dr. Ambedkar Institute of Technology Mallathahalli, Bangalore and Dr. Ravikiran Late, Assistant Professor Department of Physics ,Ahmednagar College, Ahmednagar
- Department of Physics Organised No Vehicle Day on 10th Jan 2022
- Department of Physics Organised Special Guest Lecture By Dr.S.L.Kadam New Arts Commerce & Science college Parner Dist-Ahmednagar on 08/02/2022.
- Department of Physics Organised Special Lect. on Guidance on Career in Radiological Physics by Mr. Changdev Tahkik, Asian Institute of Medical Science, Mumbai on 25/05/2022.

Asst.Prof. V.P.Deore-

1. Working as a Head of Department since June 2021
2. Working as a Chairman of Science Association.
3. Working as a member of NAAC Criteria 5.
4. Appointed as paper setter for T.Y.B.Sc & M.Sc. Physics of Savitribai Phule Pune University
5. Appointed as paper setter for M.Sc. Physics of sangamner college Sangamner (Autonomous)
6. Appointed as Examiner & moderator for F.Y.B.Sc.& S.Y.B.Sc.(CAP) at A.J.M.V.P. Samaj's New arts Commerce & Science college, Shevgaon
7. Participated in the National Webinar on Magnetic Smart Materials on 17 June 2021 organized by Nesarnony Memorial Christian College, Marthandam.
8. Participated Online Webinar First International Safety day organized by Lightning Dr.Patanagrao Kadam mahavidyalaya, Sangli on 2th July 2021
9. National Level online Quiz on Everyday Science organized Government Arts College Trichy Tamil nadu, 2nd July 2021
10. Participated in National Workshop on I.P.R. & Plagiarism organized Arts & commerce college, khapar Dist, Nandadurbar on 5th July 2021.
11. Participated in National Webinar on 21 July 2021 Organized by S.M.B.S.T. College Sangamner,
12. Participated in a National Webinar On 100 Years of Photoelectric Effect organized by P.O. College, Bhusawal on 12th August 2021
13. National Level Webinar on Nanoscience for 21st Century Organized by Shri anand college Pathardi 13th September, 2021
14. Participated in the one day online National Level Webinar on Wildlife Conservation organised by P.V.P.College Pravaranagar on date 5th October 2021
15. Participated in the One day national online workshop On I.P.R. organized by Balbhim arts' Science and Commerce college Beed
16. Participated in the One day National Online webinar on Bio base Nanomaterial New Trends & Application organized by New Arts, commerce & Science college Shevgaon.

• Dr.Y.S.Sudake -

1. Working as HOD of BCS & BBA Department,
2. Working as a Vice - Principal of science Faculty
3. Appointed as paper setter for T.Y.B.Sc & M.Sc. Physics of Savitribai Phule Pune University
4. Appointed as Examiner & moderator for F.Y.B.Sc.& S.Y.B.Sc.(CAP) at A.J.M.B.P. Samaj's New arts Commerce & Science college, Shevgaon
5. Participated in the Refresher Course in Basic Sciences (Physics) During 21st Dec 2020 to 02nd Jan 2021 & obtained A Grade Organized by UGC -Human Resource Development Centre Sant Gadge Baba Amaravati University Amaravati.
6. Participated a Three Day National Level Online workshop on the Exploring Mobile phone as

an Effect Tool for Online Teaching and Learning held on 16th to 18th June - 2020, organized by S.P. Mandal's R.A.Poddar College of Commerce & Economics, Mumbai.

7. Participated Two Days Online Workshop on Waste Material Management and uses from 13th to 14th June 2020 organized by Chitkara university Research & Innovating Network (CURIN) Chitkara University Punjab.
8. Participated in the national webinar entitled "IPR & E Content development" Organized by Rajaram college, Kolhapur held on 8th, 9th, 10th, June 2020.
9. Successfully completed two weeks FDP on managing online classes and correlating MD 2.4 from May 18 to June 09, 2020.
10. Participating in the session on radiative transfer model for read retrieval of soil moisture method and challenges organized by IEEE GRSS BOMBAY CHAPTER HEAD ON 22nd MAY 2021.
11. Participated in the one day National Online webinar on Bio base Nanomaterial New Trends & Application organized by New Arts, commerce & Science college Shevgaon
 - Prof.Smt.A.d.Wagh-
 1. Working as a member of NAAC Criteria 2.
 - 2. Participated in the one day National Online webinar on Bio base Nanomaterial New Trends & Application organized by New Arts, commerce & Science college Shevgaon
3. Appointed as Examiner & moderator for F.Y.B.Sc.& S.Y.B.Sc.(CAP) at A.J.M.B.P. Samaj's New arts Commerce & Science college, Shevgaon
 - Prof.Miss. A.G. Markad-
 1. Participated in session title session on radiative transfer model for retrieval of soil moisture method and challenges on a 22may 2021 organized by IEEE GRSS Mumbai.
 2. Participated in the One day national Online webinar on Bio base Nanomaterial New Trends & Application organized by New Arts, commerce & Science college Shevgaon
 - Prof.B.P.Chavan-
 1. Participated in the One day National Online webinar on Bio base Nanomaterial New Trends & Application organized by New Arts, commerce & science college Shevgaon
 - Prof.B.M.Pisote, Prof.G.A.Darandale, Prof.G.R.Roze, Prof.Miss.S.P.Salve worked as external and Internal Examiner and also Expert assistants for UG & PG Practical Examination
 - In the academic Year 2021-2022 online/offline Teaching and Departmental Activities are successfully completed by all teachers of Physics department.

Asst. Prof. Vijay E. Deore
HOD. Dept. of Physics

Department of Chemistry

During this academic year 2021-22, the department of chemistry organized following academic, curricular, co-curricular activities and initiatives.

1. The certificate course in "**Chromatography**" was started for the PG students.
2. **The Bridge course on "Basic Chemistry"** for the slow learners was started in the department for the UG students.
3. **The e-Quiz** for the UG and PG chemistry students has organized on 22-23rd December 2021.
4. The Chemistry Department organized the **one day webinar on "Prospectus of carrier in pharmaceutical Industries"** on 21st January 2022.
5. Chemistry department organized 'CHEM-FEST- Festival of chemistry learners' in which several activities for the students were arranged from 09/05/2022 to 11/05/2022.
6. The Chemistry Department organized the guest lecture series for the '**NET-SET-Exam Aspirants**' from 26/05/2022 to 31/05/2022.
7. The Chemistry Department organized the **one day workshop on "Job Interview Skills"** on 28th December 2021.
8. The department of chemistry signed memorandum of understanding with Renukadevi sugar Mill, Operated Sharad S.S.K.Ltd. (Sugar factory) A/p-Vihamandva, Tal-Paithan, Dist-Aurangabad.

Dr. Kande Sagar R.

1. Working as a head of the department.
2. Successfully completed two weeks refresher course on 'Chemical Sciences'.
3. Ph.D. degree awarded from the Savitribai Phule Pune University, Pune.
4. Publishes several research papers in UGC approved, reputed national and international journals.

Mr. Potangale Chandu N.

1. Successfully completed two weeks refresher course on 'Chemical Sciences',
2. Published on research paper in international conference proceedings.
3. Presented paper in national conference.

Mr. Valvi R.U.

1. Successfully completed 42 days Summer Research Fellowship Program of Indian Academy of Science at Centre of Drug Research Institute, Lughnow.

Mr. Dhanwade Pradip R.

1. Qualified the SET examination for the lectureship organized by Savitribai Phule Pune University, Pune.

Dr. Sagar Kande
HOD. Dept. of Chemistry

Department of Botany

1. One day National Webinar on "Recent Advances in Agriculture" was organized under Community College for Diploma Course in Polyhouse dated on 6th October 2021.
2. On day Farming workshop (Krushi Charchasatra) was organized under community college and Indian Farming Society for polyhouse diploma course , Aquaculture and Farm and equipment course on topic " Production of export quality Banana and Post harvest Marketing Technology. Dated on 31/12/2021.
3. ' Special Guest lecture was organized on "Career opportunities after B.Sc." and Welcome function for T.Y. Botany and mathematics student dated on 16 Dec 2021. Lecture delivered by Prof. Girish Kukareja, New Arts Commerce and Science College. Shevgaon.
4. One Day National webinar was conducted by Department of entitled as "Fungi in human welfare dated on 5th January 2022.
5. Department has organized E-Poster Competition on 17/01/2022 and Botanical E- Rangoli Competition on 22/01/2022.
6. Department has done MOU with H.U. Gugale Agro Biotech Company, Jamkhed Disu. Ahmednagar on 07 May 2022.
7. Department has conducted 30 days certificate course (Fo.od Processing and Preservation) 70 students were participated in the course during 14 April to 15 may 2022.
8. **Conference and Workshop Attended:** Faculties in department has attended E-Conferences and Workshops.-

Dr. Bhalshankar has participated and presented paper in 2nd International Conference on climate change and its effect on environment dated on 15th and 16th June 2021. Research paper entitled" **RESPONSE OF PENNISETUM GLAUCUM (L).R.BR. CULTIVATED ON ORGANIC MANURE AND BIOFERTILIZER.**

Dr. Bhalshankar has participated and presented the research paper (ORAL) in International Symposium on "New Trends in Science and Technology (NTS!-2021)" organized b\Internal Quality Assurance Cell (IQAC) and Faculty of Science, New Arts. Commerce and Science College. Parner, Dist. Ahmednagar, INDIA virtually held during 5 - 6 August, 2021. Title of **Research Paper: STUDY OE IMPACT OF ORGANIC MANURES AND BIOFERTILIZER ON PENNISETUM GLAUCUM (L) R.Br.**

Dr. Bhalshankar has Participated and presented paper in 7th International multidisciplinary e-conference on Sustainable development: Environmental, Economic and Sociocultural issues and challenges organized by Chandrabhan Sharma College of Arts, Science and Commerce, Powai, Mumbai in association with Shri rani College of Commerce Arts and Science. Mumbai dated on 4 September 2021. Paper entitled "**Growth Response of Pennisetum glaucum (L.) R.Br. to organic manure and Biofertilizcrs.**

Dr. Bhalshankar C.K. has participated in online one day workshop on E-Herbarium and RET species of Western Ghat (MS) India organized by IQAC and Department of Botany, Nutan Arts commerce and Science College. Rajapur.

Dr. Bhalshankar C.K. has participated in 3 days International e-Conference on

environment and Sustainable development:Problems, Prospects and Mitigationorganized b> Sevabharati Mahavidyalaya Kapgari, Jhargram West Bengal and Government General Degree College, Lalgarh, Jhargram West Bengal in collaboration with Avinashilingun Institute for home science and higher education for Women(Deemed to universit)), Coimbatore, Tamilnadu India from 25 to 27 November 2021.

Shinde Sushilkumar Subhash : Two days workshop on "Plant Taxonomy :Theory and Practice" Conducted by Social Scientific Responsibility Scheme of DST-SERB, Govt. of India , New Delhi and Organized by Department of Botany, Shivaji University, Kolhapur. Maharashtra 21st and 22nd January 2022.

Shinde Sushilkumar Subhash: Workshop on Designing of S.Y.B.Sc Botany [Practical Skeleton for Semester III and IV (CBCS 2019) Sponsored by BOD, Savitribai Phule Pune University , Pune organized by Department of Botany , Vidya Pratisthans Arts, Science and Commerce College, Baramati, Pune Saturday 07th May 2022.

9. Paper Published: Faculties in Department has published four Research Paper in International Journals as :

Chhaya Bhalshankar (2021) RESPONSE OF PENNISETUM GLAUCAM(L.) R.BR. CULTIVATED ON ORGANIC MANURES AND BIOFERTILIZER. International Journal of Researches in Biosciences, Agriculture and Technology. e-ISSN 2347-517X pp 38-41.

Chhaya Bhalshankar (2021) STUDY OF IMPACT OF ORGANIC MANURES AND BIOFERTILIZERS ON PENNISETUM GLAUCAM(L.) R.BR..Wesleyan Journal of Research Vol.H No. 25 (September 2021) ISSN 0975-1386 pp 9-14

Chhaya Bhalshankar (2021) Growth RESPONSE OF PENNISETUM GLAUCAM (L.) R.BR. CULTIVATED ON ORGANIC MANURES AND BIOFERTILIZER, Asian Journal of Organic and Medicinal Chemistry , Volume 6, Number4, Oct-Dec 2021, ISSN 2456-8937pp163-167.

Shinde Sushilkumar Subhash : Salman G. Shaikh , Sushilkumar S. Shinde (2022) Paddy Weeds Diversity and Its Medicinal uses from Junnar (Shivneri) Taluka Dist. Pune . Maharashtra, India in *International Journal of Scientific Research in Science and Technology'* May-June-2022,9(3): 238-243.

Dr. Balashankar C.K.
HOD. Botany

Department of Zoology

Department :

Our Department is running F. Y, S. Y and T. Y B. Sc Degree courses, our students actively participate in various programmes and activities conducted by the department.

Course conducted :

UGC has sanctioned Aquaculture Commercial Fishfarming and Haturies Certificate course under Community College for one year which was successfully completed.

Activities :

(i) Our Department has conducted various competition on occasion of SCIENCE DAY

(28/02/2022) like **SCIENTIFIC RANGOLI, POSTER AND MODEL COMPETITION**. The programme was inaugurated by Principal of our college **Dr. P. R. Kunde**. F. Y, B. Sc, S. Y, B. Sc and T. Y, B. Sc students participated in the competition and made scientific rangoli, poster and Models, under the guidance of Head Department of Zoology, **Dr. Usha D Sherkhane, Mr. Sachin Pawar and Mrs Kanchan Anil Mhaske**. More than 52 students participated in the Competition and made the programme successful. Our students made wonderful Scientific Rangoli, Poster and Models and presented the posters. We are thankful to our **Hon'ble Principal Dr. P. R. Kunde, Vice- Principal Dr. Y S Sudake, Dr. R. G. Vaidya, IQAC coordinator, Vice Principal (Jr.) Dr. V.D Bandar, Librarian. M. R Chakre, Mr. S.S Pawar, Miss K.A. Mhaske and All the Head of Science Departments** for making the programme successful.

(ii) Field visit of S. Y, B. Sc and T. Y, B. Sc was gone to **Salwadgaon** at 8:00 am on 14/02/2022. Which was located at 6 km from Shevgaon. The visit was Taken in the Field of Progressive Farmer Mr. Anil Lande sir from where all the students took the photographs of the insect and completed the report under the guidance of Head Department of Zoology, **Dr. Usha D Sherkhane, Mr. Sachin Pawar and Mrs Kanchan Anil Mhaske**. The Photos taken of insect were first identified and then reports were prepared, in report along with the Insect original photo, Classification, Morphology and Economic Importance was Mentioned. We are thankful to our principal for giving us permission for the Visit thus our Field visit was successful.

Publications :

Dr. U.D. Sherkhane has presented one research papers naming "Histological organization of cerebral ganglia in freshwater crab *Barytelphusa cucularis* (Crustacea : Decapoda)" in three days International Virtual Conference from 11th to 13th January 2022 organized by Gokhale Education Society's N. B. Mehta (V) Science College, Bordi, she Published one book .chapter entiteled as "Gross Anatomy of the Central Nervous System of Freshwater Crab *Barytelphusa cucularis* : Ganglia and their Nerves in Book entitled "**Innovative Research in Science and Technology**" and published three research papers entiteled as

(i) "Some aspects of reproductive biology in commercially edible freshwater Crab *Barytelphusa cucularis* (Westwood, 1836)" Published in "**International Journal of Entomology Research**", (ii) "Histological organization of hepatopancreas in relation to the starvation in commercially important edible freshwater crab, *Barytelphusa cucularis*, Westwood, 1836 (Decapoda : Crustacea)" Published in "**International Journal of Entomology Research**" and (iii) "Organization of the central ganglia in medically important vector snail *Radix acuminata* (Lamarck 1822) (Mollusca: Gastropoda: Pulmonata)" Published in "**International Journal of Entomology Research**" in year 2022

Dr. U.D.Sherkhane
HOD. Dept. of Zoology

Department of Computer Science

During the academic year 2021-22, Dept. of B.Sc. (Comp. Science) has carried out different activities:

- 1) One day workshop on "Applied Algebra" conducted by Miss. Priyanka Panmand Assistant Professor, Ramakrishna More Arts, Commerce & Science College, Akurdi, Pune, for BCS students dated on 10th Jan 2022.
- 2) One day State Level Webinar on "Python Programming" organized by Dept. of computer Science for SY and TY BCS students dated on 29th Jan 2022.
- 3) One day workshop on "Java programming" conducted by Mr. Machindra Kate Assistant Professor, Appasaheb Rajale College, adinathnagar, Pathrdi, for BCS students dated on 28th Feb 2022.
- 4) One day workshop on "Electronics" conducted by Miss. Sujata Badhe Assistant Professor, B.P.H.E. Society Ahmednagar College, Ahmednagar for BCS students dated on 02nd March 2022
- 5) A SY and TYBCS students completed Social/ Scientific survey on COVID-19 conducted by BCS faculty members dated on 04th March 2022.
- 6) Dept. of Computer science organized "A Certificate Course on Website Using WordPress".
- 7) IT Days organized by Dept. of computer Science for FY,SY and TY BCS students dated on 12th March & 13th March 2022.

8) Academic Performance of the Students:

Following students of the Computer Science achieved first rank in their respective class. They are as follow.

Table : 1

Sr. No.	Students Name	Class	SGPA
1.	Kakade Vaishnavi Dharmaraj	F.Y.B.C.S.	9.64
2.	Kundkar Kamlesh Bhagchand	F.Y.B.C.S.	9.47
3.	Sabale Sopan Trimbak	F.Y.B.C.S.	9.07

Table : 2

Sr. No.	Students Name	Class	SGPA
1.	Potphode Dnyaneshwari Suresh	S.Y.B.C.S.	9.73
2.	Murdare Sakshi Kalyan	S.Y.B.C.S.	9.18
3.	Kakade Tejswini Dharmraj	S.Y.B.C.S.	9.18

Table : 3

Sr. No.	Students Name	Class	SGPA
1.	Sawant Devendra Balasaheb	T.Y.B.C.S.	9.40
2.	Gaikwad Laximan Babasaheb	T.Y.B.C.S.	9.32
3.	Sonwane Pooja Sunil	T.Y.B.C.S.	9.03

Dr. Yuvraj Sudake

HOD Dept. of Computer Science

Department of BBA (Comp. App.)

Academic year 2021-2022 started on 1st September 2020. During the academic year 2021-22, Dept. of BBA (Comp. App.) has carried out different activities:

1. The result of B.B.A.(C.A.) examination held in Oct 2020 is 96.54%. Our Student Mr. Kharat Rushikesh Ramesh stood toper in Dept in Third year class at BBA (CA) Examination with 85.51 % marks to his credit.
2. Four students of S.Y./T.Y.B.B.A. (C.A.) participate in "Brilliant Computer Bird Championship-2021" on "Python Programming" which conducted at PIRENS Technical Institute, Loni. Dated on 8th June, 2021
3. One of the students Mr. Kharat Rushikesh.(T.Y.B.B.A.(C.A.)) get appointed in TCS. PUNE" as a Graduate Trainee.
4. One of the students Mr. Omkar Kapare. (T.Y.B.B.A.(C.A.)) get appointed in LIT (hereinafter referred as the company). PUNE" as an Associate Trainee.
5. Mr. Chede Ramesh Baban has actively participated in the one Day State level Webinar on "India's forgin trade Policy" organized by New Arts, Commerce & Science College, Shvgaon on Thursday, 2nd June, 2022.
6. Mr. Chede Ramesh Baban has actively participated in the one Day State level Webinar on "International Yoga Day" organized by New Arts, Commerce & Science College, Shvgaon on Monday, 20th June, 2022.

Dr. Yuvraj Sudake

HOD. Dept. of BBA (Comp. App.)

ग्रंथालय विभाग

ग्रंथसंपदा – आज ग्रंथालयामध्ये एकूण ४९८३४ इतकी ग्रंथसंपदा असून त्यामध्ये क्रमिक, संदर्भ तसेच स्पर्धा परिक्षाकरिता उपयुक्त ग्रंथांचा समावेश आहे व ८२ पीएचडी प्रबंध उपलब्ध आहेत.

ग्रंथेतर साहित्य – ग्रंथालयामध्ये एकूण ४२७ दृकश्राव्य सी.डी. तसेच कॅसेटचा संग्रह आहे.

नियतकालिके – ग्रंथालयामध्ये एकूण २७ नियतकालिके तसेच ९ वर्तमानपत्रे नियमित येतात.

ग्रंथालय संगणकीकरण – ग्रंथालयाच्या संगणकीकरणासाठी SOUL 2.0 सॉफ्टवेअर खरेदी करण्यात आले असून ग्रंथालयाचे संगणकीकरण पुर्ण झाले आहे. ग्रंथालयामध्ये विद्यार्थी व शिक्षकांसाठी इंटरनेटची सुविधा उपलब्ध असून त्याचा दररोज ५० ते ६० विद्यार्थी व शिक्षक वापर करतात. २०१८-१९ या वर्षामध्ये ग्रंथालयाने N-LIST या डाटाबेसचे सदस्यत्व घेतलेले असून यामध्ये १,६४,३०० + ई बुक व ६००० + ई – नियतकालिके आहेत व NDLI या मोफत डाटाबेसचे ६,००,००० ई-बुक उपलब्ध आहेत.

ग्रंथालयीन सेवा – देव घेव सेवा, संदर्भसेवा, झेरॉक्स, इंटरनेट, वर्तमानपत्र, वाचनकक्ष, ओपॅक

ग्रंथालयातील उपक्रम –

१. ग्रंथपाल दिन – १२ ऑगस्ट २०२१ रोजी ग्रंथपाल दिन साजरा करण्यात आला. या कार्यक्रमास कनिष्ठ महाविद्यालयामध्ये उपप्राचार्य डॉ.विजयकुमार बानदार प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. डॉ.बानदार यांच्या हस्ते प्रतिमेचे पूजन करण्यात आले या कार्यक्रमास महाविद्यालयीन कर्मचारी उपस्थित होते.

२. **वाचन प्रेरणा दिन** - दि. १५ ऑक्टोबर २०२१ रोजी १०.०० ते ११.०० यावेळेत वाचन प्रेरणा दिन साजरा करण्यात आला. यात शिक्षक व मोठ्या संख्येने विद्यार्थी उपस्थित होते. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे हे होते.

३. **राज्यस्तरीय प्रश्नमंजुषा** - वाचन प्रेरणा दिन निमित्त राज्यस्तरीय प्रश्नमंजुषेचे आयोजन करण्यात आले. यात आपल्या महाविद्यालयातील व विविध महाविद्यालयातील शिक्षक व विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदवला होता. उत्तीर्ण परीक्षार्थींना प्रमाणपत्र हि देण्यात आले.

४. **राज्यस्तरीय ऑनलाईन वेबिनारचे आयोजन** - दि. ०४ जून २०२२ रोजी 'संशोधन आणि संशोधनाची नैतिकता' या विषयावर ग्रंथालय विभागाने राज्यस्तरीय ऑनलाईन वेबिनारचे आयोजन केले. या वेबिनारमध्ये सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठातील निवृत्त प्राध्यापक डॉ.भाऊसाहेब पानगे यांनी संशोधनाची नैतिकता या विषयावर मार्गदर्शन केले. तर सिल्व्हासा दार नगर हवेली येथील डॉ.ए.पी.जे.अब्दुल कलाम गव्हर्नमेंट महाविद्यालयातील सहाय्यक ग्रंथपाल डॉ.पवन अग्रवाल यांनी बौद्धिक मालमत्ता अधिकार या विषयावर मार्गदर्शन केले. तर पुणे येथील अनंतराव पवार कॉलेज ऑफ आर्कीटेक्चर येथील ग्रंथपाल डॉ. अर्चना लडकत मोरे यांनी रेफरन्स मॅनेजमेंट टूल या विषयावर मार्गदर्शन केले. या वेबिनारमध्ये १९१ ग्रंथपाल व प्राध्यापक सहभागी झाले होते. या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक ग्रंथपाल मिनाक्षी चक्रे यांनी केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे यांनी स्वागतपर मनोगत व्यक्त केले. या वेबिनारचे सूत्रसंचालन प्रा.राम कोरडे यांनी केले तर आभार प्रा.राहुल ताके यांनी केले.

५. **ग्रंथपाल दिन** - १२ ऑगस्ट २०२२ रोजी ग्रंथालय शास्त्राचे जनक, पद्मश्री डॉ.एस.आर.रंगनाथन यांच्या १३० जयंतीनिमित्त राष्ट्रीय ग्रंथपाल दिन साजरा करण्यात आला. राष्ट्रीय ग्रंथपाल दिनानिमित्त 'वाचाल तर वाचाल' या विषयावर विशेष व्याख्यांचे आयोजन करण्यात आले. या व्याख्यानास प्रमुख व्याख्याता म्हणून निर्मल ब्राइट फ्युचर स्कूलच्या प्राचार्य जयश्री कदम या लाभल्या. जयश्री कदम यांनी वाचाल तर वाचाल या विषयावर सखोल मार्गदर्शन करत असताना वाचनाचे उद्दिष्ट, वाचनाचे प्रकार, वाचनाचे महत्व वाचन कसे करावे यावर मार्गदर्शन करून विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षेच्या जगात वाचन कसे आपल्या यशामध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावते हे त्यांनी अनेक उदाहरण देवून सांगितले आणि विद्यार्थ्यांना वाचक मित्र बनवण्याचा सल्ला दिला.

सौ. मिनाक्षी चक्रे
ग्रंथपाल

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

वृक्षारोपण - सोमवार दि. २४/८/२०२१ रोजी महाविद्यालयाच्या विस्तारित सिडा परिसरात १०० कडूलिंब वृक्षांची लागवड करण्यात आले. या कार्यक्रमासाठी सर्व शिक्षक व शिक्षकेत्तर बांधव आणि निवडक स्वयंसेवक उपस्थित होते.

उद्बोधन वर्ग - शनिवार दि. ३०/११/२०२१ रोजी सर्व स्वयंसेवकासाठी उद्बोधन वर्गाचे ऑनलाईन आयोजन करण्यात आले. उद्बोधन वर्गाला मा.प्राचार्य डॉ.पी.आर.कुंदे यांनी मार्गदर्शन केले.

स्वराज्यदिन साजरा - सोमवार दि. ०६/०७/२०२१ रोजी शिवराज्याभिषेक दिनाच्या निमित्ताने महाविद्यालयात छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या प्रतिमेचे पूजन करून भगवा ध्वजारोहन करण्यात आले.

विशेष व्याख्यान - शुक्रवार दि. २४/०९/२०२१ रोजी रासेयोच्या वर्धापन दिनाच्या व भारतीय स्वातंत्र्य अमृत महोत्सव वर्षाच्या निमित्ताने भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीत अहमदनगर जिल्ह्याचे योगदान या विषयावर इतिहास संशोधक श्री.भुषण देशमुख, अहमदनगर यांचे ऑनलाईन विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले.

लसीकरण मोहीम – सोमवार दि. २५/१०/२०२१ महाराष्ट्र शासनाच्यायुवा स्वस्थ अभियानांतर्गत शेवगाव येथील ग्रामीण रुग्णालय यांच्या संयुक्तविद्यमाने एक दिवशीय लसीकरण मोहिमेचे आयोजन करण्यात आले. कोरोना लसीकरण प्रतिबंधक कोल्डशिल्ड व कोवॅक्सीन लसीचे प्रथम व दुसरे डोस महाविद्यालयातील एकूण १६२ विद्यार्थी व विद्यार्थिनी या शिबिरात सहभाग घेतला.

प्रभात फेरी – महाराष्ट्र शासनाच्या उपक्रमाच्या रेड रिबन क्लब अंतर्गत जागतिक एड्स दिनाच्या निमित्ताने एड्स जनजागृती अभियान – प्रभात फेरीचे आयोजन शनिवार दि. १०/१२/२०२१ रोजी आयोजन करण्यात आले.

विशेष व्याख्यान – शनिवार दि. ११/१२/२०२१ रोजी ते कोरोनाचे दिवस या विषयावर डॉ.कैलास कानडे (आरोग्य अधिकारी प्राथमिक आरोग्य केंद्र, दहिगाव) यांचे विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यक्रमाला स्वयंसेवक उपस्थित होते.

श्रमदान व स्वच्छता मोहीम – बुधवार दि. १५/१२/२०२१ रोजी महाविद्यालयात एक दिवशीय स्वच्छता मोहिमेचे आयोजन करण्यात आले होते. या मोहिमेच्या अंतर्गत महाविद्यालयाच्या सर्व परिसर स्वच्छ करण्यात आले. या मोहिमेचे एकूण १८२ विद्यार्थी स्वयंसेवकांनी सहभाग घेतला.

एकदिवशीय कार्यशाळा – महाराष्ट्र शासनाच्या उपक्रमाच्या कोरोना मुक्तगाव अभियानाच्या अंतर्गत शेवगाव तालुक्यातील सर्व पोस्टमन बांधवासाठी एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन गुरुवार दि. १६/१२/२०२१ रोजी महाविद्यालयात आयोजित करण्यात आले होते. या कार्यशाळेला अनेक गावातील पोस्टमन बांधव उपस्थित होते.

रक्तदान शिबिराचे आयोजन – रविवार दि. २३/०१/२०२२ रोजी अहमदनगर येथील अष्टविनायक रक्तपेढी आणि राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग यांच्या संयुक्तविद्यमाने एकदिवशीय रक्तदान शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते. या शिबिरात एकूण ५५ रक्तदात्यांनी रक्तदान केले.

श्रमदान व स्वच्छता मोहिम – बुधवार दि. ०२/०१/२०२२ रोजी महाविद्यालयात एक दिवशीय स्वच्छता मोहिमेचे आयोजन करण्यात आले होते. या मोहिमेच्या अंतर्गत महाविद्यालयाचा सर्व परिसर स्वच्छ करण्यात आले. या मोहिमेत एकूण १८९ विद्यार्थी स्वयंसेवकांनी सहभाग घेतला.

राष्ट्रीय युवा दिन साजरा – बुधवार दि. १२/०१/२०२२ रोजी राष्ट्रीय युवा दिनाच्या निमित्ताने स्वामी विवेकानंदाची शिकवणूक आणि आजचा युवक या विषयावर माजी उपप्राचार्य प्रा.किसनराव माने यांचे ऑनलाईन विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले.

राष्ट्रीय मतदार दिन साजरा – गुरुवार दि. २५/०१/२०२२ रोजी राष्ट्रीय मतदार दिनाच्या निमित्ताने भारतीय लोकशाहीत मतदारांची भूमिका या विषयावर प्रा.विजय हुसळे यांचे ऑनलाईन विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले.

श्रमदान व स्वच्छता मोहिम – रविवार दि. ०६/०३/२०२२ रोजी महाविद्यालयात एक दिवशीय स्वच्छता मोहिमेचे आयोजन करण्यात आले होते. या मोहिमेच्या अंतर्गत महाविद्यालयाचा सर्व परिसर स्वच्छ करण्यात आले. या मोहिमेत एकूण १७५ विद्यार्थी स्वयंसेवकांनी सहभाग घेतला.

जागतिक महिला दिन साजरा – मंगळवार दि. ०८/०३/२०२२ रोजी महाविद्यालयात जागतिक महिला दिनानिमित्ताने डॉ.गीतांजली कारले (आयुर्वेद महाविद्यालय, शेवगाव) यांचे विशेष व्याख्यान बदलती जीवनशैली व महिलांचे आरोग्य या विषयावर आयोजित करण्यात आले होते. या वेळी महाविद्यालयातील सर्व महिला प्राध्यापिकांचा सत्कार करण्यात आले. या कार्यक्रमाला मोठ्या संख्येने स्वयंसेविकांचा सहभाग होता.

डॉ. संदिप मिरे

कार्यक्रम अधिकारी, राष्ट्रीय सेवा योजना

राष्ट्रीय छात्र सेना विभाग

सहभाग / निवड -

- सिनियर अंड ऑफिसर पायल संभाजी राऊत हिची प्रजासत्ताक दिनाच्या निमित्ताने नवी दिल्ली येथे आयोजित RD परेड साठी तसेच PM रॅली करीता निवड.
- राष्ट्रीय छात्र सेना अधिकारी लेफ्ट. नारायण गोरे यांची १७ महाराष्ट्र बटालियन एनसीसी अहमदनगर यांनी उत्कृष्ट ANO म्हणून निवड केली.
- दि. ०४ मार्च ते ०८ मार्च दरम्यान कला, वाणिज्य आणि विज्ञान महाविद्यालय, सोनई येथे आयोजित वार्षिक प्रशिक्षण शिबिरात महाविद्यालयाचे एनसीसी कॅडेट कापकर पूजा हिला Best Cadets पुरस्कार प्राप्त.

विविध उपक्रमाचे आयोजन -

- दि. २६ ऑगस्ट २०२१ रोजी महाविद्यालयाच्या सिडा परिसरामध्ये वृक्षारोपणाच्या कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी १०० कडुलिंबाचे रोपण करण्यात आले. कार्यक्रमाचे उद्घाटन प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे यांनी केले तर डॉ.गोकुळ क्षीरसागर, डॉ.संदीप मिरे, डॉ.रवींद्र वैद्य, लेफ्ट. नारायण गोरे इतर शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी तसेच राष्ट्रीय छात्र सेनेचे छात्रसैनिक उपस्थित होते.
- दि. २८ नोव्हेंबर २०२१ रोजी महाविद्यालयात राष्ट्रीय छात्र सेना स्थापना दिवसानिमित्त भारतीय संविधान या विषयावर प्रा.विजय हुसळे यांचे विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. तसेच महाविद्यालयाच्या परिसराची स्वच्छता, विशेष परेड यांचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे उपप्राचार्य डॉ.युवराज सुडके, भारतीय साक्षरता प्रसारक मंडळाचे अध्यक्ष श्री. रमेश भारदे एनसीसी विभागाचे भाऊसाहेब शिंदे, लेफ्ट. नारायण गोरे यांच्यासह एनसीसी छात्रांची उपस्थिती होती.
- दि. ३ डिसेंबर २०२१ रोजी बाळासाहेब भारदे हायस्कूलचे एनसीसीचे माजी विभाग प्रमुख कचरु लोमटे यांचा कृतज्ञता सोहळा आयोजित करण्यात आला होता. यावेळी महाविद्यालयाच्या वतीने त्यांना गार्ड ऑफ ऑनर देण्यात आला. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी प्राध्यापक रमेश भारदे होते. तसेच महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. पुरुषोत्तम कुंदे व राष्ट्रीय छात्र सेनेचे छात्रसैनिक उपस्थित होते.
- भारताचे चीफ ऑफ आर्मी स्टाफ जनरल बिपिन रावत यांचे ९ डिसेंबर २०२१ रोजी केरळ येथे हेलिकॉप्टर अपघातात निधन झाले त्या निमित्ताने दि. १० डिसेंबर २०२१ रोजी महाविद्यालयाच्या आणि एनसीसी विभागाच्या वतीने श्रद्धांजली अर्पण करण्यात आली.
- दि. १० डिसेंबर २०२१ रोजी जागतिक एड्स दिनानिमित्त एनसीसी विभागाच्या वतीने शेवगाव शहरात एड्स जनजागृती रॅलीचे आयोजन करण्यात आले होते. याप्रसंगी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे तसेच राष्ट्रीय छात्रसेना प्रमुख लेफ्ट. नारायण गोरे आणि राष्ट्रीय सेवा योजना प्रमुख डॉ.संदीप मिरे राष्ट्रीय छात्र सेनेचे छात्रसैनिक यांची उपस्थिती होती.
- दि. १५ जानेवारी २०२२ रोजी महाविद्यालयात आर्मी डे उत्साहात साजरा करण्यात आला. याप्रसंगी माजी सैनिक श्री.काकासाहेब काळे यांचे याप्रसंगी विशेष व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते याप्रसंगी अध्यक्ष म्हणून प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे लाभले तर कार्यक्रमासाठी लेफ्टनंट नारायण गोरे व एनसीसी कॅडेट हजर होते.
- दि. २३ जानेवारी २०२२ रोजी महाविद्यालय व वर्ल्ड मराठा ऑर्गनायझेशन यांच्या संयुक्त विद्यमाने भव्य रक्तदान शिबिराचे आयोजन करण्यात आले होते या याप्रसंगी उद्घाटक म्हणून विस्तार अधिकारी पंचायत समिती पाथर्डी श्री प्रशांत तोरणे तर अध्यक्ष म्हणून प्राचार्य डॉक्टर पुरुषोत्तम कुंदे हे उपस्थित होते.
- दि. ०५ मे २०२२ रोजी महाविद्यालयात आयोजित करण्यात आलेल्या वार्षिक स्नेहसंमेलनामध्ये राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या विद्यार्थ्यांनी सक्रिय सहभाग घेतला.
- दि. ९ मे २०२२ रोजी सतरा महाराष्ट्र बटालियन एसएससी चे पीआय स्टाफ शिशुपाल सिंग यांचे दोन दिवसीय विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. या प्रसंगी त्यांनी वेपल ट्रेनिंग, मॅप रेडींग, एफ.सी.बी.सी. इत्यादी विषयांवर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

लेफ्ट. नारायण गोरे

असो.एनसीसी ऑफीसर

सांस्कृतिक विभाग

भारतीय स्वातंत्र्यदिन सोहळा - १५ ऑगस्ट २०२१ रोजी महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे यांचे शुभहस्ते छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या पुतळ्याचे आणि राष्ट्रपिता महात्मा गांधी यांच्या प्रतिमेचे पूजन करुन ध्वजारोहण करण्यात आले. मा. प्राचार्यांचे अभिभाषण व हार्दिक शुभेच्छा व्यक्त करण्यात आल्या.

“तृषार्त” प्रकाशन सोहळा - गुरुवार दि. २४ फेब्रुवारी २०२२ रोजी मा.राधाकिसन नवनाथ देवढे (सहाय्यक आयुक्त, अहमदनगर समाज कल्याण विभाग, महाराष्ट्र शासन) यांच्या शुभहस्ते “तृषार्त” अंक ३७ वा ‘कोरोना आणि बदलते जग’ या विशेषांकाचे प्रकाशन करण्यात आले.

शिक्षकदिनाच्या हार्दिक शुभेच्छा - दि. ५ सप्टेंबर २०२१ रोजी भारताचे भूतपूर्व राष्ट्रपती डॉ.सर्वपल्ली राधाकृष्णन यांचा जन्मदिन या निमित्ताने त्यांच्या प्रतिमेचे पूजन करुन मा.प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे साहेब यांनी Online Google Meet App Link द्वारा सर्व विद्यार्थी पालक व प्राध्यापकांना - शिक्षकेतर कर्मचारी बांधवांना हार्दिक शुभेच्छा देवून विशेष मार्गदर्शन केले.

आंतरराष्ट्रीय योग दिन - दि. २१/६/२०२२ रोजी महाविद्यालयाच्या ‘सिडा’ परिसरात योग प्रशिक्षण आयोजित करण्यात आले.

प्रथम वर्ष वर्गाचा स्वागत समारंभ - बुधवार दि. १७ नोव्हेंबर २०२१ रोजी महाविद्यालयाच्या राजर्षी शाहू महाराज सभागृहामध्ये प्रथम वर्ष वर्गाचा स्वागत समारंभ आयोजित करण्यात आला होता. मा.प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे आणि शेवगाव येथील नगर परिषदेचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी मा.श्री.संतोष लांडगे साहेब यांचे विशेष मार्गदर्शनपर व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते.

महाविद्यालयाचा ४३ वा वर्धापनदिन साजरा - दि. १७/०७/२०२१ रोजी महाविद्यालयाचा ४३ वा वर्धापन दिन साजरा करण्यात आला. प्रसंगी छत्रपती शिवाजी महाराजांचे पूजन करत Online Google Meet App Link द्वारा माजी उपप्राचार्य प्रा.किसनराव माने यांचे विशेष मार्गदर्शनपर व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते.

राज्यस्तरीय वादविवाद स्पर्धा संपन्न - शनिवार दि. १२/२/२०२२ रोजी महाविद्यालयाच्या राजर्षी शाहू महाराज सभागृहामध्ये हुतात्मा करवीर छत्रपती चौथे शिवाजी महाराज स्मृतिकरंडक राज्यस्तरीय वादविवाद स्पर्धा संपन्न झाली. अहमदनगर जिल्हा मराठा विद्या प्रसारक समाजाचे प्रेरणास्थान असणारे हुतात्मा करवीर छत्रपती चौथे शिवाजी महाराज यांच्या स्मृतिशताब्दी महोत्सवापासून महाविद्यालयात आंतरमहाविद्यालयीन राज्यस्तरीय वादविवाद स्पर्धेचे आयोजन करण्यात येत आहे. स्पर्धेचे हे ३८ वे वर्ष असून स्पर्धेसाठी “स्पर्धा परीक्षा हा नोकरी मिळविण्याचा एकमेव मार्ग आहे / नाही” असा प्रस्ताव सादर करण्यात आला. राज्यातील विविध विद्यापीठाच्या अंतर्गत ११ महाविद्यालयातील २२ स्पर्धकांनी वादविवाद स्पर्धेत सहभाग घेतला असून

प्रथम क्रमांक - श्री.नरवडे प्रज्वल संजय (फिरोदिया कॉलेज, पुणे), द्वितीय क्रमांक - कु.प्रणाली पांडुरंग पाटील (वारणानगर, कोल्हापूर), तृतीय क्रमांक - श्री.माधव नारायण दुसुंगे (लॉ कॉलेज, अहमदनगर), उत्तेजनार्थ प्रथम - श्री.चव्हाण रोहित नामदेव (बलभिम महा.बीड), उत्तेजनार्थ द्वितीय - श्री.जाधव राम कल्याण (माणिकचंद पहाडे लॉ.कॉ.औरंगाबाद), उत्तेजनार्थ तृतीय - कु.जाधव श्रद्धा श्रीपाद (न्यू आर्टस् कॉलेज, शेवगाव), सांघिक करंडक विजेते महाविद्यालय - माणिकराव पहाडे लॉ कॉलेज, औरंगाबाद.

या राज्यस्तरीय वादविवाद स्पर्धेसाठी सन्माननीय परीक्षक म्हणून प्रा.डॉ.निलेश खरात (लोकनेते मारुतराव घुले पा. महाविद्यालय, दहिगाव), प्रा.डॉ.अमोल महाजन (श्री आनंद कॉलेज, पाथर्डी), प्रा.अनिल काळे (न्यू आर्टस्, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, शेवगाव) यांनी प्रभावी आणि यशस्वी भूमिका पार पाडली.

वादविवाद स्पर्धेचे उद्घाटक प्रा.डॉ.शिरिष लांडगे, अध्यक्ष, मराठी अभ्यास मंडळ, सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ पुणे यांचे शुभहस्ते झाले. स्पर्धेच्या उद्घाटन प्रसंगी मा.प्राचार्य शिवाजीराव देवढे, मा.श्री.शंतनुजी हापसे (सदस्य, अ.जि.म.वि.प्र.स.अ.नगर), मा.श्री.अॅड.वसंतराव कापरे (सदस्य, अ.जि.म.वि.प्र.स.अ.नगर) स्पर्धेच्या बक्षीस वितरण प्रसंगी प्रमुख पाहुणे - मा.प्राचार्य दिलीपराव फलके या मान्यवरांचे विशेष मार्गदर्शन लाभले.

महाविद्यालयाचा वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ थाटात संपन्न - शुक्रवार दि. ६ मे २०२२ रोजी महाविद्यालयाचा वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभ थाटात पार पडला. कार्यक्रमाचे अध्यक्ष मा.श्री.सिताराम विठ्ठलराव खिलारी (विश्वस्त, कार्यकारी मंडळ, अ.जि.म.वि.प्र.स.अ.नगर) आणि मा.प्रा.डॉ.गणेश चंदणशिवे (विभाग प्रमुख, लोककला विभाग, मुंबई विद्यापीठ मुंबई) यांचे शुभहस्ते गुणवंतांचा गुणगौरव करण्यात आला. दि. ४ मे २०२२ रोजी ९ एकांकिका सादर करण्यात आल्या दि. ५ मे २०२२ रोजी विविध गुणदर्शन, महाराष्ट्रधारा कार्यक्रम सादर करण्यात आला. वार्षिक स्नेहसंमेलनाच्या निमित्ताने आयोजित केलेल्या एकांकिका महोत्सवात एकूण ९ एकांकिका सादर करण्यात आल्या वेगवेगळ्या विभागातील प्राध्यापकांनी सादर एकांकिकांचे दिग्दर्शन केले होते.

१) हित असचं असतंय - दिग्दर्शक प्रा.विशाल शिंदे २) हुंडा बळी / शहीद जवान - दिग्दर्शक लेफ्ट प्रा.नारायण गोरे ३) चला बदल घडवूया - दिग्दर्शक प्रा.नितीन निपुंगे ४) द बुड रोज - दिग्दर्शक प्रा.राम कोरडे ५) छम्मक छल्लो - दिग्दर्शक डॉ.छाया भालशंकर ६) विविधता में एकता (मुकनाट्य) - दिग्दर्शक प्रा.मंगेश राहिंज ७) पंचलाईट - दिग्दर्शक डॉ.गोकुळ क्षीरसागर ८) कोविड - १९ - दिग्दर्शक प्रा.सचिन कागदे, वैभव कोरडे ९) शिक्षणाचं महत्त्व - दिग्दर्शक प्रा.गणेश रोझे / प्रा.अपर्णा वाघ.दिनांक ५ मे २०२२ रोजी विविध गुणदर्शनाचा भरगच्च कार्यक्रम झाला त्यात गणेश वंदना, ढोल पथक, वासूदेव, पोतराज, भारुड, कव्वाली, गीतगायन, पोवाडा, लावणी, चित्रपट गिते, दांडिया, नृत्य, पोवाडा, एकपात्री प्रयोग, लेझीम, नृत्य, रिमिक्स, कॉमेडी, समुह नृत्य, फॅशन शो इत्यादी प्रकार सादर करण्यात आले. महाविद्यालयातील कलाकार विद्यार्थ्यांचा परफॉर्मन्स प्रेक्षकांना चांगलाच भावला.

प्रा.डॉ.वसंत रघुनाथ शेंडो

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

क्रीडा विभाग

वार्षिक क्रीडा अहवाल सादर करताना आनंद होत आहे. या शैक्षणिक वर्षामध्ये क्रीडा विभागातील खेळाडूंनी आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धा सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आंतर विभागीय स्पर्धा व राष्ट्रीय स्पर्धेमध्ये यश संपादन केले आहे व महाविद्यालयाचा नाव लौकिक वाढवला आहे.

१) **बॉक्सिंग (मुले व मुली)** - या अंतर महाविद्यालय स्पर्धेचे आयोजन न्यू आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, पारनेर येथे दिनांक २९/११/२०२१ व ३०/११/२०२१ रोजी करण्यात आल्या होत्या या स्पर्धेत एकूण ९ खेळाडूंनी सहभाग घेतला होता. त्यापैकी कु.कंठाळे प्रगती (५२ कि.) जाधव शरद (५१ कि.) व टेकाळे तन्मय (५७ कि.) या वजन गटात आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेमध्ये सर्वांनी प्रथम क्रमांक मिळवला व त्यांची निवड सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी बी.जे.एस.कॉलेज, वाघोली, पुणे येथे आंतरविभागीय स्पर्धेसाठी निवड झाली होती या स्पर्धा दिनांक ४ ते ८/१२/२०२१ रोजी पार पडल्या विद्यापीठ स्पर्धेमध्ये कु.धनवट सेजल हिने (७५ कि.) वजन गटात पुणे विद्यापीठात तृतीय क्रमांक मिळवला.

२) **कुस्ती (मुली)** - या अंतर महाविद्यालय स्पर्धेचे आयोजन दादा पाटील महाविद्यालय कर्जत येथे दिनांक १ व २ डिसेंबर २०२१ रोजी करण्यात आले होते या स्पर्धेत एकूण ४ मुलींनी सहभाग घेतला त्यापैकी कु.धनवट सेजल (७८ कि.) वजन गटात प्रथम क्रमांक मिळवला व तिची निवड सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी एम.एस.काकडे कॉलेज, सोमेश्वर नगर येथे झाली.

३) **कुस्ती (मुले)** - या अंतर महाविद्यालय स्पर्धेचे आयोजन दादा पाटील महाविद्यालय, कर्जत येथे दिनांक ३ व ४ डिसेंबर २०२१ रोजी करण्यात आले होते. सहभागी विद्यार्थ्यांपैकी रविराज काळे (९१ कि.) वजन गटात प्रथम क्रमांक व देशमुख राजेंद्र (६८ कि.) वजन गटात प्रथम क्रमांक मिळवला होता व त्यांची निवड सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी एम.एस. काकडे कॉलेज, सोमेश्वर नगर बारामती येथे झाली होती.

४) **कबड्डी (मुले)** - या अंतर महाविद्यालय स्पर्धेचे आयोजन जिजामाता कॉलेज भेंडा येथे दिनांक ५ ते ७ डिसेंबर २०२१ रोजी

करण्यात आले होते या स्पर्धेचे महाविद्यालयाचा खालील संघ सहभागी झाला होता. १) कोरे ऋषिकेश २) प्रतिक गिते ३) सुनिल बोरकर ४) अभिषेक शिंदे ५) रीपुंजय थोरवे ६) दौंड सचिन ७) म्हस्के महेश ८) यशराज पटेकर ९) अनिकेत पटेकर १०) अभिषेक थोरात ११) भुजबळ गणेश १२) सागर भुजबळ

या स्पर्धेमध्ये गीते प्रतीक याची अहमदनगर जिल्हा संघात निवड झाली होती सावित्रीबाई फुले विद्यापीठांतर विभागीय स्पर्धा अंबड महाविद्यालय चांदवड येथे दिनांक १३ व १४ डिसेंबर २०२१ रोजी पार पडल्या.

५) अॅथलेटिक्स (मुले व मुली) – या आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेचे आयोजन मालपाणी कॉलेज संगमनेर येथे दिनांक ७ ते ९ डिसेंबर २०२१ रोजी करण्यात आले होते महाविद्यालयाच्या एकूण १० खेळाडूंनी या स्पर्धेत सहभाग घेतला होता.

१) सागर भुजबळ २) गोरख आवारे ३) विकास इंगळे ४) रोहित काळे ५) प्रतिक गीते ६) अभिषेक शिंदे ७) विशाल चिमखाडे ८) सचिन दौंड ९) सुनील मोटकर १०) काजळे वैभव ११) प्रथम काळे अमृत १२) विशाल इंगळे १३) विधाटे उद्धव १४) कु.शुभांगी झिंजे १५) कु.रोशनी डमाळे १६) कु.मीरा काटे १७) कु.निजवे आकांक्षा १८) कु.कंठाळे प्रगती

६) कबड्डी (मुली) – या आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेचे आयोजन आर.बी.एन.बी.कॉलेज, श्रीरामपूर येथे दिनांक ११ व १२ डिसेंबर २०२१ रोजी करण्यात आले होते महाविद्यालयाचा खालील संघ स्पर्धेत सहभागी झाला होता.

१) कु.वैष्णवी खरड २) कु.रमा सोनवणे ३) कु.अर्चना ४) कु.प्रगती कंठाळे ५) कु.शुभांगी झिंजे ६) कु.काटे मीरा ७) कु.सपना काशीद ७) कु.घनवट सेजल ८) कु.प्रतीक्षा नागरगोजे ९) कु.रेणुका घुगे १०) कु.शुभांगी जवक

७) वेटलिफ्टिंग (मुले व मुली) – या आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेचे आयोजन श्री बाबूजी आव्हाड महाविद्यालय, पाथर्डी येथे दिनांक १५ व १६ डिसेंबर २०२१ रोजी करण्यात आले होते. एकूण ९ विद्यार्थिनींनी सहभाग घेतला होता. त्यापैकी कु.निजवे आंकाक्षा (४२ कि.) वजन गटात प्रथम क्रमांक. कु.रुद्रा उंद्रे (८१ कि.) वजन गटात प्रथम क्रमांक. कु.घनवट सेजल (७६ कि.) वजन गटात प्रथम क्रमांक कु. प्रगती कंठाळे (४९ कि.) वजन गटात प्रथम क्रमांक यशराज पटेकर ६१ किलो वजन गटात प्रथम क्रमांक. गीते प्रतीक (६७ कि.) वजन गटात प्रथम क्रमांक. वरील सर्व खेळाडूंची निवड सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी सी.डी.जैन कॉलेज, श्रीरामपूर येथे दिनांक २० व २१ डिसेंबर २०२१ रोजी झाली होती.

८) क्रॉसकंट्री (मुले व मुली) – या आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेचे आयोजन दादा पाटील राजळे महाविद्यालय आदिनाथ नगर येथे दिनांक १६/१२/२०२१ रोजी करण्यात आले होते या स्पर्धेत महाविद्यालयाच्या खालील खेळाडूंनी सहभाग घेतला होता.

अक्षय घाडगे २) शरद जाधव ३) सचिन दौंड ४) कु.आंकाक्षा निजवे ५) कु.प्रगती कंठाळे ६) कु.रोशनी डमाळे

त्यापैकी कु.आंकाक्षा निजवे हिने प्रथम क्रमांक मिळवला व तिची निवड सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झाली होती.

९) ज्युदो (मुले व मुली) – या आंतरमहाविद्यालयीन स्पर्धेचे आयोजन पेमराज सारडा कॉलेज, अहमदनगर येथे दिनांक १८ व १९ डिसेंबर २०२१ रोजी करण्यात आले होते या स्पर्धेत कु.रुद्रा उंद्रे (७० कि.) वजन गट प्रथम क्रमांक. कु.घनवट सेजल (७८ कि.) वजन गट प्रथम क्रमांक. रविराज काळे (८१ कि.) गट प्रथम क्रमांक

या सर्व खेळाडूंची निवड सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ आंतर विभागीय स्पर्धेसाठी निवड झाली. या स्पर्धेमध्ये रविराज काळे यांनी पुणे विद्यापीठामध्ये द्वितीय क्रमांक मिळवला.

१०) बुद्धिबळ (मुली) – या आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेचे आयोजन श्री साईबाबा कॉलेज, शिर्डी येथे दिनांक २७ व २८ डिसेंबर २०२१ रोजी करण्यात आले होते या स्पर्धेत महाविद्यालयाचा खालील संघ सहभागी झाला होता.

कु.काकडे दिव्या, कु.कंठाळे प्रगती, कु.क्षीरसागर भाग्यश्री, कु.मोनिका पालवे, कु.काटे प्रेरणा.

११) खो-खो (मुली) – या आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेचे आयोजन पी.एम.टी.कॉलेज, शेवगाव येथे दिनांक ३०/१२/२०२१ रोजी करण्यात आले होते.

१२) पावर लिफ्टिंग (मुले) – या आंतर महाविद्यालयीन स्पर्धेचे आयोजन श्री बाबूजी आव्हाड कॉलेज, पाथर्डी येथे स्पर्धा दि. २१ व २२/२/२०२२ रोजी पार पडल्या. खालील संघ स्पर्धेत सहभागी झाला होता.

शिंदे अभिषेक, ईगले विकास, पटेकर यशराज, गिते प्रतिक यापैकी पटेकर यशराज व गिते प्रतिक यांची निवड सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ स्पर्धेसाठी एस.एस.जि.एम.कॉलेज, कोपरगाव येथे २ व ३/३/२०२२ रोजी झाली होती.

१३) पावर लिफ्टिंग (मुली) – कु.निजवे आकांक्षा, कु.उद्रे रुद्रा, कु.झीज शुभांगी, कु.घनवट शेजल

वरील खेळाडूतील कु.उद्रे रुद्रा व कु.घनवट शेजल यांची निवड सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ स्पर्धेसाठी एस.एस.जि.एम.कॉलेज, कोपरगाव येथे २ व ३/३/२०२२ रोजी झाली होती.

१४) सायकलींग (मुली) – कु.क्षीरसागर भाग्यश्री, कु.शिंदे श्रद्धा, कु.राऊत पायल

वरील खेळाडूतील कु.राऊत पायल हिची निवड सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ स्पर्धेसाठी न्यू आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, खेडगाव ता.निफाड जि.नाशिक येथे २८/२/२०२२ व १/३/२०२२ रोजी स्पर्धा पार पडल्या.

राष्ट्रीय अॅथलेटिक्स स्पर्धा २०२१ – कु.शुभांगी संजय काटकर ४०० मीटर धावणे सुवर्णपदक, सोपीनाथ (हरियाना) रविराज काळे जुदो (९१ कि.) वजन गटामध्ये सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठामध्ये द्वितीय.

कु.घनवट सेजल (७५ कि.) वजन गटात बॉक्सिंग मध्ये सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठात त्रितीय क्रमांक.

प्रा.डॉ.शांताराम साळवे
प्रमुख क्रीडा विभाग

जिमखाना विभाग

खेळाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांचा शरीराचा सर्वांगीण विकास होत असतो. तसेच विद्यार्थ्यांचे नावलौकिक, प्रमाणपत्राचा उपयोग, नोकरभरती गुणवत्ता दिसून येते. आमच्या महाविद्यालयातील इयत्ता ११ वी व १२ वी विद्यार्थी जास्तीत जास्त खेळामध्ये सहभागी होत आहे. खो-खो, कबड्डी, व्हॉलिबॉल या सांघीक खेळामध्ये राज्यस्तरीय, राष्ट्रीय स्पर्धेत विद्यार्थी सहभागी झालेले आहेत. तसेच वैयक्तिक खेळ कुस्ती, ज्यूदो, तायक्रान्दो, सिकई मार्शल आर्ट, विशेष नैपुण्य मिळविले आहे. शैक्षणिक वर्ष २०२१-२०२२ मध्ये कनिष्ठ महाविद्यालयाचा विद्यार्थी श्री.दुसंग सचिन संजय हा १५०० मीटर धावणे या प्रकारामध्ये ओपन नॅशनल स्पर्धेत सुवर्णपदक मिळविले आहे.

प्रा. के.यु.मरकड
क्रीडा संचालक (ज्यू.कॉ.)

विद्यार्थी विकास मंडळ

आपल्या महाविद्यालयामध्ये विद्यार्थी विकास मंडळांतर्गत शैक्षणिक वर्ष २०२१-२०२२ मध्ये कर्मवीर भाऊराव पाटील कमवा व शिका योजना, सावित्री महोत्सव, निर्भय कन्या अभियान, सावित्री महोत्सव, बौद्धिक संपदा अधिकार कार्यशाला इ. कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले. त्यांचा सविस्तर वृत्तांत खालीलप्रमाणे –

सावित्री महोत्सव – महाविद्यालयात सोमवार दि. १४ फेब्रुवारी २०२२ रोजी विद्यार्थी विकास मंडळ व राष्ट्रीय सेवा योजना यांच्या संयुक्त विद्यमाने सावित्री महोत्सव साजरा करण्यात आला. महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांनी 'मी सावित्री बोलते' हे पथनाट्य शेवगाव शहरात सादर केले. या कार्यक्रमाचे नियोजन राष्ट्रीय सेवा योजना समन्वयक डॉ.संदिप मिरे यांनी केले व प्रा.मंगेश राहिंज, डॉ.उषा शेरखाने यांनी विद्यार्थ्यांचे मार्गदर्शन केले.

निर्भय कन्या अभियान – महाविद्यालयात बुधवार दि. २३ फेब्रुवारी २०२२ रोजी निर्भय कन्या अभियान एक दिवसीय कार्यशाळा

आयोजित करण्यात आली. या कार्यशाळेचे उद्घाटक म्हणून शेवगाव शहराचे पोलीस अधीक्षक श्री.सुदर्शन मुंडे उपस्थित होते. त्यांनी महिला सबलीकरण व स्त्री विषयक कायदे या विषयावर विद्यार्थिनींचे मार्गदर्शन केले. या कार्यशाळेस १०५ विद्यार्थिनींनी सहभाग नोंदवला.

बौद्धिक संपदा अधिकार कार्यशाला – विद्यार्थी विकास मंडळ व सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ यांच्या संयुक्त विद्यमाने एक दिवसीय विद्यापीठ स्तरीय कार्यशाळा १५ मे, २०२२ रोजी आयोजित करण्यात आली. या कार्यक्रमाचे अध्यक्षीय स्थान महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे यांनी भूषविले कार्यशाळेच्या प्रथम सत्रात मार्गदर्शक म्हणून डॉ.बाळासाहेब पांढरे यांनी आय.पी.आर. शी संबंधित प्राथमिक माहिती दिली. तसेच त्यांनी आय.पी.आर. ची गरज ची गरज स्पष्ट केली तसेच कॉर्पोरेट क्षेत्रात नोकरीची संधी बदल मार्गदर्शन केले. द्वितीय सत्रात प्रा.सुहास थोरमल यांनी आय.पी.आर. रजिस्टर प्रक्रिया या विषयावर मार्गदर्शन केले.

विद्यार्थी संसद – महाविद्यालयात २३ मे २०२२ रोजी विद्यार्थी संसद आयोजित करण्यात आली. या कार्यक्रमात मुख्य अतिथी डॉ.विलास आवारे उपस्थित होते. विद्यार्थ्यांची दोन गटामध्ये विभागणी केली होती एका गटाने सत्ताधारी पक्ष आणि दुसऱ्या गटाने विपक्ष अशा भूमिका संसदेत पार पाडल्या. या दोन नवीन शैक्षणिक धोरण या विषयावर चर्चा केली. सत्ताधारी पक्षाने चालू शैक्षणिक धोरणात काही बदल करण्याची चर्चा केली. या विद्यार्थी संसदेत एकूण ९९ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदवला.

डॉ. गोकुळ क्षिरसागर

विद्यार्थी विकास अधिकारी

पालक - शिक्षक संघ

पालक मेळाव्याचा उद्देश -

- १) महाविद्यालयाच्या स्थापनेपासून ते आजपर्यंत सुख दुःखाचा, प्रगतीचा आलेख उभा करणे.
- २) महाविद्यालयाची प्रगती, भरभराट, विद्यापीठ आणि शासनाचे मिळालेले विविध पुरस्कार यांची पालकांना माहिती देणे.
- ३) महाविद्यालयाचे वार्षिक नियतकालिक तृषार्त हे पालकांच्या अवलोकनार्थ अभिप्रायार्थ देणे.
- ४) महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्व विकासासाठी उपलब्ध असलेल्या सर्व उपक्रमांची, स्पर्धा परिक्षांची, विविध शाखांची माहिती पालकांना देणे.
- ५) महाविद्यालयाच्या राजर्षी शाहू महाराज सभागृहातील भव्य व्यासपीठावरून विद्यार्थ्यांच्या सुप्त कलागुणांना वाव दिला जातो. याची प्रत्यक्ष पालकांना माहिती देणे.
- ६) काव्य वाचन, निबंध लेखन, वक्तृत्व, वाद-विवाद, रांगोळी, पोस्टर्स, एकांकिका, पथनाट्य, नाटक या विविध स्पर्धेतून विद्यार्थी सर्वांगाने उभा केला जातो व घडविला जातो. याची प्रत्यक्ष पालकांना जाणीव करून देणे.
- ७) आकाशवाणी, दूरदर्शन, मालिका, चित्रपट, पत्रकारिता व क्रीडा क्षेत्राच्या या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना नोकरीची संधी मिळत असते. असा कृतीउत्तीतून पालकांना आशावाद मांडणे व व्यक्त करणे.
- ८) वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभात यशवंत, गुणवंत, जयवंत विद्यार्थ्यांचा प्रमुख पाहण्यांच्या शुभहस्ते यथोचित सन्मान, सत्कार, गुणगौरव केला जातो. याची पालकांना माहिती देणे.
- ९) महाविद्यालयामध्ये एन.सी.सी., एन.एस.एस., जीमखाना, सांस्कृतिक विभाग, विद्यार्थीनी विकास मंच, कमवा शिका

योजना, विद्यार्थी विकास मंडळ, व्यवसायाभिमुख विविध कोर्सेस, कला, विज्ञान व वाणिज्य शाखेच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांना पदवी-पदव्युत्तर वर्गाचे अध्ययन व अध्यापन करण्याची सुवर्ण संधी आहे. यातूनच संशोधनाच्या नव्या नव्या दिशा कशा उपलब्ध आहेत हे पालकांना अनुभवातून दाखविणे.

१०) विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण विकासासाठी हे महाविद्यालय आणि महाविद्यालयातील प्रत्येक घटक अविश्रांतपणे कष्ट करीत आहे. निसर्ग सौंदर्याने बहरलेला हा परिसर, वातावरण याचे विद्यार्थी-पालक-शिक्षक आणि एकूणच शेवगाव तालुक्याच्या पंचक्रोशितातील प्रत्येक सामान्य माणूस यांच्या कष्टाची, श्रमाची, जिद्दीची कृतज्ञ भावाने ओळख करून देणे.

विद्यार्थी-पालक-शिक्षक संघ आयोजित पालक मेळाव्यासाठी येणाऱ्या पालक मेळाव्यात सहर्ष स्वागत करीत असतानाच उपस्थित पालकांना पुढीलप्रमाणे माहिती दिली जाते.

शुक्रवार दि. २४/१२/२०२१ रोजी विद्यार्थी-पालक-शिक्षक संघ आयोजित 'पालक मेळाव्यात' कला-विज्ञान-वाणिज्य शाखेच्या विद्यार्थ्यांबरोबरच एकूण १७ पालक आणि २१ विद्यार्थी उपस्थित होते.

प्रारंभी विद्यार्थ्यांची अनुक्रमे संकेत गवळी, गणेश काटे, कु.रेणुका गवळी, जवरे, कु.मयुरी पालवे, श्री.चंद्रशेखर मुरदारे यांनी आपली मनोगते व्यक्त करून महाविद्यालयात प्रवेश घेतल्याचा सार्थ अभियान व्यक्त केला.

प्राध्यापकांच्या मनोगतामध्ये -

- १) डॉ.गोकुळ क्षीरसागर - 'विद्यार्थ्यांचा विकास हेच आमचे ध्येय', २) डॉ.संदीप मिरे - 'राष्ट्र सेवा हिच ईश्वर सेवा',
- ३) डॉ.शांताराम साळवे - 'आरोग्य धनसंपदा', ४) डॉ.रविंद्र वैद्य - 'महाविद्यालयाची गरुड झेप A++',
- ५) डॉ.छाया भालशंकर - 'विद्यार्थिनी विकास आणि महाविद्यालय', ६) डॉ.अनिता आढाव - 'वाचन एक कला'
- ७) श्रीमती मिनाक्षी चक्रे (ग्रंथपाल) - 'ग्रंथ हेची गुरु । ग्रंथ कल्पतरु ॥' या विविध विषयानुरूप मार्गदर्शनपर व्याख्यानांचे आयोजन करण्यात आले.

पालकांची मनोगते - या पालक मेळाव्यामध्ये श्री.गोरक्ष नन्नवरे, श्री.हेमंतराव सारपे, श्री.आदिनाथ बटूळे यांनी कृतार्थतेने भावपूर्ण मनोगते व्यक्त केली.

मा.प्राचार्यांचे अध्यक्षीय भाषण - पालक मेळाव्याच्या समारोप प्रसंगी कार्यक्रमाचे अध्यक्ष मा.प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे यांनी विद्यार्थी-पालक व शिक्षकांना महाविद्यालयाच्या स्थापनेपासून आजपर्यंत प्रगतीचा लेखाजोखा सादर केला.

प्रा.डॉ.वसंत रघुनाथ शेंडगे
समन्वयक

माजी विद्यार्थी संघ

२०२१-२२ या चालू शैक्षणिक वर्षात माजी विद्यार्थी संघाने पुढील समाजोपयोगी उपक्रमांचे आयोजन केले. त्यांचा संक्षिप्त अहवाल पुढीलप्रमाणे :

(१) 'आरोग्यम धनसंपदा' या विषयावर विशेष मार्गदर्शनपर व्याख्यान : बुधवार दि. २३ जून २०२२ यादिवशी विशेष व्याख्यानाचे आयोजन केले होते. यानिमित्ताने कोल्हापूर येथील प्रसिद्ध निसर्गोपचार तज्ज्ञ श्रीमान स्वागतजी तोडकर यांचे 'आरोग्यम धनसंपदा' या विषयावर व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले होते. प्रत्येकाने आयुर्वेदाचा म्हणजेच निसर्गातील वनस्पतींचा आणि वस्तूंचा वापर करून निरोगी आयुष्य कसे जगावे ? या प्रमुख उद्देशाने हे व्याख्यान आयोजित केले होते. जगाने आयुर्वेदाचा उपयोग आरोग्यासाठी करून घेतला मात्र आपल्या देशात म्हणावा तेवढा उपयोग आजही झालेला दिसून येत नाही असे प्रतिपादन श्रीमान स्वागतजी तोडकर यांनी केले.

या व्याख्यानाचा लाभ सर्वांनाच म्हणजेच अगदी तरुणांपासून ते वृद्धांना व्हावा हा मुख्य हेतूने हे व्याख्यान आयोजित केले होते. व्याख्यानास माजी विद्यार्थी संघाचे सर्व पदाधिकारी शिक्षक, विद्यार्थी, ग्रामस्थ, माजी विद्यार्थी संघाचे अध्यक्ष श्री.संजय फडके, उपाध्यक्ष श्री.प्रकाश दहिफळे, सचिव श्री.अरविंद देशमुख, सहसचिव श्री.गोरख काळे, खजिनदार श्री.मनीष बाहेती, प्र.प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे, उपप्राचार्य डॉ.युवराज सुडके, आय.क्यु.ए.सी. समन्वयक डॉ.रवींद्र वैद्य, कार्या. अधीक्षक श्री.अंबादास गायकवाड, शिक्षक शिक्षकेत्तर कर्मचारी आणि महाविद्यालयाचे १५० माजी विद्यार्थी उपस्थित होते.

(२) वर्धापन दिन व माजी विद्यार्थी स्नेह मेळावा : रविवार दि. १७ जुलै २०२२

संस्थेने हे महाविद्यालय १७ जुलै १९७६ रोजी सुरु केले. वर्धापन दिनाचे औचित्य साधून न्यू आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज शेवगाव, माजी विद्यार्थी संघाने माजी विद्यार्थ्यांचा स्नेह मेळावा रविवार दिनांक १७ जुलै २०२२ रोजी पुढील उद्देशाने आयोजित केला होता.

- (१) विद्यार्थ्यांना नोकरी व्यवसायासाठी मार्गदर्शन करणे.
- (२) महाविद्यालयाचे सद्यस्थिती व प्रगती विचारांचे आदानप्रदान.
- (३) ऑनलाईन सभासद वाढविण्यासाठी करावयाच्या उपाययोजना.

स्नेह मेळाव्याच्या कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी संस्थेच्या कार्यकारिणी सदस्या निर्मलाताई काटे होत्या तर प्रमुख अतिथी म्हणून औरंगाबाद विभागाचे माजी विभागीय आयुक्त डॉ.पुरुषोत्तम भापकर, माजी सहायक पोलीस अधीक्षक श्री.बाबासाहेब बुधवंत, आय.ए.एस. श्री.गुलाबराव खरात तसेच महाविद्यालयाचे माजी प्राचार्य श्री.खासेराव शितोळे आणि श्री.शिवाजीराव देवढे यांची प्रमुख उपस्थिती होती. माजी प्र.प्राचार्य डॉ.रावसाहेब कासार, माजी उपप्राचार्य श्री.गणगे, श्री.किसनराव माने, श्री.विक्रमराव लांडे, माजी प्राध्यापक, माजी विद्यार्थी उपस्थित होते.

या महाविद्यालयामुळे तालुक्यातील गोर-गरिब, दलित, मुला-मुलींच्या शिक्षणाची सोय झाली. संस्थेने ज्या भावनेने महाविद्यालयाची उभारणी केली त्याचा उपयोग अनेक तळागाळातील आणि हुशार विद्यार्थ्यांना होऊन त्यांच्या स्वप्नांना, बळ, प्रेरणा आणि ऊर्जा मिळाली असे प्रतिपादन डॉ.पुरुषोत्तम भापकर यांनी केले.

माजी प्राचार्य खासेराव शितोळे आणि शिवाजीराव देवढे यांनीही आपली मनोगते व्यक्त करून दरवर्षी किमान एकदा तरी असा स्नेहमेळावा संपन्न होणे आवश्यक आहे असे सांगितले. या महाविद्यालयाची स्थापना होताना अनेक अडचणी आल्या मात्र संस्थाचालक, ग्रामस्थ, प्राध्यापक यांनी त्या सोडवल्या आणि त्यामुळेच महाविद्यालयाची उभारणी झाली असे खासेराव शितोळे

यांनी सांगितले. महाविद्यालयाने एक स्मरणिका काढून माजी विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालयाप्रती आपल्या भावनांचा संग्रह त्यात करावा असे श्री.शिवाजीराव देवढे यांनी मत व्यक्त केले.

या मेळाव्यास माजी विद्यार्थी संघाचे अध्यक्ष श्री.संजय फडके, उपाध्यक्ष श्री.प्रकाश दहिफळे, सचिव श्री.अरविंद देशमुख, सहसचिव श्री.गोरख काळे, खजिनदार श्री.मनीष बाहेती, प्र.प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे, उपप्राचार्य डॉ.युवराज सुडके, आय.क्यु.ए.सी. समन्वयक डॉ.रवींद्र वैद्य, कार्या. अधिक्षक श्री.अंबादास गायकवाड, शिक्षक शिक्षकेत्तर कर्मचारी आणि महाविद्यालयाचे १५० माजी विद्यार्थी उपस्थित होते.

(३) **माजी विद्यार्थ्यांची व्याख्याने :** मराठी आणि पदार्थविज्ञान विभागाने माजी विद्यार्थ्यांची व्याख्याने पुढील विषयावर आयोजित केली होती. त्याचा संक्षिप्त तपशील पुढीलप्रमाणे :

१) मराठी विभाग : (ऑफलाइन व्याख्यान) :

वार व दिनांक	मंगळवार दि. १७ मे २०२२
विषय	“मर्यादा पुरुषोत्तम श्रीराम”
व्याख्यात्याचे नाव व पत्ता	रामायणाचार्य ह.भ.प. राम महाराज उदागे मु.पो.सुसरे ; ता.शेवगाव, जि.अहमदनगर

संक्षिप्त अहवाल :

महाविद्यालयातील माजी विद्यार्थी संघ आणि मराठी विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने रामायणाचार्य ह.भ.प. राम महाराज उदागे यांचे “मर्यादा पुरुषोत्तम श्रीराम” या विषयावर विशेष मार्गदर्शनपर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले.

भगवान श्रीराम नामाचा महिमा कलियुगात सकल जीवाला तारक असून आज श्रीराम चरित्राची नितांत आवश्यकता आहे. भगवान श्रीरामाचे चरित्र सत्य खरे आणि बरेही असून एक वचनी एक पत्नी सदाचार आणि नीती नियमाने मंडित असलेले सगुण चरित्र परमपवित्र असून सादर वर्णवयास गोड आहे कलियुगात अवघ्यांचा संसार सुखद आणि शांती देणारा असावयास हवा तर भगवन श्रीरामाची दिव्य मूर्ती नजरेसमोर ठेवावी श्रीराम प्रभू हे मर्यादा पुरुषोत्तम आहेत राम नामाचा चरित्राचा महिमा अनेक संदर्भासह ह.भ.प. उदागे महाराजांनी आपल्या अमोव वक्तृत्व शैलीने आणि आध्यात्मिक अधिकार वाणीने मंत्रमुग्ध केले महाराज हे मराठी विभागाचे गुणवंत विद्यार्थी असल्याचा परिचयात्मक आढावा आपल्या प्रास्ताविकातून करून देताना मराठी विभाग प्रमुख प्राध्यापक डॉक्टर वसंत शेंडगे यांनी सर्व आजी-माजी विद्यार्थ्यांचे अतिथींचे स्वागत केले उपप्राचार्य डॉक्टर युवराज सुडके अध्यक्ष म्हणून उपस्थित होते. ह.भ.प.ज्ञानेश्वर महाराज प्राध्यापक दादा ज्योतीक, महाराज सबलस, ह.भ.प. गव्हाळ महाराज बटुळे महाराज, राधेश्याम महाराज बोरुडे, दत्तात्रय महाराज हरवणे चंद्रशेखर मृदा रे महाराज यांची सन्माननीय उपस्थिती होती कार्तिकी पहिलवान प्रमोदिनी गटकळ यांनी संत ज्ञानदेवांच्या अभंग गायनाने सर्व स्त्रोत्यांना मंत्रमुग्ध केले. राम काटे रामनाथ जवरे यांनी सूत्रसंचालन केले माजी विद्यार्थी संघाचे समन्वयक डॉक्टर पांडुरंग ठोंबरे डॉक्टर अनिता आढाव यांनी कार्यक्रमाचे संयोजन केले चंद्रशेखर मुरदारे यांनी आभार व्यक्त केले.

२) पदार्थविज्ञान विभाग (ऑनलाइन व्याख्यान) :

व्याख्यानाचा वार व दिनांक	बुधवार दि. २५ मे २०२२
व्याख्यानाचा विषय	रेडिओलॉजिकल फिजिक्स मधील व्यवसाय संधी
व्याख्यात्याचे नाव व पत्ता :	श्री चांगदेव ज्ञानदेव तहकिक, चीफ मेडिकल फिजिसिस्ट आणि रेडिओलॉजिकल सेफ्टी ऑफिसर एम्स (AIMS) हॉस्पिटल मुंबई

संक्षिप्त अहवाल :

महाविद्यालयातील पदार्थविज्ञान विभाग, माजी विद्यार्थी संघ आणि अंतर्गत गुणवत्ता कक्ष यांच्या संयुक्त विद्यमाने ऑनलाइन पद्धतीने हे व्याख्यान बुधवार दि. २५ मे २०२२ रोजी सकाळी ११ ते दु. १.०० या वेळेत व्याख्यान घेण्यात आले.

प्रमुख व्याख्याते म्हणून कॉलेजचे माजी विद्यार्थी व सध्या एम्स हॉस्पिटल मुंबई येथील चीफ मेडिकल फिजिसिस्ट आणि रेडिओलॉजिकल सेफ्टी ऑफिसर म्हणून कार्यरत असलेले श्री चांगदेव ज्ञानदेव तहकिक हे उपस्थित होते. त्यांनी रेडिओलॉजिकल फिजिक्स व त्यामधील नोकरीच्या उपलब्ध संधी व त्याचे कामकाज, व्याप्ती याबद्दल विस्तृतपणे माहिती दिली. तसेच रेडिओलॉजीमधील विविध कोर्सेस, त्यासाठीची शैक्षणिक पात्रता आणि प्रवेशासंबंधीचे अचूक व योग्य मार्गदर्शन केले. या ऑनलाइन व्याख्यानाचा लाभ पदार्थविज्ञान विषयाचे शिक्षक, विद्यार्थी मिळून एकूण ७५ जणांनी घेतला.

डॉ. पांडुरंग ठोंबरे

समन्वयक, माजी विद्यार्थी संघ

क्रांतिज्योती पथक

महाविद्यालयामध्ये क्रांतिज्योती पथक आणि विद्यार्थी विकास मंडळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने सावित्रीबाई फुले यांच्या जयंतीचे औचित्य साधून विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. यावेळी मराठी विभागाच्या सहाय्यक प्राध्यापिका डॉ.अनिता आढाव या व्याख्याता म्हणून लाभल्या. 'सावित्रीबाई फुले यांचे कार्य व आजची स्त्री' या विषयावर त्यांनी विद्यार्थीनीना मार्गदर्शन केले. पहिल्या महिला शिक्षिका, स्त्री मुक्तीच्या प्रणेत्या, जीवनाच्या शिल्पकार, कवयित्री, मृत्युंजयी, समाजसुधारक असा उल्लेख त्यांनी सावित्रीबाईंचा केला आणि त्यांच्या जीवनाचे विविध पैलू उलगडून सांगितले. सावित्रीबाई जवळ जे सिंहाचे बळ, गुण होते तसे बळ प्रत्येक स्त्री मध्ये असते पण परिस्थितीचा बाऊ न करता चांगले गुण अंगिकारले पाहिजे असा सल्ला त्यांनी विद्यार्थिनीना दिला.

कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे यांनी अध्यक्षीय मनोगतातून व्यक्त केले. आजची स्त्री हि तिच्या हक्कासाठी पेटून उठली पाहिजे असा मार्मिक सल्ला प्राचार्य डॉ.कुंदे यांनी दिला.या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक व परीचय डॉ.छाया भालशंकर यांनी केला. कार्यक्रम अधिकारी संदीप मिरे, विद्यार्थी विकास अधिकारी डॉ.गोकुळ क्षीरसागर, डॉ.उषा शेरखाने, प्रा.मिनाक्षी चक्रे, प्रा.सोपान नवथर या कार्यक्रमास उपस्थित होते. कु.वैष्णवी शिंदे, वर्षा केसभट, श्रद्धा मुरदारे यानी सूत्रसंचालन केले तर आभार प्रा.अपर्णा वाघ यांनी मानले. आणि मोठ्या संख्येने महाविद्यालयातील महिला प्राध्यापक आणि मोठ्या प्रमाणात विद्यार्थिनी उपस्थित होत्या.

महाविद्यालयामध्ये क्रांतिज्योती पथक, राष्ट्रीय सेवा योजना आणि विद्यार्थी विकास मंडळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने मंगळवार दि. ८ मार्च २०२२ रोजी जागतिक महिला दिनानिमित्त विशेष व्याख्यानाचे आयोजन करण्यात आले. प्रवरा मेडिकल ट्रस्टचे आयुर्वेदिक महाविद्यालयातील रचना शरीर विभागाच्या प्रोफेसर डॉ.गीतांजली कार्ले या व्याख्यानास प्रमुख व्याख्याता म्हणून

लाभल्या. डॉ.गीतांजली कार्ले यांनी विविध दृष्टांतातून आरोग्यविषयक सिद्धांत मांडले. महिलांच्या आरोग्यविषयक छोट्या छोट्या टिप्स विद्यार्थिनीना सांगून प्रत्येक महिलेने आयुष्यात स्वच्छ पाणी, लिक्विड डायट, व्यायाम आणि निद्रा या गोष्टींचे व्यवस्थित निसर्गाप्रमाणे नियोजन केले तर आयुष्यात कधीही मेडिसिनची गरज पडणार नाही. त्यामुळे सर्वांनी स्वच्छ पाणी, लिक्विड डायट, व्यायाम आणि निद्रा या चार गोष्टी आयुष्यात पाळल्या पाहिजे असे मत मांडले. मानसिक आरोग्य व्यवस्थित ठेवण्यासाठी आपण कुठे तरी व्यक्त व्हावे लागते त्यामुळे तुम्ही मनात न ठेवता बोलून मोकळे होण्याचा सल्ला विद्यार्थिनीना डॉ.कार्ले यांनी दिला.

कार्यक्रमाचे अध्यक्ष महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ.पुरुषोत्तम कुंदे यांनी अध्यक्षीय मनोगतातून आपल्याकडे समाजामध्ये लहानपणापासून मुलींवर व मुलांवर जे संस्कार केले जातात. त्यात फरक दिसून येतो तो कुठे तरी बदल झाला पाहिजे असे मत मांडले. यावेळी कु.निकम शुभांगी हिने मनोगत व्यक्त केले तर कु.शेख शागुता हिने कविता सादर केली. याप्रसंगी रांगोळी स्पर्धेचे आयोजन करण्यात आले व विजेत्यांना पारितोषिकही देण्यात आले. याप्रसंगी लहान मुलांची 'सोनेरी पिंजऱ्यातील पोपट' ही नाटिका / नाटकली सादर करण्यात आली. या कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक डॉ.छाया भालशंकर यांनी केले तर पाहुण्यांचा परिचय ग्रंथपाल मिनाक्षी चक्रे यांनी करून दिला. जागतिक महिला दिनाच्या निमित्ताने महाविद्यालयातील सर्व महिला प्राध्यापिकांचा व काही पालक महिलांचा गुलाबपुष्प व श्रीफळ देवून सत्कार करण्यात आला.

यावेळी महाविद्यालयाचे उपप्राचार्य डॉ.युवराज सुडके, विद्यार्थी विकास मंडळाचे अधिकारी डॉ.गोकुळ क्षीरसागर, राष्ट्रीय सेवा योजनेचे कार्यक्रम अधिकारी डॉ.संदीप मिरे, डॉ.उषा शेरखाने आणि मोठ्या संख्येने महाविद्यालयातील महिला प्राध्यापक आणि मोठ्या प्रमाणात विद्यार्थिनी उपस्थित होत्या. या कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन कु.श्रद्धा राजेभोसले आणि कु.राजश्री खेडकर यांनी केले तर आभार डॉ.अनिता आढाव यांनी मानले.

समन्वयक :

श्रीम. मिनाक्षी चक्रे (ग्रंथपाल)

डॉ. छाया भालशंकर

Placement Cell

The placement cell of college - Waked consists of the active students of under graduate to post graduate from the college. They are led by a few well-trained faculty members, particularly those having industrial experience. Companies are invited to the campus for final and summer placements. The selection process comprises of written tests, group discussions, and personal interviews. The concerned students are groomed in such a way that they find it easy to face the selection process. The college believes in making students employable rather than searching jobs for them. Obviously, the employable students possess all those qualities that are required for the purpose of selection and recruitment process. The college also encourages the students to think positively of establishing their own enterprises. The college believes that producing one entrepreneur out of its academic efforts and practical-based opportunities to gain knowledge can create substantial employment. "Let us not demand jobs... let us create jobs" is the motive behind it.

Objectives: -

- Placement Cell provide guidance to the students for selecting right career
- To give knowledge, improve skill with aptitude test.
- Gathering information about job fairs and all relevant recruitment advertisements.
- Organizing pre-placement training/workshops/seminars for students.
- Collecting feedback from employers where our students are selected.
- To act as a bridge between students, alumni and the employment community.

Activities during 2021- 2022: -

1. Placement cell has successfully organised "Campus drive" of Life Insurance Corporation, Shevgaon on Tuesday, 10th December 2021. Three students were selected in the same drive and successfully registered for LIC agency at shevgaon branch.
2. Placement cell has successfully informed students about the vacancy details at Sanjeev Auto-Parts Manufacturers Private Limited, Walunj Aurangabad. Twenty-one students were register for the said vacancy out of those, three students were face interview at the industry location. Unfortunately, no one was selected in the interview.
3. Placement cell has successfully organised "Campus drive" of NUT, Mumbai on Tuesday, 26th October 2021. Seven students were selected in the same drive and successfully placed in various branches ICICI bank at various location.
4. In collaboration with, Department of chemistry & Placement cell has successfully organised the webinar with entitle "Prospects of Career in Pharmaceutical Industry" on Friday, 12th March 2021. Post graduate and final year students of chemistry department were actively participated in the webinar.
5. Placement cell has successfully organised the webinar on "Career in Bank" held on Saturday 9th January 2021. Near about 90 students get chance to participate in the webinar.
6. Placement cell had successfully organized the webinar with title "Prospects of Career in IT" held on Friday, 04th December 2020. This webinar mainly focusses on final year students from commerce & computer department. Near about 80 were participated in the webinar.
7. In collaboration with, Department of chemistry & Placement cell has successfully organised one day workshop on "Job Interview Skills" on Tuesday, 28 December, 2021 at 11.00 am to 1.00pm.

Mr. Rajesh U. Valvi, (Asst. Professor)
Coordinator

Science Association Committee

Science Association organized the following activities during the academic year 2021-2022

1. Online Inquguration speech by Dr.Adinath funde Dept. of Physics savitribai phule university, Pune on 13/01/2022.
2. Online special Guest lecture on Dr.B.B. Bhosale, Professor and Head of Dept. of Physics KJ.Somaiyya college of Arts, commerce & Science, Kopergaon Dist-Ahmednagar on Feb-28/02/2022.

Science Association Committee members Dr.S.R.kande Dr.U.D.Sherkhane, Prof.Y.B.Rokade. Prof.S.S.Shinde Prof.G.A.Darandale Prof.Miss.R.D.Purnale, Prof.Miss.A.V.Vyavahare takes the efforts to organize the activities of science association.

Mr. VIJAY P. DEORE
Chairman Science Association

Student Counselling Cell

Student counselling cell is established in college to develop self confidence among the students.Parental & social exorbit expectations create burden in students. It result in confusion in decision making among them.Students are becoming exam oriented instead of hard work and basic knowledge. Such confusion state of mind effects on their Career.

The student counselling cell arranges counselling of eminent personalities. It helps to eradicate confusion, stress and tension of students. The students become ready to do the hard work. The student places their problems in written before or at a time of counselling Lecture. Student Counselling cell commites members, Dr.C.K. Bhalshankar, Dr.H.R.Gaikwad , Dr.A.V.Warade, Dr.S.J.Garaje, Dr.K.M.Tele and Prof.B.P.Chavan take the efforts to organize the activities of student counselling cell committee.

Date	Counsellor	Subject
31/01/2022	Dr.Abhijit warade	Importance of Haemoglobin

Mr. V. P. Deore
Co-ordinator

शिस्त पालन समिती

महाविद्यालयामध्ये सर्व विभाग प्रमुख शिस्त पालन कमिटीचे सदस्य आहेत मा.प्राचार्य यांच्या सुचनेनुसार प्रत्येक दिवशी महाविद्यालयातील आवारात कमिटीचे सदस्य काम करतात. या शैक्षणिक वर्ष २०२१-२०२२ मध्ये कोणतीही तक्रार कमिटीकडे आलेली नाही. महाविद्यालयात मुलींसाठी ज्या वेळी तासिका नसतात अशा वेळेस मुलींसाठी स्वतंत्र हॉल व बैठक सुविधा उपलब्ध केलेली आहे. सर्वांच्या सहकार्याने कमिटीचे चांगल्या प्रकारे काम चालू आहे. या वर्षी एकही तक्रार कमिटीकडे आलेली नाही.

प्रा.डॉ. शांताराम साळवे
प्रमुख - शिस्त पालन कमिटी

अँटी रॅगिंग कमिटी

शैक्षणिक वर्ष २०२१-२०२२ मध्ये सर्व वर्गामध्ये जावून कमिटीने विद्यार्थ्यांना अँटी रॅगिंग बद्दल माहिती दिली. महाविद्यालयात वावरत असताना सर्व मुलांनी व मुलींनी अँटी रॅगिंग पालन कशा पद्धतीने केले पाहिजे या विषयाच्या सूचना सर्व मुले व मुलींना दिल्या. सर्वांनी प्रामाणिकपणे सुचनाचे पालन केले.

आज तागायत महाविद्यालयात अँटी रॅगिंगचा कोणताही प्रकार घडला नाही व कोणत्याही विद्यार्थ्यांने तोंडी अथवा लेखी तक्रार कमिटीकडे केलेली नाही. तसेच प्रथम व द्वितीय सत्राचे अहवाल सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे यांच्या कार्यालयाकडे पाठवले आहेत.

प्रा.डॉ. शांताराम साळवे

समन्वयक

Study Centre Report

* ABOUT THE STUDY CENTRE :

The YCMOU Centre 5 141 A, New Arts Commerce and Science College Shevgaon established in 1998. The centre provide graduate level degree course in B.A. and B Corn, with preparatory. Centre is oi,e of the efieclive medium where students jan fulfil the requirement of students The centre is useful for education to all those students who are inservices or any other business, work in various sectors etc. Classes of study centre for counselling to students going on every Sunday in each week. There is one Coordinator one assistant and one peon appointed by Principal for YCMOU study centre. There are 459 students are enrolled and 09 approved counsellors are working in uddy centre during current academic year-202 1-22.

Student Strength : 2021 - 2022

Class	Arts				Commerce				Centre Total
	F.Y.	S.Y.	T.Y.	Total	F.Y.	S.Y.	T.Y.	Total	
Student Strength	146	144	106	396	30	19	14	63	459

* **PARTICIPATION & PAPER PRESENTATION By FACULTY:** Coordinator Dr. P. Y. Thombare and faculty members / counsellors of respective subjects participated in International, National, and State level Seminars, Conferences and Workshops.

* **ACTIVITIES :** Celebraied Yashwantrao Chavan Birth Anniversary on 12/03/2022.

Dr. Thombare Pandurang Yadavrao

Coordinator,

YCMOU - 5141A Study Centre

छत्रपती इन्स्टीट्यूट ऑफ डिफेन्स अॅकॅडमी (सिडा)

महाविद्यालयीन शिक्षण घेताना विद्यार्थ्यांना पोलीस व आर्मी भरतीची तयारी करता यावी यासाठी महाविद्यालयाने शैक्षणिक वर्ष २०२१-२२ मध्ये भरतीपूर्व प्रशिक्षण देण्यासाठी मैदानी व लिखित परीक्षेची तयारी करून घेतली. त्यासाठी एकूण ३० विद्यार्थ्यांनी आपली नावे नोंदवली. त्यामध्ये ८ मुली व २२ मुले यांनी या उपक्रमामध्ये सहभाग नोंदवला. छत्रपती इन्स्टीट्यूट ऑफ डिफेन्स अॅकॅडमी (सिडा) च्या उद्दिष्टानुसार विद्यार्थ्यांसाठी विविध उपक्रमांच्या माध्यमातून तज्ञांची विशेष व्याख्याने व मैदानी सराव मार्गदर्शन आयोजित केले गेले.

१. लॉकडाऊन काळातील ऑनलाईन व्याख्याने :

- दिनांक २९/१२/२०२१ रोजी श्री.एस.व्ही.तांबे, विभागीय अधीक्षक शेवगाव पोस्ट यांचे स्पर्धा परीक्षा चालू घडामोडी या विषयावर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते.
- संदीपन घुटाळ व सचिन फडतरे, शिवछत्रपती अॅकॅडमी करमाळा यांचे google meet या ऑनलाईन platform वर दिनांक २२/१०/२०२१ रोजी व्याख्यान झाले.
- दिनांक ३०/०१/२०२२ रोजी अप्पासाहेब पवार, डी.वाय.एस.पी. प्रशिक्षणार्थी यांचे स्पर्धा परीक्षेची तयारी या विषयावर व्याख्यान google meet या platform वरती आयोजित करण्यात आले होते.

२. लॉकडाऊन काळानंतर आयोजित व्याख्याने :

- दिनांक २३/०१/२०२२ रोजी छत्रपती इन्स्टीट्यूट ऑफ डिफेन्स अॅकॅडमी (सिडा) च्या मैदानावर शारीरिक चाचणीची तयारी या विषयावर रिटायर्ड आर्मी भाऊसाहेब भोसले यांचे मार्गदर्शनपर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते.
- सचिन साळवे, आर्मी मेजर यांचे शारीरिक परीक्षेची तयारी या विषयावर दिनांक २८/०२/२०२२ रोजी व्याख्यान झाले.
- कृष्णा वडणे, ब्लाक कमांडो इंडियन आर्मी यांचे व्याख्यान दिनांक १६/११/२०२१ रोजी आर्मी भरतीची तयारी करणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी आयोजित केले होते.

प्रा.डॉ. शांताराम साळवे

समन्वयक

‘महाविद्यालय विकास समिती’ बैठकीच्या प्रसंगी मार्गदर्शन करताना संस्थेचे सचिव मा.श्री.जी.डी.खानदेशे साहेब व उपस्थित मान्यवर

‘वार्षिक स्नेहसंमेलन’ प्रसंगी राजर्षी शाहू महाराजांच्या प्रतिमेचे पूजन करताना संस्थेचे विश्वस्त मा.श्री.सीताराम खिलारी व उपस्थित मान्यवर

‘प्रशासकीय’ इमारतीत लिफ्टचे उद्घाटन करताना मा.आयुक्त श्री.पुरुषोत्तम भापकर, मान्यवर संस्था पदाधिकारी व प्राचार्य

‘महाविद्यालय विकास समिती’ बैठकीच्या प्रसंगी मार्गदर्शन करताना संस्थेचे सदस्य मा.अॅड. वसंतराव कापरे साहेब व उपस्थित मान्यवर

हिंदी राष्ट्रीय चर्चासत्र प्रसंगी मार्गदर्शन करताना ‘केंद्रीय हिंदी संस्थान, आग्रा’ च्या संचालिका मा.डॉ. बीना शर्मा

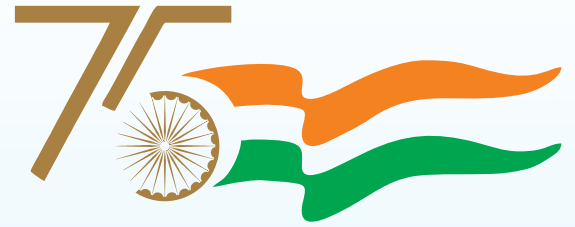

उत्कृष्ट विद्यार्थी विकास अधिकारी पुरस्कार - २०२१ सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाचे कुलगुरु डॉ. नितीन करमळकर यांचे हस्ते स्विकारताना डॉ. गोकुळ क्षिरसागर

ज्यांनी लिहिली स्वातंत्र्याची गाथा,
त्यांच्या चरणी ठेवूया विनम्र माथा !
अमृत महोत्सव हा तीन रंगांचा,
जसा कृतज्ञतेचा तसाच अभिमानाचा ...!

भारतीय स्वातंत्र्याचा
अमृतमहोत्सव विशेषांक ...
२०२१-२२

अहमदनगर जिल्हा मराठा विद्या प्रसारक समाजाचे
न्यू आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज,
शेवगांव, जिल्हा अहमदनगर